

B. 47

ΦΩΤΙΟΥ Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩ, ΗΠΕΙΡΩ,

ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1969

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΦΩΤΙΟΥ Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΟΥ

• ΣΥΛΛΟΓΗ •
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩ, ΗΠΕΙΡΩ,

ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ

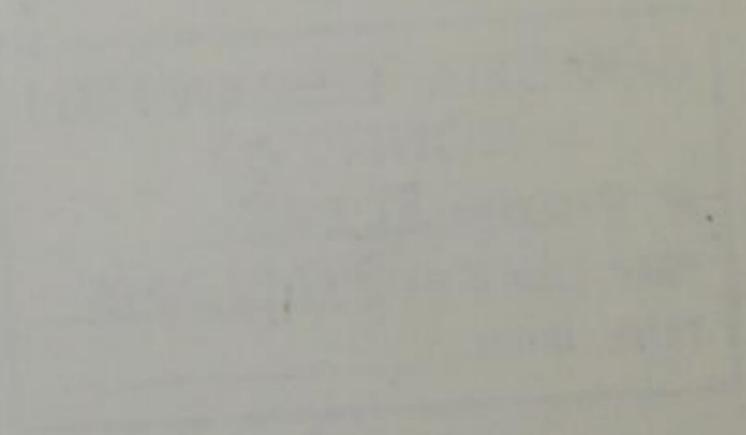
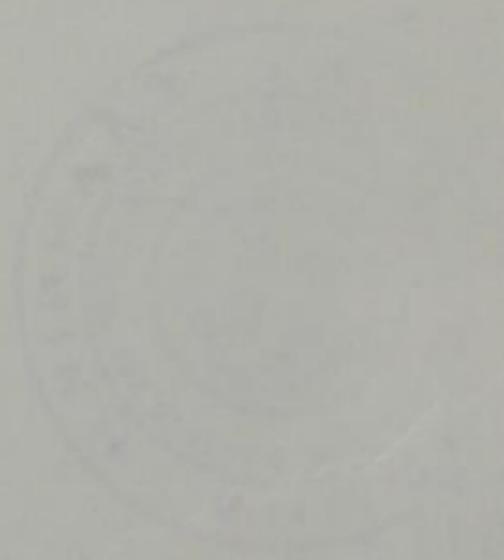

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 56274
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 24/6/2015
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

ΑΘΗΝΑΙ 1969

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕ)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΩ: ΦΙΛΟΜΟΥΣΩ, ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΩ,
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ, ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΚΥΡΙΩ, ΚΥΡΙΩ, ΣΕΡΑΦΕΙΜ
ΕΥΛΑΒΩΣ ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ
ΤΟΔΕ ΤΟ ΠΟΝΗΜΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἀρχηγὸς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος καὶ συνεχιστὴς τῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἀγῶνων τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ ἑλληνισμοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ εὐμενῆς ὑποδοχή, ἣς ἔτυχον αἱ μελέται μου περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Εὐροίας Δονάτου (1962), περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Θεσπρωτίας (1964) καὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων (1966), μοὶ παρέσχε τὴν ἀφορμὴν, ὅπως πραγματευθῶ καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀλυτρώτου Ἠπείρου.

Παρωρομήθην δὲ εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας ταύτης, ἀπὸ ἐνός μὲν ἐκ τοῦ διακαοῦς πόθου μου, ὅπως ὀλοκληρώσω τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἠπείρου, ἰδιαιτέρας μου πατρίδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆ παροτρύνσει τοῦ φιλοπροόδου καὶ ρέκτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Σεραφείμ, οὗτινος ἀναλώμασι ἐξεδόθη ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων, ὡς καὶ ἡ ἀνά χειρὸς μελέτη.

Ἐν τῇ ἐρευνῇ μου προσεπάθησα, ἐξ ἀντικειμενικῶν πηγῶν, ὡς ἐκ τοῦ πίνακος τῆς γενικῆς βιβλιογραφίας καὶ τῶν ὑποσημειώσεων συνάγεται, νὰ παράσχω συνοπτικὴν, σαφῆ καὶ ἐπιγραφωμένην εἰκόνα τῆς ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἡ ἐργασία μου αὕτη θὰ τύχη τῆς αὐτῆς εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ὡς καὶ αἱ προηγούμεναι.

Ὅφείλω νὰ ἐκφράσω ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης χάριτας πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἰωαννίνων κ. Σεραφείμ διὰ τὴν πρόφρονα ἀνάληψιν τῆς ἐκδόσεως τῆς παρούσης ἐργασίας.

Φ. Γ. Ο.

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

- «B.H.» = Βόρειος Ἕπειρος.
«Δ.Ι.Ε.Ε.» = Δελτίον Ἱστορικῆς Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας.
«Ε.Α.» = Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, Κωνσταντινούπολις.
«Ε.Φ.Σ.» = Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, Κωνσταντινούπολις.
«Ε.Ε.Β.Σ.» = Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.
«Ε.Φ.Σ.Π.» = Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός».
«Η.Ε.» = Ἑπειρωτικὴ Ἔστια, Ἰωάννινα.
«Η.Μ.» = Ἑπειρωτικαὶ Μελέται.
«Η.Χ.» = Ἑπειρωτικὰ Χρονικά, Ἰωάννινα.
«Θ.Η.Ε.» = Θρησκευτικὴ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια.
«Μ.Β.» = Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη.
«Μ.Ε.Ε.» = Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια, Ἀθήναι.
«Ν.Ε.» = Νέος Ἑλληνομνήμων, Ἀθήναι.
«Ν.Κ.» = Νέος Κουβαράς, Ἀθήναι.
«Ν.Ε.Λ.» = Νεώτερον Ἑλληνικὸν Λεξικὸν Ἑιλίου, Ἀθήναι.
«Ν.Φ.» = Νεοελληνικὴ Φιλολογία.
«Π.Α.Ε.» = Πρακτικὴ Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, Ἀθήναι.
«Χ.Η.» = Χρονογραφία Ἑπείρου.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀθηναγόρου, Μητρο. Παραμυθίας, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Ἠπείρου, ἐν «Μ.Ε.Ε.», 12, 342 - 345.

Τοῦ αὐτοῦ, «Ἠπειρος» (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία), Ἀθῆναι 1930.

Ἀναστασίου Ι., Ἀνέκδοτον Πατριαρχικὸν σιγίλλιον πρὸς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων, ἐν «Η.Ε.», 1 (1952), σ. 772 - 780.

Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Μητρο. Ἀμασείας, Σύντομος περιγραφή τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων, Κέρκυρα 1869.

Τοῦ αὐτοῦ, Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων καὶ ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως καὶ Δελβίνου καὶ Ἰπέρτιμος, ἐν «Νεολόγῳ» Κωνσταντινουπόλεως, ἀριθμ. φύλλ. 6786, τῆς 11-3-1892.

Ἀραβαντινοῦ Π., Χρονογραφία περὶ τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι 1895.

Τοῦ αὐτοῦ, Βιογραφικὴ συλλογὴ λογίων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐπιμελεία Κ. Δημαρᾶ, Ἰωάννινα 1960.

Ἀραβαντινοῦ Σπ., Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, Ἀθῆναι 1895.

Βακαλοπούλου Ἀπ., Ἱστορία τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, τ. Α, Β, Γ, Θεσσαλονίκη 1961 - 1964.

Βενδότιου Γ., Προσθήκη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Ἀθηνῶν Μελετίου, τ. Δ, Βιέννη 1795.

Βερσάκη Φ., Βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Ἠπείρου, ἐν «Π.Α.Ε.», ἔτος 1914, σ. 243 - 260.

Βοβολίνη Κ., Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀθῆναι 1953.

Βρανούση Δ., Χρονικὰ τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Τουρκοκρατουμένης Ἠπείρου, ἐκδόσεις καὶ χειρόγραφα, Ἰωάννινα 1962.

Γαλανοῦ Μ., Οἱ βίοι τῶν Ἁγίων, Ἀθῆναι 1960 - 1961.

Γεδεῶν Μ., Πατριαρχικοὶ Πίνακες, Κωνσταντινούπολις 1884.

Γερμανοῦ, Μητρο. Σάρδεων, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 11 - 113.

Γεωργακᾶ Δ., Τὸ τοπωνύμιον Κορυτσᾶ, ἐν «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 180.

Γριτσοπούλου Τ., Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης Μητρόπολις, ἐν «Θ.Η.Ε.», 5, 226 - 229.

Δασσαρίτου Η., Περὶ Κορυτσᾶς, ἐν «Δ.Ι.Ε.Ε.», 5 (1898), σ. 123 - 158.

- Δρίνου Γ.**, Χρονικά τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος, Ἀθήναι 1966.
- Εὐαγγελίδου Δ.**, Ἡ Βόρειος Ἡπειρος, Ἀθήναι 1919.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἡπέρου, Ἰωάννινα 1962.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Αἱ ἀρχαιότητες καὶ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Βορειοδυτικῆς Ἡπέρου, ἐν «Ν.Ε.», 12-13 (1912-1913), σ. 457-469.
- Εὐαγγελίδου Τρ.**, Βίοι Ἀγίων, Ἀθήναι 1895.
- Εὐλογίου Κουρίλα**, Μητρ. Κορυθαῶς, Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, ἐν «Θεολογία», 7 (1929), σ. 349-363.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ, τ. Α., Θεσσαλονίκη 1929.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Ἀλβανικαὶ μελέται, Θεσσαλονίκη 1933.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης κλπ., Ἀθήναι 1935.
- Εὐστρατιάδου Σ.**, Μητρ., Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1960.
- Ζαβίρα Γ.**, Νέα Ἑλλάς, Ἀθήναι 1872.
- Ζακυθηνοῦ Δ.**, Ἀνέκδοτον βυζαντινὸν κειτορικὸν ἐκ Βορείου Ἡπέρου, ἐν «Ε.Ε.Β.Σ.», 14-15 (1938), σ. 286-289.
- Ζώτου Μολοιτοῦ**, Ἡπειρωτικαὶ μελέται, Δρομολόγιον, Ἀθήναι 1878.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Λεξικὸν τῶν Ἀγίων πάντων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1904.
- Ἰωακεῖμ Μαρτιανοῦ**, Μητρ. Ξάνθης, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως, Ἀθήναι 1939.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Ἡ Μοσχόπολις, ἐπιμελεῖα Στ. Κυριακίδου, Θεσσαλονίκη 1957.
- Κεραμοπούλου Α.**, Οἱ Ἕλληες καὶ οἱ βόρειοι γείτοτες, Ἀθήναι 1945.
- Κονιδάρη Γερ.**, Αἱ Μητροπόλεις καὶ αἱ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ἀθήναι 1934.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Περὶ τὴν πρώτην μναίαν τῶν Ἀλβανῶν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πηγαῖς, ἐν «Ε.Ε.Β.Σ.», 23 (1953), σ. 395-414.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Α., Ἀθήναι 1954-1960.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀχρίδος, Ἀθήναι 1967.
- Κώνστα Κ.**, Βορειοηπειρωτικά, ἀπὸ τὰ κατάλοιπα ἐνὸς κληρικοῦ, ἐν «Η.Ε.», 7 (1958), σ. 4-8.
- Κωσταρίδου Ε.**, Ἡ Αὐτοκέφαλος Ἀλβανικὴ Ἐκκλησία, ἐν «Χριστιανικῶ Ἡμερολογίῳ», 6 (1930), σ. 54-62.
- Λαζαρίδου Κ.**, Οἱ Τοῦρκοι Σπαῆδες, ἐν «Η.Ε.», 1 (1952), σ. 10-13.
- Μαμμοπούλου Α.**, Ἡπειρος, τ.Α, Ἀθήναι 1961.
- Μελᾶ Δ.**, Ἡ Βόρειος Ἡπειρος καὶ τὸ ἔθνικὸν ζήτημα, ἐν «Η.Ε.», ἔτος 1965, σ. 89-100.
- Μέριτζιου Κ.**, Περὶ τοῦ Βορειοηπειρώτου ὀσίου Νήφωνος, ἐν «Η.Ε.», ἔτος 1965, σ. 341-348.

Μέριζιου Κ., Τὸ ἐν Βενετία Ἑπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, ἐν «*Η.Χ.*», 11 (1936), σ. 1-341.

Μηλιώρη Ν., Οἱ κρυπτοχριστιανοί, Ἀθήναι 1963.

Μιχαλοπούλου Φ., Μοσχόπολις αἱ Ἀθήναι τῆς Τουρκοκρατίας 1500-1769, Ἀθήναι 1941.

Μπαμίχα Θ., Κῶδιξ τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως Δελβίνου, ἐν «*Η.Χ.*», 5 (1930), σ. 56-75.

Μπαρᾶ Β., Τὸ Δέλβινον τῆς Βορείου Ἠπείρου κλπ., ἐπιμελεία Λ. Βρανούση, Ἀθήναι 1961.

Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Νέον μαρτυλόγιον, ἔκδ. 3, Ἀθήναι 1961.

Οἰκονόμου Γ., Οἱ 40 Ἅγιοι τῆς Ἠπείρου, Ἰωάννινα 1955.

Τοῦ αὐτοῦ, Πέντε ἄγνωστοι Ἠπειρῶται σιὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ἐν «*Η.Ε.*», 3 (1954), σ. 256-258.

Παντελεήμονος, Μητρ. Ἀργυροκάστρου, Μετὰ τὸ 1914, ἐν «*Θ.Η.Ε.*», 3, 71-73.

Παπαδοπούλου Α., Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἐν «*Ε.Ε.Β.Σ.*», 2 (1925), σ. 84-106.

Παπαδοπούλου Χρ., Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Α, Ἀθήναι 1920.

Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ Νεομάρτυρες, Ἀθήναι 1934.

Παπακώστα Ν., Ἠπειρωτικὰ κλπ., τ. Α, Ἀθήναι 1967.

Παπακώστα Ἀγ., Κορυτσά, ἐν «*Ν.Ε.Λ.*», 11, 249.

Παπαρούση Π., Ὁ ἐθνολογικὸς χαρακτῆρ τῆς Ἠπείρου, περιοδ. «Ἑλληνισμός», 14 (1911), σ. 523-529.

Παπασταύρου Χ., Ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Β. Ἠπειρος, Ἀθήναι 1945.

Πατρινέλη Χ., Κορυτσᾶς Μητρόπολις, ἐν «*Θ.Η.Ε.*», 7, 872-873.

Πατσέλη Ν., Ἠπειρωτικὰ μελέται κλπ., Ἰωάννινα 1966.

Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ Μωαμεθανοὶ εἰς τὴν Ἠπειρον, ἐν «*Η.Ε.*», 16 (1967), σ. 1-20.

Πουλίτσα Π., Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις ἐκ τῆς Β. Ἠπείρου, ἐν «*Ε.Ε.Β.Σ.*», 5 (1928), σ. 53-99.

Τοῦ αὐτοῦ, Συναξίς τοῦ κώδικος τῆς Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου, ἐν «*Η.Χ.*», 5 (1930), σ. 76-113.

Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, τ. Γ, βιβλ. 4, Βόννη 1838.

Ράλλη Γ. καὶ Ποιτῆ Μ., Σύνταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, τ. Ε, Ἀθήναι 1895.

Ρικάκη Ἐμμ., Βεράτιον, ἱστορική, ἀρχαιολογική καὶ λαογραφική πραγματεία, Ἀθήναι 1910.

Ρωμανοῦ Ι., Περὶ Βουθρωτοῦ, ἐν «*Δ.Ι.Ε.Ε.*», 3 (1899), σ. 548-559.

Σάθα Κ., Ἡ Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθήναι 1862.

- Σάθα Κ.**, Νεοελληνική Φιλολογία, Ἀθῆναι 1867.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Μεσαιωνική βιβλιοθήκη, Βενετία 1872.
- Σκενδέρη Κ.**, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ συγχρόνου Μοσχοπόλεως, ἔκδ. 2, Ἀθῆναι 1928.
- Σούλη Χ.**, Μοσχόπολις Ἐκκλησία, ἐν «Μ.Ε.Ε.», 17, 400.
- Σπύρου Δ.**, Ἡ Χειμάρρα, Ἀθῆναι 1966.
- Στεργιοπούλου Κ.**, Τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἡπείρου, Ἀθῆναι 1945.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Παρατηρήσεις εἰς τὴν νεωτέραν γεωγραφίαν τῆς Ἡπείρου μετὰ χάρτου τῆς Ἡπείρου, Ἀθῆναι 1937.
- Στεφανίδου Β.**, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθῆναι 1948.
- Σιούπη Σπ.**, Οἱ «Ξένοι», ἐν Κερκύρα, ἔκδ. 2, Κέρκυρα 1960.
- Σωτηρίου Γ.**, Χριστιανικὴ καὶ βυζαντινὴ ἀρχαιολογία, τ. Α, Ἀθῆναι 1948.
- Τσελικίδου Μ.**, Ὁ ναὸς τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐν Πολυτσιάνῃ, Ἑφημ. «Ταχυδρόμος» ΚΠόλεως, ἀριθμ. φύλλ. 1879 τῆς 13-10-1904.
- Χρηστοβασίλη Χ.**, Ἡ Ἡπειρος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς κλπ., Περιοδ. «Ἑλληνισμός», 8 (1905), σ. 17 - 33.
- Gelzer H., Georgii Cyprii descriptio orbis Romani, Lipsiae 1890.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Ungedruckte... Texte der Notitiae episcopatum, München 1901.
- Τοῦ αὐτοῦ**, Das Patriarchat von Achaïda, Leipzig 1902.
- Halkin F., Bibliotheca hagiographica graeca, Bruxelles 1957.
- Krumbacher, Byzantinische Zeitschrift, Leipzig 1908.
- Leake M., Travels in Northern Greece, t. A, 1835.
- Le Quien M., Oriens Cristianus, t. II, Parisiis 1740.
- Mansi I., Collectio Consiliorum, t. II, VI, VII, Paris et Leipzig 1901.
- Miklosich-Müller, Acta Patriarhatus Constantinopolitani, t. A, Wien 1860 - 1862.
- Petit L., Bibliographie des Acolouthies Grèques, Bruxelles 1966.
- Rougeville L., Voyage dans la Grèce, t. A, Paris 1826.
- Philippson A., Thesalien und Epirus., Berlin 1897.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ Β. ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Ἀντικείμενον τῆς παρούσης ἐργασίας εἶναι ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν Βορείῳ Ἡπείρῳ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς της μέχρι σήμερον. Κρίνεται ὅμως σκόπιμον πρὸς πληρεστέραν ἐνημέρωσιν τῶν ἀναγνωστῶν νὰ προταχθοῦν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἡπείρου, τῆς ὁποίας ἀναπόσπαστον τμῆμα ἀποτελεῖ ἡ Βόρειος Ἡπειρος.

Ὅρια τῆς Ἡπείρου

Ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὀρίζετο φυσικῶς, γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ Βοῖου, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Ἴονίου πελάγους καὶ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Γενούσου (Σκούμπη) ποταμοῦ, ἀποτελοῦντος τὸ φυσικὸν αὐτῆς πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν (Ἀλβανίαν) ὄριον¹. Τὰ πρὸς βορρᾶν ὅμως ὄρια τῆς Ἡπείρου μετετοπίζοντο ἄλλοτε βορειότερον, μέχρι τοῦ Γενούσου ποταμοῦ καὶ ἄλλοτε νοτιώτερον, μέχρι τῶν Ἀκροκεραυνίων, ὡς συμπεραίνομεν ἐξ ἀρχαίων μαρτυριῶν. Οὕτως ὁ Ἐκαταῖος (εἰς τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ.) ἀναφέρει τὸν Ὠρικὸν παρὰ τὸν Αὐλῶνα ὡς λιμένα τῆς Ἡπείρου: «Ἐκαταῖος λιμένα καλεῖ Ἡπείρου Ὠρικὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ»². Ὁ Σκύλαξ ὁ Καρναγδεὺς (περὶ τὸ 350 π. Χ.) ἀναφέρει ὅτι ἡ Χαονία - ἡ βορείως τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ) χώρα - ἦτο ἠπειρωτικὴ καὶ κατέληγεν εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Ἀκροκεραυνίων³. Ὁ Διονύσιος ὁ Περιηγητὴς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἀναφέρει «Ὠρικίην δ' ὑπὲρ αἶαν, ἐρείδεται Ἑλλάδος ἀρχή»⁴.

1. Α. Κεραμοπούλου, Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βόρειοι γείτονες, Ἀθήναι 1954, σ. 197 κ.έ.

2. Ἐκαταῖος, Fragm 106 (Jacoby) ἀπὸ τὸν Στέφ. Βυζάντιον. Πρὸβλ. Δ. Εὐαγγελίδου, Οἱ Ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἡπείρου, Ἰωάννινα 1962, σ. 9.

3. Σκύλαξ, Περίπλους 21.

4. Οἰκουμ. Περιηγ. Geogr. minores II, σ. 12, στ. 398.

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ γεωγράφος Κλαύδιος Πτολεμαῖος.¹ Ὁ γεωγράφος Στράβων (46 π.Χ.) θεωρεῖ τὴν Ἀπολλωνίαν, κειμένην πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ἄωου ποταμοῦ, Ἠπειρωτικὴν.² Προσέτι παρατηρεῖ ὅτι κάτωθεν τῆς Ἐγνατίας, ἢ ὅποια πλησιάζει τὸν Γενοῦσον (Σκούμπη) ποταμὸν, οἱ κάτοικοι εἶναι Ἠπειρώται, ἐνῶ βορειότερον Ἰλλυριοί,³ διαφέροντες τῶν Ἠπειρωτῶν κατὰ τὰ ἦθη, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν σωματικὴν διάπλασιν. Ὁ αὐτὸς γεωγράφος λέγει σαφέστερον: «Ταύτην δὲ τὴν ὁδὸν ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἐπίδαμνον (=Δυρράχιον) καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν τόπων ἰοῦσιν, ἐν δεξιᾷ μὲν ἐστὶ τὰ ἠπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα τῷ Σικελικῷ πελάγει μέχρι τοῦ Ἀμβραχικοῦ κόλπου, ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὰ ὄρη τὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ἃ προδιήλθομεν, καὶ τὰ ἔθνη τὰ παροικοῦντα μέχρι Μακεδονίας καὶ Παιόνων».⁴ Λέγει λοιπὸν ὁ Στράβων, ὅτι, ὅταν τις ἐκ τῆς θαλάσσης (Δυρράχιον - Ἀπολλωνία) πορεύηται πρὸς τὰ μεσόγεια διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης (Ἐγνατίας), ἔχει δεξιὰ μὲν τὰ ἠπειρωτικὰ ἔθνη βρεχόμενα ὑπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ Ἀμβραχικοῦ κόλπου - ὥστε ἡ Ἠπειρος ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Γενοῦσον μέχρι τοῦ Ἀμβραχικοῦ κόλπου - ἀριστερὰ δὲ τὰ ὄρη τὰ Ἰλλυρικὰ καὶ τὰ παροικοῦντα ἐκεῖ Ἰλλυρικὰ ἔθνη μέχρι Μακεδονίας. Τὰ αὐτὰ ἀναφέρουν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ ὁ Πausanias, ὁ Πολύβιος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Πομπώνιος.⁵ Ἐκ τῶν μαρτυριῶν αὐτῶν φαίνεται σαφῶς ὅτι ἢ πρὸς βορρᾶν μεθόριος τῆς Ἠπειροῦ ἐπῆρξεν ὁ ποταμὸς Γενοῦσος, ὁ χωρίζων καὶ γεωγραφικῶς τὴν Ἠπειρον ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν. Τὸν αὐτὸν ποταμὸν θεωροῦν ὡς βόρειον ὄριον τῆς Ἠπειροῦ καὶ νεώτεροι ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι, ὡς οἱ G. Praschniker,⁶ Nahn,⁷ Bursian,⁸ Kieppert,⁹ Rouqueville,¹⁰ Philippson¹¹ Ζῶτος Μολοτσοῦ,¹² Α. Κεραμόπουλος καὶ ἄλλοι¹³, ὡς καὶ ὁ Magioli (1524), καὶ ὁ Stafford εἰς τοὺς χάρτας αὐτῶν¹⁴. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως

1. Κ. Πτολεμαῖος, Βιβλ. 3, κεφ. 13. Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις 1, κεφ. 1Γ, σ. 525.

2. Στράβων, Β, σ. 13 καὶ 15, σ. 764.

3. Αὐτόθι, Ζ, 322, 3.

4. Αὐτόθι, Ζ, 4, 323.

5. Χ. Παπασταύρου, Ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Βόρειος Ἠπειρος, Ἀθήναι 1945, σ. 27.

6. Jahreshefte des Österr. Archaeol. Instituts, τ. 21 - 22 (1922 - 24), Παράρτ. σ. 105 - 126.

7. Albanesische Studien, II καὶ XII, Wien 1853.

8. Geographie von Griechenland, Leipzig 1862, σ. 10 κ.έ.

9. Lehrbuch der alten, Geographie, Berlin 1873, σ. 229 κ.έ.

10. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, βιβλ. 1, κεφ. 1, σ. 3.

11. Thessalien und Epirus..., Berlin 1897, σ. 194.

12. Ἠπειρωτικαὶ μελέται, Δρομολόγιον, Ἀθήναι 1878, σ. 25 - 26.

13. Α. Κεραμοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 197 κ.έ. Κ. Σκενδέρη, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ συγχρόνου Μοσχοπόλεως, Ἀθήναι 1928, σ. 7. Χ. Παπασταύρου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 5.

Κ. Στεργιοπούλου, Τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἠπειροῦ, Ἀθήναι 1945, σ. 10 κ.έ.

14. «Ν.Ε.Λ.», 9, 264.

είναι ότι ο μὲν Γάλλος ιστορικός Zilieros (1877) αναφέρει ότι «ἡ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Σκούμπη χώρα εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἐλληνική», ὁ δὲ Suffy, εἰς ἐκ τῶν καλυτέρων γνωστῶν τῆς Ἀλβανίας, κατέλιπε τὸ Βεράτιον ἔξω τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους¹.

Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (297 μ. Χ.) καὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου (323 - 337 μ.Χ.) ἡ Ἡπειρος διηρέθη εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν Παλαιὰν Ἡπειρον (Epirus Vetus), ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μέχρι τῶν Ἀκροκεραυνίων ὄρεων, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νικόπολιν, καὶ τὴν Νέαν Ἡπειρον (Epirus Nova), ἀπὸ τῶν Κεραυνίων μέχρι τοῦ Δυρραχίου². Ἀμφότεραι αἱ ἐπαρχίαι ἀπετέλουν τμήμα τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, τὸ ὁποῖον πλὴν τῆς Θράκης περιελάμβανεν ὀλοκλήρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον³, ὑπήγετο δὲ ἀπὸ τὸ 395 πολιτικῶς μὲν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἶχε κέντρον κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ Σίρμιον, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ Δ'. αἰῶνος τὴν Θεσσαλονίκην⁴.

Ἀργότερον κατὰ τὰ Notitia Dignitatum, τὰ συνταχθέντα κατὰ τὸ α' ἡμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος, ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Νέα Ἡπειρος ἀπετέλει μέρος τῆς Μακεδονικῆς διοικήσεως μὲ πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην⁵, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Στ. αἰών) συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἡ μὲν πρώτη ὑπὸ ἡγεμόνα, ἔχουσα πόλεις δώδεκα, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ κονσουλάριον, ἔχουσα πόλεις ἑννέα⁶. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ Ἡπειρος ἐξετείνετο πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Δυρραχίου, ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ ιστορικοῦ Προκοπίου: «Ἕλληνες εἰσὶν Ἡπειρῶται καλούμενοι, ἄχρι Ἐπιδάμνου (Δυρραχίου) πόλεως, ἧπερ ἐπιθαλασσία οἰκεῖται»⁷.

Ἐπὶ Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἡ Ἡπειρος, μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα, ἀπετέλεσεν ἴδιον ὀβλαέτιον, ἐπεκτεινόμενον πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Αὐλῶνος καὶ τοῦ Βερατίου συμπεριλαμβανομένων⁸.

Ἡ Ἡπειρος ὑπῆρξε πάντοτε ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετος, ὡς πάντες οἱ ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι γεωγράφοι καὶ ιστορικοὶ παραδέχονται. Ἡ διάκρισις τῆς Ἡπείρου

1. Κ. Ἀμάντου, Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1923, σ. 176. Α. Κεραμοπούλου, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 201.

2. Γερ. Κονιδάρη, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Α, 1954-1960, σ. 50. Α. Κεραμοπούλου, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 201.

3. Β. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι 1948, σ. 270.

4. Χ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Α, Ἀθήναι 1920, σ. 3. Β. Στεφανίδου, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 270. Κ. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ Βυζ. Κράτους, τ. Α, σ. 170.

5. Γ. Κονιδάρη, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 53.

6. Ἱεροκλέους, Συνέκδημος, ἔκδ. Parthen, Βερολίνοι 1866, σ. 14, 651, 3.

7. Προκοπίου, Πολ. Γοτθ., ἔκδ. Haury, σ. 82.

8. Δ. Εὐαγγελίδου, «Ἡ Β. Ἡπειρος», Ἀθήναι 1919, σ. 11

εἰς Νότιον καὶ Βόρειον ἐγένετο τὸ πρῶτον τῷ 1913 διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας, ὅτε τὸ βόρειον τμήμα προσεκυρώθη εἰς τὸ νεότευκτον Ἀλβανικὸν κρατίδιον, παρὰ τὴν ἑλληνικότητα αὐτοῦ καὶ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος¹. Ἡ δὲ ὀνομασία Νότιος Ἀλβανία, ἣτις ἀπεδόθη εἰς τὴν Βόρειον Ἑπειρον, ἀποτελεῖ ἀπλοῦν πολιτικὸν ἐπινόημα, ἐφευρεθὲν καὶ τεχνηέντως χρησιμοποιηθὲν πρὸς ἐπιδίωξιν ὀρισμένης πολιτικῆς σκοπιμότητος, ὡς ὀρθῶς τονίζει ὁ καθηγητῆς Δ. Εὐαγγελίδης².

Ἡ Βόρειος Ἑπειρος, τὴν ὁποίαν ἡ Πρεσβευτικὴ διάσκεψις τῶν Παρισίων παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν τὴν 29 Ἰουλίου 1921, εἶναι περιοχὴ ἑλληνικὴ ἀπὸ αἰώνων μέχρι σήμερον. Τὴν ἑλληνικότητα ταύτης διαλαλοῦν τὰ ἐκεῖ εὑρεθέντα ἑλληνικὰ νομίσματα, αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί, τὰ ἄφθονα ἐρείπια τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ τειχῶν, τὰ ἀνάγλυφα, τὰ ἀγγεῖα, οἱ τάφοι, τὰ ἱεῖα καὶ ἔθιμα, οἱ μῦθοι, αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα συναντᾶ κανεὶς ἀκόμη καὶ εἰς τὰς βορειοτέρας περιοχὰς τοῦ Βερατίου, τῆς Ἀπολλωνίας καὶ τοῦ Ὠρικοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ἡ πολυπαθὴς καὶ ἄμοιρος αὕτη ἑλληνικὴ γωνία ἀπὸλευθερώθη τρίς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὸ πρῶτον μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων (1913), τὸ δεύτερον κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον (1914) καὶ τέλος κατὰ τὸν τελευταῖον ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον (1940). Οὐχὶ ἅπασ δὲ ἀνεγνωρίσθη ὡς ἑλληνικὴ καὶ παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα δι' ἐπισήμων συμφωνιῶν καὶ ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλ' αἱ ἀποφάσεις αὗται παρέμειναν ἀνεκτέλεστοι, διότι ἡ βία καὶ ἡ ἀδικία ἰσχυρῶν τιγῶν μεγάλων Δυνάμεων καὶ μάλιστα τῆς Ἰταλίας ἐστραγγάλιζον τὴν φωνὴν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας. Οὕτως ἡ Βόρειος Ἑπειρος ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ὑπὸ τὸν τυραννικὸν ζυγὸν τῶν Τουρκαλβανῶν.

Ἡ πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ θρησκεία ἐν Β. Ἑπίρῳ

Πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Βορείῳ Ἑπίρῳ ἐλατρεύοντο ἐν αὐτῇ οἱ Θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἀφροδίτη κ. ἄ., ὡς τοῦτο μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ εὑρεθέντων καὶ διασωθέντων ἐπιγραφῶν, ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων. Οὕτως ἐν τῷ ὄρμισκῳ τοῦ Αὐλῶνος εὑρέθη μικρὸν ἱερὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Θεάν Ἀφροδίτην, ἐντὸς δὲ τοῦ ἱεροῦ ἐπὶ βράχου ἀνάγλυφον σχετικὸν μὲ τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης³. Μεταξὺ τοῦ χωρίου Νιβίτσης καὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς Κοκαμιᾶς ἀνεκαλύφθη ἐπιγραφή ἐπὶ αὐτοφυοῦς βράχου, ἐνθα διὰ μεγάλων γραμμάτων ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ

1. Χ. Παπασταύρου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 61.

2. Δ. Εὐαγγελίδου, Ἡ Βόρειος Ἑπειρος, Ἀθήναι 1919, σ. 11.

3. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 33.

Θεοῦ Τέρμονος, ὅστις ἐπιστεύετο ὅτι προσωποποιεῖται ἐν τῷ δράκῳ ἐκείνῳ¹. Εἰς τὸ Βουθρωτὸν εὐρέθησαν ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης, ἐξαιρετικῆς τέχνης, καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ². Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄνω Δεβόλη (Ἄψου) τῆς Κορυτσᾶς εὐρέθη ἀνάγλυφον, εἰκονίζον τὴν Ἄτεμιν, ἢ ὁποῖα εὐσταλῆς τρέχει, ὡς διὰ μέσου τῶν δασῶν, ἀκολουθουμένη ἀπὸ τὸν κύνα καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῆς ζῶον, τὴν ἔλαφον³. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Τεπελενίου εὐρέθη ἐνεπίγραφος στήλη πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, μαρτυροῦσα τὴν ὑπαρξίν ναοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου τινὸς Θεοῦ⁴. Τέλος δὲ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εἰς Γέρμαν, ΝΔ τῆς Σαρακινίστης, εὐρέθησαν χάλκινα νομίσματα, φέροντα ἐπὶ τῆς προσόψεως κεφαλὴν τοῦ Διός, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Διώνης⁵.

Διάδοσις καὶ ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Β. Ἡπείρῳ

Πότε καὶ ὑπὸ τίνος διεδόθη ἀκριδῶς ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον δὲν γνωρίζομεν. Ἐκ χωρίων τοῦ διδύμου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη πιθανῶς εἰς τὴν Β. Ἡπειρον ἐκ Μακεδονίας τὸν Α' αἰῶνα μ. Χ. ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἢ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς τοῦτο παραδέχονται καὶ ὁ Π. Ἀραδατινὸς⁶ καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀνθίμος Ἀλεξούδης⁷. Ἐκ τοῦ διδύμου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων μανθάνομεν ὅτι 1) ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐλθὼν εἰς Μακεδονίαν μετὰ τοῦ Σίλα ἐπεσκέφθη τὰς Μακεδονικὰς πόλεις Νεάπολιν, Φιλίππους, Ἀμφίπολιν, Θεσσαλονίκην καὶ Βέρροϊαν⁸. 2) ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐξ Ἀσίας ἀπέστειλεν εἰς Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Ἐρασμὸν⁹ καὶ 3) ἐπαυελθὼν ὁ Παῦλος εἰς τὴν Μακεδονίαν περιώδευσεν αὐτήν, ἔχων ὡς συνοδοὺς τὸν Σωσίπατρον, τὸν Ἐρισταρχὸν τὸν Σεκουῦνδον, τὸν Γάϊον, τὸν Τιμόθεον, τὸν Τυχικὸν καὶ τὸν Κρυσπίμον¹⁰. Τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσιν ἐνισχύει ἐμμέσως καὶ χωρίον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, ἐνθα ἀναφέρεται ὅτι οὗτος προήλασε ἐπὶ «Ἱερουσαλήμ κύκλῳ τοῦ Ἰουρρικοῦ»¹¹, περιλαμβάνοντος τότε καὶ

1. Αὐτόθι, σ. 64.
2. Αὐτόθι, σ. 35. Β. Μπαρᾶ, Τὸ Δέλδινον τῆς Β. Ἡπείρου... Ἀθήναι 1966, σ. 9.
3. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 40.
4. «Ν.Ε.», 9 - 10 (1912 - 1913), σ. 285.
5. Αὐτόθι, σ. 468.
6. Χρονογραφία περὶ τῆς Ἡπείρου, Ἀθήναι 1856, σ. 12.
7. Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφή τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων, Κέρκυρα 1869, σ. 106 κ.έ.
8. Πραξ., ΙΣΤ, 6 - 12 καὶ ΙΖ, 1 - 2, 10 - 13.
9. Αὐτόθι, ΙΘ, 21 - 22.
10. Αὐτόθι, Κ, 1 - 4.
11. Ρωμ., ΙΕ, 19.

τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Νέαν καὶ Παλαιάν Ἑπειρον καὶ πᾶσαν τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα¹.

Δὲν ἀποκλείεται ὁ χριστιανισμὸς νὰ διεδόθη εἰς τὴν Β. Ἑπειρον καὶ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ παραθαλάσσια μέρη αὐτῆς ἐκ τῆς Νικοπόλεως τῆς Ἑπείρου τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθη ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κατὰ τὸ 62) 3, ὡς τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ διατρίβοντα Ἐπίσκοπον Τίτον ποιμαντορικῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ².

Εὐσεβεῖς ἀρχαῖαι παραδόσεις, ἀμφιβόλου κύρους, ἀναφέρουν ὅτι ὁ Ἀκύλας, εἰς ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα Ἀποστόλων, πολλοὺς τῶν Ἑπειρωτῶν, Ἀκαρνάνων καὶ Λευκαδίων προσηλύτισεν καὶ ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐγκατέστησε πρῶτον Ἐπίσκοπον Δυρραχίου τὸν Καίσαρα³.

Ὡς πρὸς τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας συνήντησεν ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος ἐν Β. Ἑπείρῃ, δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς πληροφορίες, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔχομεν Ἐπισκοπὰς ἐν αὐτῇ πρὸ τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. συμπεραίνομεν ὅτι ἡ νέα Θρησκεία διεδόθη εὐρέως καὶ ταχέως ἐν Β. Ἑπείρῃ καὶ ὅτι αὕτη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος θὰ ἀπετέλει τὴν θρησκείαν τῆς πλειοψηφίας τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς ταύτης. Τοῦτο δὲ προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων μαρτύρων, τοὺς ὁποίους προσέφερον ἡ Β. Ἑπειρος κατὰ τοὺς πρώτους διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὡς τὸν Ἀσσιον ἢ Ἀστεῖον, μαρτυρήσαντα τῷ 98 μ. Χ.⁴, τὴν Εὐανθίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἐλευθερίου, Ἐπισκόπου Αὐλῶνος, μαρτυρήσαντος ἐπὶ Ἀνδριανοῦ τῷ 120 μ. Χ.⁵, τὸν μάρτυρα Δάνακτα, μαρτυρήσαντα ὡς μὴ δεχθέντα νὰ θυσιάσῃ τοῖς εἰδώλοις⁶, καὶ τοὺς μάρτυρας Θερίνον καὶ Δονᾶτον, μαρτυρήσαντας ἐν Βουθρωτῷ κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν (250 μ. Χ.)⁷.

Πλὴν τούτων ἀσφαλεῖς ἱστορικαὶ ἐνδείξεις περὶ τῆς ταχείας ἐξαπλώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Β. Ἑπείρῃ εἶναι καὶ τὰ δεδομένα τῶν ἀνασκαφῶν, διότι ἔχομεν παλαιοχριστιανικὰ βασιλικὰς ἀπὸ τὸν Ε' καὶ Στ' αἰῶνα μ. Χ. Τοιαῦτα παλαιοχριστιανικὰ μνημεῖα εἶναι οἱ γαοί: τῶν Ἀγίων Σαράντα, τοῦ Ἀνω Λαμπόδου, τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου ἐν Πολυτσάνῃ, τοῦ Ζερβατίου, τοῦ Βραχογοραντζῆ, τοῦ Βουθρωτοῦ, ἐνθα ἀνεκαλύφθη μέγα βαπτιστήριον τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, καὶ ἄλλοι⁸. Πλὴν τῶν μνημονευθέντων τούτων ἔργων, μικροτέρας σημα-

1. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 68.

2. Τιτ. Γ, 13, ἐνθα ἀναφέρεται: «Ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρὸς σε ἢ Τυχικόν, σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι».

3. Ἀθηναγόρου, Μητρ., «Ἑπειρος» (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία), Ἀθῆναι 1930, σ.3.

4. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 116.

5. Αὐτόθι, σ. 118.

6. Αὐτόθι.

7. Ἰ. Ρωμανοῦ, Περὶ Βουθρωτοῦ, ἐν «Δ.Ι.Ε.Ε.», 3 (1889), σ. 552.

8. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημ., ἔτος 1913, σ. 234.

σίας ναοί θά ὑπῆρχον ἐν Β. Ἡπειρῷ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ., ὅτε συνετελέσθη ἡ πλήρης ἐπικράτησις τοῦ χριστιανισμοῦ, προσέτι δὲ καὶ συγκεντρώσεις χριστιανῶν θά ἐγίνοντο εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ἴσως ἐν κρυπτῷ κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, ἰδιαίτητα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν, καὶ ναοὶ ἐθνικοὶ θά μεταβλήθησαν εἰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας, ὡς ἐγένετο καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ πρῶται Χριστιανικαὶ κοινότητες ἐν Β. Ἡπειρῷ

Πότε ἀκριβῶς ἐνεφανίσθησαν αἱ πρῶται χριστιανικαὶ κοινότητες ἐν Β. Ἡπειρῷ δὲν εἶναι ἱστορικῶς γνωστόν. Πάντως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος τὸ ἐπισκοπικὸν σύστημα διοικήσεως τῆς Ἡπειροῦ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀνεπτυγμένον, διότι ἔλαβον μέρος καὶ Ἐπίσκοποι τῆς Ἡπειροῦ εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (325 μ. Χ.), ὡς τοῦτο ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Εὐσεβίος εἰς τὸν βίβλον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου: «τῶν γ' οὖν Ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, αἱ τῶν Εὐρώπην ἄπασαν, Λιβύην τε καὶ Ἀσίαν ἐπλήρου, ὁμοῦ συνήκτο τῶν τοῦ Θεοῦ λειτουργῶν τὰ ἀκροθίνια... ἀλλὰ καὶ Θράκες καὶ Μακεδόνες, Ἰταλικοὶ τε καὶ Ἡπειρώται...»¹.

Αἱ πρῶται ἱστορικῶς μαρτυρημέναι χριστιανικαὶ κοινότητες ἐν Β. Ἡπειρῷ ἦσαν αἱ τέσσαρες ἐκ τῶν ὀκτῶ Ἐπισκοπιῶν τῆς Παλαιᾶς Ἡπειροῦ, ἴητοι αἱ Ἐπισκοπαὶ Ἀγχιάσιου, Ἀδριανουπόλεως, Φοινίκης καὶ Βουθρωτοῦ, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἀπὸ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ., ὅτε οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῆς, ὡς θά ἴδωμεν κατωτέρω, λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν Γ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον². Αἱ Ἐπισκοπαὶ αὗται ὑπήγοντο ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος εἰς τὴν μητροπόλιν Νικοπόλεως μὲ ἀνώτερον ἀρχηγὸν τὸν Βικάριον τοῦ Ρώμης ἢ Ἀρχιεπίσκοπον (Ἐξάρχον) Θεσσαλονίκης καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τῆς Ρώμης³. Τὸ καθεστῶς αὐτὸ παρέμεινε μέχρι τοῦ 732) 3, ὅτε ὁ πῦρ τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀποσπάσθησαν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ρώμης καὶ ὑπήχθησαν εἰς τὸ Πατριάρχικον Κων) λειως⁴.

Αἱ Ἐπισκοπαὶ Ἀγχιάσιου, Ἀδριανουπόλεως, Φοινίκης καὶ Βουθρωτοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμωνύμων πόλεων τῶν ἐβρῶν αὐτῶν ἢ ἐξέλιπον ἢ συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν γειτνιαζουσῶν Ἐπισκοπῶν. Μετὰ ταῦτα ἀναφαί-

1. Εὐσεβίου, Εἰς τὸν δῖον Κωνσταντίνου βασιλέως, Κεφ. Γ, 7, 10, ἐν Migne P.G., τ. 20, κεφ. 6, σ. 1051.

2. «Μ.Ε.Ε.», 12, 342.

3. βλ. Χ. Παπαδοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 5. Γ. Κονιδάρη, Αἱ Μητροπόλεις καὶ αἱ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ἀθήναι 1934, σ. 64.

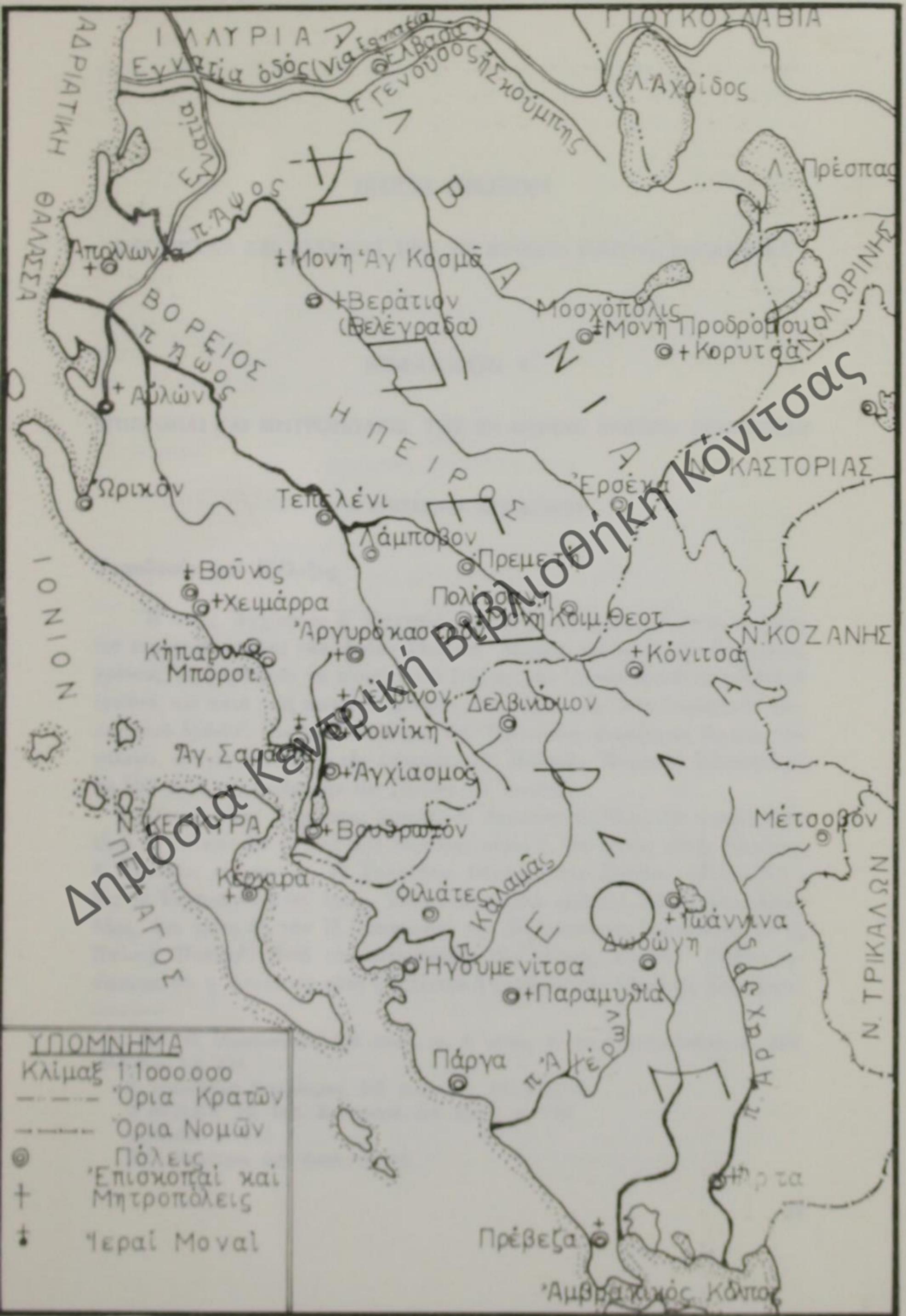
4. Αὐτόθι.

νονται ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀρίζοντι τῆς Β. Ἠπείρου αἱ Ἐπισκοπαὶ καὶ Μητροπόλεις Χειμάρρας, Κορυτσᾶς, Βελεγράδων καὶ Ἀργυροκάστρου.

Μετὰ τὰς εἰσαγωγικὰς ταύτας παρατηρήσεις διὰ τὴν πρώτην διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Β. Ἠπείρῳ καὶ τὴν συγκρότησιν ἐν αὐτῇ τῶν πρώτων χριστιανικῶν κοινοτήτων δυνάμεθα ἤδη γὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως τῶν Ἐπισκοπῶν καὶ Μητροπόλεων ταύτης. Πρὸς καλυτέραν δὲ κατατόπισιν τῶν ἀναγνωστῶν παραθέτομεν καὶ χάρτην τῆς Βορείου Ἠπείρου μὲ σημειωμένας τὰς ἑδρας τῶν Ἐπισκοπῶν καὶ Μητροπόλεων, ὡς καὶ τὰς σπουδαιότερας μονὰς αὐτῆς.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΧΑΡΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩ, ΗΠΕΙΡΩ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΕΠΙΣΚΟΠΑΙ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩ, ΗΠΕΙΡΩ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΓΧΙΑΣΜΟΥ

Τοποθεσία και εξέλιξις

Ἡ πόλις Ἀγχίασμος ἢ Ὀγχησιμὸς ἔκειτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Χαονίᾳ, πλησίον τοῦ σημερινοῦ λιμένος τῶν Ἀγίων Σαράντα. Ἡκίμασε καὶ κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς μαρτυροῦν τὰ πλησίον τοῦ λιμένος τῶν Ἀγίων Σαράντα σωζόμενα ἔρείπια, καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ἐφ' ὅσον ἐτιμήθη δι' ἐπισκοπικοῦ θρόνου'. Ἐν τῷ Συνεδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους ἀναφέρεται ὡς μία τῶν πόλεων, αἵτινες ἀπειλοῦν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου'. Κατεστράφη τῷ 552 κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων τοῦ Τωτίλα'.

Πότε ἡ πόλις Ἀγχίασμος ἐτιμήθη δι' ἐπισκοπικῆς ἑδρας δὲν γνωρίζομεν, εἶναι ἡ πιθανὸν ὅτι τὸ ἔτος 451 λαμβάνει μέρος ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς Κλαύδιος ἢ Κλαύδιος εἰς τὴν Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (451 μ.Χ.)'. Ἡς τὸ Τακτικὸν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1555Α Παρισίνοῦ κώδικος, ἔκδοσις Γερ. Κονιδάρη, ἦτο τρίτη ἐκ τῶν ἐξ Ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἠπείρῳ'. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Γότθων πιστεύεται ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ αὕτη ἢ ἐξέλιπεν ἢ μετέφερε τὴν ἑδραν εἰς Χειμάρραν,

1. Βλ. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 5. «ΕΑ», 9 - 10 (1913 - 1963), σ. 284. «Μ.Ε.Ε.», 12, 324.

2. Ἱεροκλέους Συνέδημος, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 14, 652, 3.

3. «Μ.Ε.Ε.», 12, 343. Β. Μπαρά, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 150.

4. Αὐτόθι, σ. 343.

5. Γ. Κονιδάρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 98.

τῆς ὁποίας ὁ τίτλος ἐπεκράτησε βραδύτερον¹. Ὁ ἐπισκοπικὸς ναὸς τοῦ Ἀγχιάσμου, τοῦ ὁποίου εἰσέτι διακρίνονται τὰ ἐρείπια ἐν τῇ παραλίᾳ, ἐτιμᾶτο κατὰ τὸν Ν. Μυστακίδην ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ².

Ἐπίσκοποι³

Γνωστοὶ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀγχιάσμου εἶναι: 1) ὁ **Κλαύδιος** ἢ **Κλαδαῖος**, ὅστις ὑπέγραψεν ἐπιστολὴν Συνόδου τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης Λέοντα (440 - 461) καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (451), καὶ 2) ὁ **Χριστόδωρος** ἢ **Χριστοφόρος**, ὑπογράφας ἐπιστολὴν Συνόδου τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου πρὸς τὸν Πάπαν Ὀρμίσδαν (514 - 523).

2. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΦΟΙΝΙΚΗΣ

Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις

Ἡ Φοινίκη ὑπῆρξεν ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἡπείρου ἐν τῇ Χαονίᾳ, ΒΑ τῶν Ἀγίων Σαράντα, παρὰ τῷ σημερινῷ χωρίῳ Φοινίκη⁴. Πάντες οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ μετὰ θαυμασμοῦ ὁμιλοῦν διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ πολυκοσμίαν τῆς ἀρχαίας Φοινίκης, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ λαὸς ἐδημιούργησε χαριτωμένους θρύλους. Ἐρείπια ταύτης σώζονται παρὰ τὸ χωρίον Φοινίκη, ἐνθα εὐρέθησαν καὶ χαλκᾶ νομίσματα τῶν ἐτῶν 238 - 168 π. Χ. Ἐν τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους, δημοσιευθέντι τῷ 535 μ.Χ., ἀναφέρεται ἡ Φοινίκη ὡς μία τῶν δώδεκα πόλεων τῆς ἐπαρχίας Παλαιᾶς Ἡπείρου⁵. Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος κατὰ τὸ Στ' αἰῶνα μ. Χ. ἐν τῷ «Περὶ κτισμάτων» ἔργῳ αὐτοῦ ἀναφέρει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς Φοινίκης: «Ἀνανεώσατο δὲ Νικόπολιν τε καὶ τὴν Φοινίκην ὠνομασμένην· αἱ δύο αὗται πόλινται ἢ τε Φωτικὴ καὶ ἢ Φοινίκη ἐν τῷ χθαμαλῷ τῆς γῆς ἔκειντο ὕδασι περιρρέόμεναι τῇ δε λιμνάζουσι· διὸ δὴ λογισάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς εἶναι ἀμήχανα ἐπὶ στερρᾶς θεμελίων συνθήκας περιδόλους αὐτῆς ἀναστῆναι, αὐτὰς μὲν ἐπὶ σχήματος τοῦ αὐτοῦ εἶασε, φρούρια δὲ αὐτῶν ἀγχοτάτω ἐν τε ἀνάντει

1. Ζώτου Μολοττοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 77. «Νεολόγος» Κων)λεως, ἀριθ. φύλλ. 6.786, τῆς 20-4-1892.

2. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου», ἀριθ. φύλλ. 429 - 430, ἔτος 1901. «Ν.Ε.», 1913, σ. 280.

3. Le Quien, Oriens Christianus, τ. II, Parisiis 1740, σ. 137 - 138. Π. Ἀραβαντινοῦ, εἰθ' ἄνωτ., σ. 5.

4. Αὐτόθι, σ. 8. «Μ.Ε.Ε.», 24, 96. «Ν.Ε.Λ.», 18, 298.

5. Ἱεροκλέους Συνέκδημος, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 14, 652, 2.

καὶ ἰσχυρῶς ὀρθίῳ ἐδείματο»¹. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν περιετείχισε μὲν τὴν Φωτικὴν καὶ τὴν Φοινίκην - ἐπειδὴ περιεδρέχοντο ἐκ λιμναζόντων ὑδάτων - ἴδρυσε δὲ ἐν αὐταῖς ἀκροπόλεις, ἔνθα θὰ ἠδύνατο νὰ καταφύγουν οἱ κάτοικοι ἐν καιρῷ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν.

Τὸν χριστιανισμὸν ἐδέχθη ἡ Φοινίκη πιθανῶς τὸν Α' αἰῶνα, ἀλλ' ἔδρα Ἐπισκόπου ἐγένετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, ὅτε μαρτυρεῖται συμμετοχὴ τῶν Ἐπισκόπων αὐτῆς εἰς Τοπικὰς καὶ Οἰκουμενικὰς Συνόδους².

Ἡ Ἐπισκοπὴ Φοινίκης μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ὁμωνύμου πόλεως ὑπὸ τῶν Γότθων τοῦ Τωτίλα (552) ἢ ἐξέλιπεν ἢ μετέφερε τὴν ἔδραν αὐτῆς ἐν ἀρχῇ μὲν, προσωρινῶς, εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν Μεσσοποτάμου, εἶτα δέ, ὀριστικῶς, εἰς Δέλβιον³. Ὁ ἐπισκοπικὸς ναὸς τῆς Φοινίκης κατὰ τὸν Ν. Μυστακίδην ἐτιμᾶτο ἐπ' ὄνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς⁴.

Ἐπίσκοποι⁵

Γνωστοὶ Ἐπίσκοποι τῆς Φοινίκης ἀναφέρονται:

1. Ὁ **Περεγρῖνος**, ἀντιπροσωπεύσας τὴν Ἡπείρου εἰς τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (451).
2. Ὁ **Βαλεριανός**, ὑπογράφας ἐπιστολὴν Συνόδου τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης Λέοντα.
3. Ὁ **Φίλιππος**, ὑπογράφας τῇ 516 ἐπιστολὴν τῆς Συνόδου τῆς Ἡπείρου πρὸς τὸν Πάπαν Ὁρμίσδαν.
4. Ὁ **Εὐστάθιος**, ἀναφερόμενος τῇ 682.

3. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΒΟΥΘΡΩΤΟΥ

Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις

Ἡ ἀρχαία πόλις Βουθρωτὸς ἢ Βουθρωτὸν ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἐν Χαονία Κεστρίνης, ἔναντι ἀκριβῶς τῆς βορειοανατολικῆς παραλίας τῆς Κερκύρας. Κατὰ τὸν γεωγράφον Στράβωνα εὐρίσκεται «ἐπὶ στόματι τοῦ πηλώδους καλουμένου λιμέ-

1. Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, τ. Γ, βιβλ. 4, Βόννη 1838, σ. 268 - 269.

2. «Μ.Ε.Ε.», 12, 343.

3. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου», ἔνθ. ἄνωτέρω.

4. Αὐτόθι.

5. Βλ. Le Quien, ἔνθ. ἄνωτ., II, 139, 140. «Μ.Ε.Ε.», 12, 343.

νος... ἐν τόπῳ χερρονησίζοντι»¹. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ βοῦς καὶ θρώσκω ἢ θόρνυμι, ἔνεκα πιθανῶς τῶν ἐν αὐτῇ πλουσίων βουκολίων. Κατὰ τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους τὸ Βουθρωτὸν ἦτο μία τῶν δώδεκα πόλεων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου². Κατὰ δὲ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων ὑπέστη τοῦτο πολλάς καταστροφὰς καὶ ἐρημώσεις. Τῷ 1153 ἀναφέρεται τὸ Βουθρωτὸν ὑπὸ τοῦ Ἄραβος γεωγράφου Edrisse ὡς παλυάνθρωπος καὶ ἐμπορικὴ πόλις. Ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν τῷ 1925 ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν Ugolini ἦλθον εἰς φῶς ἐν Βουθρωτῷ σπουδαιότατα λείψανα προϊστορικῶν, ἐλληνικῶν, ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων³. Εἰς τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἀνήκει καὶ ἀνακαλυφθὲν μέγα βαπτιστήριον τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ., τοῦ ὁποίου ὁ θόλος στηρίζεται ἐπὶ δέκα ἔξ ἐκ γρανίτου κιόνων καὶ τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον διὰ μωσαϊκῶν ἄριστα διατηρουμένων⁴.

Ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς Βουθρωτὸν ἐγένετο πιθανῶς κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα, ἢ δὲ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὸν ἐπὶ Δακίου διωγμὸν (250) ἐμαρτύρησαν ἐνταῦθα ὁ μάρτυς Θερίνος καὶ ὁ συναθλητῆς αὐτοῦ Δονᾶτος⁵.

Ὡς ἔδρα Ἐπισκόπου τὸ πρῶτον μνημονεύεται τὸ Βουθρωτὸν τῷ 458 καὶ εἶτα πάλιν τῷ 516⁶. Ἡ Ἐπισκοπὴ Βουθρωτοῦ ὑπήγετο ἀρχικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Νικοπόλεως, τὸν Ι' αἰῶνα εἰς τὴν Μητρόπολιν Ναυπάκτου, τὸν ΙΑ' αἰῶνα εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος καὶ ἀπὸ τοῦ 1431 ἀπετέλεσε μία τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ὑπὸ τὸν τίτλον Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέως⁷. Ὁ Ἐπίσκοπος Βουθρωτοῦ ἀναγράφεται Η' εἰς τὰ Τακτικά τοῦ Λεοντος τοῦ Σοφοῦ (901 - 906), τοῦ Κ. Πορφυρογεννήτου (940) καὶ τοῦ Ι. Τσιμισκῆ (971) ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ναυπάκτου καὶ ΚΣΤ' ἐν τῷ Β. Διατάγματι τοῦ Βασιλεῖου τοῦ Βουλγαροκτόνου (1020) ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος⁸. Εἰς δὲ τὸ Τακτικὸν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1555Α Παρισινοῦ κώδικος, ἔκδ. Γερ. Κονιδάρη, ἢ Ἐπισκοπὴ Βουθρωτοῦ ἦτο ἡ πέμπτη ἐκ τῶν ἔξ Ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἠπείρῳ⁹. Ὁ Δημήτριος Χωματιανός, ὁ χειροτονηθεὶς πιθανῶς τῷ 1220 Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινια-

1. Στραβ., VII, 324.

2. Ἱεροκλέους Συνέκδημος, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 14, 652, 4.

3. «Μ.Ε.Ε.», 7, 605.

4. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, Ἀθῆναι 1929, σ. 166.

5. Ἀθηναγόρου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 3.

6. Cams, Series episcop Ratisbonnae 1873, σ. 430.

7. «Η.Χ.», 12 (1937) σ. 31. Γ. Κονιδάρη, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀχρίδος, Ἀθῆναι 1967, σ. 27.

8. Γ. Κονιδάρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 17, 27.

9. Αὐτοῦ, Αἱ Μητροπόλεις... , ἐνθ. ἄνωτ., σ. 98.

νῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἀναφέρει ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων τῆς ἐκκλησιαστικῆς του δικαιοδοσίας καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Βουθρωτοῦ¹.

Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἐρημωθείσης τελείως τῆς πόλεως Βουθρωτοῦ, λόγῳ νοσηρότητος τῆς περιοχῆς, ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς Βουθρωτοῦ μετεφέρθη εἰς Παραμυθίαν, τῆς ὁποίας καὶ ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα ὡς τίτλος Ἐπισκοπῆς, πιθανῶς ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος².

Ἐπίσκοποι³

Γνωστοὶ Ἐπίσκοποι Βουθρωτοῦ μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε μετεφέρθη ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς εἰς Παραμυθίαν ἀναφέρονται:

1. Ὁ **Στέφανος** (458), ἀναφερόμενος εἰς ἐπιστολὴν τῶν Ἐπισκόπων τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης Λέοντα.
2. Ὁ **Εὐθύμιος**, ἀναφερόμενος τῷ 516.
3. Ὁ **Μαιθαῖος**, ἀναφερόμενος ἐν ἐκθέσει Συνόδου τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου πρὸς τὸν Πάπαν Ὀρμίσδαν τῷ 523.
4. Ὁ **Δημήτριος**, ἀναφερόμενος τῷ 1229.

4. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ἢ ΔΡΥΪΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις αὐτῆς

Ἡ Ἐπισκοπὴ αὕτη ὑπῆρξε μία τῶν ὀκτῶ Ἐπισκοπῶν τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου, αἵτινες ἀνεφάνησαν πρὸ τοῦ Ε' αἰῶνος⁴. Εἶχεν ἔδραν τὸ πρῶτον τὴν ἐν Β. Ἠπείρῳ Ἀδριανούπολιν, κτισθεῖσαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ καὶ ὀχυρωθεῖσαν τὸν Στ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ⁵. Εἰς τὰ μεσαιωνικὰ κείμενα ἡ Ἀδριανούπολις ἀναφέρεται καὶ Ἀνδρια-

1. Α. Μηλιαράκη, Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι 1898, σ. 192.

2. «H.X.», 12 (1937), σ. 31.

3. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 36. Le Quien, ἐνθ. ἄνωτ., II, 141, 142. Δ. Παναγιωτίδου, Ἡ Ἐπισκοπὴ Παραμυθίας, ἐν «Νεολόγῳ» Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 7.728, τῆς 26-4-1895. «M.E.E.», 12, 343.

4. Ἀθηναγόρου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 4.

5. Τ. Γριτσοπούλου, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης Μητρόπολις, ἐν «Θ.Η.Ε.», 5, 226. «M.E.E.», 9, 586. «N.E.L.», 6, 233.

νούπολις καὶ Δρυϊνούπολις καὶ Δρυνοῦπολις¹. Τὸ ἀκριβὲς ἔτος τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀδριανουπόλεως δὲν εἶναι γνωστόν, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἰδρύθη πρὸ τοῦ 431, διότι τὸ ἔτος τοῦτο λαμβάνει μέρος ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς Εὐτύχιος εἰς τὴν Γ' ἐν Ἐφέσῳ (431) Οἰκουμενικὴν Σύνοδον². Ἐν τῷ Συγκεδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους ἀναφέρεται μία τῶν δώδεκα πόλεων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου³.

Ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀδριανουπόλεως, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ὁμωνύμου πόλεως ὑπὸ τῶν Γότθων τοῦ Τωτίλα, μετεφέρθη εἰς τὴν τετειχισμένην κωμόπολιν Ἐπισκοπῆς (558 - 1185)⁴, μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ταύτης ὑπὸ τῶν σταυροφόρων εἰς Γαρδίκιον καὶ τὴν ἱερὰν μονὴν Τσέπου ἢ Ὑψηλῆς Πέτρας (1185 - 1318 ἢ 1395)⁵, εἶτα δὲ διὰ πολιτικούς λόγους εἰς Ἀργυρόκαστρον (1318 - 1924) καὶ ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι σήμερον εἰς Δελβινάκιον τῆς ἐλευθέρας Ἠπείρου⁶.

Ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀδριανουπόλεως ὑπήγετο κατ' ἀρχάς μὲν εἰς τὴν Μητρόπολιν Νικοπόλεως μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς ὁμωνύμου πόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων⁷, εἶτα δὲ εἰς τὴν Μητρόπολιν Ναυπάκτου ἕως τοῦ 1020, ὅτε ὑπήχθη εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος⁸, ἀπὸ δὲ τοῦ 1285 μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1835 ἀπετέλεσε μία τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων⁹. Ἀναγράφεται δὲ αὕτη Ζ' εἰς τὰ Τακτικά τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, τοῦ Κ. Πορφυρογεννήτου καὶ τοῦ Ι. Τσιμισκῆ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ναυπάκτου καὶ ΚΔ' ἐν τῷ δευτέρῳ διατάγματι τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος¹⁰. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος καὶ ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ Τακτικοῦ τοῦ Παρισικοῦ κώδικος 1555Α, ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀδριανουπόλεως ἦτο ἡ πρώτη ἐκ τῶν ἕξ Ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου¹¹.

1. Ἱεροκλέους Συνέκδημος, ἐνθ. ἀνωτ., Notit. 13, 260, 8. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 47. Γ. Κονιδάρη, Συμβολαί... ἐνθ. ἀνωτ., σ. 27. «Ε.Α.», 9 - 10 (1912 - 1913), σ. 461.

2. I. Mopsi, Sacrorum Consiliorum, Paris et Leipzig 1901, σ. 626, 740, 828.

3. Ἱεροκλέους, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 14, 651, 8.

4. Ζώτου Μολοττοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 79, 205. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου», ἐνθ. ἀνωτέρω.

5. Π. Ἀραβαντινοῦ, Α, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 71. Λ. Βασιλειάδου, Ἡμερολόγιον «Ἠπειρωτικὸς Ἀστήρ», 1900, σ. 70. Ζώτου Μολοττοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 79, 205.

6. «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 56. Π. Ἀραβαντινοῦ, Β, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 79. Λ. Βασιλειάδου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 79. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου», ἐνθ. ἀνωτέρω.

7. Γ. Κυπρίου, Descriptio orbis Romani, ἔκδ. Gelzer, σ. 78.

8. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ἰδρυθεῖσα τῷ 924 κατηργήθη τῷ 1776 καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ Πατριαρχείου Κων)λεως ἐπὶ Πατριάρχου Σαμουὴλ Χατζελεῖ (Β. Στεφανίδου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 405, 410, 665).

9. Γ. Κονιδάρη, Συμβολαί... ἐνθ. ἀνωτ., σ. 27. «ΗΧ», 12 (1937), σ. 55.

10. Αὐτόθι.

11. Αὐτόθι, Αἱ Μητροπόλεις... σ. 98.

Μετά τῆς Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως ἠνώθη, κατ' ἀρχάς προσωρινῶς (1813 - 1821), ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου 1832 ὀριστικῶς, καὶ ἡ ἠνωμένη Ἐπισκοπή Χειμάρρας καὶ Δελβίνου. Οὕτως ἀπετέλεσαν πλέον καὶ αἱ τρεῖς μίαν Ἐπισκοπὴν ὑπὸ τὸν τίτλον Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας, λαβοῦσαν τὸν ἀριθμὸν 63 εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον Μητροπολιτῶν¹. Ὁ κῶδιξ τοῦ Δελβίνου ἀποδίδει τὴν ἔνωσιν αὐτὴν τῶν Ἐπισκοπῶν εἰς τὴν εὐνοίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Δρυϊνουπόλεως Γαβριήλ τὸν Σίφνιον². Πιθανῶς ὁμως ὀφείλεται εἰς τὸν οἰκονομικὸν μαρασμὸν τῆς περιοχῆς Χειμάρρας καὶ Δελβίνου, λόγῳ τῆς θαθμιαίας ἀραιώσεως τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῶν ἀθρόων ἐξισλαμισμῶν, οἵτινες εἶχον ἀρχίσει ἐκ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τὴν οἰκονομικὴν ἐξαθλίωσιν τῆς περιοχῆς Χειμάρρας ἀναφέρει σιγιλλιωδὲς γράμμα τοῦ Πατριάρχου Κων)λεως Διονυσίου τῷ 1664, ἐνθα ἀναφέρεται: «Ἡ Ἐπισκοπή Χειμάρρας, ὑποκειμένη τῷ θρόνῳ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, εἰς ἀτονίαν καθέστηκεν, ὥστε οὔτε τὰ πρὸς ζωάρκειαν τοῦ Ἐπισκόπου ἀπαρτίζειν»³. Τὰ αὐτὰ ἀναφέρει καὶ ὁ Πατριαρχικὸς Τόμος τῆς ἐνώσεως τῆς Ἐπισκοπῆς Χειμάρρας καὶ Δελβίνου μετὰ τῆς Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως: «Ἡ Ἐπισκοπή (Χειμάρρας) ἀπομακρυσμένη ἐξ Ἰωαννίνων καὶ καθ' ὑπερβολὴν διεφθαρμένη... ἀδύνατος τοῖς ὅλοις κατέστη πρὸς διατροφὴν καὶ περίθαλψιν ἰδίου Ἀρχιερέως»⁴. Ἐξ ἄλλου, ὡς παρατηρεῖ τις, ἐν διαφόροις ἐγγράφοις καὶ σιγιλλίοις, καὶ ἡ Ἐπισκοπή Δρυϊνουπόλεως ὑφίστατο ἀπὸ τὰς ἀρχάς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὀξείαν οἰκονομικὴν κρίσιν, ἣτις ἠπειλεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν της⁵. Ἐνεκα τούτου πολλοὶ Ἐπίσκοποι Δρυϊνουπόλεως παρητοῦντο, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο γὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὰ δυσβάστακτα χρέη τῆς Ἐπισκοπῆς των, διὰ τὰ ὁποῖα μάλιστα τινεὶ ἐνεχειρίαζον καὶ τὰ ἱερά ἀκόμη ἀμφιά των, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Τῷ 1835 ἡ συνηνωμένη Ἐπισκοπή Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας προήχθη εἰς Μητρόπολιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ὑπὸ τὸν τίτλον Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας⁶. Ἡ Μητρόπολις αὕτη ἔλαβεν τὸν

1. «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 56.

2. Θ. Μπαμίχα, Κῶδιξ τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως Δελβίνου, ἐν «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 69.

3. «Η.Ε.», 3 (1954), σ. 579.

4. Γερμανοῦ, Μητρ. Σάρδεων, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κων)λεως, ἐν «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 98.

5. Π. Πουλίτσα, Σύνοψις τοῦ κώδικος τῆς Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου, ἐν «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 76.

6. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 69.

ἀριθμὸν 64 ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Συνταγματικῷ, τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου φημιζομένου «ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Χαονίας»¹.

Μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπείρου ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ (1912) ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως ἦτο ὁμαλή, διαταράχθη δὲ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἀλβανίας (1913) ὑπὸ τῶν μεγάλων δυνάμεων εἰς αὐτόνομον κράτος, ὅποτε ὁλόκληρος ὁ νομὸς Ἀργυροκάστρου προσηρτήθη εἰς τὸ νεοῖδρυθέν τοῦτο Ἀλβανικὸν κρατίδιον². Εἰς τὴν ἄδικον δὲ ταύτην ἀπόφασιν τῶν μεγάλων δυνάμεων ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Β. Ἠπείρου ἀπήντησε τὴν 17 Φεβρουαρίου 1914 διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς αὐτονομίας τῆς Β. Ἠπείρου, πρωτοστατούντων καὶ τῶν ἀειμνήστων τότε Μητροπολιτῶν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος καὶ Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου³. Δυστυχῶς τὸ αὐτονομιακὸν τοῦτο καθεστῶς ἀνετράπη κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1916 καὶ ἡ Ἰταλία ὡς προστάτις δυνάμις τῆς Ἀλβανίας, καταλαβοῦσα τότε τὸν νομὸν Ἀργυροκάστρου καὶ τμήματα τῶν ἐπαρχιῶν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, ὡς καὶ τῆς Κορυτσᾶς μέχρι τῆς Ἐρσέκας, ἀπέπεμψε διαίως τὸν κανονικὸν Ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου Βασιλείου⁴. Ὁ Μητροπολίτης οὗτος ἐγκατεστάθη προσωρινῶς εἰς Δελδινάκιον τῆς ἐλευθέρως Ἠπείρου καὶ διηύθυνεν ἐκεῖθεν τὴν ὑπόλοιπον δουλωθεῖσαν ἐπαρχίαν του. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Βασιλείου εἰσῆχθη ἡ ἰταλικὴ καὶ ἀλβανικὴ γλῶσσα εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου καὶ ἡ ἀλβανικὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, κατεληστεύθησαν δὲ αἱ πλουσιώτεραι μοναὶ τῆς ἐλληνικῆς ταύτης ἐπαρχίας⁵. Κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1924 τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον διὰ λόγους ἐκκλησιαστικοῦς καὶ ἄλλους ἵδρυσεν τὴν νέαν Μητρόπολιν Δρυϊνουπόλεως ἐν τῇ ἐλευθέρῃ Ἠπείρῳ, περιλαμβάνουσαν τὴν ὑποδιοικήσιν Πωγωνίου μετ' ἔδραν τὸ Δελδινάκιον⁶. Ἡ ἐν λόγῳ Μητρόπολις ἔφερε τὸν τίτλον «Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς», τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως αὐτῆς φημιζομένου «ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Βορείου Ἠπείρου»⁷.

Ἡ ἐν Β. Ἠπείρῳ Μητρόπολις Δρυϊνουπόλεως μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Μητροπολίτου Βασιλείου διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἑλθασανίου οἰκονόμου Ἀθανασίου, τοῦ μετονομασθέντος Ἀμβροσίου (1929), κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου (1916 - 1929), εἶτα δὲ ὡς Ἐπισκόπου Ἀργυροκάστρου (1929 - 1936), ἀντικανονικῶς ἐκλεγέντος⁸.

1. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 56.

2. Παντελεήμονος, Μητρ. Ἀργυροκάστρου, Μετὰ τὸ 1914, ἐν «Θ.Η.Ε.», 3, 71.

3. Χ. Παπασταύρου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 5 κ.έ.

4. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 71.

5. Αὐτόθι.

6. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 56.

7. Αὐτόθι.

8. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 71.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ὁ Μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδων
ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν (1949 - 1956). Ὑπουργὸς
Κυβερνήσεως τῆς Αὐτονόμου Βορείου Ἠπείρου καὶ ἀγωνιστὴς ὑ-
πὲρ τῶν δικαίων τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ λαοῦ.

Μετά τήν ἀπομάκρυνσιν τῶν Γερμανῶν ἐκ τῆς Ἀλβανίας καί τήν ἐκεῖ ἐγκαθίδρυσιν κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος, ἡ Ἀλβανική κυβέρνησις ἀνεγνώρισε τὰ διάφορα θρησκευόμενα διὰ συνταγματικῶν πράξεων καί νόμων. Οὕτω τὸ 1950 Ἐπίσκοπος Ἀργυροκάστρου διωρίσθη ὁ ἐκ Βογραδετσίου Δαμιανός¹. Μετά τήν συμμαχίαν ὅμως τῆς Ἀλβανίας μετὰ τῶν Κινέζων καί τήν διάρρηξιν τῶν δεσμῶν αὐτῆς μετὰ τῆς Μόσχας (1961), ἡ κομμουνιστική κυβέρνησις τῆς Ἀλβανίας κατήργησε διὰ κυβερνητικῶν πράξεων ὅλα τὰ θρησκευόμενα μέ τήν δικαιολογίαν, ὅτι ταῦτα εἶναι συμπίλημα μύθων καί ἀντιλαϊκῶν διδασκαλιῶν. Ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ δήμευσις τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ περιουσίας τῶν μοναστηρίων καί ἐκκλησιῶν, τὸ κλείσιμον τῶν ναῶν, ὁ ἀποσχηματισμὸς τῶν ἱερέων, ἡ ἀνασκαφὴ τῶν νεκροταφείων, ἡ κατεδάφισις τῶν κωδωνοστασίων, ὁ ἐμπρησμὸς τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων παντὸς δόγματος καί ἡ προσπάθεια ἐξαλθανισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βορείου Ἠπείρου².

Ἐπίσκοποι Ἀδριανουπόλεως

(Σύντομοι βιογραφικαὶ σημειώσεις)

Οἱ συνταχθέντες κατάλογοι τῶν Ἀρχιερέων, τῶν ἀνεληθόντων εἰς τὸν θρόνον Ἀδριανουπόλεως, τῆς μετὰ ταῦτα Δρυϊνουπόλεως, εἶναι πολὺ ἐλλιπεῖς καί πλήρεις χασμάτων καί ἀνακριθειῶν μέχρι τοῦ 1753, μετὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο ἔχομεν ἐξηκριθωμένας πληροφορίας, ἐκ τῶν ἐπισκοπικῶν κωδίκων Ἀργυροκάστρου καί Δελβίνου. Ὁ κῶδιξ Ἀργυροκάστρου συνεστήθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως Δοσιθέου τῷ 1760 καί ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Π. Πουλίτσα ἐν τοῖς Ἠπειρωτικοῖς χρονικοῖς³. Ὁ δὲ κῶδιξ τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως Δελβίνου ἤρχισε νὰ γράφηται τῷ 1635, ἀντεγράφη τῷ 1832 ὑπὸ τοῦ Κ. Μανάρα καί ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Θ. Μπαμίχα ἐν τοῖς Ἠπειρωτικοῖς χρονικοῖς⁴. Ἀμφότεροι οἱ ἐν λόγῳ κώδικες εἶναι πολύτιμοι ἱστορικαὶ πηγαὶ διὰ τὴν πολιτικὴν καί ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου, διότι ἐξ αὐτῶν μαθαίνομεν πολλὰ ἱστορικὰ γεγονότα καί πολλὰς ἐκκλησιαστικὰς εἰδήσεις. Πολλὰ κενὰ τοῦ ἐπισκοπικοῦ καταλόγου Δρυϊνουπόλεως καλύπτει ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος τοῦ Ν. Μυστακίδου, ὁ εὑρεθεὶς τῷ 1940 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ν. Βέη καί δημοσιευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν ἐπετηρίδα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου⁵. Οὗτος ὅμως λόγφ τῶν πολλῶν ἀνακριθειῶν του δὲν ἐλήφθη ὑφ' ἡμῶν ὑπ' ὄψιν. Ἐπίσκοποι γνωστοὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀδριανουπόλεως εἶναι οἱ ἐπόμενοι:

1. Αὐτόθι, σ. 73.

2. Περιοδ. «Ἀνάπλασις», Ἀθηνῶν, Μάρτιος 1969, σ. 9.

3. 5 (1930), σ. 53 - 99.

4. 5 (1930), σ. 56 - 75.

5. 4 (1952), σ. 180.

1. **Εὐτύχιος** ἢ **Εὐστόχιος**¹, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Γ' (431) καὶ Δ' (451) Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

2. **Ἰπλάτιος**², ὑπογράφας ἐπιστολὴν τῆς τοπικῆς ἐν Ἡπείρῳ Συνόδου πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης Λέοντα Α'.

3. **Κωνσταντῖνος**³, ὑπογράφας τὴν πρὸς τὸν Πάπαν Ὀρμίσδαν (514 - 523) ἀναφορὰν τῆς ἐν Ἡπείρῳ τοπικῆς Συνόδου τῷ 523.

4. **Κοσμᾶς**⁴, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῷ 754.

5. **Μεθόδιος** (1080 - 1099)⁵. Κατήγετο ἐκ Κολορτσῆς Δεροπόλεως καὶ ἦτο ἀνὴρ σοφός, ἐπιστήμων καὶ μεγάλης οἰκογενείας. Ἐπιτυχῶν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τὴν χορήγησιν ὀκτὼ χιλιάδων φλωρίων ἱδρυσεν δι' αὐτῶν τὸν ναὸν τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου.

6. **Μητροφάνης** (1130)⁶. Κατήγετο ἐκ Δελβινακίου Ἡπείρου.

7. **Ἀθανάσιος** (1181 - 1183)⁷. Ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος ἐπέτυχεν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ περικαλοῦς ναοῦ τῆς Ὑψηλῆς Πέτρας ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος παρεχώρησεν εἰς τοὺς ἐκάστατος Ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι διέμενον εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πέτραν, τὰ χωρία: Ἐλευθεροχωρί, Κρόγκους, Πετσά, Μουζίνα, Δροβιαναί, Λεσινίτσαι, μετὰ τῶν καλυβίων αὐτῶν».

8. **Θωμᾶς**⁸, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ τῷ 1222 καὶ ὑπὸ τοῦ Lequien τῷ 1229.

9. **Συμεὼν** (1510)⁹. Ἐξ ἐπιγραφῆς ἐντὸς τοῦ ἐπισκοπικοῦ ναοῦ τοῦ χωρίου Ἐπισκοπῆς μαρτυροῦμεν ὅτι διὰ πρωτοβουλίας καὶ ἐξόδων τοῦ Ἐπισκόπου τούτου ἐξωγραφήθη τὸ διάστυλον τοῦ ἐν λόγῳ ναοῦ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1510.

10. **Ματθαῖος**¹⁰, ἀναφερόμενος τῷ 1517.

1. Μάρτι, VI, σ. 844. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 47.

2. Αὐτόθι, VII, σ. 619.

3. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 47.

4. Αὐτόθι.

5. Βλ. Χρονικὸν Δρουπίδος, ἐκδ. Α. Πετρίδου, ἐν Νεοελληνικοῖς Ἀναλέκτοις τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», I (1871), σ. 2. Ἐφημ. «Νεολόγος» Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 6.916, τῆς 20-4-1892.

6. Λ. Βασιλειάδου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 132. Μ. Οἰκονομίδου, Ἡπειρωτικὸν λεύκωμα, 1911, σ. 33 κ.έ.

7. Χρονικὸν Δρουπίδος, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 2. Ἐφημ. «Νεολόγος» Κων)λεως, ἐνθ. ἀνωτ.

8. Lequien, II, 142. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 47.

9. Π. Πουλίτσα, Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις ἐκ τῆς Β. Ἡπείρου, ἐν «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1928), σ. 54.

10. Αὐτόθι.

11. **Συμεών** (1551)¹, αναφερόμενος εις ἐπιγραφὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Πολυτσίανη.

12. **Μακάριος**², αναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ τῷ 1565 καὶ ὑπὸ τοῦ Lequien τῷ 1564.

13. **Νεκτάριος** (1581)³. Ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος παρητήθη οἰκαιοθελῶς τῆς Ἐπισκοπῆς του ὑπὲρ τοῦ εὐνοουμένου του Ἐπισκόπου Γαβριήλ. Πρὸς τὸν προκάτοχόν του Νεκτάριον ὁ Γαβριήλ παρεχώρησεν, κατ' ἀξίωσιν τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β', πρὸς ζωάρκειαν αὐτοῦ, τὰ χωρία Πολύτσιανη, Σιναπουλκία, Σαρακινίστα, Δελβινάκι καὶ Σταυροκιάδι. Ἡ παραχώρησις τῶν ἐν λόγῳ χωρίων εἰς τὸν Νεκτάριον διήρκησε μέχρι τοῦ ἔτους 1604, ὁπότε προσηρτήθησαν πάλιν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν.

14. **Γαβριήλ**.⁴ Ἀναφέρεται ἀχρονολόγητος. Ὑποπεσὼν εἰς δαρέα καὶ ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸ ἐπισκοπικόν του ἀξίωμα παραπτώματα καθήρεθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' (1572 - 1584).

15. **Ἰάκωβος**⁵. Ἀναφέρεται ἀχρονολόγητος. Ἐχειροτονήθη ἐπὶ τῆς δευτέρας Πατριαρχείας τοῦ Ἱερεμίου Β' (1580 - 1584).

16. **Νεόφυτος** (1595 - 1610)⁶. Ἡ ἀρχιερατεία του ὑπῆρξε θυελλώδης. Πολλάκις ἐταλαιπωρήθη διὰ συκοφαντικῶν καταγγελιῶν τῶν ἐπαρχιωτῶν του πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον. Ὑπῆρξεν ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω καθαιρεθέντος Ἐπισκόπου Γαβριήλ.

17. **Ματθαῖος** (1611 - 1614)⁷. Ἦτο Ἡπειρώτης. Ἀναφέρεται ὅτι τῷ 1611 ἐπετρόπευσε τὸν ἀσθεγοῦντα Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Μανασσῆ. Ὑπῆρξεν εἰς ἓκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἀτυχοῦς ἐπαναστάσεως τοῦ Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου, διὰ τοῦτο καὶ κατεκρίθη ὑπὸ τοῦ Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου διὰ μιᾶς ἐπιτιμητικῆς αὐτοῦ ἐπιστολῆς. Ὁ Ματθαῖος ὑπῆρξεν ἐξέχουσα ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ φυσιογνωμία καὶ πρόδρομος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Γένους ἐκ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας.

18. **Ματθαῖος** (1617)⁸. Ἀναφέρεται εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων μαρτύρων Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου τοῦ χωρίου Τραγουσίστας.

1. «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1928), σ. 65.

2. Lequien, II, 142. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 47.

3. Κ. Σάθα, «Μ.Β.», Βενετία 1872, σ. 550, 552. «Η.Ε.», 2 (1954), σ. 462. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 56.

4. Κ. Σάθα, Βιογραφικὸν σχεδιάσμα περὶ Ἱερεμίου Β', Ἀθήναι 1870, σ. 144 κ.έ. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 56.

5. Γερμανοῦ, Μητρ., αὐτόθι.

6. Αὐτόθι. Τ. Γριτσοπούλου, Ὁ Δρυϊνουπόλεως Νεόφυτος, ἐν «Η.Ε.», 2 (1953), σ. 462.

7. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 56. «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1928), σ. 67. Λ. Βασιλειάδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 70.

8. «Η.Χ.», 7 (1958), σ. 6.

19. **Συμεών** (1619)¹. Ὑπῆρξε μεμορφωμένος καὶ διαπρεπῆς ἱεράρχης. Ἐξ ἐπιγραφῆς μαρτυροῦμεν ὅτι δι' ἐξόδων τοῦ ἰδρύθη ὁ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν Κάτω Ἐπισκοπὴν.

20. **Κάλλιστος** (1620 - 1636)². Ἀναφέρεται τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1606 ὡς πρῶτον Δρυϊνουπόλεως. Παρητήθη τῆς Ἐπισκοπῆς του, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰ δυσβάστακτα χρέη ταύτης, διὰ τὰ ὁποῖα εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐνεχυριάσῃ τὸ ὠμοφόριον καὶ τὸν ἀρχιερατικὸν μανδύαν. Ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν τοῦ θρόνον, διότι ἀναφέρεται τὰ ἔτη 1620, 1633 καὶ 1634 - 1636. Φαίνεται ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὴν Πετσάν, διότι ἐφησύχαζεν ἐκεῖ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Ἀργυροκάστρῳ.

21. **Γαβριήλ** (1637 - 1647)³. Ἀναφέρεται τὰ ἔτη 1637 - 1639 καὶ τῷ 1643.

22. **Σεραφεῖμ** (1662)⁴. Ἀναφέρεται εἰς ἐπιγραφὴν τῆς μονῆς Κόμμενας.

23. **Καλλίνικος** (1667 - 1672)⁵. Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Λουφάτες τοῦ Δελθίνου. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὸν Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ἣ δὲ ἀρχιερατεία του ὑπῆρξε τρικυμιώδης. Ἐκ τῶν περιωθέντων ἐπιγραφῶν φαίνεται ὅτι ἦτο ἱεράρχης δραστήριος καὶ ἄξιος λόγου. Τῷ 1666 καταγγελλοῦνται ἐκ δευτέρου εἰς τὰ Πατριαρχεῖα «διὰ παρανομίας, ἀδικίας καὶ ἐπιβουλὰς παντοειδεῖς», καθηρέθη, λόγῳ ὅμως τῶν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγώνων του δὲν μετέπεσεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ διωρίσθη τῷ 1667 πρόεδρος τῆς χηρευσάσης Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν εὐδοκίμως μέχρι τοῦ 1672. Ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Ἀργυροκάστρῳ τῇ 14 Μαΐου 1678.

24. **Σοφιανὸς** (1672 - 1770)⁶. Δὲν ἀναφέρεται εἰς τοὺς παλαιοὺς συνταχθέντας ἐπισκοπικοὺς καταλόγους. Περὶ τῆς καταγωγῆς, τῆς ἀναρρήσεως ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ καὶ τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ οὐδὲν γνωρίζομεν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἰδρύσε τῷ 1672 σχολὴν εἰς τὴν ἐν Πολυτσιανῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἀναχαίτησιν τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῆς ἐπαρχίας του. Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς παρασκηνιακῶς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ὅτε οἱ ἀρνησιθρησκοὶ ἐγένοντο ἐπικινδύνως ἀπειλητικοί, ἐγκατέλειψε τὴν Ἐπισκοπὴν του καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν ἐν Πολυτσιανῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἵνα κατὰ τὸν γεωγράφον A. Philippson «διδάξῃ τοὺς περιοίκους καὶ

1. Λ. Βασιλειάδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 70.

2. Ἰ. Λαμπρίδου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων, τ. Α, Ἀθῆναι 1880, σ. 120. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 50. «Η.Ε.», 7 (1958), σ. 6. «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1928), σ. 76.

3. «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 93.

4. «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1930), σ. 91.

5. «Η.Ε.», 3 (1955), σ. 447, 576, 698.

6. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 41, 132.

ένισχύση αὐτοὺς εἰς τὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τῆς ἐξωμοσίας¹. Ὁ δὲ Σπ. Ἀραβαντινὸς ἐξαίρων τὴν ἐν γένει δρᾶσιν τοῦ Σοφianoῦ γράφει: «Ὁ σεβάσμιος οὗτος ἀνὴρ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναχαίτησιν τοῦ χειμάρρου τῆς ἐξωμόσεως τοῦ ἀπειλοῦντος νὰ κατακλύσῃ ὀλόκληρον τὴν Ἠπειρον². Ὁ λαὸς τὸν ἀνεκήρυξεν Ἅγιον καὶ ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τῇ 26 Νοεμβρίου. Ἀπέθανε καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ἐν Πολυτσιανῆ γαδὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἔνθα φυλάσσονται τὰ ἱερὰ λείψανα αὐτοῦ εἰς ἀργυρᾶν λειψανοθήκην, κατασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἱερομονάχου Χρυσάνθου ἐκ Σάμου³.

Ὁ Ἐπίσκοπος Σοφιανὸς ὑπῆρξε τῷ ὄντι μεγάλη ἐθνικὴ φυσιογνωμία καὶ πρόδρομος τοῦ 1821, διότι εἰς κρίσιμους διὰ τὸ Ἔθνος στιγμὰς ὕψωσε μέγαν ἀναχαιτιστικὸν φραγμὸν εἰς τὴν θάρβαρον καὶ ἀλλόθρησκον ἐπιβουλήν πρὸς ἐξισλάμισιν τῆς περιοχῆς του καὶ ἀνέτρεψεν οὕτω τὰ σκοτεινὰ σχέδια τῆς φυλετικῆς ἐξαφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐκείνην γωνίαν τῆς ἀκραιᾶς περιοχῆς.

25. **Ραφαήλ** (1720)⁴. Κατήγετο ἐκ Βίτσης Ζαγορίου. Ἀναφέρεται τῷ 1720 καὶ τῷ 1723. Ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τῆς πατρίδος του τὴν σωζομένην χεῖρα τοῦ Ἁγίου Σώζοντος καὶ ἀγρόν τινα, λεγόμενον τοῦ «Ἐπισκόπου». Ἀπέθανε καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονήν.

26. **Στέφανος** (1729)⁵. Ἀναφέρεται τὸ ἔτος 1729, ὅτε μετέβη ὡς Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος εἰς Ἰωάννινα, ἕνα λύση τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ Μητροπολίτου Ἱεροθέου καὶ τῶν προυχόντων τῶν Ἰωαννίνων.

27. **Νικόδημος** (1732)⁶. Ἀναφέρεται ὡς διάδοχος τοῦ Στεφάνου.

28. **Μανουήλ** (1750)⁷. Τὸν Ἐπίσκοπον τοῦτον ἐσφαλμένως ὁ Π. Ἀραβαντινὸς τοποθετεῖ τῷ 1758, ὡς προκάτοχον τοῦ Δοσιθέου, διότι εἶναι ἐπισήμως μεμαρτυρημένον ὅτι ὁ Δοσίθεος διεδέχθη τὸν Μητροφάνην (1753 - 1760) καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ Μανουήλ διετέλεσεν Ἐπίσκοπος πρὸ τοῦ 1753.

29. **Μητροφάνης** (1753 - 1760)⁸. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀνηγέρθη ἐν Ἀρ-

1. A. Rhippison, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 213.

2. Σπ. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ Πασᾶ, Ἀθῆναι 1895, σ. 29, σημ. 1.

3. «H.E.», ἔτος 1967, τεύχ. 177 - 178, σ. 3, σημ. 2.

4. Αὐτόθι, 1 (1952), σ. 652. I. Νικολαΐδου, Ἱστορικὴ μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπεύρω χώρας Βεζήτζης (Βίτσης)..., σ. 68.

5. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 226. «H.X.», 3 (1928), σ. 37, 5 (1930), σ. 94 καὶ 12 (1937), σ. 56.

6. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 56.

7. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 47. «H.X.», 5 (1930), σ. 79. Ἐπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, Δ, σ. 180.

8. «H.X.», 5 (1930), σ. 89. «H.E.», 7 (1932), σ. 7.

γυροκάστρω μεγαλοπρεπές σχολικόν κτίριον. Είχε μεγάλην μόρφωσιν και ἐτι-
τλοφορεῖτο «μουσικολογιώτατος», διότι ἦτο ἄριστος μουσικός και πιθανῶς εἶχε
συγγράφει και μουσικά βιβλία. Παρητήθη τῷ 1760.

30. **Δοσίθεος** (1760 - 1790)¹. Κατήγετο ἐκ Μετσόβου. Ὑπηρέτησε τὸ
πρῶτον ὡς ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων και τῷ 1759 ὡς ἐπί-
τροπος τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Μετσόβου. Τῷ 1760 ἐγένετο Ἐπί-
σκοπος Δρυϊνουπόλεως και Ἀργυροκάστρου. Ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον θρησκευ-
τικὴν και κοινωνικὴν δρασίαν. Οὕτως ἀνεκαίνισε τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρον τῆς
Ἐπισκοπῆς του, ἱδρυσεν ἐβδομήκοντα ἐκκλησίας, ἐκτὸς ἐκείνων, αἵτινες ἀνι-
στορήθησαν και ἐξωραΐσθησαν. Προσέτι ὠργάνωσε τὴν πρότερον τελείως ἐξηρ-
θρωμένην Ἐπισκοπὴν του και συνέταξε τὸν ἐπισκοπικὸν κώδικα Ἀργυροκά-
στρου, ὅστις ἀποτελεῖ σημαντικὸν ἱστορικὸν μνημεῖον διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν
ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου. Ἀπέθανε τῷ 1810. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐποίμανε
θεαρέστως τὴν ἐπαρχίαν του, χαρακτηρίζεται δὲ «ὡς ἀνὴρ τίμιος, θεοσεβὴς και
εὐλαβὴς, νουνεχὴς τε και πρᾶος». Τοσοῦτον δὲ ἐνάρετος και ἀγαθὸς ὑπῆρξεν,
ὥστε ἐφείλκυσε, κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινόν, και τὴν ἀγάπην ὄλων σχεδὸν τῶν
Ὀθωμανῶν τοῦ Ἀργυροκάστρου, τῶν θηριοδεστέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρι-
στιανομάχων.

31. **Γαβριήλ** ὁ Σίφνιος (1799 - 1813, 1821 - 1827)². Κατήγετο ἐκ τῆς
νήσου Σίφνου τῶν Κυκλάδων. Διεδέχθη τὸν Δοσίθεον και ἀναφέρεται τὸ πρῶ-
τον τῷ 1799. Ὡς εὐνοούμενος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἱεροθέου και τοῦ
Ἀλῆ Πασᾶ ἐπέτυχεν τὴν ἐνωσίαν τῆς Ἐπισκοπῆς του μετὰ τῆς φυτοζωούσης
τότε Ἐπισκοπῆς Χειμάρρας και Δελβίνου. Ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ κώδικι τοῦ Δελ-
βίνου χαρακτηρίζεται: «ἄνθρωπος μὲ πολλὴν μικρὴν παιδείαν, ὀξύς τὸ λέγειν,
ράθυμος, πολυφαγός, ὀργίλος και ἐραστής τοῦ οἴνου και πολυέξοδος». Τελευ-
ταίως ὁ Γαβριήλ ἔπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ και ἀπεμακρύνθη
τῆς Ἐπισκοπικῆς του ἑδρας ὡς ὑποπτος. Τὴν 23 Μαΐου 1820 παρευρέθη κα-
τόπιον προσκλήσεως τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς Διδάγιον (=συμβούλιον) ἐν Ἰωαννί-
νοις, ἐνθα ὁ Ἀλῆς ἐξεφράσθη κολακευτικῶς περὶ αὐτοῦ. Ἀπέθανε πιθανῶς ἐν
Ἀργυροκάστρω τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1827.

1. Π. Πουλίτσα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 67, 69. Π. Ἀραβαντινοῦ, Βιογραφικὴ Συλλογὴ
λογίων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐπιμελεῖα Κ. Δημαρᾶ, Ἰωάννινα 1960, σ. 55. «Η.Χ.»,
5 (1930), σ. 79. «Η.Ε.», 1 (1952), σ. 563. Πανελλήνιον λεύκωμα Ἐθνικῆς Ἐκα-
τονταετηρίδος, τ. Ε, σ. 54.

2. Rouqueville, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. 2, Ἀθήναι 1890,
σ. 21. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 55. «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1928), σ. 88. «Η.Ε.»,
7 (1959), σ. 6.

Ἐπίσκοποι συνηνωμένης ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας

1. **Γαβριήλ** ὁ Σίφνιος, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

2. **Ἰωακείμ** ὁ Χίος (1832 - 1835)¹. Ἐγεννήθη ἐν Καλιμασσᾷ τῆς Χίου. Κατὰ κόσμον ἐλέγετο Ἰωάννης Κοκκώδης. Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὡς πτωχὸς ἱεροδιάκονος ἐν τῇ Μητροπόλει Ἰωαννίνων. Συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του πλησίον τῶν ἐπιφανῶν διδασκάλων τοῦ Γένους Α. Ψαλίδα καὶ Γ. Αἰσώπου ἢ Κρανᾶ ἐκ Γραμμένου τῆς Ἠπείρου. Τῷ 1828 ἐγένετο Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως, τῷ 1835 Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, τῷ 1845 Μητροπολίτης Κυζίκου καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1860 - 1863 καὶ 1873 - 1878 Πατριάρχης Κων)λεως. Ὡς Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως ἐνδιεφέρθη διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἐπισκοπῆς του. Ὅτε ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις εὐνοϊκὰς διὰ τοὺς «ραγιαδες» χριστιανούς, ἀλλὰ δυσμενεῖς διὰ τοὺς φεουδάρχας Τούρκους, ὁ Ἰωακείμ ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως. Τῇ προστασίᾳ τοῦ Ἰωακείμ ἐσπούδασεν ὁ Βασίλειος Παπαχρήστου, ὁ μετέπειτα περιώνυμος Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως. Ἦλθεν ὁ Ἰωακείμ εἰς ἔνοπλον δρᾶσιν κατὰ τῶν τοπαρχῶν καὶ τῶν Λιάπηδων, αἵτινες κατεπίεζον τοὺς Χριστιανούς. Ὁ κῶδιξ τοῦ Δελβίνου ἐκφράζεται δυσμενῶς περὶ αὐτοῦ καὶ δὴ δτι ἦτο «μέγας φίλος τοῦ χρυσοῦ»². Ἐν τούτοις ὁ Ἰωακείμ ὑπῆρξε διαπρεπῆς ἱεράρχης μὲ πλουσίαν θρησκευτικὴν καὶ ἔθνικὴν δρᾶσιν.

Μητροπολίται Δρυϊνουπόλεως

1. **Παῖσιος ὁ Βυζάντιος** (Ἰουλ. 1835 - Νοεμβρ. 1835)³. Κατήγετο πιθανῶς ἐκ Βυζαντίου. Ἐχειροτονήθη πρῶτος Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως τὸν Ἰούλιον τοῦ 1835 ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῶ τοῦ Φαναρίου καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἰωαννίνοις, πιθανῶς ἐκ συγκοπῆς καρδίας, τῇ 16 Σεπτεμβρίου 1835, πρὶν ἀκόμη ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν ἔδραν του.

1. Βλ. Ι. Ἀναστασίου, Ἀνέκδοτον Πατριαρχικὸν σιγίλλιον πρὸς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων, ἐν «Η.Ε.», 1 (1952), σ. 774. Πανελλήνιον Λεύκωμα Ἐθνικῆς Ἐκατονταετηρίδος 1821 - 1930, τ. Ε', σ. 54. Ἐφημ. «Ἠπειρωτικὸν Μέλλον» Ἀθηνῶν, ἀριθμ. φύλλ. 80, 82, 83, τοῦ 1940. Ι. Λαμπρίδου, ἐνθ. ἀνωτ., τεύχ. Ζ, Πωγωνιακά, σ. 77. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 68. Ἐφημ. «Κραυγὴ» Ἰωαννίνων, τῆς 23-9-1940.

2. Ὁ Ἰωακείμ ἀποθανὼν κατέλιπε περιουσίαν δέκα ἕξ χιλιάδων ὀθωμανικῶν λιρῶν (Δ. Σαλαμάγκα, Περίπατοι στὰ Γιάννινα, ἐν Ἐφημ. «Κραυγὴ» Ἰωαννίνων, τῆς 23-9-1940.

3. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 47. Κῶδ. Π. Ἀρχ. ΙΔ', 523. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 57. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 69. Θ. Φιλιππαίου, Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι 1833 - 1960, Ἐκκλησίαι Κων)λεως, ἐν «Θεολογία», 31 (1960), σ. 539.

2. **Νεόφυτος Κεκέζης** (1835 - 1841)¹. Κατήγετο ἐξ Ἀργυροκάστρου. Ἐξελέγη Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως τὸν Νοέμβριον τοῦ 1835 καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ἀργυροκάστρῳ τὸ Μέγα Σάββατον τοῦ 1836. Ἡ πρώτη του πράξις ἦτο νὰ ἀνοίξῃ τὰ σχολεῖα τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τοῦ Δελδίνου, ἐν συνεχείᾳ δὲ προέβη εἰς ἀγαθοεργὰ καὶ κοινωφελῆ ἔργα. Ὑπῆρξεν ἐνθουσιώδης καὶ φιλοπρόοδος Μητροπολίτης. Τῷ 1841 ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς Μητροπόλεως, διότι δὲν ὑπέκυψεν εἰς τοὺς ἰδιοτελεῖς σκοποὺς τῶν προυχόντων τοῦ Ἀργυροκάστρου, ἀναφέρων χαρακτηριστικῶς περὶ αὐτῶν εἰς εἰρωνικὸν ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἔγραψεν ἐν τῷ παραθύρῳ τῆς Μητροπόλεως κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του: «Ἀργυροκάστρον γῆ ἄνυδρος καὶ ξηρὰ καὶ χαλκεῖον πάσης κακίας καὶ μηχανοραφίας». Βραδύτερον ἐγένετο Μητροπολίτης Κορυτσᾶς (1845). Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀνεκαινίσθη τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον καὶ μετὰ τὴν ἀξίωσίν του ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπὲς διδαστήριον ἐν Κορυτσᾷ. Προσέτι διὰ τῶν αἰματηρῶν οἰκονομιῶν του ἐπροίκισε τὰ σχολεῖα τοῦ Ἀργυροκάστρου, διὰ τοῦ σημαντικοῦ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποσοῦ τῶν δέκα πέντε χιλιάδων γροσίων. Ἀπέθανεν ἐν Κορυτσᾷ τῷ 1874.

3. **Νικόδημος Ἀκρης** (1841 - 1845)². Πρώην Τυρολλώης. Κατήγετο ἐκ Κριθίας τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου. Ἀκολουθῶν καὶ αὐτὸς τὰ ἔχνη τοῦ προκατόχου του Νεοφύτου ἐσυνέχισε τὸ ἐκπαιδευτικὸν του πρόγραμμα μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου. Ὁ κῶδιξ τοῦ Δελδίνου ἐκφράζεται ἐπαινετῶς περὶ τούτου. Μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς οἰκονομικὰς υποχρεώσεις πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον ἐκηρύχθη ἔκπτωτος καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἐνθα φαίνεται ὅτι καὶ ἀπέθανε.

4. **Παντελεήμων** (1848 - 1867)³, πρώην Κλαυδιουπόλεως. Κατήγετο ἐκ Κριθίας τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου. Ἐνθουσιώδης τύπος καὶ ὀρμητικὸς ἐπαναστάτης συμμετέσχε σκανδαλωδῶς εἰς μυστικὰς ἐπαναστατικὰς ὀργανώσεις. Ἐξ αἰτίας τοῦ ἐξέσπασε ἢ ἐγκυμονοῦσα τότε ἐπανάστασις τοῦ 1854, ἡ ὁποία ὡς ἄκαιρος ἀπέτυχε. Κατηγορηθεὶς καὶ καταγγεληθεὶς ὑπὸ τοῦ Μουφτῆ Ἀργυροκάστρου ὡς ὑποθάλπων ληστὰς ἠθωώθη παρὰ τοῦ Πατριαρχείου τῷ 1858. Βραδύτερον ἦλθεν εἰς προστριβὰς καὶ ἔριδας μετὰ τῆς δημογεροντίας τοῦ Ἀργυροκάστρου διὰ πολλὰ ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντα σφάλματα, ἧτοι «παρανομίας διαφόρους, ἱεροσυλίας τρομεράς, ἀρπαγὰς καὶ ἀδικίας πλείστας ὅσας, βιαιοπρα-

1. Βλ. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ», Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 493, τῆς 18-8-1867. Κῶδ. Πατρ. ΚΒ, σ. 30. «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 71. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 47. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 69. Φιλιππαίου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 539.

2. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 69. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 139. Κῶδ. Πατρ. Ἀρχ. ΚΒ, σ. 30. «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 71.

3. Βλ. Π. Κουγιτέα, Περιγραφή τοπογραφική... , σ. 269. Ἐφημ. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ» Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 488, τῆς 2-8-1867. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 70.

γίας...»¹. Μεταμεληθείς διὰ τὰ ἀμαρτήματά του ταῦτα ἀπεφάσισε νὰ μονάσῃ εἰς "Ἁγιον" Ὄρος, ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, πρὸς ὃν ἐξέθεσε τὰ γεγονότα λεπτομερῶς, ἀπέστειλεν αὐτὸν ὑπὸ συνοδείαν κληρικῶν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων)λεως, ἔνθα καὶ ἐτέθη ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτήρησιν. Τὴν 16 Δεκεμβρίου 1867 ἠθωώθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου «κατὰ τὸ πνευματικὸν μέρος». Ὁ κῶδιξ τοῦ Δελδίνου ὁμιλεῖ ἐπαινετῶς περὶ τούτου, ὅτι ἦτο «πεπαιδευμένος εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, μέγας ἐραστὴς τῆς τεταγμένης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, φιλόμουσος καὶ φίλος τῶν φώτων». Ὁ Παντελεήμων διῆλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του εἰς τὸ "Ἁγιον" Ὄρος, ἔνθα καὶ ἀπέθανε.

5. **Ματθαῖος Πετρίδης** (1867 - 1876)². Διαπρεπὴς ἱεράρχης ἐκ Βρυούλων Σμύρνης. Ἐξελέγη Μητροπολίτης τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1867 καὶ τὴν 17 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐχειροτονήθη. Ὁ κῶδιξ τοῦ Δελδίνου ἀναφέρει διὰ τὸν Ματθαῖον ὅτι ἦτο ἄνθρωπος λογικὸς, ρέκτης, φιλόμουσος καὶ μεγαλεπήθαλος. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἰδρύθη ἐν Ἀργυροκάστρῳ τὸ πρῶτον παρθενεργασεῖον καὶ ἐπερατώθη ὁ νῦν ναὸς τοῦ Δελδίνου, τὸν ὅποιον τῷ 1795 εἶχον κατεδαφίσει οἱ μπέηδες. Ὄργάνωσε τὰ σχολεῖα εἰς βαθμὸν ἐπίζηλον. Ἐδίδε δέκα λίρας τὸ ἔτος ἐξ ἰδίων πρὸς συντήρησιν κοινοτικοῦ ἱατροῦ. Ὑπῆρξεν ἱεράρχης ἀκάματος καὶ ἀεικίνητος, δίδων πάντοτε τὸ παρόν, ὅπου τὰ ὑψηλά καθήκοντα ἐκάλουν αὐτόν. Μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Πελαγονείας καὶ εἶτα εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως Θράκης.

6. **"Ανθιμος Γκέτζης** (1876 - 1880)³, πρῶην Δεδρῶν. Κατήγετο ἐκ Βερατίου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐξέσπασεν ἡ ἄτυχος ἐπανάστασις τοῦ Λυκουρσίου (1878), ἣτις ἐπεσώρευσεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς πολλὰς συμφοράς. Ὁ "Ανθιμος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν εὐρέθη πλησίον τοῦ χειμαζομένου ποιμνίου του. Κατῴρθωσε νὰ παύσῃ τὴν περαιτέρω αἱματοχυσίαν, τὰς διαιοπραγίας καὶ λεηλασίας καὶ ἐβούληθη νὰ ἐξέλθῃ ὁ τόπος ἀπὸ τὴν σκληρὰν ἐκείνην περιπέτειαν μὲ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγωτέρας θυσίας, διὰ γενικῆς πρὸς ὅλους τοὺς ἐπαναστάτας ἀμνηστίας. Βραδύτερον ἦλθεν ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν πανίσχυρον Ἀλβανικὸν Σύνδεσμον, ὅστις ἤθελε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ὑπέστη ἀρκετὰς ταλαιπωρίας ἐκ τῆς περιπέτειας αὐτῆς. Τῷ 1880 παρητήθη οἰκειοθελῶς.

7. **Κλήμης** (1880 - 1888)⁴, πρῶην Σταγῶν. Κατήγετο ἐξ Ἐλθασανίου.

1. Βλ. Ἐφημ. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ» Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 65, τῆς 24-12-1862.

2. Αὐτόθι, ἀριθμ. φύλλ. 501, τῆς 16-9-1867. Γερμανοῦ, Μητρ., ἔνθ. ἄνωτ., σ. 57.

Θ. Μπαμίχα, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 72.

3. Βλ. Ἐφημ. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ», Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 110, τῆς 9-11-1879. Θ. Μπαμίχα, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 74. Γερμανοῦ, Μητρ., ἔνθ. ἄνωτ., σ. 57. «Ε.Α.», 24 (1904), σ. 467.

4. Θ. Μπαμίχα, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 74. Γερμανοῦ, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 57.

Ἐπὶ ἤρξε λόγιος ἱεράρχης. Ἐγραψε περισπουδάστους ἐκκλησιαστικούς λόγους, τοὺς ὁποίους βραδύτερον διεσκεύασε καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος Παπαχρήστου. Ἐλθὼν εἰς ρῆξιν μετὰ τῶν προυχόντων τῆς ἐπαρχίας του μετετέθη τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῶν εἰς τὴν Μητρόπολιν Γρεβενῶν.

8. **Κοσμᾶς Εὐμορφόπουλος** (1888 - 1892)¹, ἐκ Μαδύτου. Ἐγένετο ἀπὸ Μ. πρωτοσύγκελλος Μητροπολίτης εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν. Ἐπὶ ἤρξε ἱεράρχης πείσμων, αὐταρχικὸς καὶ διοικητικῶς ἀνεπαρκὴς ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ποιμαντικῶν του καθηκόντων. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐκλείσαν τὰ Ζωγράφεια διδασκαλεῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὁ πνευματικὸς φάρος ὅλης τῆς Ἠπείρου. Ἦλθε πολλάκις ἀδικαιολογήτως εἰς προστριβὰς δι' ἀσημάντους αἰτίας πρὸς τὰς Τουρκικὰς ἀρχάς. Κατήργησεν ἐκ πείσματος τὴν δημογεροντίαν τῆς ἐπαρχίας του. Διὰ τὰς πράξεις του ταύτας ὑπέστη πολλοὺς διωγμοὺς καὶ πολλὰς ταπεινώσεις. Οἱ ἀντίπαλοί του τέλος ἐπέτυχον τὴν μετάθεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν Μητρόπολιν Βερροῖας, ἐκεῖθεν δὲ μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Πρεβέζης, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1901.

9. **Κωνσταντῖος** (1892 - 1894)², πρώην Σερβίων καὶ Κοζάνης. Ἦτο ἱεράρχης πεπαιδευμένος, σώφρων καὶ ἐνάρετος. Κατώρθωσε νὰ καθησυχάσῃ τὰ πνεύματα καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του τὴν τάξιν καὶ ὁμόνοιαν. Ἐπανῆλθεν ὡς Μητροπολίτης εἰς τὴν πατρίδα του Κοζάνης, ἔνθα καὶ ἀπέθανε.

10. **Γρηγόριος** (1894 - 1899)³, πρώην Σερβίων καὶ Κοζάνης. Τὸ κοσμικὸν του ὄνομα ἦτο Ἰωάννης Προδρόμου. Κατήγετο ἐκ Πλωμαρίου τῆς Μυτιλήνης. Ἐγεννήθη τῷ 1841. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης. Διετέλεσεν ἱεροκλήρυξ καὶ ἀρχιδιάκονος τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως. Ἐπηρετήσεν ἐπὶ ὀκταετίαν ὡς διδάσκαλος καὶ ἱεροδιάκονος ἐν τῇ Γαλατσίᾳ τῆς Ρουμανίας. Ἐχορηγήσθη Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος, Ρόδου καὶ κατ' Ἰούλιον τοῦ 1894 ἐγένετο Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως. Ἦτο ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ ἀμίμητος. Κατὰ Μάιον τοῦ 1899 δι' ἀσήμαντον ἀφορμὴν ἐπαύθη καὶ ἐστάλη βίαιως εἰς ἐξορίαν.

11. **Δουκᾶς Τρικώλης ἢ Πετρίδης** (1899 - 1909)⁴, πρώην Αἴνου. Κατήγετο ἐκ Μαδύτου τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἄνθρωπος φιλήσυχος, περιώρισε τὴν δρᾶσιν του εἰς τὰ καθαρῶς ὑπηρεσιακά του καθήκοντα. Τὸ πρῶτον ἐξελέ-

1. Αὐτόθι. Ἐφημ. «Ἀγών», Ἀθηνῶν, ἀριθμ. φύλλ. 131, τῆς 20-9-1901. Ἄνθιμου Ἀλεξοῦδη, Μητρ. Ἀμασειᾶς, χρονολογικὸς κατάλογος τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας. Δρυϊνουπόλεως καὶ Δελβίνου καὶ ὑπέρτιμος, ἐν Ἐφημ. «Νεολόγῳ» Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 6.786, τῆς 11-3-1892.

2. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 58. Κῶδ. ΕΖ, 436.

3. Γ. Γάγαρη, Εἰκονογραφημένον Ἠπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον «Δωδώνη», 2 (1899), σ. 39 κ.έ. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 74. «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 58.

4. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 58. Κῶδ. ςια, 198. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 74. Θ. Φιλιππαίου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 539.

γη Μητροπολίτης Σερρών τῷ 1886, ὡς Μητροπολίτης δὲ Δρυϊνουπόλεως ἔφερε τὸν τίτλον «ὕπερτιμος». Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὑπέφερον πολλὰ οἱ Χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας του ἐκ μέρους τῶν Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν. Τὴν 27 Αὐγούστου 1909 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Βερροίας καὶ Ναούσης.

12. **Βασίλειος Παπαχερήσιου** (1909 - 1924)¹, πρῶην Βελεγράδων. Ἐγεννήθη εἰς Ἄνω Λάμποδον τῷ 1858. Ἐμαθήτευσεν ἐν Κων) λει καὶ ἀπεφοίτησε τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης τῷ 1882, ἀφοῦ ὑπέβαλεν ἐν αὐτῇ ἐναίσιμον διατριβὴν, δι' ἧς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ. Ἐχρημάτισε καθηγητῆς τῶν ἐν Κεστορατίῳ Ζωγραφείων Διδασκαλείων τῆς Ἡπείρου παρὰ τῷ Ἀργυροκάστρῳ, προσέτι δὲ καθηγητῆς καὶ ἱεροκήρυξ ἐν Ἀργυροκάστρῳ, ἐν Σέρραις, ἐν Ἀδριανουπόλει τῆς Θράκης καὶ ἐν Κων) λει. Τῷ 1893 ἀνεδείχθη τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Δαφνουσίας καὶ ἐστάλη εἰς Σιδηρόκαστρον καὶ τῷ 1894 εἰς Μελένικον τῆς Μακεδονίας. Τῷ 1894 προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Αἰτίτσης καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1895 - 1896 διετέλεσε τοποτηρητῆς τῆς Μ. Πρωτοσυκελλίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἀκολούθως μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Παραμυθίας (1897 - 1900), εἶτα εἰς τὴν Μητρόπολιν Βελεγράδων (1900 - 1909) καὶ τέλος εἰς τὴν Μητρόπολιν Δρυϊνουπόλεως, Δελδίνου καὶ Χειμάρρας (1909). Τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1916 ἀπηλλάθη διὰ ὑπὸ τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν, ὡς ἐπικίνδυνος διὰ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ὅποτε μετέφερε τὴν ἔδραν του εἰς Δελδινάκιον τῆς ἐλευθέρας Ἡπείρου. Ἐγράψε πολλὰ ἠρωελεγεῖα. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Φεβρουαρίου 1936 καὶ ἐτάφη ἐν Δελδινακίῳ.

Ὁ Βασίλειος χαρακτηρίζεται ἱεράρχης λόγιος, ἀγαθός, ἠθικός, μειλίχιος, φιλόανθρωπος καὶ προσιτὸς εἰς ὅλους. Ἠγωνίσθη σθεναρῶς διὰ τὰ δίκαια τῆς Β. Ἡπείρου καὶ διετέλεσεν ὑπουργὸς κυβερνήσεως τῆς Αὐτονομίου Β. Ἡπείρου. Ὁ Βασίλειος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος θὰ κατέχη πάντοτε μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις τῶν γενναίων προμάχων τῆς Ἐλευθερίας. Μὲ τὸν Βασίλειον τερματίζεται ἡ ἱστορία τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, ἔντοτε δὲ ἀκολουθεῖ νέα σελὶς μὲ τὸ αὐτὸ μὲν ὄνομα, ἀλλὰ μὲ κέντρον οὐχὶ πλέον τὴν Δρυϊνούπολιν τῆς Β. Ἡπείρου, ἀλλὰ τὸ Δελδινάκιον τῆς ἐλευθέρας Ἡπείρου.

1. Αὐτόθι. «Θ.Η.Ε.», 3, 700. Κ. Βοβολίνη, Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, Ἀθήναι 1953, σ. 213. Γ. Γάγαρη, ἔνθ. ἀνωτ., 2 (1899), σ. 142. Γ. Δρίνου, Χρονικὰ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος 1914, Ἀθήναι 1966, σ. 23 κ.έ.

Ὁ Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος
Ἰπουργὸς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτονόμου Βορείου Ἡπείρου
καὶ ἐμπυχωτῆς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος.

5. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΕΙΜΑΡΡΑΣ

Τοποθεσία και εξέλιξις

Ἡ Χειμάρρα, ἣτις ἀναφέρεται εἰς τὰ κείμενα Χιμάρα καὶ Χιμαίρα, εἶναι περιοχὴ τῆς Β. Ἠπείρου, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῶν παραλίων κλιτύων τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων. Ἡ ὁμώνυμος κωμόπολις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας ἠπειρωτικῆς πόλεως Χιμαίρας, ἣς σώζονται τὰ ἔρείπια¹.

Πότε ἀκριβῶς συνεστήθη ἡ Ἐπισκοπὴ Χειμάρρας δὲν γνωρίζομεν. Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηναγόρας ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ Χειμάρρας ἰδρύθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Νικοπόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 929². Οἱ δὲ Π. Ἀραβαντινὸς καὶ Ν. Μυστακίδης πιστεύουν ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ Χειμάρρας ἀποτελεῖ συνέχειαν τῶν Ἐπισκοπῶν Ἀγχιάσμου καὶ Φοινίκης μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμωνύμων πόλεων αὐτῶν³. Πάντως ἡ Ἐπισκοπὴ Χειμάρρας φαίνεται ὅτι ἰδρύθη μετὰ τῶν ἐτῶν 971 καὶ 976, διότι εἰς τὰ Τακτικά τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (901 - 906), τοῦ Κ. Πορφυρογεννήτου (940) καὶ τοῦ Ἰ. Τσιμισκῆ (971) δὲν ἀναγράφεται αὕτη, ἀλλ' ἀναφέρεται τὸ πρῶτον θ' ὁ «Χιμάρας» εἰς τὸ δεύτερον Τακτικὸν τοῦ Ἰ. Τσιμισκῆ (972 - 976) ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ναυπάκτου Αἰτωλίας⁴. Τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἡ Ἐπισκοπὴ Χειμάρρας ὑπήγετο εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος, ἀπὸ δὲ τοῦ 1285 εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων⁵. Ἐπὶ Ἐπισκόπου Ἰωαννικίου (1781 - 1791) ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς Χειμάρρας μετεφέρθη εἰς τὸ Δελβίνον, διότι ἦτο τοῦτο κεντρικώτερον καὶ ἔδρα τοῦ Πασᾶ τοῦ Δελβίνου⁶.

Τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ Ἐπισκοπὴ Χειμάρρας φέρεται ὑποκειμένη τῇ Ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ μέχρι τοῦ ἔτους 1363, ὅτε ἐπὶ Πατριάρχου Καλλίστου (1350 - 1363) ὑπήχθη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων)λεως⁷. Τῷ 1431 ἠνώθη ἐκκλησιαστικῶς μετὰ τῆς Ἐπισκοπῆς Χειμάρρας καὶ ἡ ἐπαρχία Δελβίνου καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ Ἐπισκοπὴ «Χειμάρρας καὶ Δελβίνου»⁸. Ἡ Ἐπισκοπὴ αὕτη ἀκολούθως ἠνώθη

1. «Μ.Ε.Ε.», 24, 543.

2. Αὐτόθι, 12, 342 κ.έ.

3. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου», ἀριθμ. φύλλ. 429, τῆς 11-5-1901. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 177.

4. Ἱεροκλέους, Συνέκδημος, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 121, 3, 529 καὶ σ. 260, 13, 476.

Γ. Κονιδάρη, Συμβολαί... , ἐνθ. ἄνωτ., σ. 27.

5. Ι. Λαμπρίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 58. «Ε.Α.», 32 (1912), σ. 273. Γ. Κονιδάρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 27.

6. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 60.

7. Miclosich - Müller, Acta et Diplomata, τ. Α, σ. 171. «Η.Χ.», 3 (1928), σ. 48. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 97.

8. Γερμανοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 97. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 177.

πρόσωρινως ἀπὸ τοῦ 1813 - 1821 μετὰ τῆς γειτνιαζούσης Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ οὕτως αἱ τρεῖς ἀπετέλεσαν μίαν Ἐπισκοπὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Δρυϊνουπόλεως, Χειμάρρας καὶ Δελβίνου»¹. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐπισυμβάντα τῷ 1822, ἡ ἠνωμένη Ἐπισκοπὴ Δελβίνου καὶ Χειμάρρας ἀνέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς, ἀποτελέσασα ἰδίαν Ἐπισκοπὴν ὡς καὶ πρότερον μέχρι τοῦ 1832, ὁπότε ἠνώθη ἐκ νέου ὀριστικῶς μετὰ τῆς Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως. Τῷ 1835 ἡ ἠνωμένη Ἐπισκοπὴ Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας προήχθη εἰς Μητρόπολιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν². Ἡ Ἐπισκοπὴ Δελβίνου καὶ Χειμάρρας μετὰ τὴν συγχώνευσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Δρυϊνουπόλεως ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἀρχιερατικῶν ἐπιτρόπων, οἱ ὅποιοι ἐπεῖχον θέσιν Ἐπισκόπου καὶ ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ οἰκονόμου, σπανίως δὲ τοῦ ἀρχιμανδρίτου³. Οἱ Ἐπίσκοποι Χειμάρρας κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Δελβίνου ἐχειροτονοῦντο καὶ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων, προσέτι δὲ ἐλάμβανον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς χειροτονίας των ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς τῆς περιφέρειας των, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν κληρικῶν, τὸ «φιλότιμον», ἧτοι ὑποχρεωτικὴν εἰσφορὰν διὰ τὰ ἔξοδα τῆς χειροτονίας των⁴.

Ἐπίσκοποι Χειμάρρας

1. **Μανασσῆς** (1270)⁵.

2. **Φρὰ Νικόλαος** (1363)⁶. Ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος ἀναφέρεται ὅτι τῷ 1363, ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Ἐπίσκοπος Κοζύλης καὶ Χειμάρρας, ἐπέτυχε τὴν ἀπόσπασιν τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ ἀπὸ τὸ Βατικανὸν καὶ τὴν ὑπαγωγὴν αὐτῆς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων)λεως.

Ἐπίσκοποι Χειμάρρας καὶ Δελβίνου

1. **Σωφρόνιος** (1500)⁷.

2. **Σωφρόνιος** (1540)⁸, Ἰωαννίτης. Ὁ Ἀραβαντινὸς κατατάσσει τοῦτον μεταξὺ τῶν σπουδαίων λογίων τῆς ἐποχῆς του. Ἐξ ἐνθυμήσεων βιβλίου μαγθάνομεν, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Χειμάρρας Σωφρόνιος ἦτο τρόφιμος καὶ μονα-

1. Αὐτόθι.

2. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 56.

3. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 113.

4. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 139.

5. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου», ἀριθμ. φύλλ. 429 - 430.

6. Miclosich - Müller, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 17. «H.X.», 3 (1928), σ. 68.

7. «H.X.» 4 (1929), σ. 4, 6. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 100. Ἐφημ. «Νεολόγος» Κων)λεως, φύλλ. 6.786, τῆς 11-3-1892.

8. Φ. Οἰκονόμου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἰωαννίνοις, Ἀθήναι 1966, σ. 79.

χός τῆς ἐν Ἰωαννίνοις σχολῆς Στρατηγοπούλου, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1554, ταφείς εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ντίλιου ἢ Στρατηγοπούλου τῆς νήσου Ἰωαννίνων.

3. **Ἀνώνυμος** (1616)¹. Ἀναφέρεται ὅτι τὴν 25 Ἰουνίου 1616 ἐζήτησε νὰ τύχη ἀσύλου ἀπὸ τὰς Βενετικὰς ἀρχὰς Κερκύρας εἰς περίπτωσιν διωγμοῦ τοῦ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων.

4. **Σεραφείμ** (1635)², ἀναφερόμενος πρῶτος εἰς τὸν κώδικα τοῦ Δελδίνου.

5. **Μαιθαῖος** (1637)³, ἀναφερόμενος ὅτι ἀπὸ πρώην Χειμάρρας προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Συγγάδων τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1637.

6. **Νικηφόρος** (1650)⁴.

7. **Σεραφείμ** (1662 - 1670)⁵. Ἀναφέρεται ὅτι ὑπέγραψε τῇ 16 Ἰουνίου 1662 ἀφοριστικὸν γράμμα τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Καλλίνικου κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Δυρραχίου Συμεὼν Λάσκαρη καὶ γενικῶς κατὰ τῆς προπαγάνδας τῶν Παπιστῶν, διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ Ἀχριδῶν Ἀθανασίου.

8. **Ζαχαρίας** (1670 - 1682)⁶. Ἦτο κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Δελδίνου ἀνὴρ ἐνάρετος, ἐλεήμων καὶ ἀκάματος κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐγένοντο ἀθρόοι ἐξισλαμισμοὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ἀπέθανεν ἐκ τῆς λύπης του φυματικὸς τῷ 1682 ἐν Χειμάρρα, ἔνθα καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Μαρτύρων.

9. **Μανασσῆς** (1682 - 1695)⁷, ἐκ Ζίτσης. Πρώην πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Ὑπῆρξε «ποιμὴν ἄριστος καὶ φίλος τῆς παιδείας». Συνέστησε μετὰ πολλῶν κειπῶν καὶ φροντίδων σχολεῖα εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας του. Ἐτελευτήσεν ἐν Χειμάρρα καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

10. **Ζαχαρίας** (1695 - 1698)⁸. Κατήγετο ἐξ Ἀχρίδος. Ἦτο γλυκὺς τοὺς τρόπους καὶ προσιτὸς εἰς ὅλους. Ἀπέθανεν ἐν Ἀχρίδι, ἔνθα μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν συγγενῶν του καὶ χάριν ἀναψυχῆς.

11. **Καλλίνικος** (1698)⁹. Ἀναγράφεται εἰς ἐνθύμησιν ὅτι «ἐκοιμήθη ὁ ποτὲ Χειμάρρας καὶ Δελδίνου Καλλίνικος τῇ 17 Ἀπριλίου 1698».

1. «Η.Χ.», 13 (1938), σ. 89.

2. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 59.

3. Αὐτόθι. «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 100. Κῶδ. Α. 319.

4. «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 94.

5. «Η.Ε.», 3 (1954), σ. 585. «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1928), σ. 59.

6. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 59. Γερμανοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 100.

7. Αὐτόθι.

8. Αὐτόθι.

9. «Νέος Ἑλληνομνήμων», 7 (1910), σ. 204.

12. **Στέφανος** (1700)¹.

13. **Ίωαννίκιος** (1700)², Ίωαννίτης. Αναφέρεται ὅτι τὴν 1 Δεκεμβρίου 1700 παρευρέθη εἰς συνεδρίασιν τοῦ Ἀδελφάτου τῆς «Παναγίας τῶν Ἐένων» ἐν Κερκύρα, διὰ τὴν ἐκλογὴν ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου.

14. **Γρηγόριος** (1730)³, Σμυρναῖος. Ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Ίωαννίνων. Ἦτο ἠθικὸς καὶ δίκαιος. Κατέβαλε μεγάλας προσπαθείας διὰ τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης ἐκ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του, ἀλλ' ἀποτυχῶν τοῦ σκοποῦ του παρητήθη ἔμπλεος πικρίας. Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Δελβίνου ὀνομάζεται Γεννάδιος, ἐκ λάθους προφανῶς κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν, διότι ἐκ σιγιλλιώδους γράμματος τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου, ἐκδοθέντος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1730, πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος ἐλέγετο Γρηγόριος.

15. **Νικηφόρος** (1738)⁴, Ίωαννίτης. Αναφέρεται ὅτι παρητήθη λόγῳ γήρατος ὡς «πρώην Χειμάρρας» τῇ 28 Ἰανουαρίου 1738.

16. **Παρθένιος** (1738)⁵, Ίωαννίτης. Αναφέρεται ὅτι διεδέχθη τὴν 28 Ἰουνίου 1738 τὸν συγγενῆ του Νικηφόρον, παραιτηθέντα λόγῳ γήρατος. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς κατατάσσει αὐτὸν μεταξύ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς του.

17. **Παρθένιος** (1760)⁶. Αναφέρεται εἰς τὸν κώδικα Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου καὶ εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς χειροτονίας τοῦ Ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως Δοσιθέου, ὅπερ συνετάχθη τῇ 21 Μαΐου 1760.

18. **Ἀνατόλιος** (1780)⁷.

16. **Βενέδικτος** (1781)⁸.

20. **Ίωαννίκιος** (1782-1791)⁹. Ὁ Μητροπολίτης οὗτος ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον θρησκευτικὴν, κοινωνικὴν καὶ ἐθνικὴν δράσιν κατὰ τὴν θυελλώδη ποιμαντορίαν του. Ἰδρυσε νέον ἐπισκοπικὸν μέγαρον. Ἐμερίμνησε διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ θείου κηρύγματος. Ἰδρυσε μεγαλοπρεπὲς διδασκῆριον καὶ κατέβαλε τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου ἐκ τῶν κληροδοτημάτων τοῦ Σπ. Στράτη¹⁰.

1. Ἐφημ. «Νεολόγος» Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 6.786, τῆς 11-3-1892.

2. Σπ. Στούπη, Οἱ «Ἐένοι» ἐν Κερκύρα, ἐκδ. 2, Κέρκυρα 1959, σ. 137.

3. «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 94. Κῶδ. Κριτ. Α., 154. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 100.

4. Π. Ἀραβαντινοῦ, Βιογραφικὴ Συλλογὴ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 168.

5. Αὐτόθι.

6. Π. Πουλίτσα, Σύναξις... ἐνθ. ἀνωτ., σ. 67. «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 78.

7. Ἐφημ. «Νεολόγος», Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 6.786, τῆς 11-3-1892.

8. Αὐτόθι.

9. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 60. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 105.

10. Ὁ εὐεργέτης οὗτος κατήγετο ἐκ Δελβίνου καὶ διέθετε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ

Τῷ 1775 ἐπεσκέφθη τὴν ἐπαρχίαν του ὁ Ἅγιος Κοσμάς, τὸν ὁποῖον συνώδευσε κατὰ τὴν περιοδείαν του. Παραιτηθεὶς οἰκειοθελῶς ἀνεχώρησεν εἰς Κέρκυραν.

21. **Παρθένιος Ἀραποπούλας** (1795)¹. Κατήγετο ἐκ Πάργας. Ἦτο κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Δελβίνου ἄνθρωπος μὲ ὀλίγην παιδείαν, ἀλλὰ δραστήριος, σοβαρὸς καὶ ἐραστής τῆς δικαιοσύνης. Ἐλθὼν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του καὶ εὐρῶν τοὺς πολίτας διηρημένους συνεφιλίωσεν αὐτούς. Προέβη εἶτα εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ναοῦ τῆς Μουρτίλας διὰ συνδρομῶν καὶ τῆς ἐργασίας τῶν χριστιανῶν, ἀλλ' ὅτε ἡ οἰκοδομὴ εὐρίσκετο εἰς τὴν στέγην κατεδαφίσθη ὁ ναὸς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ δραστήριος οὗτος ἱεράρχης ἀποπεράτωσε τοῦτον, ἀφοῦ ἐπέτυχε φερμάνιον εἰδικὸν παρὰ τοῦ Σουλτάνου Σελήμ Γ'. Προσέτι ὁ Παρθένιος ἐκήρυττε συχνὰ τὸν θεῖον λόγον καὶ ἴδρυσε σχολεῖα εἰς πολλὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας του. Χολωθεὶς διότι ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἐχορήγησεν εἰς πολίτην τῆς παροικίας του ἄδειαν γάμου, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος εἶχεν ἀρνηθῆ, ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν του καὶ μετέβη εἰς Ἐπτάνησον. Τῷ 1779 συνώδευσε τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Ἱερόθεον εἰς Κέρκυραν, ἔνθα μετέβη νὰ χειροτονήσῃ (9 Σεπτεμβρίου 1800) τὸν πρῶτον Μητροπολίτην ταύτης.

22. **Ἀνατόλιος Κούμας** (1804)², ἐξ Ἄρτης. Πρῶτον ἡγούμενος τοῦ ναοῦ τῆς Παρηγοριτίσσης Ἄρτης. Ἦτο ὑπέργηρος, ἐνάρετος καὶ ἀφελής. Κατέβαλε προσπάθειαν περισυλλογῆς τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Σπ. Στράτη καὶ διώρισε διδάσκαλον τοῦ σχολείου Δελβίνου τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα ἱερομόναχον Θεοδόσιον Κοτσῆν. Παρητήθη ὑπὲρ τοῦ διακόνου τοῦ Ἀμβροσίου ἐπὶ τῷ ὄρφ νὰ διαιτᾶται ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Ἀμβρόσιος μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων του ἠθέτησε τὴν συμφωνίαν καὶ ἐξεδίωξε τὸν Ἀνατόλιον, ὅστις τῷ 1812 κατέφυγεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἀγνοεῖται ἡ περαιτέρω διαδίωξις αὐτοῦ.

23. **Ἀμβρόσιος** (1812 - 1813)³. Ἀγνώστου καταγωγῆς. Ἀναφέρεται ὡς ἱεράρχης ἀνάξιος λόγου, πανοῦργος καὶ δόλιος. Προσέτι ἀναφέρεται τῇ 13 Ἀπριλίου 1813 ὡς Ἐπίσκοπος Παραμυθίας.

Ἐπίσκοποι συνηνωμένης Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως, Χειμάρρας καὶ Δελβίνου

Μετὰ τὸν ἀνωτέρω ἐπίσκοπον, ἡ Ἐπισκοπὴ Χειμάρρας καὶ Δελβίνου ἠνώθη μετὰ τῆς Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως (1813 - 1821). Ἐπίσκοπος τῆς συνηδι' ἐνίσχυσιν σχολείων, μονῶν, ἐκκλησιῶν, προικοδοτήσεως ἀπόρων κορασίδων καὶ ἄλλων κοινωφελῶν σκοπῶν. (Βλ. Σπ. Στούπη, Ὁ ἐθνικὸς εὐεργέτης Σπυρίδων Στράτης, ἐν «*Η.Ε.*», 4 (1955), σ. 129 κ.έ.).

1. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 62. «*Η.Ε.*», 3 (1054), σ. 356.

2. Αὐτόθι, σ. 64. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 100.

3. Αὐτόθι. Φ. Οἰκονόμου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Θεσπρωτίᾳ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 47.

νωμένης ταύτης Ἐπισκοπῆς διετέλεσεν ὁ Γαβριήλ ὁ Σίφνιος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

Ἐπίσκοποι Χειμάρρας καὶ Δελβίνου

1. **Νικηφόρος** (1822)¹.

2. **Παρθένιος Κονοφάος** (1824)², Κερκυραῖος. Ἦτο ἱεράρχης λόγιος, διότι ἔγραψε πολλές λεπτομερείας διὰ τὴν ὄρασιν τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Ἀπέθανεν εἰς τὴν Κέρκυραν πρὸ τοῦ 1827 καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Ἑένων.

8. **Παῖσιος** (1827)³, ἐξ Ἀργυροκάστρου. Ἡ ἀρχιερατεία του ὑπῆρξε περιπετειώδης. Κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Δελβίνου εἶχε καλὴν παιδείαν, ἀλλ' ἦτο ἀμελέστατος εἰς τὰ καθήκοντά του. Ἀδυνατῶν νὰ καταβάλῃ τὸ ὑπέρογκον χρέος τῆς Ἐπισκοπῆς του καὶ φοβηθεὶς τοὺς μπέηδες ἐγκατέλειψε τὴν ἐπαρχίαν του καὶ κατέφυγε τῷ 1827 εἰς Χειμάρραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ νεοσύστατον βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ἀρχὰς τοῦ 1831 ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα, ἵνα ἐκλιπαρήσῃ τὸν προϊστάμενόν του Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Ἰωακείμ, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἔδραν του, ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἐπιστροφῆς ἐξωρίσθη εἰς Μετέωρα, ὡς αὐθαιρέτως ἐγκαταλείψας τὸ ποιμνίον του. Ἐκήρυττε συχνὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἵδρυσε σχολεῖα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του καὶ ἀνήγειρε τὸν ἐπισκοπικὸν ναὸν πρὸς τιμὴν τῶν Ἀγίων Πάντων. Ἀπέθανεν ἐν Μετεώροις τῷ 1862.

Ὁ Παῖσιος εἶναι ὁ τελευταῖος Ἐπίσκοπος Χειμάρρας καὶ Δελβίνου, μετὰ δὲ τοῦτον, προαχθεῖσα ἡ Ἐπισκοπὴ αὕτη εἰς Μητρόπολιν (1835), ἐκυβερνήθη ὑπὸ Μητροπολιτῶν, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Δρυϊνουπόλεως.

Ἀρχιερατικοὶ Ἐπίτροποι Δελβίνου

1. **Θεοδόσιος Κοτσῆς** (1813 - 1821), ἐκ Δελβίνου. Ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Γαβριήλ πρωτοσύγκελλος καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ ἰδίου διωρίσθη ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος.

2. **Οἰκονόμος Παπᾶ - Δημήτριος** (1828 - 1832), ἐκ Γοτίστης Ἰωαννίνων. Συγκαταλέγεται ὑπὸ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ μεταξὺ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς του. Ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος καὶ ὑποδιευθυντῆς τῆς ἐν Ἰωαννίνοις σχολῆς

1. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 178. Ἐφημ. «Νεολόγος», ἐνθ. ἀνωτέρω.

2. Σπ. Παπαγεωργίου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κερκύρας, Κέρκυρα 1920, σ. 134. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 109.

3. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 109.

4. Αὐτόθι, σ. 113 κ.έ. Θ. Μπαμίχα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 65.

τοῦ Γκιούμα, τῆς ὁποίας ἦτο τρόφιμος. Τῷ 1816 ἀντικατέστησεν ἐν τῷ «Ἑλληνομουσίῳ» τοῦ Λιθόρνου τὸν ἱερομόναχον Γρηγόριον Παλιουρίτην.

3. **Γρηγόριος** (1832), ἐξ Ἰωαννίνων. Εὐλαβῆς καὶ ἐνθουσιώδης κληρικός. Ὑπηρέτησε πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Εἰς αὐτὸν δφεύλεται ἡ διάσωσις τοῦ κώδικος τοῦ Δελδίνου.

4. **Οἰκονόμος Παπᾶ - Δημήτριος** (1835 - 1836), ἐκ Βελιαχόδου.

5. **Πρωτοπαπᾶς Ἀναστάσιος** (1836), Δουδιανίτης.

6. **Καλλίνικος** (1849). Ὑπηρέτησεν ἀρχιδιάκονος τοῦ Μητροπολίτου Παντελεήμονος. Ὑποπεσὼν εἰς παραπτώματα ἀσυμβίβαστα μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ κληρικοῦ ἐπαύθη.

7. **Ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθάγγελος**, ἡγούμενος τῆς μονῆς Κάμενας.

8. **Οἰκονόμος Παπᾶ - Χαράλαμπος** (1853), ἐκ τοῦ χωρίου Χλωμοῦ.

9. **Ἀγαθάγγελος** διὰ δευτέραν φοράν (1854 - 1871). ἦτο εὐνοούμενος τοῦ Μητροπολίτου Παντελεήμονος καὶ συμπαθέστατος εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἐμπόρων καὶ ἐπιστεχνῶν κατήρτισε κατάλογον τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἐσοτῶν, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ ἐλειτούργουν τὰ καταστήματα καὶ γενικῶς ἡ ἀγροα. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ καταλόγου τούτου ἐτηρήθη μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας μέχρι τοῦ 1913.

10. **Φιλήμων Κίτσος** (1866 - 1878), ἐξ Ἀγίου Ἀνδρέου. Εἶχε κλίσιν ἐκ μικρᾶς ἡλικίας πρὸς τὰ θεῖα καὶ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ διεκρίθη ὡς μοναχός. Εἶχεν ἀρκετὴν μόρφωσιν διὰ τὴν ἐποχὴν του καὶ ἦτο πολὺ εὐφυής. Τῷ 1859 ἐχειροτονήθη ἡγούμενος τῆς μονῆς Δρυϊάνου, λαβὼν τὸ μοναχικὸν ὄνομα Φιλήμων, ἐνῶ τὸ κοσμικόν του ἦτο Φώτιος. Τῷ 1860 ἐγένετο ἀρχιμανδρίτης. Διὰ τὰ σπάνια διοικητικὰ του προσόντα διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου αὐτοῦ ταυτοχρόνως ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Δελδίνου καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς Θεολόγου (1866 - 1890) ἐν Πολυτσιάνῃ, τῆς ὁποίας ἐκαλλώπισε τὸν ναὸν καὶ ὠκοδόμησε σχολὴν ἐλάχιστα ἀπέχουσιν τῆς μονῆς. Ὑπῆρξε πολιτικὸς ἡγέτης τῆς ἀτυχοῦς ἐπαναστάσεως τοῦ Λυκουρσίου (1878), ἐμπνευστῆς καὶ ἡγέτης σοβαροῦ ἀγροτικῶν κινήματος, τὸ ὁποῖον ἐξέσπασε τῷ 1862. Ἀπέθανε τῇ 1 Μαρτίου 1890 ὡς ἡγούμενος τῆς μονῆς Θεολόγου.

11. **Δημήτριος Οἰκονόμου ἢ Παπαδόπουλος**. Ἐγεννήθη τῷ 1865 εἰς τὸ χωρίον Λόγγος τῆς Ἄνω Δροπόλεως. Εἶχεν ἀρκετὰ προσόντα. Ἀπέθανε τῷ 1951.

12. **Οἰκονόμος Παπᾶ - Στέφανος Βενακίδης** (1899 - 1911). Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Σελιὸ τῆς Ἄνω Δροπόλεως Ἀργυροκάστρου. Εἶχεν ἀδαμάντινον χαρακτῆρα. Ὑπηρέτησεν ἐπὶ τουρκοκρατίας ὡς διδάσκαλος εἰς διάφορα σχολεῖα τῶν ἐπαρχιῶν Δροπόλεως, Πωγωνίου καὶ Δελδίνου. Διετέλεσεν ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, Δελδίνου καὶ Χειμάρρας, ἀρ-

χιερατικός επίτροπος Δελδίνου και μετά τὸ 1911 ἀρχιερατικός επίτροπος εἰς πολλάς ἐλληνικάς παροικίας τῆς Αἰγύπτου. Ἀπέθανε τῆ 11 Ἀπριλίου 1935, καταλιπὼν ἀγαθὴν μνήμην.

13. **Παπα - Νικόλαος** (1911), ἐκ Καραχατζίου. Ἀντάξιος διάδοχος τοῦ προκατόχου του. Ἦλθε πολλάκις εἰς προστριβὰς πρὸς τὰς ἀλβανικάς ἀρχὰς χάριν τῶν ἐθνικῶν και θρησκευτικῶν ἰδεωδῶν. Μὴ ἀναγνωρίσας τὸ πραξικόπημα τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας ὡς αὐτοκεφάλου ὑπέστη πολλοὺς διωγμοὺς και φυλακίσεις και τελικῶς ἀντικατεστάθη.

6. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ

Τοποθεσία και ἐξέλιξις

Ἡ Κορυτσά ἢ Κοριτσά εἶναι πόλις τῆς Β. Ἠπείρου, κειμένη ἐπὶ τῆς ΝΑ ἄκρας τοῦ ὁμωνύμου λεκανοπεδίου. Κατὰ τινα σημείωσις ἀναγεγραμμένην εἰς σωζόμενον ἀρχαῖον κώδικα τῆς Μητροπόλεως Κορυτσᾶς, συνταχθέντα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Μητροπολίτου Κορυτσᾶς Παρθενίου (1670 - 1676) και περιέχοντα πρακτικά τινα ἢ συμβόλαια¹, ἡ πόλις Κορυτσά ἐκτίσθη τῷ 1490 ἐπὶ Σουλτάνου Βαγιαζήτ και πιθανώτατα ἐπὶ ὑπαρχούσης ἐκεῖ μικρᾶς και ἀσήμου μεσαιωνικῆς κώμης, ἣτις ἐκαλεῖτο «Ἐπισκοπή», ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΑ' αἰῶνα².

Ἄγνωστος εἶναι και ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐπισκοπῆς Κορυτσᾶς. Κατὰ τὴν πρὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος περίοδον μέχρι τοῦ 1030 ἡ περιφέρεια Κορυτσᾶς ὑπήγετο, ὡς συνάγεται ἐκ Χρυσοβούλου τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, εἰς τὴν Μητρόπολιν Καστορίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1030 μέχρι 1490 εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Κολώνης και Δεβόλης, προελθοῦσαν ἐκ τῆς διαιρέσεως τῆς Ἐπισκοπῆς Καστορίας.

Ἡ Ἐπισκοπὴ Κορυτσᾶς μέχρι τοῦ 1670 ὑπήγετο ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος και ἐκυβερνᾶτο προεδρικῶς παρὰ τούτου³. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὡς ἀναφέρει ὁ σωζόμενος κώδιξ τῆς Μητροπόλεως Κορυτσᾶς, ὁ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης προερχόμενος Ἀχριδῶν Παρθένιος, ἀνύψωσε τὴν γενέθλιον πόλιν εἰς Μητρόπολιν⁴. Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς νέας Μητροπόλεως ὑπήχθη ἡ Ἐπισκο-

1. «Πανδώρα», 19 (1869), σ. 252.

2. Δ. Γεωργακά, Τὸ τοπωνύμιον Κοριτσά, ἐν «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 180.

3. Ράλλη και Ποτλῆ, Σύνταγμα θείων και ἱερῶν κανόνων, τ. Ε, Ἀθῆναι 1895, σ. 495. Χ. Πατρινέλη, Κοριτσᾶς Μητρόπολις, ἐν «Θ.Η.Ε.», 7, 872. Γ. Κονιδάρη, Συμβολαί... , ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72.

4. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72. «Ν.Ε.Λ.», 5, 975 και 11, 249. «Θ.Η.Ε.», 9, 96.

5. «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 72. «Μ.Ε.Ε.», 17, 400.

πή Δεβόλης και Κολωνίας, ονομασθεῖσα «Κορυθαῖς και Σελασφόρου»¹. Ἡ Μητρόπολις αὕτη ἀπὸ τῆς ἀναδείξεως μέχρι και τοῦ 1767 φαίνεται πολλάκις μὲν ἔχουσα ἴδιον αὐτῆς Μητροπολίτην, ἐνίοτε δὲ κατεχομένη και διοικουμένη προεδρικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος².

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος (1767), γενομένην ἐπὶ Μητροπολίτου Κορυθαῖς Γενναδίου (1766 - 1779), ἡ Μητρόπολις Κορυθαῖς προσηρτήθη εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπὸ τὸν τίτλον «Κορυθαῖς και Σελασφόρου», καταλαβοῦσα τὸν 75 βαθμὸν τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον Μητροπολιτῶν³. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Γενναδίον Μητροπολίτης Ἰωακείμ (1779 - 1790), λόγῳ παρακμῆς τῆς πόλεως Σελασφόρου, καθιέρωσε τὸν τίτλον «Κορυθαῖς και Μοσχοπόλεως», καθ' ὅσον ἡ Μοσχόπολις, κτισθεῖσα τῷ 1338, εἶχεν ἤδη καταστῆ περι τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος λίαν ἐπίσημος και ἀνεπηρέαστος πόλις, ὀφείλουσα τὴν ἀνθησιν αὐτῆς εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τῶν ἀποσημούντων τέκνων αὐτῆς⁴. Ὁ τίτλος «Κορυθαῖς και Μοσχοπόλεως» διετηρήθη μέχρι τοῦ Μητροπολίτου Κορυθαῖς Ἰωάσαφ τοῦ ἐκ Μοσχοπόλεως (1798 - 1816), ἀπὸ δὲ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1828 καθιερώθη ἀθαιρέτως ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Μελετίου (1816 - 1828) ὁ τίτλος «Κορυθαῖς, Σελασφόρου και Μοσχοπόλεως»⁵. Ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1828 μέχρι τοῦ Μαΐου 1834 ἠνώθη τῇ Μητροπόλει Κορυθαῖς ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς με δευτέραν ἔδραν τὴν μονὴν Μολυβδόσκαπέαστου. Ἡ ἔνωσις δὲ αὕτη ἐγένετο ἐπὶ Μητροπολίτου Κορυθαῖς Βησσαρίωνος, προσαγορευθέντος «Κορυθαῖς και Πωγωνιανῆς»⁶. Τῷ 1835, συνοδικῇ ἀποφάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ ἐκ Βερροίας Κύριλλος ἐπιτιλοφορήθη «Κορυθαῖς και Πρεμετῆς», ἀλλὰ τῷ 1885 προσετέθη και πάλιν αὐτοδούλως ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Φιλοθέου ὁ τίτλος «Κορυθαῖς, Πρεμετῆς και Μοσχοπόλεως»⁷. Κατὰ τὸ 1875 ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου Δωροθέου προσετέθη εἰς τὸν Μητροπολιτὴν Κορυθαῖς και Πρεμετῆς και ἡ τιμητικὴ φήμη τοῦ «ὑπερτίμου και ἐξάρχου Ἀνω Μακεδονίας», ἣτις διετηρήθη μέχρι τοῦ 1916⁸. Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1902 ἡ Μητρόπολις Κορυθαῖς κατέλαβε τὸν 34 βαθμὸν εἰς τὴν σειράν τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν τῷ Συνταγματικῷ αὐτοῦ⁹.

1. Ράλλη και Ποτλῆ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 495. «Ν.Ε.Λ.», 11, 249. «Μ.Ε.Ε.», 17, 400.

2. Η. Δασσαρήτου, Περὶ Κορυθαῖς, ἐν «Δ.Ι.Ε.Ε.», 5 (1928), σ. 152.

3. Αὐτόθι. «Πανδώρα», 19 (1869), σ. 252. «Ν.Ε.Λ.», 11, 249.

4. Γ. Κωνσταντᾶ και Δανιὴλ ἱερομονάχου, Γεωγραφία νεωτεριστικὴ, Βιέννη 1791, τ. Α', σ. 263 κ.έ.

5. Η. Δασσαρήτου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 153. «Ν.Ε.Λ.», 11, 249.

6. Βλ. Τόμον ἐνωτικὸν τῆς Μητροπόλεως Πωγωνιανῆς μετὰ τῆς Μητροπόλεως Κορυθαῖς, ἐν Π. Ἀρχ. ΙΔ. 140. «Ν.Ε.Λ.», 11, 249.

7. Η. Δασσαρήτου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 154. «Μ.Ε.Ε.», 17, 400.

8. Αὐτόθι.

9. Ράλλη και Ποτλῆ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 520. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 41. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72.

Μετά τήν πραξικοπηματικήν ἀνακήρυξιν ὡς αὐτονόμου τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (1929), ὡς θά ἴδωμεν κατωτέρω, καί τοῦ ὑποβιβασμοῦ τῶν ἐν Β. Ἠπείρῳ Μητροπόλεων εἰς Ἐπισκοπᾶς ἢ ἐπαρχία Κορυτσᾶς διηυθύνετο ἐπιτροπικῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοανακηρυχθέντος Ἀρχιεπισκόπου καὶ Μητροπολίτου Τιράνων καὶ Δυρραχίου Βησσαρίωνος Τζοβάνι, τῇ συναινέσει τῆς Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως¹. Βραδύτερον ἐτοποθετήθη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Κορυτσᾶς ὁ ἀπὸ τοῦ 1923 προσχωρήσας εἰς τὴν Ἀλβανικὴν Ἐκκλησίαν Ἐπίσκοπος Συννάδων Χριστοφόρος². Τὴν 3 Ἀπριλίου 1937, ὅτε ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐξελέγη Ἐπίσκοπος αὐτῆς ὁ ἱερομόναχος Εὐλόγιος Κουρίλας, ποιμένας τὴν ἐπαρχίαν του μέχρι τοῦ 1939, ὅτε ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων εἰς Ἀλβανίαν Ἰταλῶν, ὡς μὴ κεκτημένος τὴν ἀλβανικὴν ὑπηκοότητα³.

Ἐπίσκοποι Κορυτσᾶς

1. **Νίμφων** (1390)⁴, γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ ναοῦ τῆς Μπόριας, κειμένης ΒΔ τῆς Κορυτσᾶς.
2. **Γαβριήλ** (1572 - 1580)⁵.
3. **Ζωσιμᾶς** (1600)⁶. Ἀρχιεπίσκοπος ὧν Ἀχριδῶν διηύθυνε προεδρικῶς καὶ τὴν Μητρόπολιν Κορυτσᾶς.
4. **Νεόφυτος** (1624)⁷. Εἶναι γνωστὸς ἀπὸ ἓνα ταξίδι εἰς τὴν Ρωσίαν τῷ 1628. Ἔχει ὑπογράψει τῷ 1624 ἐπιστολὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πορφυρίου πρὸς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν Η' (1623 - 1644).
5. **Μητροφάνης** (1634)⁸.
6. **Παρθένιος** (1670 - 1676)⁹, ἐκ Κορυτσᾶς. Ἀρχιεπίσκοπος ὧν Ἀχριδῶν διηύθυνε προεδρικῶς καὶ τὴν Ἐπισκοπὴν Κορυτσᾶς.
7. **Μακάριος** (1691 - 1693)¹⁰.

1. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72. «Μ.Ε.Ε.», 14, 937.

2. Αὐτόθι.

3. «Ν.Ε.Λ.», 11, 399.

4. «Ε.Ε.Β.Σ.», τ. 12, σ. 185. Krumbacher, Byz. Zeit., Leipzig 1908, σ. 129 - 130.

5. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 59.

6. Αὐτόθι.

7. Échos d' orient, 35 (1936), σ. 310.

8. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 59.

9. Échos d' orient, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 320. Ἡ. Δασσαρήτου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 158.

10. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 54.

8. **Ἀθανάσιος** (1694 - 1696)¹.
9. **Δανιήλ** (1696 - 1709)², πρώην Δυρραχίου.
10. **Ἰωάσαφ** (1709 - 1719 καὶ προεδρικῶς 1719 - 1745)³. Διαπρεπῆς καὶ ἐπιφανῆς ἱεράρχης. Ἐγεννήθη ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1660. Ἦτο ἀνὴρ φιλόμουσος, μεγαλεπήβολος, πολυπράγμων καὶ ὀξυδερκής. Τῷ 1706 ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Πρεσπῶν καὶ τὴν 4 Ἰουνίου 1709 ἐψηφίσθη Μητροπολίτης Κορυτσᾶς. Τὴν 4 Φεβρουαρίου 1719 ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν, διατηρῶν προεδρικῶς καὶ τὴν ἐπαρχίαν Κορυτσᾶς ἀπὸ τοῦ 1719 μέχρι τοῦ 1745. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς ποιμαντορίας του μερίμνη αὐτοῦ ἐτελέσθησαν πλεῖστα ἔργα. Προνοία αὐτοῦ ἀνελάμβανον αἱ συντεχνίαι τῆς Μοσχοπόλεως καὶ ἔστελον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πολλοὺς νέους, οἱ ὅποιοι ἐσπούδαζον φιλολογίαν, θεολογίαν, ἰατρικὴν καὶ οἱ ὅποιοι ἐπιστρέφοντες ἔδρων εὐεργετικῶς ὑπὲρ τοῦ τόπου των. Ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν Ἀχριδῶν, τὴν κατασκευασθεῖσαν ἐν Βιέννῃ ὑπὸ πολυταλάντων συμπολιτῶν του, βαρύτατον ἀργυρῶ-χρυσὸν μίτραν, ἐγκαλλωπισμένην μετὰ πολυτίμων ἀδαμάντων καὶ ἐτέρων πολυτίμων λίθων. Εἶχε καὶ ἀδελφὸν κληρικόν, ὀνομαζόμενον Γεώργιον, φέροντα τὸ ὄφφικιον τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτρόπου. Ὁ Ἰωάσαφ ἀπέθανε τῇ 22 Ὀκτωβρίου 1745 καὶ ἐτάφη ἐν Ἀχρίδι.
11. **Γεράσιμος**⁴, ἀναφερόμενος τῇ 21 Μαΐου 1740 ὡς Κορυτσᾶς, ἀλλὰ πρόκειται περὶ βοηθοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ.
12. **Γρηγόριος**⁵, ἀναφερόμενος τῇ 21 Μαΐου 1740 ὡς Κορυτσᾶς, ἀλλὰ πρόκειται καὶ τούτου περὶ βοηθοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Ἰωάσαφ.
13. **Νικηφόρος** (1746 - 1752)⁶.
14. **Μακάριος** (1752 - 1756)⁷.
15. **Δανιήλ**⁸, ἀναφερόμενος τῇ 6 Μαρτίου (1759 - 1763).
16. **Διονύσιος**⁹. Ἐγένετο Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος τῷ 1752 διαδεχθεὶς τὸν Ἰωσήφ. Τῷ 1765 ἐγένετο Μητροπολίτης Κορυτσᾶς, ὡς μανθάνομεν ἐκ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ Πατριάρχου Κων)λεως Σαμουήλ (1763 - 1768). Καθηρέθη διὰ πολλὰς παραβάσεις του.

1. Αὐτόθι.
2. Ἰωακείμ Μαρτιανοῦ, Μητρ. Ξάνθης, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως, Ἀθῆναι 1939, σ. 63.
3. Αὐτόθι. Ἡ. Δασσαρήτου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 158. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 59.
4. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 73.
5. Αὐτόθι.
6. Gelzer, Der Patr. von Achrida, Leipzig 1902, σ. 106, 144.
7. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 73.
8. Η. Δασσαρήτου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 158. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 59.
9. Ἐchos d' orient, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 310. Ἰωακείμ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 29.

Μητροπολίται Κορυτσᾶς

1. **Γεννάδιος** (1766 - 1779)¹.
2. **Ἰωακείμ** (1779 - 1790)², πρώην μοναχός.
3. **Κωνσταντῖνος** (1790 - 1798)³.
4. **Ἰωάσαφ** (1798 - 1816)⁴, Μοσχοπολίτης καὶ πρώην Χαριουπόλεως.
5. **Μελέτιος** (1816 - 1827)⁵, πρώην Κλαυδιουπόλεως. Μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Βοδενῶν.
6. **Βησσαρίων** (1827 - 1835)⁶. Μετετέθη τῷ 1835 εἰς τὴν Μητρόπολιν Προικονγήσου καὶ τῷ 1841 εἰς τὴν Μητρόπολιν Διδυμοτείχου.
7. **Κύριλλος** (1835 - 1845)⁷. Ἐγεννήθη ἐν Βερροία τῆς Μακεδονίας. Μεταβάς εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσήχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πατριαρχείου, ὑπηρετῶν ὡς ἀρχιδιάκονος. Τῷ 1835 προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Κορυτσᾶς. Τῷ 1845 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Γάνου καὶ Χώρας. Ἀπέθανεν ἐν Πριγκίπῳ τῇ 11 Ἰανουαρίου 1847.
8. **Νεόφυτος** (1845 - 1874)⁸, πρώην Ἀδριανουπόλεως Β. Ἡπείρου.
9. **Δωρόθεος Εὐελπίδης** (1874 - 1875)⁹. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, σφόδρα τιμῶσα αὐτόν, ἀπένειμεν αὐτῷ τὴν τιμητικὴν φήμην «ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Ἁνω Μακεδονίας», διατηρηθεῖσαν εἰς τὴν Μητρόπολιν Κορυτσᾶς μέχρι τοῦ 1916. Κατὰ κακὴν μοῖραν ὁ Μητροπολίτης οὗτος τῇ 8 Μαΐου 1875 ἐπνίγη παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἐκ τοῦ αἰφνιδίως πλημμυρῆσαντος ποταμοῦ Ἀώου.
10. **Δωρόθεος Χρησιδης**¹⁰. Μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Γάνου καὶ Χώρας.
11. **Φιλόθεος Κωνσταντινίδης** (1885 - 1893)¹¹, πρώην Εἰάνθης. Μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Διδυμοτείχου.

1. Κῶδ. Π. Ἀρχ. ΣΤ. 132. Κ. Δελικάνη, Πατρ. ἔγγραφα, τ. Γ', σ. 892.

2. Αὐτόθι.

3. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 73. Κῶδ. Ζ. 261.

4. Κῶδ. Θ. 129.

5. Αὐτόθι, σ. 363.

6. «Ε.Φ.Σ.Π.», 10 (1914), σ. 35. Κῶδ. ΙΔ. 128.

7. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 59. Ἡ. Δασσαρήτου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 158. «Μ.Ε.Ε.», 15, 486.

8. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 73. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 116.

9. Αὐτόθι.

10. Αὐτόθι.

11. Αὐτόθι. Ἡ. Δασσαρήτου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 158.

12. **Γρηγόριος** (ἀπὸ 1-6-1893 - 15-6-1893)¹, πρῶην Ρόδου. Ἐπαύθη.

13. **Ἄνθιμος Τσάτσος** (1893 - 1894)². Εὐκλεῆς ἱεράρχης, κοσμήσας καὶ τὸν περίβλεπτον Πατριαρχικὸν Θρόνον Κων) λειως (1895 - 1897). Κατήγετο ἐκ Πλησιδίτης Θεσπρωτίας. Ἐσπούδασεν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης. Ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητῆς καὶ ἱεροκήρυξ ἐν Ἰωαννίνοις. Ἐποίμανε θεαρέστως τὰς Μητροπόλεις Παραμυθίας (1865 - 1877), Αἴνου (1887 - 1888), Κορυτσᾶς (1893 - 1894) καὶ Λέρου καὶ Καλύμνου (1894). Ἐξέδωκε τῷ 1835 ἐν Ἀθήναις μικρὸν τι ἀπολογητικὸν βιβλίον κατὰ τοῦ Γάλλου ὀρθολογιστοῦ Renan καὶ τὸν «Ὁδηγὸν Εὐσεβείας» εἰς δύο τόμους, περιέχοντα συλλογὴν ἐποικοδομητικῶν λόγων. Ὁ Ἄνθιμος διεκρίνετο διὰ θαυτάτην θεολογικὴν μόρφωσιν, ἐπιστημονικὴν καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴν κατάρτησιν καὶ ἐκπλήσσουσαν ρητορικὴν δεινότητα. Ἀπέθανεν ἐν Σισλιῇ τῇ 5 Δεκεμβρίου 1913.

14 **Χρῦσανθος** (1894 - 1895)³, πρῶην Λέρου καὶ Καλύμνου. Παρητήθη.

15. **Γεοβάσιος Ὠρολογᾶς** (1895 - 1902)⁴. Κατήγετο ἐκ Γκιουμουσχανέ τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας. Ἐχρημάτισε τὸ πρῶτον πρωτοσύγκελλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου (1893), εἶτα Μητροπολίτης Κορυτσᾶς καὶ ἀκολούθως Ἰωαννίνων (1910 - 1916), ἐνθα ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1913). Ἀπέθανε τῷ 1916.

16. **Φώτιος Καλπίδης** (1902 - 1906)⁵. Κατήγετο ἐκ Τσαγρακίου τοῦ Πόντου. Ἐγεννήθη τῷ 1860. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης. Διετέλεσεν ἱεροκήρυξ καὶ διευθυντῆς τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Κερασσοῦντος. Ἀκολούθως ὑπηρέτησεν ὡς ὑπογραμματεὺς (1893 - 1897) καὶ ἀρχιγραμματεὺς (1902) εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Πατριαρχείου. Ἐτοποθετήθη τῷ 1902 εἰς τὴν πολυτάραχον καὶ ὑπὸ παντοίων ἀντεθνικῶν ὀργανώσεων (Ρουμανιζόντων, Κουτσοβλάχων, Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου κτλ.) κλυδωνιζομένην Μητρόπολιν τῆς Κορυτσᾶς. Ὑπῆρξε λεπτὸς τοὺς τρόπους, εὐγενῆς τὴν καρδίαν, αὐστηρὸς εἰς τὸ καθήκον. Ὁ ἱστορικὸς Γκέσλορ, καθηγητῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης, ἐν τῇ περὶ Μακεδονίας συγγραφῇ αὐτοῦ, ἐκθειάζει τὴν σοφίαν, τὴν εὐφράδειαν καὶ τὸν ἀκαταπόνητον θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν ζῆλον τοῦ Φωτίου. Ἐδολοφονήθη ἀγρίως ἐν ἐνέδρῳ παρὰ τὴν Μωραβδίτσαν τῇ 9 Σεπτεμβρίου 1906 ὑπὸ τῆς ἀλβανικῆς καὶ κουτσοβλαχικῆς προπαγάνδας διὰ τὴν ἐθνικὴν του

1. Αὐτόθι.

2. Φ. Οἰκονόμου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Θεσπρωτίᾳ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 49.

3. Κῶδ. ΕΖ. 472.

4. Φ. Οἰκονόμου, Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 49.

5. Κῶδ. ζια. 93. Ἰωακείμ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 118. «Ν.Ε.Λ.», 18, 971 καὶ 11, 249. «Μ.Ε.Ε.», 24, 340 καὶ 14, 938. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 60. «Ε.Α.», 26 (1906), σ. 463. Κ. Βοβολίνης, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 205.

Ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Γερμανὸς
Ἐπιβουλευτὸς Κυβερνήσεως τῆς Ἀυτονομίας Β. Ἠπείρου.

δρασίμ. Ἡ κηδεία του ἐτελέσθη τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1906 ἐν μέσφ γενικοῦ πένθους.

17. **Γερβάσιος Σαρασίτης** (1906 - 1910)², Πόντιος, πρώην Ροδοπόλεως. Μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀγκύρας καὶ εἶτα εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀλεξανδρουπόλεως.

18. **Δημήτριος Γεωργιάδης** (1910)³, ἀρχιμανδρίτης καὶ καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης (1899 - 1914). Ἐξελέγη τῷ 1910 Μητροπολίτης Κορυτσᾶς, ἀλλὰ δὲν ἀπεδέχθη τὴν προσγενομένην αὐτῷ τιμὴν. Ἀπέθανε τῷ 1944 ἐν Βιέννῃ, ἔνθα ὑπηρέτει ὡς ἱερεὺς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

19. **Γερμανὸς Ἀναστασιάδης** (1910 - 1916)⁴. Ἐγεννήθη τῷ 1870 εἰς Ἅγιον Γεώργιον τῆς ἐπαρχίας Δέρκων. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης. Ἐχρημάτισεν ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Κορυτσᾶς (1894), πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος (1897), ἀθηθὸς Ἐπίσκοπος Χαλκηδόνος ὑπὸ τὸν τίτλον Λεύκης (1904), Μητροπολίτης Στρωμνίτης (1908) καὶ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς (1910 - 1916). Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορυτσᾶς ὑπὸ τῶν Γάλλων (1916) ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1921, φέρων τὸν τίτλον τοῦ Κορυτσᾶς. Παραιτηθεὶς διηύθυνεν ὡς τοποτηρητῆς προσωρικῶς τὴν ἐπαρχίαν Σισανίου καὶ Σιατίστης. Εἰργάσθη ἀόκνως καὶ ἐθνικῶς εἰς τὰς περιφερείας τὰς ὁποίας ἐποίμανε. Προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἐθνικὸν Μακεδονικὸν καὶ Βορειοηπειρωτικὸν Ἀγῶνα. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς ὑπὸ τὸν Χριστάκη Ζωγράφον Ἀυτονόμου Βορειοηπειρωτικῆς Κυβερνήσεως.

20. **Ἰωακείμ Στρομπῆς** (1919)⁴, πρώην Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου. Μὴ δυνηθεὶς νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Κορυτσᾶς, ἔνθα ἐτοποθετήθη, μετετέθη τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1924 εἰς τὴν Μητρόπολιν Καρδαμύλων.

21. **Ἰάκωβος** (1919 - 1921)⁵, Μητροπολίτης Δυρραχίου. Διηύθυνεν ὡς Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος τὴν ἐπαρχίαν Κορυτσᾶς ἀπὸ 20 Αὐγούστου 1916 μέχρι 8 Νοεμβρίου 1921, ὅποτε ἀπηλλάθη ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν.

22. **Ἱερόθεος Γιαχοτόπουλος** (1921)⁶, Ἐπίσκοπος Μιλητουπόλεως. Κατήγετο ἐκ Τσαρισόδας. Διηύθυνεν ὡς Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος τὴν ἐπαρχίαν Κορυτσᾶς. Ἐξεδιώχθη τοῦ θρόνου συνεπεία τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ γενομένου ἐκκλησιαστικοῦ πραξικοπήματος.

1. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 60.

2. Αὐτόθι. Ἔια 213. «Θ.Η.Ε.», 4, 428.

3. Αὐτόθι. Ἔια 217. «Ν.Ε.Λ.», 5, 166.

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι.

6. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 60.

Ὁ Μητροπολίτης Κορυθαῖος Εὐλόγιος
Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

23. **Βησσαρίων Τζοβάνι** (1929 - 1939)¹. Διηύθυνεν ἀντικανονικῶς καὶ ἐπιτροπικῶς τὴν ἐπαρχίαν Κορυτσᾶς ἀπὸ τοῦ 1929 μέχρι τῆς 27 Μαΐου 1936, ὅτι παρητήθη, πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐλληνισμοῦ τῆς Β. Ἡπείρου.

24. **Χριστόφορος Κίσης** (1936 - 1937)², ἐκ Βερατίου, πρῶην Ἐπίσκοπος Συγγάδων. Διηύθυνεν ἀντικανονικῶς τὴν Ἀλβανικὴν Ἐκκλησίαν ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου καὶ πάσης Ἀλβανίας.

25. **Εὐλόγιος Κουρίλας** (1937 - 1939)³. Ἐγεννήθη εἰς Ζητσίσταν τῆς Κορυτσᾶς τῷ 1880. Ἀπεφοίτησε τῆς Ἀθωνιάδος καὶ τῆς Μεγάλης τοῦ γένους Πατριαρχικῆς Σχολῆς, ὡς καὶ τῆς Θεολογικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐμόνασεν ἐν τῇ μονῇ Φιλοθέου καὶ εἶτα ἐν τῇ μονῇ Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὀνομασθεὶς διὰ τοῦτο Λαυριώτης. Τῷ 1908 μετέβη εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσιν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κορυτσᾶς. Τῷ 1910 ἀπεστάλη πρὸς συλλογὴν ἐράνων εἰς Αἴγυπτον. Ἐν Καΐρῳ ἱδρυσεν ἐλληνοαλβανικὸν κοιμητήριον καὶ ἤγνωσε καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Τούρκων ἀγῶνα. Συμμετέσχεν μυστικῶν κοιμητηρίων καὶ συλλόγων καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Ἀπὸ τὸ 1915 μέχρι τοῦ 1923 ὑπηρετήσεν ἐν Ἀθήναις ὡς καθηγητῆς Γυμνασίου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1930 μέχρι τοῦ 1931 διετέλεσε πρωτοεπιστάτης τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἔνθα ἐπέτυχε τὴν ἀνασύστασιν τῆς Ἀθωνιάδος Ἱερατικῆς Σχολῆς. Ἀπὸ τοῦ 1935 μέχρι τοῦ 1937 ἐδίδαξεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Τῷ 1937 ἐγένετο Ἐπίσκοπος Κορυτσᾶς, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1939, ὅτε ἐξεδιώχθη ὡς ἀνεπιθύμητος καὶ ὡς μὴ κεκτημένος τὴν ἀλβανικὴν ὑπηκοότητα. Ἀπὸ τὸ 1942 μέχρι τοῦ 1949 ἐχρημάτισε τακτικὸς καθηγητῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀπέθανε τῇ 21 Ἀπριλίου 1961. Ὁ Εὐλόγιος ὑπῆρξε πολυγραφώτατος συγγραφεὺς, ἐκδοὺς πλεῖστα σπουδαῖα καὶ πρωτότυπα συγγράμματα καὶ μελέτας.

26. **Φιλόθεος**⁴, ἐκ Χειμάρρας.

1. Χ. Παπασταύρου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 78. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72.

2. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72.

3. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 60. «Ν.Ε.Λ.», 11, 399. «Ὁρθοδοξία» Κων)λεως, 12 (1937), σ. 109. «Ε.Ε.Β.Σ.», 30 (1960 - 1961), σ. 565. «Ἐκκλησία», 30 (1961), σ. 206. «Θρακικά», 36 (1963), σ. 5 - 7.

4. «Θ.Η.Ε.», 2, 27.

7. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΒΕΡΑΤΙΟΥ (ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ)

Τὸ Βεράτιον ἢ Βεράτι ἢ Μπεράτι εἶναι πόλις τῆς Β. Ἡπείρου, κειμένη παρὰ τὸν Ἄψον ποταμὸν. Ἡ πόλις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀργαούτ - Μπελιγκραντί, ἢτοι Βελιγράδιον τῆς Ἀλβανίας ἢ καὶ ἀπλῶς Μπελγράτ, ἐξ οὗ κατὰ συγκοπὴν Μπεράτ¹. Ἐκκλησιαστικῶς λέγεται Βελέγραδα. Ἡ ὀνομασία αὕτη προῆλθε κατὰ τὸν Ἀνθίμου Ἀλεξούδη ἐκ τῶν Σερβοβουλγαρικῶν λέξεων βιέλο καὶ γράδ ἢ γρόδ (=λευκὴ πόλις, ὠραία πόλις), ἐκ τούτου δὲ ἴσως τινὲς τῶν Μητροπολιτῶν ὑπέγραφον Βελαγράδων, Βελλαγράδων, Βελογράδων καὶ Βελεγράδων πρὸς διαστολὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Μητροπολίτου Βελιγράδων ἢ Βελιγραδίου τῆς Σερβίας².

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν ἡ πόλις ἰδρύθη ὑπὸ τῆς Πουλχερίας, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β'. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους ἀναφερομένη Πουλχεριούπολις ταυτίζεται πρὸς τὸ σημερινὸν Βεράτιον³. Τῆς πόλεως δεσπόζει φρούριον, περιβαλλόμενον ὑπὸ ἰσχυροῦ τείχους, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ Μητρόπολις καὶ εἴκοσι μεγάλοι καὶ μικροὶ ναοί⁴. Τὸ Βελιγράδιον ἢ Μπεράτιον περιῆλθεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως τῷ 1440 ἐπὶ Μουράτ Β' καὶ παρέμεινεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων μέχρι τέλους τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὅποτε περιελήφθη (1913) ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νεοϊδρυθέντος Ἀλβανικοῦ κράτους, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις καὶ διαμαρτυρίας τῶν τότε 89184 Ἑλλήνων κατοίκων τῶν περιοχῶν Μπερατίου καὶ Αὐλώνος⁵.

Τὸ Βεράτιον ἀπετέλεσεν ἔδραν τῆς Ἐπισκοπῆς Βελεγράδων, συγκροτηθείσης ἐκ τῶν πάλαι ποτὲ διαλαμψασῶν Ἐπισκοπῶν Πουλχεριουπόλεως⁶, Σπα-

1. «Μ.Ε.Ε.», 7, 61.

2. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 27.

3. Αὐτόθι.

4. «Ν.Ε.Λ.», 4, 381.

5. Δ. Εὐαγγελίδου. «Β.Η.» ἐνθ. ἄνωτ., σ. 13. Κ. Σκενδέρη, Ὁ Βορειοηπειρωτικὸς Ἀγὼν, (1914), σ. 211.

6. Ἡ Ἐπισκοπὴ αὕτη ἀναφέρεται ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ΙΔ' ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Δυρραχίου καὶ ΙΒ' ἐν τῷ δευτέρῳ διατάγματι τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (1020) ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος (Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 2, 26).

θίας και Μουζακίας¹, Γραδιτζίου², Ἀπολλωνίας³, Αὐλῶνος ἢ Αὐλωνίας⁴ και Κανίνης ἢ Γλαβινίτζης⁵. Αἱ Ἐπισκοπαὶ αὗται, ἐκλειψασῶν τῶν πόλεων τῶν ἑδρῶν τούτων και ἐλαττωθέντων τῶν χριστιανῶν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, συνεπεία διαφόρων πολιτικῶν μεταβολῶν και ἱστορικῶν περιπετειῶν, ἠγνώθησαν μετὰ τῆς Ἐπισκοπῆς Πουλχεριουπόλεως, προαχθείσης βραδύτερον εἰς Μητροπόλιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Βελεγράδων, Κανίνης και Σπαθίας». Ἐπειδὴ ἐν Notitiis 3, 619 ὁ «Πολυχεροπόλεως» ἀναφέρεται ὡς ΙΔ' ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Δυρραχίου και ΙΒ' ὁ Βελεγράδων ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος ἐν τῷ Α' Διατάγματι τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ὀνομασία Βελεγράδων ἀντὶ Πουλχεριουπόλεως ἀνεφάνη μετὰ τὸ ἔτος 976 και πρὸ τοῦ ἔτους 1020⁷.

Ὁ Μητροπολίτης Βελεγράδων κατὰ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δοσιθέον φαίνεται δεύτερος τῇ τάξει τῶν Μητροπολιτῶν τῶν ὑποκειμένων τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχρίδος⁸. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος

1. Ἡ Ἐπισκοπὴ Σπαθίας και Μουζακίας ἀπετελέσθη ἐκ χωρίων τῆς ἐπαρχίας Σπαθίας και τῆς Μουζακίας, τὴν δὲ ὕπαρξιν αὐτῆς μαρτυρεῖ χειρόγραφον τῆς Μητροπόλεως Βελεγράδων και ἡ φήμη τοῦ Μητροπολίτου, φημιζομένου «Βελεγράδων, Κανίνης και Σπαθίας». (Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 160. Ἀνθίμου, Μητρ. ἐνθ. ἀνωτ., σ. 28).

2. Ἡ Ἐπισκοπὴ αὕτη ἀναφέρεται ΙΕ' τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Δυρραχίου ἐν τῇ διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (Ράλλη και Ποτλῆ, ἐνθ. ἀνωτ., τ. Ε', σ. 484).

3. Ἡ Ἀπολλωνία εἶναι πόλις τῆς Νέας Ἡπείρου δεξιὰ τοῦ Ἀώου, ἧς τὰ ερείπια γέμουν ἀρχαίων ἐλληνικῶν, ρωμαϊκῶν και κερκυραϊκῶν νομισμάτων. Ἐπίσκοποι τῆς Ἀπολλωνίας ὑπογράφουν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Γ' και Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὡς ὁ «Ἀπολλωνίας Φηλιξ» και ὁ «Εὐσέβιος Ἀπολλωνίας». (Πρακτικὰ Ἱερῶν Συνόδων, τ. Α, σ. 468 και τ. Β, σ. 106 και 137).

4. Ὁ Αὐλῶν εἶναι πόλις παράλιος τῆς Νέας Ἡπείρου. Ἐν τῇ διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ὁ Αὐλωνίας ἀναφέρεται Ι' ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Δυρραχίου (Ἱεροκλέους Συνέκδημος, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 124). Ὁ δὲ Δοσιθέος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων θέτει τὸν Ἐπίσκοπον Αὐλῶνος Ε' τῇ τάξει ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα. (Δοσιθέου, Περὶ τῶν Ἱεροσολύμων Πατριαρχευσάντων, βιβλ. Ε', κεφ. Κ. §Α, σ. 508).

5. Ἡ Ἐπισκοπὴ Κανίνης ἢ Γλαβινίτζης ἀναφέρεται ἐν τῇ διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (Ράλλη και Ποτλῆ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 269), μνημονεύεται δὲ και ἐν τῷ Α' Διατάγματι τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἡ πόλις τῆς Κανίνης, ὑπαγομένη πνευματικῶς τῇ Ἐπισκοπῇ Γλαβινίτζης, φαίνεται ὅτι ἀντικατέστησεν ἀκολούθως τὴν ἑδραν αὐτῆς, τιτλοφορηθέντος τοῦ Ἐπισκόπου «Κανίνης» ἀπὸ Γλαβινίτζης (Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 46). Ἡ πόλις τῆς Κανίνης ἦτο πλησίον τοῦ Αὐλῶνος.

6. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 48.

7. Ἱεροκλέους, Συνέκδημος, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 124. Γ. Κονιδάρη, Συμβολαί..., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 16.

8. Δοσιθέου, Πατρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 508.

(1767) μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Βελεγράδων Ἰωάσαφ Β' (1885), ὁ Βελεγράδων κατεῖχε τὸν 78 βαθμὸν ἐν τῇ τάξει τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου¹. Τῷ 1835 ἐπὶ Μητροπολίτου Ἀνθίμου Ἀλεξούδη ἀπενεμήθη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς τὸν Μητροπολίτην Βελεγράδων ὁ τίτλος τῆς ὑπερτιμίας καὶ ἑξαρχίας πάσης Ἀλβανίας, φημιζομένου τοῦ Μητροπολίτου ἐφεξῆς «Βελεγράδων, Κανίνης καὶ Σπαθίας ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Ἀλβανίας»². Ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ ἀπὸ Κυζίκου ἡ Μητρόπολις Βελεγράδων προήχθη εἰς τὸν 60 βαθμὸν καὶ βραδύτερον εἰς τὸν 55 τοῦ καταλόγου τῶν τάξεων τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου³. Τῷ 1929 ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ Συνεδρίῳ Κορυτσᾶς, ἐνθα ἀνεκηρύχθη ἀντικανονικῶς Ἀυτοκέφαλος ἡ Ὁρθόδοξος ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησία, ὑπεδιβάσθη ἡ Μητρόπολις Βελεγράδων εἰς Ἐπισκοπὴν, πληρωθείσης τῆς θέσεως ὑπὸ τοῦ ἀντικανονικῶς ἐκλεγέντος Ἀγαθαγγέλου Τσάμτση ἐκ Κορυτσᾶς⁴. Τῷ 1937, ὅτε ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κων)λεως τὸ Ἀυτοκέφαλον τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ Μητρόπολις μετωνομάσθη εἰς Ἐπισκοπὴν Βερατίου, Αὐλῶνος καὶ Κανίνης, πληρωθείσης τῆς θέσεως διὰ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Ἐπισκόπου Ἀγαθαγγέλου Τσάμτση, ἀρθείσης προηγουμένως τῆς καθαιρέσεως αὐτοῦ.

Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολίται Βελεγράδων

Δὲν γνωρίζομεν πάντας τοὺς χρηματίσαντας Ἀρχιερεῖς τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων. Ἀχρονολογῆτως ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Ἀλεξούδη οἱ ἐξῆς ἐγγέα Ἐπίσκοποι: Φιλάρετος, Σεραφεῖμ, Δανιήλ, Ματθαῖος, Μελέτιος, Νεκτᾶριος, Λεόντιος, Ἰγνάτιος καὶ Εὐθύμιος⁵.

10. **Νεκτᾶριος** ⁶, ἀναφερόμενος κατ' Ἀπρίλιον 1668.

11. **Παρθένιος** ⁷, ἀναφερόμενος τῇ 1 Ἀπριλίου 1683.

12. **Ἰγνάτιος** ⁸, ἀναφερόμενος τῇ 8 Αὐγούστου 1685, τὴν δὲ 13 Αὐγούστου 1693 προήχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος.

13. **Νεκτᾶριος** ⁹, ἀναφερόμενος τὸν Αὐγούστον 1699.

1. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 521.

2. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 139.

3. Πρακτικὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ 1862, μηνὸς Ἰανουαρίου.

4. «Θ.Η.Ε.», 3, 72.

5. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 120.

6. Geizer, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 31, 118, 140. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 16.

7. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 16.

8. Αὐτόθι. Κ. Δελικάνη, τ. Γ', ἐνθ. ἄνωτ., σ. 791, 793, 794, 798, 856.

9. Αὐτόθι.

14. **Διονύσιος**¹, αναφερόμενος τῷ 1710. Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Πετροντῆ τοῦ θέματος Βερατίου.
15. **Θεοδόσιος**², φαίνεται ὑπογεγραμμένος ἀπὸ τὸ 1715 μέχρι τοῦ 1716.
16. **Νικηφόρος**³, φέρεται ὑπογεγραμμένος ἀπὸ τὴν 5 Ἰουλίου 1718 μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου 1725.
17. **Κοσμᾶς**⁴, αναφερόμενος τῇ 2 Νοεμβρίου 1727, τῇ 4 Μαΐου 1733 καὶ τῇ 16 Φεβρουαρίου 1734.
18. **Μεθόδιος**⁵, ἐκ τοῦ χωρίου Μπουμπουλιμάνι τῆς Μεγάλης Μουζακιᾶς. Φέρεται ὑπογεγραμμένος ἀπὸ τὴν 20 Μαΐου 1736 καὶ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ 1751, ὅτε ἀπέθανε.
19. **Ἰωάσαφ**⁶. Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1752 μέχρι τοῦ 1759.
20. **Ἰωάσαφ**⁷, ἐκλεγείς τὸ α' τὸν Ἰούνιον τοῦ 1759.
21. **Εὐθύμιος Β'** (1761 - 1763)⁸.
22. **Παρθένιος** (1763 - 1765)⁹.
23. **Ἰωάσαφ** τὸ β' (1765 - 1767)¹⁰.
24. **Ἰωαννίκιος** (1767 - 1769)¹¹.
25. **Γεράσιμος** (1769 - 1772)¹².
26. **Ἰωάσαφ** (1772 - 1800)¹³, καθαιρεθείς.
27. **Μελέτιος Β'** (1801 - 1802)¹⁴.
28. **Ἰωάσαφ Β'** (1802 - 1855)¹⁵, ἐκ Μπουμπουλιμάνι.

-
1. Αυτόθι. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 120.
 2. Αυτόθι.
 3. Αυτόθι. Κ. Δελικάνη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 848, 851, 855, 863, 867.
 4. Κ. Δελικάνη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 864, 865, 873.
 5. Αυτόθι. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 120. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 11.
 6. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 16.
 7. Αυτόθι. Κῶδ. Π. Ἀρχ. Δ. 235.
 8. Αυτόθι. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 120.
 9. Αυτόθι.
 10. Αυτόθι.
 11. Αυτόθι.
 12. Αυτόθι.
 13. Αυτόθι.
 14. Κῶδ. Θ. 165. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 121.
 15. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 121.

29. **Ἄνθιμος Ἀλεξούδης (1855 - 1887)**¹. Λόγιος ἱεράρχης καὶ ἐνεργητικώτατος. Ἐγεννήθη ἐν Μαδύτῳ τῷ 1824. Τὴν 22 Φεβρουαρίου 1855 ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Βελεγράδων, τὰ ὅποια ἐποίμανε μέχρι τοῦ 1887, ὁπότε μετατέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀρμασίας, τὴν ὅποιαν διηύθυνε μέχρι τοῦ 1908. Διατέλεσε πολλάκις συνοδικὸς καὶ εἰργάσθη ἐν Κων) λει μετὰ ζήλου ὡς πρόεδρος τῆς ἐφορείας τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Κατεγίνετο εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν συγγραφὴν ἐπισκοπικῶν καταλόγων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν του. Ἐξέδωκεν ἀρκετὰ ἔργα. Ἀπέθανε τῇ 11 Φεβρουαρίου 1909 ἐν Μουχλίῳ καὶ ἐτάφη ἐν τῷ νεκροταφίῳ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς Κων) λειως.

30. **Δωρόθεος (1887 - 1900)**².

31. **Βασίλειος Παπαχρήστου (1900 - 1909)**³. Μετατέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Δρυϊνουπόλειως. Περὶ τούτου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

32. **Καλλίνικος (1909 - 1911)**⁴. Μετατέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Βερροίας.

33. **Ἰωακείμ Μαρτιανὸς (1911 - 1924)**⁵.

Ἐγεννήθη ἐν Μοσχοπόλει τὸ 1875. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν καὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης. Τῷ 1903 προσήλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου. Τῷ 1911 ἐξελέγη Μητροπολίτης Βελεγράδων, ἐνθα ἐπέδειξεν ἀπαράμιλλον ζῆλον ὡς πρὸς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐπαρχίας του. Τῷ 1924 ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνθα ἐξελέγη Μητροπολίτης Παραρτήσεως. Τῷ 1925 μετατέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Νέας Πελαγονίας (1925 - 1935), εἶτα εἰς τὴν Μητρόπολιν Σάνθης (1935 - 1942), ἀκολουθῶν εἰς τὴν Μητρόπολιν Πολυανθῆς καὶ Κιλκισίου (1942 - 1945) καὶ τέλος διὰ δευτέρου φορᾶν εἰς τὴν Μητρόπολιν Σάνθης (1945 - 1953), παραμείνας εἰς αὐτὴν μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὑπῆρξε λόγιος, φιλόμουσος καὶ ἐργατικὸς ἱεράρχης. Δείγμα τῆς φιλοπονίας του εἶναι αἱ τέσσαρες ἐπιστημονικαὶ ἱστορικαὶ μελέται του, ἐξ ὧν δύο ἀνέκδοτοι, αἵτινες ἀποτελοῦν σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Β. Ἠπείρου.

34. **Ἀγαθάγγελος Τσάμτσης (1929 - 1938)**⁶.

35. **Κύριλλος Τσοῦλης**⁷, ἐκ Τυράνων.

1. Κ. Δουβουινιώτου, Ἀλεξούδης Ἄνθιμος, ἐν «Μ.Ε.Ε.», 3, 718. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 16.

2. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 121. «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 16.

3. Αὐτόθι.

4. Αὐτόθι.

5. Ἰωακείμ Μαρτιανοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., «Ὁρθοδοξία», 28 (1953), σ. 417. «Ἐκκλησία», 30 (1953), σ. 362. «Θ.Η.Ε.», 6, 1110.

6. «Θ.Η.Ε.», 3, 72.

7. Αὐτόθι, 2, 27.

8. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Ἡ Ἐπισκοπή αὕτη συνεστήθη τὴν 30 Μαρτίου 1937 ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκ τμήματος τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, ὅπερ ἀπετέλεσεν αὐτοτελῆ ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν. Ὁ Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος ἰδρύσεως τῆς ἐν λόγῳ Ἐπισκοπῆς ἔχει οὕτω:¹

+ Βενιαμὶν ἐλέψ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κων)λεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἀξιοχρέως περὶ πάντων ἐν τῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διακυβερνήσει καὶ διεξαγωγῇ ἡ Ἐκκλησία μεριμνῶσα καὶ τὸ προσῆκον προνοοῦσα, ἔθος κανονικὸν ἐκπαλαι κέκτηται τὴν τῶν ἐπαρχιῶν σύστασιν καὶ ὑπόστασιν πρὸς τὰς τῶν καιρῶν ἀνάγκας προσαρμόζειν εἰς εὐρυθμὸν ἐκάστοτε καὶ λυσιτελεῖ τῶν ἐπὶ μέρος τε καὶ τοῦ ὅλου παράστασιν καὶ κυβέρνησιν.

Ἐπειδὴ τοίνυν, σκέψεως νῦν γενομένης συνοδικῶς καὶ περὶ τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, Ἀργυροκάστρου, ὅπερ, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἀλβανίας συμπεριεῖληπτε ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ, ἐκρίθη μᾶλλον πρόσφορον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ εἰρημένου τμήματος, ἀποσπᾶσαι τοῦτο ἀπὸ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς διαληφθείσης θεοσώστου ἐπαρχίας καὶ εἰς ἰδίαν τιμῆσαι καὶ ἀναδείξαι αὐτοτελῆ ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν, ὑπὸ τὴν ἄμεσον μὲν σήμερον τελοῦσαν ἐξάρτησιν καὶ ὑποταγὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μελλούσαν δὲ ἀποτελέσαι καὶ ταύτην μέρος τῆς συγκροτηθεισομένης Αὐτακεφαλῆ ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ Μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, κρίνοντες ἀπεφασίσαμεν καὶ ὠρίσαμεν συνοδικῶς ὅπως τὸ ἐν τῷ θεοφρουρήτῳ βασιλείῳ τῆς Ἀλβανίας εὐρεθὲν τμῆμα τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, Ἀργυροκάστρου, ὑπάρχῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ τὸ ἐξῆς αὐτοτελῆς ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια ὑπὸ τὴν τιμὴν καὶ ἀξίαν Ἐπισκοπῆς καὶ τὴν ὀνομασίαν «Ἱερὰ Ἐπισκοπή Ἀργυροκάστρου», ὃ δὲ ἐν αὐτῇ διὰ κανονικῶν ψήφων ἀποκαθιστάμενος ἀρχιερεὺς ἧ καὶ λέγεται «Ἱερώτατος Ἐπίσκοπος Ἀργυροκάστρου», κεκτημένος πάντα τὰ ἐν τοῖς ἐπαρχίας διοικοῦσιν ἀρχιερεῦσι προσιδιάζοντα δικαιώματα.

Ἐφ' ᾧ εἰς δῆλωσιν καὶ δεθαίωσιν καὶ εἰς μόνιμον παράστασιν τῶν οὕτως ἐκκλησιαστικῶς κριθέντων καὶ ὀρισθέντων ἐγένετο καὶ ὁ παρῶν ἡμέτερος Πα-

1. Βλ. «Η.Χ.», 12 (1937), σ. 102.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο Μεγαλόκτονος Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης
Καρόλος ούλ Σπυριδωνοπούλου Κόνιτσης καί Αδελφός Αρχιεπίσκοπος Κόνιτσης

τριαρχικός και Συνοδικός Τόμος, καταστρωθείς και υπογραφείς εν τῷδε τῷ Κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αἰδῆξ, κατὰ μῆνα Μάρτιον (λ').

Ἐπονται ὑπογραφαί, ἦτοι τοῦ Πατριάρχου καὶ 11 Συνοδικῶν Ἀρχιερέων.

Ἐπίσκοποι Ἐπισκοπῆς Ἀργυροκάστρου

1. **Παντελεήμων Κοτόκος** (1937 - 1941)¹. Ἐγεννήθη ἐν Κορυτσᾷ τῷ 1890. Ἀπεφοίτησε τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης καὶ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητῆς καὶ ἱεροκλήρυξ ἐν Κορυτσᾷ, ἔνθα ἐδιώχθη ἐπανειλημμένως διὰ τε τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν του δράσιν καὶ διὰ τὴν μὴ ἀναγνώρισιν τῆς πραξικοπηματικῆς καὶ ἀντικατονομικῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ὁρθοδόξου ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας ὡς Αὐτοκεφάλου. Τῷ 1937 ἐξελέγη Ἐπίσκοπος τῆς νεοσυσταθείσης Ἐπισκοπῆς Ἀργυροκάστρου. Ἀμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του, προέβη εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς ἐπαρχίας του διὰ τῆς διασφαλίσεως τῆς τεραστίως μοναστηριακῆς περιουσίας, διὰ τῆς τοποθετήσεως ἐκπαιδευτικῶν καὶ κληρικῶν εἰς ἐπικαιροὺς θέσεις τῆς ὑπαίθρου καὶ τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἑτεροδόξου καὶ αἰρετικῆς προπαγάνδας. Ἰδίᾳ ἠγωνίσθη κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἰταλοκρατίας πρὸς ματαίωσιν τοῦ προσηλυτισμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Β. Ἠπείρου εἰς τὸν Οὐνιτισμόν. Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα (Ἀπρίλιος 1941), εὕρισκόμενος ἐν Ἰωαννίνοις, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θέσιν του καὶ ἔκτοτε ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀργυροκάστρου παρέμεινεν ἑκκλησιαστικῶς ἀκέφαλος, διοικουμένη ὑπὸ τινος προσβυτέρου Παπαγιάννη καὶ τοῦ γραμματέως αὐτῆς Ἰωάννου Ντάντου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἠγήθη δύο ἐθνικῶν ἀποστολῶν εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν πρὸς διαφώτισιν τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης ἐπὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ζητήματος. Οἱ λόγοι καὶ τὰ ἄρθρα, αἱ ὁμιλίαι καὶ αἱ διαλέξεις του ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξαν ἀληθῶς φλογερά ἀπελευθερωτικὰ κηρύγματα. Παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς Γερμανικῆς εἰσβολῆς, ἔνθα ὡς πρόεδρος τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος καὶ πλείστων συλλόγων, ἠγωνίσθη σθεναρῶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀλυτρώτου Β. Ἠπείρου καὶ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος. Ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον τῇ 24 Μαΐου 1969.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου Παντελεήμων ὑπῆρξεν ἐμπνευσμένος ἱεράρχης καὶ εἷς τῶν γενναίων ἀγωνιστῶν καὶ προμάχων τῆς ἐλευθερίας τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ λαοῦ.

2. **Δαμιανὸς** (1950)¹.

1. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 71. Κ. Βοβολίνη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 412. Βιογραφικὸν Λεξικὸν 1962, σ. 274. Γ. Δρίνου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 183.

2. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 71.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΤΟ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΑΛΒΑΝΙΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μετά τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἀλβανίας εἰς αὐτόνομον κράτος (1913) ἐγενήθη ἡ ἰδέα τοῦ ἐξαλβανισμοῦ τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀποσπάσεως αὐτῆς ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ ἰδέα αὕτη μετὰ φανατισμοῦ ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου «B.A. T.P.A.», ἐξεδηλώθη δὲ διὰ τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν τοῦ κειμένου τῆς θείας λατρείας καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν διδλίων¹. Ἡ Ὁρθόδοξος ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησία ἐδικαιοῦτο ἀσφαλῶς νὰ καταστῇ Αὐτοκέφαλος καὶ ἡ χρῆσις τῆς Ἀλβανικῆς γλῶσσης ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς ἐπεδάλλετο, ὅπως συνέβη καὶ εἰς ἄλλα ὀρθόδοξα κράτη, ἀλλ' αἱ μεταβολαὶ αὗται ἔπρεπε νὰ γίνουσι κανονικῶς καὶ οὐχὶ διὰ βιαίων μέσων, τὰ ὅποια ἐστρέφοντο ἀμέσως μὲν κατὰ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐμμέσως δὲ καὶ κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

1. Πραξικοπηματικὴ ἀνακήρυξις τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας

Τὸ 1921 κατέπλευσεν ἐξ Ἀμερικῆς εἰς Ἀλβανίαν ὁ ἐκ Θράκης καταγόμενος ψευδοεπίσκοπος Φάν Νόλι, ἀλβανόφων ἑλληνοδιδάσκαλος. Ὑποκινούμενος οὗτος ὑπὸ τῆς Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἰταλίας, ὑποστηριζόμενος δὲ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν Ἀλβανιστῶν καὶ κυρίως τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἀλβανικῶν οργανώσεων, ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἐξαλβανισμοῦ τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας καὶ τὴν ὑποταγὴν ταύτης εἰς τὸν Οὐνιτισμὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν². Προικισμένος ὁ Φάν Νόλι μὲ σπάνια πνευματικὰ προσόντα καὶ τελείως κάτοχος τῆς Ἀλβανικῆς γλῶσσης προέβη εἰς τὴν μετάφρασιν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ἀλβανικὴν πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων καὶ ἀκολουθιῶν³. Ἐπὶ τετράμηνον μάλιστα διετέλεσε καὶ Πρωθυπουργὸς τῆς

1. Λ. Σπύρου, Ἡ Χειμάρρα, Ἀθήναι 1966, σ. 176. «Μ.Ε.Ε.», 3, 419.

2. Β. Ἰωαννίδου, Ἡ ἀγωνία τῆς Β. Ἠπείρου, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 54. Χ. Παπασταύρου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 77.

3. Αὐτόθι.

Ἀλβανίας. Τῇ ὑποδείξει τούτου τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1922 συνήλθεν εἰς Βεράτιον συνέδριον τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀλβανίας ἐξ ἱερέων κατωτάτης μορφώσεως καὶ λαϊκῶν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ κανονικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπήγοντο αἱ τέσσαρες ὀρθόδοξοι ἐπαρχίαι τῆς Ἀλβανίας, ἢ τοῦ Δυρραχίου, ἢ τῆς Κορυτσᾶς, ἢ τοῦ Βερατίου (Βελεγράδων) καὶ ἢ τῆς Δρυϊνουπόλεως (Ἀργυροκάστρου)¹. Τὸ συνέδριον τοῦτο ἐκήρυξε τὴν Ἀλβανικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν Ἀυτοκέφαλον, ἐλείψει δὲ Ἐπισκόπων πρὸς συγκρότησιν Συνόδου διώρισεν ἐκκλησιαστικὸν συμβούλιον, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου εὕρισκετο ὁ Βασίλειος Μάρκου, ἔγγαμος κληρικὸς ἐκ Κορυτσᾶς, ἀμόρφωτος, ἀλλὰ πονηρὸς καὶ ἐνεργητικὸς, χρηματίζων ἐπὶ ἔτη ἱερεὺς ἀλβανικῆς τινος κοινότητος ἐν Ἀμερικῇ, ἔνθα ἀπέκτησε προσδευτικὰς τινὰς ἰδέας².

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τούτου τῶν κανόνων τῶν διεπόντων τὴν διοίκησιν τῆς νέας ἐν Ἀλβανίᾳ Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας ὁ Φάν Νόλι ἤρχισε διαπραγματεύσεις μὲ δύο ὀρθοδόξους Ἀλβανικῆς καταγωγῆς Ἐπισκόπους τοῦ Πατριαρχείου, τὸν Ἐπίσκοπον Συννάδων Χριστοφόρον καὶ τὸν Μιλητουπόλεως Ἱερόθεον, τοὺς ὁποίους καὶ παρέπεισε μὲ σεβαστὰ χρηματικὰ ποσὰ νὰ ἔλθουν εἰς Ἀλβανίαν. Οἱ Ἐπίσκοποι οὗτοι ἦσαν οἱ μόνοι οἱ ὁποῖοι ἀνεγνώρισαν σιωπηρῶς τὸ Ἀυτοκέφαλον τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἐκήρυξεν ὁ Φάν Νόλι, καὶ ἐδέχθησαν νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των³.

Ἀπὸ τοῦ 1924 τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διαρρηῆξαν πάντα δεσμὸν μετὰ τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔπαυσε νὰ ἀποστέλλῃ ἱεράρχας εἰς αὐτὴν καὶ ἤρνεϊτο νὰ ἀναγνωρίσῃ τοὺς αὐτοχειροτονηθέντας Ἐπισκόπους⁴.

Ὁ Φάν Νόλι μὴ δυναθεὶς νὰ συγκροτήσῃ Σύνοδον, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ δι' ἀντιπροσωπείας ὑπὸ τὸν Βασίλειον Μάρκου ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὅπως ἐκδώσῃ Τόμον, ἀναγνωρίζοντα τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὰ ἔτη 1926 καὶ 1927 ἤλθεν εἰς Ἀλβανίαν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς ἐναρξίν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως σχετικῶς μὲ τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἐξεδίδοτο ὁ Πατριαρχικὸς Τόμος, ὁ ἐν Ἀθήναις Πατριαρχικὸς ἀποκρισάριος Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρῦσανθος, ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος⁵. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται κατέληξαν εἰς συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως ἠθέτησαν οἱ Ἀλβανοί.

1. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 71.

2. Ε. Κωσταρίδου, Ἡ Ἀυτοκέφαλος Ἀλβανικὴ Ἐκκλησία, περιοδ. «Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον», 6 (1930), σ. 55.

3. Αὐτόθι.

4. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 71.

5. Ε. Κωσταρίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 55.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1928 ἡ Ἀλβανικὴ κυβέρνησις ἤρχισε νὰ πιέζη τοὺς Ἀλβανοὺς Ἐπισκόπους νὰ προβοῦν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐναπομένουσῶν κενῶν ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν καὶ τὴν συγκρότησιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου¹. Τῷ 1929 συνήλθεν ἕτερον ἐκκλησιαστικὸν συνέδριον ἐν Κορυτσᾷ, τὸ ὁποῖον προέβη ἀντικανονικῶς εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν χηρευουσῶν ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐπισκοπῶν διὰ τοῦ ἐξ Ἑλδασανίου Οἰκονόμου Ἀθανασίου ὡς Ἐπισκόπου Ἀργυροκάστρου, ὅστις μετωνομάσθη Ἀμβρόσιος, τοῦ ἐκ Κορυτσᾶς ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθαγγέλου Ἰσάμτση ὡς Ἐπισκόπου Βελεγράδων καὶ τοῦ ἐκ Ζαγοράς Εὐθυμίου ὡς τιτουλαρίου Ἐπισκόπου². Τὴν ἐπαρχίαν Κορυτσᾶς ἀνέλαβε καὶ διηύθυνεν ἐπιτροπικῶς ὁ Βησσαρίων Τζοβάνι, αὐτοανακηρυχθεὶς εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Τιράνων καὶ Δυρραχίου. Οὗτος ἦτο ἐκ φύσεως ἀλλοπρόσαλλος, εὐτελής τὴν ψυχὴν καὶ ἀργυρώνητον ὄργανον τῆς Σερβικῆς προπαγάνδας καὶ τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου³. Βραδύτερον ἐτοποθετήθη εἰς τὴν ἑδραν τῆς Κορυτσᾶς ὁ ἀπὸ τοῦ 1923 προσχωρήσας εἰς τὴν Ἀλβανικὴν Ἐκκλησίαν Ἐπίσκοπος Συνγάδων Ἀριστοφόρος Κίσσης.

Ἡ οὕτω καταρτισθεῖσα «Ἱερὰ Σύνοδος», διοικήσασα τὴν ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μέχρι τοῦ 1936, ἐπροκάλεσεν ἔντανον καὶ ἐπίμονον τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Ὁρθοδόξου ἐν Ἀλβανίᾳ στοιχείου. Ὁ ἐλληνοφιλὴς τῆς Β. Ἠπείρου, πρωτοστατούντων τῶν Κορυτσαίων, ἠξίωσεν ἀπὸ εὐθείας ἀπὸ τὸν Τζοβάνι παραίτησιν ὡς ἀντικανονικοῦ καὶ ἀνεπιθυμήτου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχε τὴν 25 Μαΐου 1936⁴. Εἶτα τῇ συγκαταθέσει τῆς Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως ἐγένετο ἡ ἀνασύνδεσις τῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατόπιν ὑποβολῆς αὐτῷ αἰτήσεως τῶν πολιτικῶν τε καὶ κοινοτικῶν παραγόντων τῆς Ἀλβανίας πρὸς κανονικὴν λύσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος καὶ ἔκδοσιν τοῦ σχετικοῦ Τόμου ἀνακηρύξεως τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς Αὐτοκέφαλον.

2. Συνοδικὸς Τόμος

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἔχον μὲν ἐπίγνωσιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν τῆς Ὁρθοδόξου ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας, διαβλέπον δὲ μετ' ἀνησυχίας λόγῳ τῆς διαρκοῦς ἀναταραχῆς αὐτῆς κίνδυνον διεισδύσεως ἐν Ἀλβανίᾳ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπεμβάσεως τῆς Σερβικῆς, ἣτις καὶ ἴδιον Ἐπίσκοπον ἀνεκήρυξεν εἰς Σκόδραν⁵, ἀπεφάσισε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοκέφαλον. Πρὸς

1. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 72.

2. Αὐτόθι. Β. Ἰωαννίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 55.

3. Β. Ἰωαννίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 55. Χ. Παπασταύρου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 77.

4. Αὐτόθι.

5. Χ. Παπασταύρου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 77.

τοῦτο συνέστησεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Συνοδικῶν Μητροπολιτῶν Δέρκων Ἰωακείμ καὶ Ἡλιουπόλεως Γενναδίου ἐκ μέρους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τοῦ Ἐπισκόπου Συννάδων Χριστοφόρου καὶ τοῦ Ἰωσήφ Κέδη, πρώην ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης τῆς Ἀλβανίας, ὡς πληρεξουσίων τοῦ βασιλέως τῆς Ἀλβανίας Ζώγου καὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ¹. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη κατέληξεν εἰς συμφωνίαν διὰ τῆς ὁποίας ὠρίζετο σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ πολιτεία θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν αὐτῆς πλήρη αὐτοτέλειαν καὶ ἐλευθερίαν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, τῆς ὁποίας σημαντικώτερον στοιχεῖον ἦτο ἡ ἴδρυσις ἱερατικῶν σχολῶν καὶ μορφωτικῶν θρησκευτικῶν ἰδρυμάτων².

Μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας ἐπηκολούθησε Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἀπόφασις μετωνομάσασα τὴν Μητρόπολιν Δυρραχίου εἰς Μητρόπολιν Τιράνων, Δυρραχίου καὶ Ἐλδασανίου, τὴν Μητρόπολιν Κορυτσᾶς εἰς ὁμώνυμον Ἐπισκοπὴν καὶ τὴν Μητρόπολιν Βελεγράδων εἰς Ἐπισκοπὴν Βερατίου, Αὐλῶνος καὶ Κανίνης³. Διὰ τὰς ἀνωτέρω θέσεις ἐξελέγησαν ὁ Ἐπίσκοπος Συννάδων Χριστοφόρος διὰ τὴν Μητρόπολιν Τιράνων, Δυρραχίου καὶ Ἐλδασανίου καὶ ὁ Λαυριώτης μοναχὸς Εὐλόγιος Κορυτσᾶς διὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Κορυτσᾶς. Προσέτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, μελετήσασα αἰτήσιν τοῦ ὑπὸ καθάρσει χειροτονηθέντος Ἐπισκόπου Βελεγράδων Ἀγαθαγγέλου Τσάμτση, ἐξαιτουμένου τὴν συγγνώμην τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἄρσιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβληθείσης ποινῆς τῆς καθαιρέσεως, καὶ ἐκτιμῶσα τὰ ἐκδηλούμενα ἐν αὐτῇ αἰσθήματα λύπης καὶ μετανοίας παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὴν συγγνώμην τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἄρσεως τῆς καθαιρέσεως, ἀνεγνώρισε δὲ συγχρόνως καὶ τὴν εἰς Ἐπίσκοπον χειροτονίαν αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν εἰς Ἐπίσκοπον Βελεγράδων ἐκλογὴν του. Πρὸς τούτοις διὰ πράξεώς της ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν φιλώνυμον τίτλον Αὐλωνείας, Ἐπισκοπῆς διαλαμφάσης ποτὲ εἰς τὴν Μητρόπολιν Δυρραχίου, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξέλεξεν Ἐπίσκοπον Βερατίου, Αὐλῶνος καὶ Κανίνης⁴. Δι' ἐτέρας Συνοδικῆς ἀποφάσεως ἀνεδείχθη εἰς ἰδιαιτέραν Ἐπισκοπὴν τὸ τμήμα Ἀργυροκάστρου, μετὰ τὴν ἀπόσπασίν του ἐκ τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, ὀνομασθεῖσα «Ἱερὰ Ἐπισκοπὴ Ἀργυροκάστρου», ὁ δὲ Ἐπίσκοπος αὐτῆς «Ἱερώτατος Ἐπίσκοπος Ἀργυροκάστρου»⁵. Ἐπίσκοπος τῆς ἐν λόγῳ Ἐπισκοπῆς ἐξελέγη τὸ πρῶτον ὁ καθηγητῆς Παντελεήμων Κοτόκος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

1. Παντελεήμονος, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72.

2. «Ὀρθοδοξία», 12 (1937), σ. 108.

3. Αὐτόθι.

4. Γερμανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 101.

5. Αὐτόθι.

3. Ὑπογραφή καὶ παράδοσις τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου

Τὴν 12 Ἀπριλίου 1937 ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βενιαμὴν (1936 - 1946) ἐν πανηγυρικῇ συνεδρίᾳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκήρυξε καὶ ἠύλογησε, συνεπευλογοῦσης καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀνεξάρτητον διοργάνωσιν αὐτῆς ὑπὸ Ἱερὰν Σύνοδον, ἔχουσαν πρόεδρον τὸν κατὰ καιροὺς «Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας»¹. Μετὰ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου ὁ Πατριάρχης ἐπέδωκε τοῦτον εἰς τὸν Μητροπολίτην Τιράνων καὶ Δυρραχίου Χριστοφόρον καὶ τοὺς δύο χειροτονηθέντας Ἐπισκόπους, τὸν Ἀργυροκάστρου Παντελεήμονα καὶ τὸν Κορυτσᾶς Εὐλόγιον, οἵτινες μετὰ συγκινήσεως πολλῆς διετράνωσαν τὰ εὐγνώμονα αἰσθήματα αὐτῶν καὶ σύμπαντος τοῦ ὀρθοδόξου ἀλβανικοῦ πληρώματος, ἀσπασθέντες τὴν δεξιάν τοῦ Πατριάρχου καὶ ἀνταλλάξαντες ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν μετὰ τῶν Συνοδικῶν Ἀρχιερέων.

Ἐπὶ τῇ εὐλογίᾳ τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας ἀντηλλάγησαν τηλεγραφήματα μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀλβανῶν Ζώγου Α' καὶ τοῦ προέδρου τῆς Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως². Ἀκολούθως ἐστάλησαν σχετικὰ Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικὰ γράμματα πρὸς τὸ ἐν Ἀλβανίᾳ ὀρθόδοξον πλήρωμα καὶ πρὸς τὰς ὀρθόδοξους Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας³.

Τὸ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ἀλβανῶν τηλεγράφημα τοῦ Πατριάρχου ἔχει ὡς ἑξῆς⁴:

Αὐτοῦ Μεγαλειότητι τῶν Ἀλβανῶν Ζῶγον Α'

Τίρανα

Ἐπὶ εὐφροσύνῃ ἱστορικῇ γεγονότι ἀνακηρύξεως καὶ εὐλογίας Αὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας συγχαίρομεν ἐγκαρδίως Ὑμετέρα Μεγαλειότητι ἐκφράζοντες ἅμα Αὐτῷ ἐνθέρμους εὐχαριστίας Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν, ἐφ' αἷς Αὕτη ἐπεδείξατο εὐμενέσι διαθέσεσι πρὸς αἰσίαν λύσιν ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Κύριος κρατύνει Ὑμέτεραν Μεγαλειότητα πρὸς δόξαν εὐγενοῦς Ἀλβανικοῦ Ἔθνους καὶ ἐπ' ἀγαθῷ Ὁρθοδόξου αὐτόθι Ἐκκλησίας.

12-4-1937

Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βενιαμὴν.

Ἡ ἀπάντησις τοῦ βασιλέως Ζώγου πρὸς τὸν Πατριάρχην ἔχει οὕτω⁵:

1. Βλ. Συνοδικὸν τόμον τῆς εὐλογίας τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας, ἐν «Ὁρθοδοξία» Κων)λεως, 12 (1937), σ. 111 - 113.

2. Αὐτόθι, σ. 113 - 117.

3. Αὐτόθι, σ. 115 - 117.

4. Αὐτόθι, σ. 113.

5. Αὐτόθι.

Αὐτοῦ Παναγιότητα Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κύριον Βενιαμίν.

Ἰσταμπούλ.

Λίαν συγκεκινημένος ἐκ τῶν στοργικῶν αἰσθημάτων, τὰ ὅποια ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης εὐηρεστήθη νὰ ἐκφράσῃ πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸς τὸ Ἀλβανικὸν Ἔθνος καὶ τὴν Αὐτοκέφαλον Ὁρθόδοξον Ἀλβανικὴν Ἐκκλησίαν, σπεύδω νὰ διαβεβαιώσω πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα μετὰ τῶν θερμότερων εὐχαριστιῶν μου τὰς εὐχὰς τὰς ὁποίας ποιῶμαι διὰ τὴν προσωπικὴν Αὐτῆς εὐτυχίαν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ζώγου

Ἡ ἐκλογή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας ἀφέθη εἰς τὰ μέλη τῆς οὕτω καταρτισθείσης ὀρθοδόξου Ἀλβανικῆς Ἱεραρχίας, μὴ συγκροτηθείσης ὅμως ταύτης αὐτοανεκηρύχθη ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας ὁ Μητροπολίτης Τιράνων, Δυρραχίου καὶ Ἑλθασαίου Χριστοφόρος Κίσσης¹. Μετὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Αὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας διωρίσθη ὁ Παῖσιος, ἀναγγείλας τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην τῆς Ρωσικῆς Ἀλέξιον (1949)². Αἱ σχέσεις τοῦ Παῖσιου μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐψυχράνθησαν, ἐπειδὴ τὸ Πατριαρχεῖον ἐξέλεξεν Ἐπίσκοπον τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἀλβανοφώνων ὀρθοδόξων τὸν ἱερομόναχον Μάρκον Λίπαν (1950), τὸν ὁποῖον ὑπήγαγεν ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἡ ἐκλογή τοῦ Ἐπισκόπου Μάρκου ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Παῖσιου ὡς ἐπέμβασις εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Αὐτοκεφάλου Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας, διὸ διεμαρτυρήθη πρὸς πάσας τὰς Αὐτοκέφαλους Ἐκκλησίας μετὰ πολλῶν ψευδῶν καὶ ἀσυστόλων κατηγοριῶν κατὰ τοῦ Πατριαρχείου³.

1. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72.

2. Μ. Φούγια, Ἀρχιμ., Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία Ἀλβανίας, ἐν περιοδ. «Πανταίνω» Ἀλεξανδρείας, 48 (1956), σ. 24.

3. Αὐτόθι, σ. 25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΑΙ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩΙ ΗΠΕΙΡΩΙ ΜΟΝΑΙ

Περὶ τῆς ἰδρύσεως τῶν πρώτων μονῶν ἐν Β. Ἠπειρῷ δὲν ἔχομεν σαφεῖς πληροφορίες. Δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ταύτας ἀπὸ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἐκ τῶν μονῶν τῆς Β. Ἠπειροῦ ἄλλαι μὲν ἔχουν ἐξαλειφθῆ, ἄλλαι δὲ ἔχουν ἀνοικοδομηθῆ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ αἱ περισσότεραι τούτων ἔχουν ἐρειπωθῆ, διατηροῦσαι τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν μόνον εἰς τὴν μνήμην τῶν περιοίκων.

Μοναὶ ἐν Β. Ἠπειρῷ ὑπῆρξαν πολλαί. Ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς εὗρεν εἰς τὰς περιφερείας τῶν Ἐπισκοπῶν Δρυϊνουπόλεως καὶ Χειμάρρας τεσσαράκοντα δύο μονάς¹. Ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ τότε Ἑλληνικοῦ Προξενείου Ἀργυροκάστρου, τῷ συνταχθέντι τῷ 1911 καὶ δημοσιευθέντι τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μ. Σπυρομίλιου, ἀναγράφονται πενήτηκοντα πέντε μοναὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ περιφερείᾳ Δρυϊνουπόλεως².

Αἱ μοναὶ ἐν Β. Ἠπειρῷ ἀνεγείροντο συνήθως δαπάναις πλουσίων ἰδιωτῶν καὶ συστήρουντο δι' ἀφιερωμάτων καὶ διὰ τακτικῶν καὶ προαιρετικῶν εἰσφορῶν τῶν χριστιανῶν. Διετέλουν αὐταὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Πατριαρχείου Κων)λεως ἢ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος αἰγίδα καὶ ἐλέγοντο σταυροπήγιακαὶ ἢ παρέμενον ὑπὸ τὴν κανονικὴν ἀπλῶς ἐπίβλεψιν τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου καὶ ἐλέγοντο ἐνοριακαί. Πολλαὶ τῶν μονῶν εἶχον μετόχια, ἧτοι ἐξαρτήματα, κείμενα ἐκτὸς τῆς περιοχῆς αὐτῶν, τὰ ὅποια διηυθύνοντο ὑπὸ μοναχοῦ ἢ μοναχῶν, ἀποστελλομένων ὑπὸ τῆς μονῆς εἰς ἣν ὑπήγοντο. Οἱ μοναχοὶ ἠσχολοῦντο μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μονὴν γαιῶν ἢ καὶ ἐπεδίδοντο καὶ εἰς ἄλλας ἐργασίας. Αἱ σπουδαιότεραι μοναὶ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ Ἠπειρῷ ὑπῆρξαν αἱ ἐπόμεναι:

1. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 229.

2. Νέος Κουβαράς, ἔτος Γ' 1965, Ἀθῆναι 1966, σ. 246 - 258.

1. EN TH, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΔΕΛΒΙΝΟΥ

α' Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῶν Ἀγίων Σαράντα

Ἡ μονὴ αὕτη ἔκειτο ἐπὶ λοφίσκου πλησίον τοῦ λιμένος τῶν Ἀγίων Σαράντα. Περὶ τοῦ ἔτους ἰδρύσεως ὡς καὶ περὶ τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἡ μονὴ ἐξέλιπε, αἱ πηγαὶ σιωποῦν. Λέγεται ὅτι εἶχεν ἐκτὸς τοῦ καθολικοῦ ὑπογείου καὶ τεσσαράκοντα παρεκκλήσια εἰς τὴν μνήμην τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει ὅτι εἰς γενομένας ἀνασκαφάς (1853) εἰς Ἀγίους Σαράντα εὐρέθησαν «λείψανα τοῦ κατακεχωσμένου ναοῦ, δεικνύοντα τὴν μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἀξιολογότητα τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ σκηνώματος»¹. Ὁ δὲ Κοσμᾶς ὁ Θεσπρωτὸς (1830) ἀναφέρει ὅτι παρὰ τὸ Λυκούρσι ὑπῆρχον ἐρείπια ἐνὸς μεγάλου χριστιανικοῦ ναοῦ μετὰ κατεστραμμένων εἰκόνων ἁγίων εἰς τοὺς τοίχους καὶ ὑπόγειον κάτωθι τοῦ ναοῦ, διηρημένον εἰς πολλὰς μικρὰς ἐκκλησίας.²

Ὁ ναὸς τῶν Ἀγίων Σαράντα ἔχει σχῆμα βασιλικῆς μήκους 37,40 μ. καὶ πλάτους 24,0 μ. Τρεῖς συνεχόμεναι κόγχαι ἐκατέρωθεν καὶ ἄλλη ἰσομεγέθης ἐξέχουσα ὀπισθεν διαιροῦν τὸ ἐσωτερικὸν εἰς μέσον χωρὸν καὶ εἰς δύο πλάγια νοητὰ κλίτη. Ἐμπροσθεν ὑπάρχει νάρθηξ. Τοῦ ναοῦ τούτου σώζονται νῦν μόνον οἱ τοῖχοι εἰς ἰκανὸν ὕψος, οὐδὲν δὲ μέρος τῆς στέγης, ἥτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ἀπλῆ σαγματοειδής. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν διασώζεται διάζωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐπιγραφή ὑπὲρ τοῦ κτίσαντος τὴν ἐκκλησίαν δι' ἐντετειχισμένων κεράμων. Τὸ σχῆμα τῆς ἐκκλησίας, ἡ τοιχοδομία καὶ ἡ διὰ κεράμων ἐπιγραφή μαρτυροῦν κατὰ τὸν Δ. Εὐαγγελίδην ἰκανὴν ἀρχαιότητα τοῦ ναοῦ τούτου.

β' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Σαρωνιάς

Ἡ μονὴ αὕτη ἔκειτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Χαονία, βορείως τῆς λίμνης Βουθρωτοῦ. Εἰς τὴν θέσιν τῆς μονῆς ταύτης λέγεται ὅτι ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Σωρεία, ἔνθα κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἅγιος Δονάτος, Ἐπίσκοπος Εὐροίας, ἐφόγευσε κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἕνα ὑπερμεγέθη δράκοντα³. Ὁ βυζαντινὸς ναὸς τῆς μονῆς, κεκοσμημένος μετὰ τρούλλου καὶ βυζαντινῶν κομφοτεχνημάτων, ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1900, ὅτε ἀνεκαινίσθη ἐκ θάθρων ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου Γεωρ-

1. Βλ. Δ. Εὐαγγελίδου, «B.H.», ἐνθ. ἀνωτ., σ. 44. «N.E.», 10 (1913), σ. 285.

² Αρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1913, σ. 234.

2. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 3.

3. Κ. Θεσπρωτοῦ, Γεωγραφία, σ. 83.

4. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 83.

5. Ἀ. Πετρίδου, Περὶ τοῦ ἐν Θεσπρωτίᾳ τῆς Ἠπείρου μεσαιωνικοῦ φρουρίου τοῦ Ἀγίου Δονάτου, ἐν «Παρνασσῶ», 3 (1879), σ. 127.

γιάδου, ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου¹. Ὁ νάρθηξ τοῦ ναοῦ ἀνυποδομήθη τῷ 1841. Ἐν τῷ τέμπλῳ τοῦ ναοῦ ὑπῆρξαν αἱ ἐξῆς παλαιαὶ καὶ ἀξιόλογοι εἰκόνες: τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (1610), τοῦ Ἁγίου Δονάτου (1620), τοῦ Προδρόμου (1699) καὶ τῆς Θεοτόκου (1878). Ἐν τῇ μονῇ Σαρωνιάς ἐλειτούργει καὶ σχολή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφοίτων μαθηταὶ ἐξ ὅλης τῆς ἐπαρχίας Δελδίνου². Προσέτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ λειψανοθήκη, περιέχουσα θαυματουργὰ ἅγια λείψανα. Ταῦτα ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς μονῆς Σέλτσου, μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν ταύτης ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ (1803) μετεφέρθησαν εἰς τὴν μονὴν Σαρωνιάς³. Ἡγούμενοι τῆς μονῆς Σαρωνιάς ἀναφέρονται οἱ: Παπαχρήστος (1700), Παπᾶ Νικόλαος (1838), τοῦ ὁποῖου ὁ τάφος εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ κατεδαφισθέντος ναοῦ⁴.

γ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Μαλτασιανῇ⁵

Ἡ σταυροπηγιακὴ αὕτη μονὴ κεῖται παρὰ τὸ χωρίον Τσαρακοβίστα νοτιῶς τοῦ Δελδίνου. Εἶναι ἄγνωστον πότε ἰδρύθη. Ὡς κτήτωρ αὐτῆς ἀναφέρεται ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος (1500 - 1538), περὶ τοῦ ὁποῖου ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Β' ἐν σιγιλλίῳ γράφει, ὅτι «πολλοὺς κόπους ἐπεδείξατο καὶ ἀναθήματα ἔθηκε». Κατὰ τὸν Ν. Μυστακίδην ἡ μονὴ Θεολόγου ὑφίστατο πρὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ πυρποληθεῖσα τῷ 1471 ἀνεκαίνισθη τῷ 1478, ἀνυποδομήθη δὲ ἐκ νέου τῷ 1846.

Ἡ μονὴ Ἰ. τοῦ Θεολόγου ὑπῆρξε πλουσία, ἔχουσα κήπους ποτιστικούς, ἐλαιῶνα, ὑδρόμυλον, ἐλαιοτριβεῖον, ὑφαντουργεῖον, ὑδροτριβεῖον, ἐν ἀπολεσθῆν χειρόγραφον περιέχον πολλὰς ἱστορικὰς πληροφορίας δι' ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν καὶ ἄλλα⁶. Τῷ 1552 ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Α' προσήρτησε τὴν μονὴν Θεολόγου εἰς τὴν μονὴν Γηρομερίου⁷. Λίαν ἐνωρίς, ἄγνωστον ὅμως πότε ἀκριβῶς, ἡ μονὴ Θεολόγου ἐτιμήθη ὡς Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία, ἐξασκουσα διὰ Πατριαρχικῆς Πράξεως ἐκκλησιαστικὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν δέκα πέριξ αὐτῆς χωρίων⁸. Τῷ 1700 ἡ Ἐξαρχία αὕτη ἀναφέρεται προσηρτημένη εἰς τὴν Ἐπι-

1. Αὐτόθι, σ. 226.

2. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 19 (1899), σ. 302.

3. Β. Μπαρᾶ' ἐνθ. ἀνωτ., σ. 227.

4. Αὐτόθι, σ. 226.

5. Φ. Οἰκονόμου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 72. «Ε.Α.», 27 (1907), σ. 233 καὶ 22 (1901), σ. 10, 36.

6. Αὐτόθι.

7. Λ. Βρανούση, Χρονικὰ Ἠπείρου, σ. 173. «Ε.Α.», 18 (1895), σ. 444' 482.

8. «Ε.Α.», 18 (1898), σ. 545 καὶ 22 (1901), σ. 360.

9. Ζώτου Μολοττοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 62.

σκοπήν Χειμάρρας¹. Εἰς τὴν μονὴν Θεολόγου ἐλειτούργει ἀπὸ τοῦ 1876 κεντρικὴ σχολὴ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πέριξ χωρίων². Ὁ φιλόμουσος ἡγούμενος τῆς μονῆς Φιλήμων, ὁ ὁποῖος καὶ ἐκαλλώπισε τὸν ναὸν αὐτῆς, ἐχορήγει εἰς τὴν σχολὴν τὴν τροφήν τοῦ διδασκάλου ἀπὸ τοῦ 1868. Ἡ μονὴ Θεολόγου ὑπέστη τελεῖαν καταστροφὴν τῷ 1878 κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Λυκουρσίου³.

Κατάλογον τῶν ἡγουμένων τῆς ἐν λόγῳ μονῆς ἔχει δημοσιεύσει ὁ Ν. Μυστακίδης εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κωνσταντινουπόλεως⁴.

δ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Μεσοποτάμου

Κεῖται ΝΔ τοῦ Δελβίνου καὶ ΒΑ τῆς ἀρχαίας Φοινίκης παρὰ τοὺς ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ χωρίου Μεσοποτάμου καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου⁵. Ἰδρύθη τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἰδρυτὴς μνημονεύεται ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Θ' ὁ Μονομάχος (1042 - 1054)⁶. Περιεβάλλετο ὑπὸ ἰσχυροῦ τείχους, διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ὁποῖου ἐχρησιμοποιήθησαν πολλοὶ λίθοι ἀρχαίων κτισμάτων τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ὁ ναὸς τῆς μονῆς, ἰδρυθεὶς ἐπὶ εἰδωλολατρικοῦ ἱεροῦ, δὲν ἀνάγεται ὑπὸ τὴν σημερινὴν μορφήν του εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικούς χρόνους, ἀλλ' εἶναι κτίσμα τοῦ ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνος, τῆς ἐποχῆς δηλαδὴ τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου. Ἔχει σχῆμα ἐπιμήκους τετραπλεύρου μῆκ. 17,76 μ. καὶ πλάτ. 11,18 μ. Δύο σειραὶ κιόνων, βασταζόντων τόξα, χωρίζουν ἐγκαρσίως τὸν ναὸν εἰς νάρθηκα, καθολικὸν καὶ ἱερόν. Τρεῖς σχεδὸν ἡμισφαιρικαὶ ἀποτομαὶ (στέγαι) καλύπτουν τὸν νάρθηκα καὶ τὸ ἱερόν, ἀπολήγουσαι ἔξωθεν εἰς τρία συνεχόμενα ἀετώματα. Τέσσαρες δὲ τροῦλλοι καλύπτουν τὸ καθολικόν, ὧν οἱ μὲν δύο πρόσθιοι κυκλικοί, οἱ δὲ δύο ὀπίσθιοι ὀκτάπλευροι καὶ ὑψηλότεροι. Ἐπὶ τῶν τυμπάνων ὑπάρχουν μικρὰ τοξοειδῆ παράθυρα. Τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων πλακῶν ἐρυθροῦ λίθου, περιβαλλομένων ὑπὸ ταινίας μωσαϊκοῦ, ὅπερ κατεστράφη, πλὴν τμήματος κατὰ τὸ μέσον, εἰκονίζοντος περιστεράν. Πέριξ τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τοῦ ναοῦ εἶναι ἐντετειχισμένα ἀνάγλυφα, εἰκονίζοντα πτερωτοὺς δράκοντας, κύνας, ἀετὸν καὶ ἄλλα ζῶα τῆς ἀποκαλύψεως. Οἱ θόλοι, οἱ τροῦλλοι, τὰ ἀετώματα καὶ αἱ κεραμοπλαστικαὶ διακοσμήσεις μαρτυροῦν, ὅτι ὁ ναὸς ὑπῆρξεν ἐν λαμπρὸν οἰκοδόμημα. Εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ναοῦ ἐπὶ ἐντετειχισμένης λευκῆς πλα-

1. «Ε.Α.», 18 (1898), σ. 444.

2. Ι. Λαμπρίδου, Ἁγαθοεργήματα, Α, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 57.

3. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 322.

4. «Ε.Α.», 18 (1898), σ. 444, 482 - 484.

5. Βλ. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 45. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον, 1 (1915), σ. 28. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1913, σ. 234. «Ν.Ε.», 10 (1913), σ. 462.

6. Analecta Bollandiana, 58 (1940), σ. 5 - 27 καὶ 12 §1.

κός υπάρχει ή έπιγραφή: «ΕΥΦΡΑΝΟΡΟΣ ΧΑΙΡΕ»¹. Η έπιγραφή αύτη ανάγεται κατά τούς ειδικούς μελετητάς εις τόν Α΄ και Β΄ αιώνα π.χ., μαρτυρεί δέ ότι τό Βορειοηπειρωτικόν έδαφος είναι κατεσπαρμένον έξ αρχαίων έλληνικῶν έπιγραφῶν και μνημείων.

Η ιερά μονή Μεσοποτάμου διετέλεσε πολλάκις Πατριαρχική Έξαρχία έξασκουσα πνευματικήν έποπτείαν επί τῶν περίξ αύτης χωρίων και έδρα Έπισκόπου εις χαλεπούς καιρούς². Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ίωάννης ΙΓ΄ ό Γλυκός (1315 - 1320) άγενέωσε τά προνόμια τής σταυροπηγιακής ταύτης μονής³.

ε΄ Η ιερά Μονή Άγελάστου

Κεΐται άνατολικῶς τής Άνω Λεσινίτσης, εις τά κράσπεδα του όρους Πολιτσά και είναι άφιερωμένη εις τήν μνήμην τής Υπαπαντής του Χριστού. Ίδρυτής τής μονής υπήρξεν ό ιερομόναχος Άγελάστος έκ του χωρίου Λουδίνα τής Άνω Δεροπόλειος, ό όποιος έτιμᾶτο πολύ άπό τούς συγχρόνους του ως άγιος, ένεκα του άυστηρῶς άσκητικού του βίου. Ωνομάσθη δε άγελάστος, διότι κατά τήν παράδοσιν ούδέποτε έγέλασεν άπό τής χειροτονίας του, έντεϋθεν δε φαίνεται ότι έλαβε και τό όνομα ή μονή.

Ίδρύθη ή μονή Άγελάστου κατά μέν τόν Ν. Μυστακίδην περί τά τέλη του ΙΣΤ΄ αιώνας, κατά δε τόν Δ. Ευαγγελίδην τόν ΙΖ΄ ή ΙΗ΄ αιώνα. Έξ έπιγραφής όμως σχετικής μέ τήν άνωστόρησιν του ναού του Αγίου Γεωργίου τής Άνω Λεσινίτσης, μαθηάνομεν ότι ή μονή Άγελάστου ιδρύθη τῷ 1525. Έξ άλλης δε έπιγραφής του ναού τής μονής πληροφορούμεθα ότι ή άγιογράφησις τούτου έπερατώθη τῷ 1719.

Η μονή Άγελάστου επί Τουρκοκρατίας υπήρξεν έθνικόν και πολιτικόν κέντρον του τόπου. Έν αύτῇ συνεκροτοϋντο τά πανεπαρχιακά συνέδρια και εκεί λόγω τής φύσει όχυρᾶς θέσεώς της εύρισκεν άσυλον και προστασίαν ό έλληνικός πληθυσμός τής έπαρχίας Δελβίνου κατά τάς κρισίμους στιγμάς. Εις τήν διοίκησιν τής μονής έλάμβανε μέρος και εις έπίτροπος τής έπαρχίας. Έν τῇ μονῇ ταύτῃ εύρέθη χειρόγραφον, άποτελούμενον έξ είκοσι τεσσάρων καλλιτεχνικῶν σελίδων μέ τήν χρονολογίαν εις τήν άρχήν «1828 Ίουνίου 8». Ο Κώδιξ οϋτος έγράφη πιθανῶς υπό του έκ Λεσινίτσης ιεροδιακόνου Δανιήλ και έδημοσιεύθη υπό του Β. Μπαρά⁴, παρέχει δε πολλάς πληροφορίας περί τής δι-

1. Β. Μπαρά, ένθ. άνωτ., σ. 21.

2. Αυτόθι, σ. 153, 257.

3. Mirosich - Müller, Acta et Diplomata, τ. IV, σ. VII - IX και τ. I, σ. 1

4. Β. Μπαρά, ένθ. άνωτ., σ. 181.

. Αυτόθι, σ. 257 κ.έ.

δαχθείσης ὕλης εἰς τὰ τότε σχολεῖα τῆς Β. Ἡπείρου¹. Κατάλογος τῶν ἡγουμένων τῆς μονῆς Ἀγελάστου ἔχει δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ Ν. Μυστακίδου καὶ Β. Μπαρᾶ².

στ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Γερμανοῦ

Κεῖται ἐν τῇ Κάτω Λεσινίτση καὶ ἀποτελεῖ ἀνασύστασιν παλαιότερας μονῆς³. Τιμᾶται ἐπ' ὄνόματι τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἰδρύθη. Κατὰ τὸν Δ. Εὐαγγελίδην ἰδρύθη τὸν ΙΖ' ἢ ΙΗ' αἰῶνα. Κτήτωρ τῆς μονῆς ὑπῆρξεν ὁ ἱεροδιάκονος Δανιήλ, τοῦ ὁποίου ἡ προσωπογραφία σώζεται εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ κυρίως ναοῦ, δεξιὰ τῶ ἐισερχομένων. Κατήγετο δὲ οὗτος ἐκ Λεσινίτσης καὶ διετέλεσε σχολάρχης εἰς σχολὴν Βουκουρεστίου, ὡς τοῦτο εἰκάζομεν ἐκ κακοτέχνου στιχουργήματος παραπλεύρως τῆς εἰκόνης του. Ἀνακαινιστὴς τῆς μονῆς ὑπῆρξεν ὁ ἱερομόναχος Γερμανός, ἐπ' ὄνόματι τοῦ ὁποίου τιτλοφορεῖται ἡ μονή. Ὁ ναὸς τῆς μονῆς εἶναι ρυθμοῦ βασιλικῆς, μεγαλοπρεπῆς καὶ λιθόκτιστος.

Ἡ μονὴ Γερμανοῦ κατὰ τὴν μακραίωνα αὐτῆς ζωὴν διέτρεξε σοβαροὺς κινδύνους ἐκ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Λυκουρσίου (1878) ἔδωσεν ἄσυλον καὶ προστασίαν εἰς πολλοὺς καταδιωκομένους ἀντάρτας. Ἐπίσης ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ τῷ 1912 ἔστησε τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀνταρτικῶν ομάδων Ι. Πουτέτης. Ἐξ ἐνθυμήσεως διβλίου μανθάνομεν, ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐλειτούργει ἐν τῇ μονῇ Γερμανοῦ διβλιοδετεῖον⁴. Προσέτι ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἀπὸ τοῦ 1890 ἐλειτούργει σχολή, ἐξυπηρετοῦσα κυρίως τὰ χωρία Κάτω Λεσινίτσα καὶ Ἄνω Λεσινίτσα. Ἡ σχολὴ αὕτη ἀπετέλεσε πνευματικὸν φάρον τῶν πέριξ χωρίων. Γνωστοὶ ἡγούμενοι τῆς μονῆς Γερμανοῦ ἀναφέρονται οἱ: Γρηγόριος Ζιὼγκας ἐξ Ἄνω Λεσινίτσης, Βησσαρίων Καλτσούνης ἐκ Δίβρης, Παῖσιος Κόντης ἐκ Κάτω Λεσινίτσης, οἰκονόμος Παπαγιάννης, ἐφημέριος καὶ ἱεροεπιστάτης τῆς μονῆς, Ζαχαρίας (1901) καὶ ἱερεὺς Γεώργιος Σιέκας, ἐφημέριος καὶ ἱεροεπιστάτης τῆς μονῆς ἐπὶ πολλὰ ἔτη⁵.

1. Ἐκ τοῦ κώδικος τούτου μανθάνομεν ὅτι 1) εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Β. Ἡπείρου ἐδιδάσκοντο προσευχαί, στοιχεῖα γεωγραφίας, κοσμογραφίας, ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ἄλλαι ἐγκυκλοπαιδικαὶ γνώσεις καὶ 2) ἐκυκλοφόρουν χειρόγραφα ἐγχειρίδια μετὰ τῆς διδασκομένης ὕλης τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ἀριθμητικῆς, ἧτις ἐλέγετο καὶ «Σουμαριασμός».

2. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 183. Ἐφημ. «Πύρρος» Ἀθηνῶν, φύλλ. 148, τῆς 22-2-1906.

3. Αὐτόθι, σ. 181.

4. Ν. Νίτσου, Μονογραφία περὶ τῆς Ἡπείρου κώμης Τσαμαντᾶ, Ἀθῆναι 1926, σ. 59.

5. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 189.

ζ' Ἡ ἱερά Μονή Διβρουνίου ἢ Στύλου ἢ Δίβρεως

Ἡ μεγάλη καὶ παλαιὰ μονή Διβρουνίου κεῖται ΒΔ τῆς Δίβρεως καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Διβρουνίου, τιμᾶται δὲ ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἦτο σταυροπηγιακὴ μονή. Ἄγνωστον πότε ἰδρύθη. Λέγεται ὅτι ἰδρύθη μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)λεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατὰ δὲ τὸν Ν. Μυστακίδην περὶ τὸ 1400¹. Διετέλεσε Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία, καταργηθεῖσα τῷ 1664². Εἶχε χειρόγραφα, περιέχοντα ἕν Εὐαγγέλιον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ λόγους τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα εὔρε καὶ κατέγραψε κατὰ τὸ 1940 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μητροπόλεως ὁ καθηγητὴς Ν. Βέης³.

Ἐν τῇ μονῇ Διβρουνίου ἐλειτουργεῖ ἀνωτέρα σχολή, συσταθεῖσα τῷ 1775 ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, διὰ τὴν μόρφωσιν διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων. Τὸ διδασκῆριον τῆς σχολῆς ταύτης ἐσώζετο εἰς καλὴν κατάστασιν μέχρι τοῦ 1905⁴. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Διβρουνίου Ἰωαννίκιος συνέβαλε γενναίως (1860) εἰς τὴν ἀνέγερσιν ἐκκλησίας καὶ σχολείου εἰς τὰς κοινότητας Δίβρης, Μεσιανῆς καὶ Μπερούκας. Κατάλογον ἡγουμένων τῆς ἐν λόγῳ μονῆς ἔχει δημοσιεύσει ὁ Ν. Μυστακίδης εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κων)λεως⁵.

η' Ἡ ἱερά Μονή Κάμενας

Κεῖται παρὰ τὸ χωρίον Κακοδίκιον τοῦ Δελβίνου καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ μονή Κάμενας, καλουμένη ἀρχικῶς τῆς Καμίνου, ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1032 ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ Ἀργυροῦ καὶ ἐπὶ Πατριάρχου Ἀλεξίου τοῦ Στουδίτου (1025 - 1043)⁶. Ὁ ναὸς αὐτῆς ἀνιστορήθη τῷ 1662, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφή ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ναοῦ⁷. Ἐτιμήθη ὡς σταυροπηγιακὴ τῷ 1640 ἐπὶ Πατριάρχου Παρθενίου. Ὑπῆρξε πλουσιωτάτη μονή, ἔχουσα πολλὰ μικρὰ καὶ μεγάλα ζῶα καὶ πολλὰ κτήματα εἰς Καμενίτζαν, Φοινίκιον, Λυκούρσιον καὶ ἀλλαχοῦ. Προσέτι εἶχε χειρόγραφα,

1. «Ε.Α.», ἔτος 1908, σ. 107. Ἐφημ. «Πύρρος» Ἀθηνῶν, φύλλ. 187, τῆς 23-11-1906.

2. Ἐπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, 4 (1953), σ. 129 κ.έ.

3. Φ. Μιχαλοπούλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθήναι, σ. 82. «Η.Ε.», 8 (1959), 4. «Η.Ε.», 3 (1954), σ. 57.

σ. 336.

5. 1908, σ. 107 - 108.

6. Π. Πουλίτσα, Ἐπιγραφαί..., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 91.

7. Αὐτόθι. «Ν.Ε.», 11 (1914), σ. 44.

τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ὁ Π. Πουλίτσας¹, πολλά ἔγγραφα, κατάλογον τῶν ὁποίων ἐδημοσίευσεν ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀγαθάγγελος καὶ ἓνα ἀξιολογώτατον κώδικα (=χειρόγραφον βιβλίου), ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ 1851, τὸν ὁποῖον συνέταξεν ὁ ἐν λόγῳ ἡγούμενος, ἐξ οὗ διδασκόμεθα πολλά οὐ μόνον περὶ ταύτης τῆς μονῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων μονῶν τῆς Ἠπείρου. Περὶ τοῦ κώδικος τούτου ἐδημοσίευσεν σχετικὸν ἄρθρον εἰς τὸν Νέον Ἑλληνομνήμονα ὁ καθηγητῆς Σπ. Λάμπρου². Ἐν τῇ μονῇ σώζεται ὀρειχαλκίνη σφραγίς, φέρουσα εἰς τὸ μέσον τὴν παράστασιν τῆς Θεοτόκου καὶ κάτω τὴν χρονολογίαν «1032».

Ἡ μονὴ Κάμενας κατὰ τὸν Ι. Λαμπρίδην διειρήνισθη ἀπὸ τοῦ 1275 μέχρι τοῦ 1627³. Γνωστοὶ δὲ ἡγούμενοι τῆς μονῆς ἀναφέρονται εἰς ἐνθυμήσεις βιβλίων αὐτῆς οἱ: Ἰωάσαφ (1630), Ἀθανάσιος (1710) ἐκ Κερκίρας, Σωφρόνιος (1736), Παπᾶ Πάνος (1813) ἐκ Σωπικῆς, Παΐσιος (1816) ἐξ Ἀργυροκάστρου, Παΐσιος (1831-1851) ἐξ Ἰωαννίνων καὶ Ἀγαθάγγελος (1851) ἐκ Νίβανης Ζαγορίου⁴.

θ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Ντρουγγάνου ἢ Δρυογονοβουνίου⁵

Ἡ ἀρχαία αὕτη μονὴ εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ ὄρους Ντρουγγάνου μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀδαρίτσης καὶ Βελιαχόβου καὶ ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἰδρυτὴς τῆς μονῆς ἀναφέρεται ὁ ἡγούμενος Καισάριος, ἀλλ' ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς διαλύσεως αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Λέγεται ὅτι ἡ μονὴ αὕτη ἰδρύθη ἐπὶ ἐρείπιῳ εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡφαίστου, ἰδρυθέντος ὑπὸ τῶν χαλκῶν καὶ σιδηρουργῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Θρυλεῖται ὅτι ἡ μονὴ Ντρουγγάνου εἶχε πολλὰ μικρὰ ζῶα καὶ ἀρκετὰ κτήματα εἰς τὰ χωρία Ἀδαρίτσαν καὶ Βελιάχοβον, ἔνθα εἶχε καὶ μετόχιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἠγούμενοι τῆς ἐν λόγῳ μονῆς ἀναφέρονται οἱ: Καισάριος, κτήτωρ, Γεράσιμος ἐκ Δρόβιανης, Παρθένιος ἐκ Σουλανῶν, Μητροφάνης ἐξ Ἀδαρίτσης.

1. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα, γεγραμμένα ἐπὶ χάρτου εἶναι: "Ἐν ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τοῦ ὁποίου ἐλλείπουν ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, μία θεία λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, λόγοι διάφοροι τοῦ Χρυσοστόμου, δύο χειρόγραφα Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ, τῶν ὁποίων ἐλλείπουν ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ἓν βιβλίον περὶ παπισμοῦ (ἐπίκρισις αὐτοῦ), ἓν βιβλίον τοῦ Πλουτάρχου, περὶ παιδων ἀγωγῆς, λόγοι θρησκευτικοὶ κτλ., ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς κατὰ Ἰουλιανοῦ δύο στηλεωτικὸς λόγους καὶ ἓν περιφραστάριον καὶ ἐπιστολάριον (βλ. Π. Πουλίτσα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 92).

2. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ», Κων)λεως, τῆς 13-11-1871.

3. «Ν.Ε.», 11 (1914), σ. 44.

4. Ι. Λαμπρίδου, Περὶ ἀγαθοεργημάτων, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 66.

5. «Ε.Α.», 26 (1906), σ. 168.

6. βλ. Ἐφημ. «Πύρρος» Ἀθηνῶν, φύλλ. 169 τοῦ 1906. «Ἠπειρος», ἔτος Γ', ἀριθμ. 97.

ι' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Κοκαμίας ἢ Κοκαμιᾶς

Νοτίως τῆς Νιβίτσης ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τῆς μονῆς Κοκαμιᾶς μετὰ μικροσκοπικοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου¹. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι τρίκογχος μήκ. 6,85 μ. καὶ πλάτ. 3,75 μ. Διασχίζεται κατὰ μῆκος ὑφ' ἐνὸς μόνοι κλίτους καμαρωτοῦ. Ὁ τρούλλος στηρίζεται ἐπὶ τετραγώνου βάσεως. Τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου εἶναι ὀκτάγωνον μετὰ τεσσάρων τοξοειδῶν παραθύρων. Οἱ τοῖχοι τοῦ ναοῦ φέρουν ἐσωτερικῶς ἀγιογραφίας ἱκανοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἀνιστορήθη ὁ ναὸς οὗτος τῷ 1672, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραφῆς εὕρισκομένης ὑπεράνω τῆς εἰσόδου.

Ἐν τῇ μονῇ Κοκαμιᾶς σώζεται παλαιότατον χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, περιέχον τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, κοντάκια καὶ συναξάρια τινὰ εἰς τὸ τέλος τοῦ διβλίου. Τὸ χειρόγραφον κοσμοῦν ὀλοσέλιδοι μικρογραφίαι τῶν Εὐαγγελιστῶν πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, θαυμασίας τέχνης. Τὰ ὄλον εἶναι ἐσταχωμένον καλῶς διὰ ξυλίνου περιβλήματος μετ' ἀργυροῦ ἐπικαλύμματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀναγεγλυμμένα πρόσωπα Ἁγίων καὶ Εὐαγγελιστῶν. Ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ τοῦ ἐπικαλύμματος τοῦ Εὐαγγελίου μαθηθάνομεν ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη ἐπετελέσθη τῷ 1562 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ζώτου καὶ Γίνου.

ια' Αἱ λοιπαὶ ἱερὰ Μοναὶ τῆς περιφερείας Δελβίνου²

Ἄλλαι μοναὶ ἡσσοнос σημασίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Δελβίνου ἀναφέρονται:

1) Ἡ τῆς **Κρεμασόβας**, ἐν τῷ χωρίῳ Πικέρνι, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, 2) ἡ τοῦ **Ἁγίου Βασιλείου** ἐν τῷ ὁμονύμῳ χωρίῳ, κτισθεῖσα τὸν ΙΗ' αἰῶνα, 3) ἡ τῆς **Ἀκροορρίζης**, μεταξύ τῶν χωρίων Ἁγίου Βασιλείου καὶ Νιβίτσης πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, 4) ἡ τοῦ **Βολοτέρι**, πλησίον τῆς Νιβίτσης πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΗ' αἰῶνα, 5) ἡ τοῦ **Δέματος**, ΝΔ τῶν Ἁγίων Σαράντα, ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΕ' αἰῶνα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, 6) ἡ τοῦ **Πυροῦ** ἐν τῷ χωρίῳ Σειρακάτες, ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΗ' αἰῶνα πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, 7) ἡ τοῦ **Γαρδικαίου**, κτισθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, 8) ἡ τοῦ **Ἁγίου Νικολάου**, ΝΔ τῆς Δίβρης, 9) ἡ τοῦ **Ἁγίου Ἀθανασίου** ἐν τῇ Ἄνω Λεσινίτση, τὸ καθολικὸν τῆς ὁποίας ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1931, ὁπότε κατεδαφισθὲν

1. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 45. «Ν.Ε.», 10 (1913), σ. 464. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1913, σ. 235. «Π.Α.Ε.», 1914, σ. 255.

2. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 106. Νέος Κουβαράς, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 246 - 258.

ἀνηγέρθη ἐν τῇ θέσει τούτου ὁ νῦν ὑπάρχων ναὸς τῆς Λεσινίτσης, 10) ἢ τῆς **Παναγίας** τῆς Λεσινίτσης καὶ 11) ἢ τῆς **Κώσταρης** παρὰ τὸ Δέλβινον πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

2. ΕΝ ΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ἈΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

α' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Δρυϊάνου¹

Ἡ ἀρχαιοτάτη μονὴ Δρυϊάνου παρὰ τοὺς Γιωργουτσάτες τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἰδρύθη κατὰ τὴν παράδοσιν τὸν I' αἰῶνα κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ λόφου μεταξὺ Ζερβατίου καὶ Βουλαρατίου, ἔνθα εἰσὶν ἐκτεταμένα ἐρείπια, εἶτα δὲ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (1100) ἀνυκοδομήθη εἰς τὴν θέσιν ὑπάρχει σήμερον. Εἶναι κτίσμα τοῦ IB' αἰῶνος. Ὑπῆρξε πλουσιωτάτη μονή, ἔχουσα ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἀρδευομένων καλλιεργησίμων ἀγρῶν εἰς τὰ περίξ χωρία, χειμερινὰ λειβάδια, περὶ τὰς δύο χιλιάδας μικρὰ ζῶα καὶ ἑκατὸν πενήκοντα μεγάλα. Εἶχε προσέτι πρὸ τοῦ 1886 ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἐκτεταμένους καλλιεργησίμους ἐκτάσεις καὶ πλουσιώτατον μετόχιον πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ὁποίου ἐνισχύοντο καὶ συνετηροῦντο τὰ τρία τμήματα τῆς σχολῆς τῆς μονῆς. Προσέτι εἶχε καὶ ἄλλα τρία μετόχια, ἦτοι τὸ τοῦ Ζερβατίου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὸ τῆς Μουζίνης πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου καὶ τὸ τῆς Δρόβιανης πρὸς τιμὴν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Ἡ μονὴ Δρυϊάνου ἀδασίμως μνημονεύεται ἀπὸ τοῦ 1700 μέχρι τοῦ 1800 ὡς σταυροπηγιακὴ, διότι εἰς Πατριαρχικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ τῷ 1768 ἀναφέρεται ὅτι ἦτο ἐνοριακὴ, ὑποκειμένη τῇ Ἐπισκοπῇ Δρυϊνουπόλεως. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐλειτούργει σχολή, ἐξ ἧς ἐξῆλθον πολλοὶ νέοι, διαπρέψαντες εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ γράμματα, ἐν οἷς συγκαταλέγεται ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ' καὶ ὁ Κ. Παπαχρήστου ἢ Βρέτης, πρωτοψάλτης τοῦ Πατριαρχείου καὶ σπουδαῖος μουσικοσυνθέτης. Προσέτι ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἐδίδαξεν ἐπὶ πενήκονταετίαν ὁ ἡγούμενος Ἰγνάτιος Ἀγιορείτης, σπουδαῖος κληρικός, τοποθετηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ. Ἡ ἐν λόγῳ μονὴ ἐχορήγει ἀπὸ τοῦ 1851, συνοδικῇ ἀποφάσει, σεβαστὰ χρηματικὰ ποσὰ ἑτησίως εἰς τὰ σχολεῖα Ἀργυροκάστρου, Μπουλιαράτων καὶ Ἀνω Δρόβιανης. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ὑπῆρχε σφραγίς, φέρουσα εἰς τὸ μέσον τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου καὶ περίξ τὸ ἔτος «1687», ὡς καὶ ἀργυρᾶ θήκη ἁγίων λειψάνων καὶ Εὐαγγέλιον,

1. Δ. Εὐαγγελίδου, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 107. Β. Μπαρᾶ, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 217 κ.έ.

2. Π. Πουλίτσα, Σύνταξις τοῦ κώδικος. . . , ἔνθ. ἀνωτ., σ. 95.

3. Β. Μπαρᾶ, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 300.

ἐκδοθὲν εἰς τὴν Μητρόπολιν Οὐγκροβλαχίας ἐλληνοβλαχιστὶ τὸ ἔτος 1693. Ὅνόματα μοναχῶν τῆς ἐν λόγῳ μονῆς ἀναφέρονται ἐλάχιστα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1702 ὑπὸ τοῦ Π. Πουλίτσα εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν¹.

β' Ἡ ἱερά Μονὴ Ραβενίων

Κεῖται ὑπεράνω τοῦ χωρίου Καλογορατζῆ καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἰδρύθη κατὰ μὲν τὴν παράδοσιν ἐπὶ ἐλληνικοῦ θωμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ δὲ τὸν Δ. Εὐαγγελίδην πιθανῶς τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ὁ ναὸς αὐτῆς, σταυροειδῆς μετὰ χορῶν (ἀγιορειτικοῦ τύπου) καὶ τρούλλου, ἐκτίσθη τῷ 1611 ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Χριστοφόρου, ὡς μαρτυροῦμεν ἐξ ἐπιγραφῆς ἐντὸς τοῦ ναοῦ². Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ φυλάσσεται μία ξυλίνη σφραγίς, φέρουσα ἐν τῇ μέσῳ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου καὶ κάτω τὴν χρονολογίαν «1622»³, ἐν μικρὸν ξύλινον ἀναλόγιον μετ' ἀναγλύφων κοσμημάτων καὶ ἐν τρίπτυχον ἐν τῇ νάρθηκι, εἰς ὃ εἶναι ἀναγεγραμμένα ὀνόματα προσκυνητῶν ἐκ διαφόρων χωρίων καὶ δὴ ἐξισλαμισμένων σήμερον⁴. Τὴν κορυφὴν τοῦ τριπτύχου τούτου καταλαμβάνει μικρὰν μὲν, ἀλλ' ἀξιολογωτάτη ἐλαιογραφία τῆς Παναγίας ἐν μέσῳ τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ. Ἡ μονὴ Ραβενίων κατέχει σήμερον καὶ τινα ἀσήμαντα διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν περιεχόμενον χειρόγραφα.

γ' Ἡ ἱερά Μονὴ Ὑψηλῆς Πέτρας ἢ Τσέπου

Κεῖται ΒΔ τοῦ Ἀργυροκάστρου παρὰ τὸ χωρίον Γαρδίκιον. Ἀνηγέρθη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ τὴν Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου (668 - 685), ἐδὲ ναὸς αὐτῆς, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου Α' Κομνηνοῦ (1183 - 1185) καὶ ἀνεκαινίσθη τῷ 1799, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ ἐπὶ λιθίνης πλακῶς ἐντετειχισμένης παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ⁵. Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ τούτου ἐκαλύπτετο ὑπὸ μολύβδου.

Ἡ μονὴ Τσέπου ὑπῆρξε πλουσία, ἔχουσα πολλὰς γαίας, ἀμπελῶνας, κήπους ποτιστικούς, δάσος ὀπωροφόρων δένδρων, λειβάδια, μικρὰ καὶ μεγάλα ζῶα καὶ τινα λείψανα ἁγίων ἐν ἀργυρᾷ θήκῃ. Ἡ μονὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἕδρα τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀδριανουπόλεως (1185 - 1318), προσέτι δὲ καὶ ἀξιόλογον κέντρον τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

1. «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1928), σ. 59.

2. Π. Πουλίτσα, ἐνθυμήσεις..., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 63.

3. Αὐτόθι.

4 «Ν.Ε.», 10 (1913), σ. 462.

5. Ν. Μυστακίδου, περὶ τῆς ἱεράς μονῆς Ὑψηλῆς Πέτρας, ἐν «Ε.Α.», 27 (1907), σ. 139. «Η.Ε.», 7 (1958), σ. 6.

6. Π. Πουλίτσα, ἐνθυμήσεις..., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 88.

Ἡγούμενοι καὶ μοναχοὶ τῆς μονῆς Ὑψηλῆς Πέτρας ἀναφέρονται οἱ: Νεκτάριος, Ἰωάσαφ, ἱερομόναχος (1500), Παπᾶ Στέργιος, χειροτονηθεὶς τῇ 16 Ἰουλίου 1776, Παπᾶ Χρῦσανθος (1788), Γαβριήλ καὶ Θεόφιλος, ἱερομόναχοι (1789), Ἰερεμίας (1809), Παπᾶ Ἀλέξιος, Λυμποβίτης (1818), Γρηγόριος, ἱερομόναχος (1824) καὶ Νεόφυτος (1857).

δ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Πέπελης¹

Ἡ μονὴ αὕτη κεῖται παρὰ τὸ χωρίον Πέπελη τῆς Δροπόλεως καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ἐξ ἐπιγραφῆς ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς μανθάνομεν ὅτι ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη τῷ 1754 ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Φιλοθέου, τοῦ ὁποίου σώζεται ἡ προσωπογραφία ἐν τῇ μονῇ². Κατὰ τὸν Δημήτριον Εὐαγγελίδην ἡ μονὴ Πέπελης εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων μονῶν τῆς Β. Ἡπειροῦ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ γιγνομένην ἐμπορικὴν πανήγυριν³. Ἐν τῇ ἐν λόγῳ μονῇ συνεστήθη τῷ 1859 παρὰ τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Καισαρίου σχολή, διατηρηθεῖσα δύο μόνον ἔτη. Ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἐφοίτων τριάκοντα μαθηταὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ὁποίων ἐχορήγετο ἡ μονὴ Πέπελης διακοσίας ὀκτάδας ἀραβοσίτου ἑτησίως⁴. Προσέτι ἡ ἐν λόγῳ μονὴ παρεῖχε βοηθήματα εἰς τὰ σχολεῖα τῶν περιόικων καὶ ἄσυλον εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀποκλήρους, εἶχε δὲ καὶ ἴδιον φρενοκομεῖον.

ε' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Δουβιανῆς

Κεῖται εἰς τὸ ΝΔ ἄκρον τοῦ ὁμωνύμου χωρίου. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Λέγεται ὅτι ἰδρύθη τῷ 1050 ἢ 1089, ἀλλ' ἀνωκοδομήθη τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Γαρδικίου⁵. Εἶχε σχολὴν ἀπὸ τοῦ 1858 καὶ ὑφαντουργεῖον. Ἡγούμενοι ταύτης ἀναφέρονται οἱ: Παρθένιος καὶ Παπαποστόλης (1640), Νικήτας, ἱερομόναχος (1736), Παπᾶ Ἀθανάσιος (1748), Παπᾶ Κυριάκος (1792) καὶ Γεράσιμος (1857)⁶.

στ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Ζωναρίων ἢ Κακιωμένου

Κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, ΝΑ τοῦ χωρίου Κατούνης καὶ τιμᾶται

1. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 107. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 209.

2. «H.E.», 7 (1958), σ. 7.

3. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 107.

4. Ι. Λαμπρίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 66.

5. Αὐτόθι. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 108.

6. «Ἡπειρωτικὸς Ἀστήρ», 1904, σ. 69. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 417.

ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου. Λέγεται ὅτι ἐκτίσθη τῷ 1556, ἀλλ' ἐξ ἐπιγραφῆς μαρθάνομεν ὅτι ἐκτίσθη τῷ 1761¹. Ἡγούμενοι ταύτης ἀναφέρονται αἱ: Ἰγνάτιος, Βαρθολομαῖος (+1904) ἐκ Χιονιάδων Κονίτσης, μετονομασθεῖς Βενιαμὴν κατὰ τὴν κουράν του εἰς μοναχὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, Ἰάκωβος καὶ Παπᾶ Δημήτριος².

ζ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Σπηλαίου

Κεῖται παρὰ τὴν Σαρακινίσταν. Ὁ ναὸς αὐτῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη τῷ 1634, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ναοῦ, κειμένου ἐντὸς ἀποκρήμνου σπηλαίου³. Ἡ μονὴ Σπηλαίου διετέλεσεν Ἐξαρχία, ἔχουσα ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τὰ χωρία Σαρακινίστα, Τραουσίστα καὶ Λευτοβίτσα. Ἡ Ἐξαρχία αὕτη κατηργήθη τῷ 1881 παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἐνδιαφερομένων χωρίων, ἅτινα ὑπήχθησαν ἔκτοτε εἰς τὴν Μητρόπολιν Δρυϊνουπόλεως⁴.

η' Αἱ λοιπαὶ Μοναὶ τῆς περιφερείας Ἀργυροκάστρου⁵

Ἄλλαι μοναὶ τῆς περιφερείας Ἀργυροκάστρου ἀναφέρονται: 1) ἡ τῆς **Στεγοπόλεως** πρὸς βορρᾶν τοῦ ὁμώνυμου χωρίου, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, 2) ἡ τοῦ **Ἐριντίου**, ἰδρυθεῖσα, τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, 3) ἡ τῆς **Φρασιανῆς**, ἐπὶ λόφου τοῦ ὁμώνυμου χωρίου, ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, 4) ἡ τῆς **Βανίστης** ὑπὲρ τὸ ὁμώνυμον χωρίον πρὸς τιμὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, 5) ἡ τῆς **Δεοβιτσάνης** εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιφέρειας τῶν Κεραυνίων, ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα πρὸς τιμὴν τῶν Ταξιαρχῶν, 6) ἡ τῆς **Κοσοβίτσης** ΝΑ τοῦ ὁμώνυμου χωρίου, ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΗ' αἰῶνα πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, 7) ἡ τῶν **Γιωργουτσάτων**, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ τῆς ὁποίας ὁ ναὸς ἱστορήθη τῷ 1568, ὁ δὲ πρόναος ἀνηγέρθη τῷ 1617, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ ἄνωθεν τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ ναοῦ⁶, 8) ἡ τοῦ **Γκιάτιου**, παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ 9) ἡ τοῦ **Νο-**

1. «H.E.», 8 (1959), σ. 479.

2. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου», ἔτ. ΙΓ', ἀριθ. φύλλ. 600, τῆς 3-12-1904, σ. 2-3.

3. Π. Πουλίτσα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 76. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 108.

4. Ἐφημ. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ», φύλλ. 26 τῆς 24-3-1881 καὶ 38 τῆς 17-6-1881.

5. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 106. Νέος Κουβαρά», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 246-258.

6. Π. Πουλίτσα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 61.

κόβου, τῆς ὁποίας ὁ ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἶναι ρυθμοῦ βυζαντινοῦ μετὰ τρούλλου, ἀνηγέρθη δὲ καὶ ἀνιστορήθη τῷ 1666, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ναοῦ¹.

3. ΕΝ Τῆ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΠΩΓΩΝΙΟΥ

α' Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου ἐν Πολυτσίανῃ²

Ἡ μονὴ αὕτη κεῖται δυτικῶς τῆς Πολύτσιανης, ἀπέχουσα αὐτῆς ἡμίσειαν ὥραν. Καλεῖται νῦν «Παναγία τοῦ Μωροδέτου». Εἶναι ἄγνωστος ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεώς της. Κατὰ τινὰ παράδοσιν ἐκτίσθη ὑπὸ τινος βασιλόπαιδος καλοῦμενης Ἐγγυῆς, ἣτις ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα τὸν Ζ' αἰῶνα, κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν ἰδρύθη τῷ 1080. Κρίνων ὅμως τις ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἡ μονὴ τῆς Πολύτσιανης ἰδρύθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου (527 - 685). Ὁ ναῖσκος τῆς μονῆς, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος κατωτέρω, εἶναι βυζαντινοῦ ρυθμοῦ.

Ἡ μονὴ Πολύτσιανης εἶχε καὶ μετόχιον ἐν τῇ κωμοπόλει Πολυτσίανῃ καὶ βορειῶς αὐτῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Τὸ μετόχιον τοῦτο μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς μονῆς μετεσχηματίσθη εἰς τὴν νῦν ὑπάρχουσαν μονήν, ἰδρύθη δὲ τῷ 1601, ὡς ἐξάγεται ἐκ τινος ἐπιγραφῆς εἰς μίαν τοιχογραφίαν τῆς Θεοτόκου, ἐνθα ἀναφέρεται «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Δαμασκηνοῦ ἱερομονάχου ἔτος ἸϛϞϞ'». Εἶναι τοῦτο κατὰ πάντα ὅμοιον πρὸς τὴν μονὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τι μεγαλότερον. Ὁ ναὸς τοῦ μετοχίου εἶναι ρυθμοῦ βυζαντινοῦ, τέσσαρες δὲ ἐν τῷ μέσῳ στῦλοι ὑποβάσταζον τὸν οὐρανὸν τοῦ πύργου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ στέγην. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ φωτίζεται ὑπὸ τεσσάρων ἐπὶ τοῦ πύργου παραθύρων. Τὸ δάπεδον τοῦ κυρίως ναοῦ καλύπτεται ὑπὸ κανονικῶν ἐξαγώνων πλινθίνων πλακῶν, τὸ δὲ ἱερόν ὑπὸ τετραγώνων. Ἐκ τοῦ ἀρχαίου τοῦ ναοῦ ὑπελήφθησαν δύο ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰκόνες, ἡ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἡ τῆς Θεοτόκου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ προαναφερθεῖσα σημείωσις τοῦ ἱερομονάχου Δαμασκηνοῦ. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἄνθιμος κατεσκεύασεν ἐξ ἀργύρου κιβώτιον πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν τοῦ Ἁγίου Σοφιανοῦ λειψάνων καὶ μέγαν ἀργυροῦν σταυρόν.

1. Αὐτόθι, σ. 84. «Η.Ε.», 7 (1958), σ. 5.

2. Βλ. Μ. Τσελικίδου, Ἡ μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τὸ μετόχιον αὐτῆς ἐν Πολυτσίανῃ, ἐν ἐφημ. «Ταχυδρόμῳ» Κων)λεως, φύλλ. 1925, τῆς 8-12-1914. Δ. Ζακίθινου, Ἀνέκδοτον βυζαντινὸν κτιτορικὸν ἐν Β. Ἠπείρῳ, ἐν «Ε.Ε.Β.Β.», 14 - 15 (1938), σ. 286.

3. «Ε.Ε.Ε.Ε.», 5 (1928), σ. 65.

Ἐν τῇ ἐν λόγῳ μονῇ ἐλειτουργεῖ καὶ σχολή ἀπὸ τοῦ 1672, εἰς ἣν ἀναφέρεται ὅτι ἐδίδαξε καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως Σοφριανός¹. Κατὰ τὸν γεωγράφον A. Philippson ἡ μονὴ Πολύτσιανης συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῷ ΒΔ τμήματι τοῦ Πωγωνίου².

β' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Βομπλοῦ³

Ἡ ἐνοριακὴ αὕτη μονὴ ἔκειτο ἐν τῷ χωρίῳ Βομπλῷ τῆς περιοχῆς Πωγωνίου καὶ ἐτιματο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Λέγεται ὅτι ἰδρύθη τῷ 1280. Πέριξ τῆς μονῆς διακρίνονται τὰ ἐρείπια ἱερῶν ναῶν, τιμωμένων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τῆς Κοσμήσεως τῆς Θεοτόκου. Πρὸς τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς Βομπλοῦ Κύριλλον καὶ τὸν βοηθὸν αὐτοῦ υἱὸν Παΐσιον ὁ Ἅγιος Κοσμάς ἀπένευμεν ἔπαινον διὰ τὸ πρὸς τὴν μονὴν ἐνδιαφέρον αὐτῶν. Γνωστοὶ ἡγούμενοι τῆς ἐν λόγῳ μονῆς ἀναφέρονται οἱ: Εὐτρόπιος, Χρύσανθος καὶ Γαβριήλ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (1777 - 1804)⁴.

γ' Αἱ λοιπαὶ ἱερὰ Μοναὶ τῆς περιφερείας Πωγωνίου

Ἔτεροι μοναὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ Πωγωνίου εἶναι αἱ ἐπόμεναι: 1) ἡ τῆς **Τσαίτισης**, κτισθεῖσα πιθανώτατα τῷ 1584, διότι τὸ ἔτος τοῦτο ἀναγράφεται ἐπὶ λιθίνης πλακῆς, περαιοθεῖσα δὲ τῷ 1662, ὡς μαρτυρεῖ ἄλλη ἐπιγραφή⁵, 2) ἡ τῆς **Δροινόβου** ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἀνεγερθεῖσα ἐκ θάθρων τῷ 1666, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ναοῦ⁶ καὶ 3) ἡ τῆς **Κόδρας**, κειμένη ἔναντι τοῦ Τεπελενίου παρὰ τῆς ὄχθης τοῦ Ἀώου. Ὁ ναὸς τῆς μονῆς ταύτης ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη τῷ 1597, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφή ἐντὸς τοῦ ναοῦ⁷.

Αἱ ἀνωτέρω μοναὶ τῆς περιφερείας Πωγωνίου ὑπήγοντο ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Δρυϊνουπόλεως.

1. Φ. Μιχαλοπούλου, Ἐνας ἐμπνευσμένος καλόγερος, εἰς περιοδ. «Κιβωτός», τ. Α, φύλλ. 2, σ. 56

2. A. Philippson, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 213.

3. Γ. Γάγαρη, Ἡμερολόγιον «Δωδώνη», ἔτ. Β', 1889, σ. 82.

4. Αὐτόθι. Β. Μπαρά, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 233.

5. Π. Πουλίτσα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 66.

6. Αὐτόθι, σ. 83.

7. Αὐτόθι, σ. 86.

4. ΕΝ ΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΧΕΙΜΑΡΡΑΣ

Ἐν τῇ περιφερείᾳ Χειμάρρας ἀναφέρονται αἱ ἑξῆς ἱεραὶ μοναί¹: 1) ἡ τοῦ **Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ**, πλησίον τῆς Παλιάσας, κτισθεῖσα τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, 2) ἡ τοῦ **Σταυρίδη** ΒΑ τῶν Δρυμάδων πρὸς τιμὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, 3) ἡ τῶν **Ἀγίων Θεοδώρων** ΝΑ τῶν Δρυμάδων, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, 4) ἡ τῆς **Ὑπαπαντιῆς** ΝΔ τοῦ Βασιλικοῦ, 5) ἡ τῆς **Βροντιῆς**, μεταξὺ Βούνου καὶ Χειμάρρας πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, 6) ἡ τοῦ **Σκουταρᾶ**, ΒΔ τοῦ Βούνου, κτισθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, 7) ἡ τῆς **Θαλλῆς** καὶ τῆς **Καστανέας** ΒΑ καὶ πλησίον τῆς Χειμάρρας, κτισθεῖσαι τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, 9) ἡ τῶν **Ταξισαρχῶν** ΝΑ καὶ πλησίον τῆς Χειμάρρας, κτισθεῖσα τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ 9) ἡ τοῦ **Ἀγίου Δημητρίου** ἐν Κηπαρῶ, ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΖ' αἰῶνα.

5. ΕΝ ΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΕΠΕΛΕΝΙΟΥ

Ἐν τῇ περιφερείᾳ Τεπελενίου ἀναφέρονται αἱ ἐπόμεναι μοναί²: 1) ἡ τοῦ **Χορμόβου** παρὰ τὸ χωρίον Λόρμιοδον πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, κτισθεῖσα πιθανώτατα κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, 2) ἡ τῆς **Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου** παρὰ τὸ χωρίον Φερμπούκιον, ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ Ε. Ζάππα, 3) ἡ τοῦ **Ἀγίου Ἀθανασίου** ἐν τῷ χωρίῳ Ἐρίντιον, 4) ἡ τῆς **Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου** ΒΔ τοῦ χωρίου Κόδρα, ἰδρυθεῖσα τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ μεγάλως τιμωμένη καὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, 5) ἡ τῶν **Ταξισαρχῶν** τῆς Νίβανης, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, 6) ἡ τῆς **Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος** τῆς Χοστίδας, 7) ἡ τῆς **Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου** παρὰ τὴν Κόντσκαν καὶ 8) ἡ τῆς **Ὑπαπαντιῆς** καὶ τῆς **Ζωοδόχου Πηγῆς** παρὰ τὸ χωρίον Ζεῖ.

Αἱ ἀνωτέρω μοναὶ τῆς περιφερείας Τεπελενίου ὑπήγοντο ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Δρυϊνουπόλεως.

1. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἀνωτ., σ. 105. Νέος Κουβαρᾶς, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 246 - 258.

2. Αὐτόθι. Π. Πουλίτσα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 84.

α' Ἡ ἐν Μοσχοπόλει ἱερὰ Μονὴ τοῦ Προδρόμου

Κεῖται πρὸς Β τῆς Μοσχοπόλεως, ἀπέχουσα αὐτῆς εἰκοσάλεπτον. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν οἰκοδομῶν καὶ ἐγκαταστάσεων συμπεπηγμένων περὶ τὸν ἱερὸν ναόν, ὅστις εἶναι ρυθμοῦ καθαρῶς ἀρχαίου βυζαντινοῦ, σχήματος σταυροειδοῦς. Πρῶτος ἰδρυτὴς τῆς μονῆς ὑπῆρξεν ἱερεὺς τις ὀνόματι Ἰωάννης, ὅστις ἐμόνασεν ἐν σπηλαίῳ, ὃ καὶ σήμερον λέγεται «τὸ σπήλαιον τοῦ ἱερέως», ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἰδρύθη ἀργότερον ἡ μονή. Κατὰ τινὰ κώδικα τῆς μονῆς, αὕτη ἤρχισε νὰ ἰδρῦθαι τῷ 1630, ἤτοι 250 ἢ 300 ἔτη μετὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Μοσχοπόλεως. Κτήτορες ταύτης ἀναφέρονται ὁ Γεώργιος Γκούντζου ἢ Μελιγγέρου, ἀνεγείρας τῷ 1674 ἐκ θάθρων τὸ ἱερὸν καὶ τὸ καθολικὸν τοῦ ναοῦ, καὶ ὁ Μιχαὴλ Μελιγγέρου ἢ Κασίδα, ὅστις ἀνήγειρε μετὰ τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Σιπισχιώτου τὸν νάρθηκα τοῦ καθολικοῦ καὶ προσέθη εἰς τὴν ἀγιογράφησιν αὐτοῦ.

Ἡ μονὴ τοῦ Προδρόμου ἦτο πλουσία, ἔχουσα πολλὰ σκεύη, ἀσημικὰ καὶ μπακαρικὰ (=χαλκώματα), πρόβατα, εἴας, ἄλογα, ἡμιόλους ἀμπέλους, ἀγρούς, προερχόμενα πάντα ἐξ ἀφιερωμάτων, κληροδοτημάτων καὶ προαιρετικῶν εἰσφορῶν τῶν εὐσεδῶν χριστιανῶν. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ σώζεται κώδιξ, καθιερωθεὶς τῷ 1779 ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Παρθενίου. Ὁ κώδιξ οὗτος ἐδημοσιεύθη μετὰ πολλῶν ἱστορικῶν πληροφοριῶν καὶ παρατηρήσεων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἐάνθης Μαρτιανοῦ, ἀποτελεῖ δὲ πολύτιμον κειμήλιον, διαφωτίζον πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τοῦ οἴου τῆς Μοσχοπόλεως, διότι περιέχει πλῆθος ἐπισήμων ἐκκλησιαστικῶν πράξεων, ἀναγραφάς, ἀφηγήσεις, λογαριασμούς, καταχωρήσεις Πατριαρχικῶν γραμμάτων, ἀφιερώσεις, ἐνθυμήσεις κ.ἄ."

Ἡ μονὴ Προδρόμου ὑπέστη πολλὰς οἰκονομικὰς περιπετείας, τὰ δὲ οἰκονομικὰ αὐτῆς ἐβελτιώθησαν, ἀφ' ὅτου τὴν διεύθυνσιν ἀνέλαβον ὁ Ναοῦμ Βαλαοῦρης καὶ ὁ Ναοῦμ Στηργίας, πολλὰ ὑπὲρ αὐτῆς πράξαντες. Πάντες οἱ ἡγούμενοι τῆς μονῆς ταύτης ἀναφέρονται εἰς τὸν μνημονευθέντα κώδικα, τὸν δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἐάνθης Ἰωακείμ Μαρτιανοῦ.

1. Ἰωακείμ Μαρτιανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 17 κ.έ. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 49 κ.έ.

2. Αὐτόθι, σ. 71.

3. Αὐτόθι, σ. 38 - 153.

β' Ἡ ἐν Μοσχοπόλει ἱερά Μονή τῶν Ἱσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης¹

Ἡ μονή αὕτη εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τῆς Μοσχοπόλεως, ἰδρυθεῖσα πολὺ πρὸ τῆς Τουρκικῆς κατακτῆσεως. Κεῖται ΒΔ τῆς πόλεως, ἀπέχουσα αὐτῆς τρίωρον. Συνετηρεῖτο ἔκ τινων ἀγρῶν, ἐξ ἐνοικίων καταστημάτων καὶ ἐξ ἀφιερωμάτων καὶ συνδρομῶν, ὑπέστη δὲ πολλάς κατὰ καιροὺς ἐρημώσεις. Εἶχε καὶ μετόχιον εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ἐν τοῖς κελλίοις τοῦ ὁποίου ἐστεγάζετο καὶ ἐλειτουργεῖ τὸ «Φροντιστήριον», τὸ ὁποῖον διεθέρμανε τὴν καθόλου θρησκευτικὴν ζωὴν τῶν πέριξ χωρίων. Μετὰ τὸ 1750 ἰδρύθη παρὰ τῷ περιβόλῳ τοῦ μετοχίου καὶ ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἱσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, ὅστις βραδύτερον ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἐνοριακὸς ναός.

Ἡ ἱερά μονή τῶν Ἱσαποστόλων ἤχμαζεν ἐφ' ὅσον τὰ πέριξ χωρία ἦσαν χριστιανικά, ἤρχισε δὲ νὰ παρακμάζη ἀρξαιμένης τῆς ἐξισλαμίσεως τῆς περιοχῆς, ἣτις ἐγένετο μετὰ τὸ 1600.

γ' Τὸ ἐν Μοσχοπόλει Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου²

Ἐν τῇ Μοσχοπόλει ὑπῆρχε πολὺ πρὸ τοῦ 1650 μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου ἀκριδῶς πρὸ τῆς ἐξωθύρας τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ, εἰς ὃν ἔμενεν εἰς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἁγίων Τόπων, ὑπογραφομένος μέχρι τοῦ 1798 ὡς «πρωτοσύγκελλος τοῦ Ἁγίου Τάφου». Ἐν τῷ μετοχίῳ τούτῳ ἐφυλάσσετο πολύτιμον κειμήλιον, Τίμιον Εὐλον, ἐντὸς ἀδαμαντοποικίλου καὶ καλλιτεχνικωτάτης θήκης, κατασκευασθείσης ἐν Βιέννῃ δι' ἐράνων τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ἣτις ἐφρουρεῖτο ἐν πολυτίμῳ ἐρμαρίῳ. Τὸ Τίμιον Εὐλον ἐδωρήθη εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ πρωτοσυγκέλλου Σωφρονίου, ἀντιπροσώπου τοῦ Ἁγίου Τάφου ἐν τῷ ἐν λόγῳ μετοχίῳ.

δ' Αἱ λοιπαὶ ἱεραὶ Μοναὶ τῆς περιφερείας Κορυτσᾶς³

Ἄλλαι μοναὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ Κορυτσᾶς ἀναφέρονται αἱ ἀκόλουθοι: 1) ἡ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Βοβοσίτσα, ἰδρυθεῖσα τῷ 1450, 2) ἡ τῆς Παναγίας ἐν Χοτσίστη, 3) ἡ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἐν Χοτσίστη, κτισθεῖσα τῷ 1817, 4) ἡ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Καμενίτση καὶ 5) ἡ περιώνυμος μονή τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Βυθικουκίῳ.

1. Αὐτόθι, σ. 25 κ.έ.

2. Αὐτόθι, σ. 76.

3. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 109.

7, ΕΝ ΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΪΑ, ΒΕΡΑΤΙΟΥ ΚΑΙ ΑΥΛΩΝΟΣ

α' Ἡ ἱερὰ Μονὴ Ἀρδεουούσης¹

Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μεγάλης Μουζακιᾶς. Ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Πότε ἀκριβῶς ἐκτίσθη εἶναι ἀδηλόν· πιθανῶς εἶναι κτίσμα τῆς ἐποχῆς τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου. Ὁ ναὸς τῆς μονῆς ἀνεκαινίσθη τῷ 1748, αἱ δὲ τέσσαρες πλευραὶ μετὰ τινων δωματίων καὶ κελλίων τῆς μονῆς ἀνηγέρθησαν τῷ 1778. Ἐνωθεν τῆς μεγάλης πύλης ἀναγράφεται τὸ ἔτος 1477. Ὁ κώδων τῆς μονῆς ἀριθμεῖ τὴν ὑπαρξίν του ἀπὸ τοῦ ἔτους 1708, κεχαραγμένου ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς τῶν τριῶν ἄλλων μικρῶν κωδῶνων φέρει ἐγκεχαραγμένην λατινιστὶ τὴν χρονολογίαν 1738. Ἡ μονὴ Ἀρδεουούσης ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀπελάμβανε τῆς φιλοτίμου συνδρομῆς Ἀδελφάτου τινος, ὅπερ εἶχεν ἰδρυθῆ ἐν Πολωνίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ.

β' Ἡ ἐν Ἀπολλωνίᾳ ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας²

Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς μικρᾶς Μουζακιᾶς ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀπολλωνίας καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὁ ἱερὸς ναὸς αὐτῆς κοσμεῖται ὑπὸ ὀκτὼ μεγαλοπρεπῶν ἀψίδων καὶ ἔσωθεν εἶναι ἀγιογραφημένος. Ἡ ἐν λόγῳ μονὴ φαίνεται ὅτι ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τοῦ ἐν τῇ πόλει τῆς Ἀπολλωνίας ὑπάρχοντός ποτε ναοῦ τοῦ Ἡλίου ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς ἐκκλησίας φαίνεται ἐντετειχισμένη πλάξ ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἐγκεχαραγμένος ὑπερμεγέθης ἱπτάμενος ἀετός, ἔχων μίαν κεφαλὴν καὶ σημαίνων ἴσως τὸν Δία, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι σύμβολόν τι θυζαντινόν. Ἐκ τινος λίθου ἐντετειχισμένου παρὰ τοῖς θεμελίοις τοῦ ναοῦ μαρθάνομεν, ὅτι ὁ ἡγούμενος Μελέτιος ἀπέθανε τῷ 858. Ὑπὸ τὸν νάρθηκα κεῖται δεξαμενὴ μὲ ἐγκεχαραγμένην χρονολογίαν «30 Ἀπριλίου 1473».

γ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ³

Κεῖται ἐν τῷ χωρίῳ Κολικόνδασι τῆς περιφερείας μικρᾶς Μουζακιᾶς, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἄψου ποταμοῦ. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου Κοσμᾶ καὶ τῶν Ἀγίων Πάντων.

1. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 73.

2. Αὐτόθι, σ. 76.

3. Αὐτόθι, σ. 81.

Ἡ ἐν λόγῳ μονὴ καὶ ὁ ἱερὸς ναὸς αὐτῆς ἀνηγέρθησαν τῷ 1813 - 1814 τῇ φιλοτίμῳ συνδρομῇ ἀπάντων τῶν χριστιανῶν τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ τοῦ Ἁγίου Πασᾶ. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ σώζεται καὶ τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου Κοσμά, παρέχον καθ' ἐκάστην ἰάματα εἰς ὅλους τοὺς μετ' εὐλαθείας αὐτῷ προσερχομένους.

δ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου¹

Κεῖται ἐν τῷ χωρίῳ Καλιμπασάνι τῆς ἐπαρχίας τῆς μεγάλης Μουζακιάς. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ναὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος, ἀλλὰ θραδύτερον λόγῳ τῆς ἐκεῖ κοσμοσυρροῆς τῶν προσκυνητῶν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων καὶ Δυρραχίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ Ἁγίου ἔλαβε τὸ ὄνομα μοναστήριον.

ε Ἡ ἐν Σβερέντζι ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας²

Ἡ μονὴ αὕτη ἀνηγέρθη ἐπὶ εὐμεγέθους νησιδίου, κειμένου ἐντὸς τῆς λίμνης Ἄρτης τῆς περιφερείας Αὐλῶνος καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Τὸ καθολικὸν αὐτῆς, κοσμούμενον ὑπὸ τριῶν ἀψίδων καὶ δύο ἡμιαψίδων, φαίνεται ἐκ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ὅτι ἀνηγέρθη κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν.

στ' Ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος³

Κεῖται ἐν τῷ χωρίῳ Σεκίστα τῆς Μικρᾶς Μουζακιάς ἐπὶ τινος λόφου. Πρὸς δυσμὰς τῆς ἐν λόγῳ μονῆς πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὑπῆρξε μονή, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου. Ἐν τῇ μονῇ Σεκίστης εἶναι τεθησαυρισμένον τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος ἐκ Ζωηρίας.

Προσέτι ἐν τῇ περιφερείᾳ Βερατίου ἀναφέρεται ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου μεταξὺ τῶν χωρίων Καμτζίστι καὶ Παλαικίστι⁴.

Αὗται ὑπῆρξαν αἱ σπουδαιότεραι μοναὶ ἐν Β. Ἠπείρῳ, αἵτινες προσέφερον πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τὸν δεινοπαθοῦντα βορειοηπειρωτικὸν λαόν. Δὲν ὑπῆρξαν μόνον τόποι λατρείας, προσευχῆς, μετανοίας καὶ ἐπικοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ χῶροι ἔνθα ἐκαλλιεργήθη ἡ θρησκευτικότης καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν χριστιανῶν τῆς ἀκραίας ταύτης περιοχῆς. Προσέ-

1. Αὐτόθι, σ. 83.

2. Αὐτόθι, σ. 83, 87.

3. Αὐτόθι, σ. 85.

4. Αὐτόθι, σ. 87.

τι ὑπῆρξαν ἄσυλον τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀποκλήρων, διότι ἐν αὐταῖς περιέ-
θάλλοντο οἱ ὁδοιπόροι, ἐνοσηλεύοντο καὶ διετρέφοντο οἱ ἐγγώριοι καὶ ξένοι, οἵ-
τινες δὲν εἶχον «ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει», ἔτι δὲ καὶ τόποι, ἐνθα κατέφευγον
οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων ἐν καιρῷ ἐνσκηπτουσῶν ἐπιδημιῶν καὶ ἐν ὧραις
μεγάλων ἠθικῶν στενοχωριῶν καὶ κινδύνων. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ μοναὶ τῆς Β. Ἡ-
πειροῦ συνεισέφερον ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῶν σχολείων τῶν πλησίον χωρίων
καὶ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ἀπόρων κοινοτήτων, εἰς πολλάς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐλει-
τούργουν καὶ σχολαί, ἐκπέμπουσαι τὸ πνευματικὸν αὐτῶν φῶς καὶ πέραν τῆς
περιοχῆς των. Προσέτι ἀνεδείχθησαν αὐταὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκικῆς
τυραννίας κέντρα τῶν ἐθνικῶν ἐξορμήσεων, τῶν ἐθνικῶν συνεδρίων καὶ προ-
πύργια τῶν ἀγωνιζομένων.

Γενικῶς αἱ μοναὶ τῆς Β. Ἡπειροῦ παρέχουν θαυμασίαν εἰκόνα τοῦ δια-
λάμπαντός ποτε εἰς αὐτὰς βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ παρὰ τὴν ἀθλίαν κα-
τάστασιν, εἰς τὴν σήμερον εὐρίσκονται, ὑψώνονται ὡς τι σύμβολον τῆς πάλαιας
αὐτῶν ἀκμῆς, ὡς τι διβλίον μιᾶς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ἀφηγοῦνται εἰς τὸν ἐπι-
σκέπτην καὶ τὸν προσκυνητὴν οἱ κώδικες, τὰ ἀρχεῖα, τὰ ἐρεῖπια καὶ ἡ καθόλου
πένθιμος κατάστασις αὐτῶν.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κονίτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΟΙ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩΙ ΗΠΕΙΡΩΙ ΝΑΟΙ

Ἦδη ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅτε συνετελέσθη ἡ πλήρης ἐπι-
κράτησις τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, ἀνηγέρθησαν θάσει ἀρχιτεκτονικῶν σχε-
δίων ἐν Β. Ἠπειρῷ ναοί, τὴν ἰδρυσιν τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ παρακολουθή-
σωμεν μόνον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Οἱ πρὸ τοῦ αἰῶνος τούτου ναοί
ἐν Β. Ἠπειρῷ, ἔνεκα τῆς ἐπηρείας τοῦ χρόνου καὶ τῶν ὀρθοδοξικῶν ἐπιδρο-
μῶν, αἵτινες ἐπὶ αἰῶνας ἠπείλησαν τὰ ἱερά ἐδάφη τῆς Ἠπειροῦ, ἔχουν ἐρει-
πωθῆ, τινὲς δὲ τούτων ἔχουν ἀνοικοδομηθῆ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Χρι-
στιανικὰ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα καὶ ἀξιόλογοι ναοί ἐν Β. Ἠπειρῷ ἀναφέρονται
οἱ ἐπόμενοι:

1. ΕΝ Τῃ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚῃ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΔΡΥ·Ι·ΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΔΕΛΒΙΝΟΥ ΚΑΙ ΧΕΙΜΑΡΡΑΣ

Ὁ κῶδιξ τοῦ Δελβίνου ἀπαριθμεῖ δέκα ἐκκλησίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ — ὁ
Ζῶτος Μολοττός ἀναριθμᾷ τούτας εἰς δέκα ὀκτώ — αἱ ὁποῖαι μετεβλήθησαν
εἰς τζαμιά ἀπὸ τοῦ ἔτους 1697 μέχρι τοῦ 1713¹. Προσέτι εἶναι ἱστορικῶς θέ-
βαιον, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως Δοσιθέου (1760 -
1799) ἐκδόθησαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου ἐβδομή-
κοντα ναοί, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ὁ Μητροπολίτης Δοσίθεος ἀναφέρει εἰς κατά-
λογον, τὸν ὁποῖον κατέγραψε τῷ 1778 καὶ τῷ 1790 εἰς τὸν κώδικα τῆς Μη-
τροπόλεως, δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Π. Πουλίτσα εἰς τὰ Ἠπειρωτικὰ χρονικά².
Ἐν τῇ εὐρείᾳ ταύτῃ ἐκκλησιαστικῇ περιφερείᾳ ἀναφέρονται οἱ ἐπόμενοι ἀξιό-
λογοι βυζαντινοὶ ναοί:

α' Ὁ Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἄνω Λαμπόβου³

Ὁ ἱστορικὸς οὗτος ναὸς εἶναι ρυθμοῦ βασιλικῆς μετὰ τρούλλου καὶ ἔχει

1. Ζώτου Μολοττοῦ, Ἑλληνικὸν δρομολόγιον, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 72.

2. «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 84 - 86.

3. Γ. Σωτηρίου, Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία, τ. Α', Ἀθῆναι 1942,

μεγάλην ἀρχιτεκτονικὴν ἀξίαν. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἔχει διαστάσεις μῆκ. 12,35 μ. καὶ πλάτ. 12,56 μ. Ὁ τροῦλλος εἶναι ὑψηλὸς καὶ κυκλικός. Αἱ στέγαι εἶναι σαγματοειδεῖς, ἀπολήγουσαι εἰς ἀετώματα μετὰ διλόβου παραθύρου. Ἡ τοιχοδομία τοῦ ναοῦ ἀποτελεῖται ἐκ λίθου καὶ κεράμων, σχηματιζόντων ποικίλα κοσμήματα. Τὰ τοξοειδῆ παράθυρα, τὰ γείσα, τὰ ἀετώματα καὶ ὁ τροῦλλος εἶναι καλλιτεχνικῶς κεκοσμημένα διὰ κεραμοπλαστικῶν διακοσμήσεων. Ἰδρῦθη ὁ ναὸς τοῦ Λαμπόδου κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῆς θάσεως τοῦ τυμπάνου τοῦ τροῦλλου, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τὸ ἔτος 551, ἀλλ' ὑπὸ τὴν σημερινὴν του μορφὴν εἶναι κτίσμα τοῦ ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ εἰκόνων ἀξία λόγου εἶναι ἡ τῆς Θεοτόκου, μετενεχθεῖσα ἐκ Βενετίας, ὡς καὶ ἐν χειρόγραφον Εὐαγγέλιον ἐπὶ μεμβράνης.

β' Ὁ ναὸς τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου ἐν Πολυτσιάνη¹

Ὁ ναῖσκος οὗτος, ὄν ὅμοιος μὲ τὸν τοῦ Λαμπόδου, ἀνήκει εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν Δρυϊνουπόλεως. Φαίνεται ὅτι ἐκρησάμευεν ὡς ἰδιωτικὸν ἐντευκτήριον πλουσίας τινος γυναικός. Κρίνωμας ἐκ τῆς ὅλης τοῦ οἰκοδομήματος κατασκευῆς ἄγεται εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἰδρῦθη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ εἶναι τοξοειδής, ὑποστηρίζεται ἐπὶ ἕξ στύλων καὶ φαίνεται ὅτι παρῶν ἀετὸν ἀναπεπταμένον. Ταύτης ὑπέρκειται τριῶν πήχεων κυλινδρικός πύργος, ὑποβασταζόμενος ὑπὸ τεσσάρων στύλων, συνδεομένων διὰ τόξων. Τὸν πύργον τοῦτον ἐπικαλύπτει θόλος ἐκ πυρίνου λίθου. Ἐν τῷ ἱερῷ δεξιόθεν τῆς Ἀγίας Τραπέζης, ὑπάρχει ἴδιον σκοτεινὸν διαμέρισμα. Τὸ δάπεδον ἐκαλύπτετο διὰ πλινθίνων πλακῶν. Ἀπαν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ καλύπτεται διὰ τοιχογραφίας. Ἐπεσκευάσθη ὁ ναὸς τῷ 1513, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ κειμένη ἄνωθεν τῆς κυρίας εἰσόδου².

γ' Ὁ Βυζαντινὸς ναὸς τῆς Ἀνω Ἐπισκοπῆς³

Ὁ ναὸς οὗτος παρὰ τὰς ἐπισκευάς, ἃς ὑπέστη, διατηρεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ μορφὴν. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν. Ἔχει κυκλικὸν τροῦλλον, ὅστις στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων στύλων. Ἡ τοιχοδομία ἀποτε-

σ. 381. «N.E.», 10 (1913), σ. 459. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1913, σ. 234 καὶ 1916, σ. 108. Μ. Οἰκονομίδου, Ἑπειρωτικὸν ἡμερολόγιον, 1914, σ. 169. Π. Πουλίτσα, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 64.

1. Μ. Τσελικίδου, Ὁ ναὸς τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἐν Πολυτσιάνη, Ἐφημ. «Ταχυδρόμος» Κων)λεως, ἀριθμ. φύλλ. 1879, τῆς 13-10-1904.

2. Π. Πουλίτσα, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 65.

3. «H.E.», 7 (1958), σ. 7. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1913, σ. 235.

λείται ἐκ μεγάλων ὀρθογωνίων δόμων, περιβεβλημένων συνήθως διὰ διπλῆς σειρᾶς κεράμων. Ἐπὶ τῆς ἐπιφάνειας τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ ποικίλλεται ὑπὸ διαφόρων κοσμημάτων διὰ κεράμων. Τοῦ ναοῦ τούτου ἄξιος λόγος εἶναι ὁ σωζόμενος γλυπτός διάκοσμος. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ ναὸς οὗτος ἰδρύθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν, ἀνφοδομήθη δὲ καὶ ἱστορήθη τῷ 1606.

δ' Ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ζερβατίου¹

Ὁ ναὸς οὗτος τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Εἶναι σταυροειδῆς μετὰ τρούλλου. Στερεῖται νάρθηκος. ἔχει σχῆμα τετραπλεύρου μὲ διαστάσεις 10,90 μ. ἐπὶ 7,58 μ. καὶ χωρίζεται διὰ τοξοειδῶν ἀνοιγμάτων εἰς τρία καμαρωτὰ κλίτη. Ὁ τρούλλος στηρίζεται ὑπὸ δύο κίονων καὶ δύο γωνιαίων στηριγμάτων. Οἱ τοῖχοι τοῦ ναοῦ ἐσωτερικῶς καλύπτονται διὰ τοιχογραφιῶν. Ἐξ ἐπιγραφῆς κειμένης ὑπεράνω τῆς κυρίας εἰσόδου μαρτυροῦνται, ὅτι ὁ ναὸς ἠγέρθη ἐκ θάθρων καὶ ἀνιστορήθη τῷ 1586, ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἀνοικοδομήσεως ναοῦ ἀρχαιότερου. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ ἱδρυσις τοῦ ναοῦ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

ε' Ἡ Βασιλικὴ Βραχογορατζῆ²

Ὁ ναὸς οὗτος κεῖται πρὸς νότον τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Εἶναι βασιλικὴ μῆκ. 8,97 μ. καὶ πλάτ. 8,49 μ., στερεῖται νάρθηκος, χωρίζεται δὲ διὰ τοξοειδῶν ἀνοιγμάτων εἰς τρία κλίτη. Ὁ τρούλλος τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ σχετικῶς κυλινδρικοῦ τυμπάνου δὲν στηρίζεται ἐπὶ τετραγώνου, ἀλλ' ἐπὶ ἐπιμήκους τετραπλεύρου βάσεως. Ὁλόκληρος ὁ ἐσωτερικὸς χώρος καλύπτεται διὰ τοιχογραφιῶν κατεστραμμένων. Ἐνεκὰ τῆς καταστάσεως τοῦ ναοῦ καθίσταται δύσκολος ἡ προσπάθεια χρονολογήσεως τούτου. Κατὰ τὸν Φρ. Βερσάκη ἡ ἱδρυσις τοῦ ναοῦ ἐγένετο κατὰ τὴν δευτέραν βυζαντινὴν περίοδον πρὸς τὴν τρίτην³. Ἀνεκαινίσθη καὶ ἱστορήθη ὁ ναὸς τῷ 1622, αἱ δὲ εἰκόνες αὐτοῦ φέρουν χρονολογίαν 1612 καὶ 1613.

στ' Οἱ λοιποὶ ναοὶ τῆς ἀνωτέρω περιφερείας⁴

Οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ὁ ναὸς τῶν *Ἁγίων Μαρτύρων Μηνᾶ*,

1. Αὐτόθι, σ. 244. «Ε.Ε.Β.Σ.», 5 (1928), σ. 54.

2. «Π.Α.Ε.», 1914, σ. 248. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1913, σ. 235. «Η.Ε.», 7 (1958), σ. 7.

3. Φ. Βερσάκη, Βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Β. Ἠπείρου, ἐν «Π.Α.Ε.», 1914, σ. 245.

4. Βλ. Κ. Κώνστα, Βορειοηπειρωτικά... ἐν «Η.Ε.», 7 (1958), σ. 6. Β. Μπαρά,

Βίκτωρος και Βικεντίου, ανακαινισθείς και ανιστορηθείς τῷ 1617, 2) ὁ ναὸς τῆς **Θεοτόκου** Σαρακινίστης, ἰδρυθείς τῷ 1613, 3) ὁ ναὸς τοῦ **Ἁγίου Νικολάου** Σαρακινίστης, ἰδρυθείς τῷ 1660, 4) ὁ ἐπισκοπικὸς ναὸς τοῦ Δελδίνου, ἐπ' ὀνόματι τῆς **Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου** ανακαινισθείς τῷ 1720, τῷ 1796 καὶ τῷ 1872. Παραπλεύρως τοῦ ναοῦ τούτου τοῦ ἐπιλεγομένου «Τῆς Παναγίας τῆς Μουρτίλας» κεῖται τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρον, ἔργον κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Δελδίνου τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννικίου (1782 - 1791). Εἰς τὸν αὐτὸν κώδικα σημειώγονται πολλὰ ὀνόματα τοῦ προσωπικοῦ, τὰ ὅποια διηκόνουν κατὰ καιροὺς τὸν ἐπισκοπικὸν ναὸν τοῦ Δελδίνου, ἧτοι ἐφημέριοι, ἱεροψάλται, ἀναγνώσται κ.ἄ. καὶ 5) ὁ ναὸς τῆς **Παναγίας** τῆς Ἄνω Λεσινίτσης, ανακαινισθείς ἐκ δάθρων τῷ 1684, τῷ 1864 καὶ μερικῶς τῷ 1937. Ἀνακαινισταὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἀναφέρονται ὁ Βασίλειος Παπᾶς ἢ Καραβασίλης (1864) ἐκ Κων) λειως καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ζαρμπαλᾶς ἰατρός ἐκ Πειραιῶς. Ἡ ἀγιογράφησις τοῦ ναοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀγιογράφου Σταύρου Γούση ἐκ Χλωμοῦ τοῦ Πωγωνίου (1864) καὶ ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου τούτου Θεοδοσίου Γούση (1937).

2. ΕΝ Τῃ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚῃ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΚΟΡΥΤΣΑΣ

α' Ἐν τῇ πόλει Κορυτσαῶς¹

Τὴν πόλιν Κορυτσαῶν κοσμοῦν οἱ ἐπόμενοι ναοί: 1) ὁ τῆς **Ζωοδόχου** ἀνεγερθείς τῷ 1707, ἐπιτροπευόντων Μάκου, Χατζηκώστη καὶ Σιάμου, τῶν ὁποίων αἱ εἰχόνες ἱστοροῦνται ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ἐσωτερικὸν κοσμοῦν ἐκτὸς τῶν πολυτελῶν ἀναθημάτων καὶ ἐξαιρετικῆς τέχνης ξυλογραφήματα, 2) ὁ μεγαλοπρεπῆς ναὸς τοῦ **Ἁγίου Γεωργίου**, ἀνοικοδομηθείς κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ ἀρχαιότερου ναοῦ, 3) ὁ τῆς **Παναγίας**, ἀνοικοδομηθείς ἐπὶ παλαιότερου ἀνήκοντος εἰς πυρποληθεῖσαν πολλάκις μονὴν τῆς Ἵπεραγίας Θεοτόκου καὶ ανακαινισθείς τῷ 1835, καὶ 4) τὰ ἐξωκκλήσια **Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ προφήτου Ἡλιοῦ** ἐπὶ ὁμωνύμου κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως λόφου.

ἔνθ. ἀνωτ., σ. 163, 171. Ἐφημ. «Πατρὶς» Ἀθηνῶν, ἀριθμ. φύλλ. 4817, τῆς 22-5 καὶ 4-6-1907.

1. Βλ. Δ. Εὐαγγελίδου, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 97. «Ν.Ε.Λ.», 11, 249. Καρμίτση, γεωγραφία Κορυτσαῶς..., σ. 16.

β' Ἐν τῇ Μοσχόπολει¹

Ἡ Μοσχόπολις ἀπὸ τοῦ 1600 - 1769, ὅτε κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν, παρουσιάζεται ὡς πόλις ἀνθοῦσα, ἀριθμοῦσα περὶ τὰς δέκα πέντε χιλιάδας ἀμιγῆ χριστιανικὸν πληθυσμόν. Εἶχε προσέτι δέκα τέσσαρας συντεχνίας, γυμνάσιον, τυπογραφεῖον, ἐργοστάσια ἐριούχων, μηχανουργεῖα, ναοὺς λαμπροτάτους καὶ πεπλουτισμένους διὰ πλουσίου καὶ πολυτιμοτάτου καὶ σπανίου διακόσμου, διάφορα ἱερὰ κειμήλια, τεμάχιον τιμίου ξύλου, χειρόγραφα ἐκ μεμβράνης κ.ἄ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν αἱ ἀποδημίαι τῶν τέκνων αὐτῆς εἰς Βενετίαν, Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Μολδαβίαν καὶ Τρανσυλβανίαν².

Ἐν τῇ Μοσχόπολει κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ἀναφέρονται ὅτι ἐκτίσθησαν εἴκοσι τέσσαρες ναοὶ ἐντὸς ἑκατονταετηρίδος (1650 - 1740) μετὰ συνημμένων ἐκάστη 1 - 2 παρεκκλησίων κατὰ τὸ ἐν Ἄθῃ σύστημα τῶν μονῶν. Ἐν τῶν ναῶν τούτων διέπρεπον: 1) ὁ τῆς **Ἁγίας Παρασκευῆς**, πέραν τοῦ χειμάρρου Ἄψου, σὺν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε τὸ ἄγασμα καὶ τάφος τινος, τὸν ὁποῖον ἀποδίδουν εἰς τὸν ἰδρυτὴν καὶ θεμελιωτὴν τῆς Μοσχόπολεως. Ὁ ἐν λόγῳ ναὸς εἶναι ὁ ἀρχαιότερος καὶ ἀγνωστον κτίσε ἰδρύθη. 2) ὁ τῆς **Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου**, Μητροπολιτικὸς ἰδρυθεὶς τῷ 1715, 3) ὁ τοῦ **Ἁγίου Νικολάου**, ἀνιστορηθεὶς τῷ 1750 ἐπὶ Μητροπολίτου Κορυτσᾶς Νικηφόρου. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ σώζεται χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, 4) ὁ τοῦ **Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου**, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἔκειτο ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸ τυπογραφεῖον, 5) ὁ τοῦ **Προφήτου Ἡλιοῦ** καὶ τῶν **Ἁγίων Δώδεκα Ἀποστόλων**, κτισθεὶς τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1752 δαπάναις τῆς συντεχνίας τῶν Χαλκῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ ἐπιγραφῆς, 6) ὁ τοῦ **Ἁγίου Ἀθανασίου**, ἰδρυθεὶς τῷ 1721 καὶ 7) ὁ τῶν **Ταξιαρχῶν**, ἰδρυθεὶς τῷ 1724.

Οἱ ναοὶ τῆς Μοσχόπολεως ἐσώζοντο ἀκέραιοι μέχρι τοῦ 1916, διατηροῦντες ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν των λαμπρότητα καὶ ὅλον τὸν ἐσωτερικὸν πλοῦτον των, κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο κατεστράφησαν³. Οἱ περισσότεροι τούτων εἶχον ρυθμὸν βασιλικῆς ἄνευ τρούλλου καὶ μετὰ περιστυλίου ἔμπροσθεν ἐκ μαρμαρίνων κιόνων. Αἱ ξυλογλυπτικαὶ διακοσμήσεις αὐτῶν ἦσαν ἀπαράμιλλοι, αἱ δὲ τοιχογραφίαι ἱστορημέναι ἐκ τῶν καλυτέρων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

1. Βλ. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 46. «Πανδώρα», 9 (1859), σ. 45. Ἰωακείμ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 25. «Μ.Ε.Ε.», 17, 400. «Θ.Η.Ε.», 9, 97. Εὐλογίου Κουρίλα, Μητρ., Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης. . ., Ἀθήναι 1935, σ. 216. Φ. Μιχαλοπούλου, Μοσχόπολις αἱ Ἀθήναι τῆς Τουρκοκρατίας 1500 - 1769, Ἀθήναι 1941, σ. 35 - 36.

2. Γ. Κωνσταντᾶ, Δανιὴλ Ἱερομονάχου, Γεωγραφία, τ. Α, Βιέννη, 1791, σ. 263 κ.έ.

3. Φ. Μιχαλοπούλου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 35 κ.έ.

Ἐξιοσημείωτος εἶναι καὶ ὁ ναὸς πρὸς τιμὴν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ χωρίῳ Μπόρια, ἀπέχων εἰκοσάλεπτον τῆς Κορυτσᾶς. Οὗτος ἀνηγέρθη ἐκ θάβρων ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Νίμφωνος τῷ 1390, ὡς μαρτυροῦν ἐπιγραφαὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ¹.

3. ΕΝ Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚῇ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ²

Κατὰ τὸν Ἀνθιμον Ἀλεξούδη τῷ 1869 ἐν τῇ πόλει Βερατίου, ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Βελεγράδων, ὑπῆρχον ἐν ἐνεργείᾳ δέκα πέντε ναοί, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεροι εἶναι:

1) Ὁ τῆς **Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου**, Μητροπολιτικός. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ὑπάρχει χειρόγραφον Εὐαγγέλιον ἐπὶ μεμβράνης, μέγα καὶ ὀγκῶδες, ἔχον ἀμφοτέρας τὰς πλάκας περικεκαλυμμένας δι' ἀργύρου καὶ ἐπιχρυσωμένας, ὡς καὶ ἕτερον Εὐαγγέλιον ἐπὶ περγαμηνῆς εἰς σχῆμα μικρόν.

2) Ὁ τοῦ **Ἁγίου Γεωργίου**, ἐν τῇ συνοικίᾳ Κάστρου τοῦ Βερατίου. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ εὐρίσκεται πολύτιμον καὶ περίφημον χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, γνωστὸν ὡς πορφυροῦς κώδιξ «Φ», τὸν ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ Μητροπολίτης Βελεγράδων Ἀνθιμος τῷ 1868, ἐμελέτησε δὲ ὁ Batiffol τῷ 1885. Τὸ χειρόγραφον εἶναι εἰς μεγαλογράμματον γραφὴν ἔργον πιθανῶς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποτελεῖ τὸ σπανιώτερον καὶ πολυτιμότερον ἐπὶ μέρους χειρόγραφον τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁ κώδιξ οὗτος περιέχει ἐκ τῶν Εὐαγγελίων τὰ τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Μάρκου, πλήν τινων κεφαλαίων. Αἱ λέξεις τοῦ κειμένου εἶναι ἀργυρογραμμέναι ἐπὶ περγαμηνῆς δυσσινόχρου, τὰ δὲ ἀρχικὰ τούτων γράμματα εἶναι κεχαραγμένα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.

3) Ὁ τοῦ **Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου**, ἐνθα ὑπάρχει χειρόγραφον Εὐαγγέλιον ἐπὶ μεμβράνης τὸ ὁποῖον, ὡς πιστεύεται ὑπὸ πάντων τῶν χριστιανῶν, εἶναι ἰδιόχειρον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου.

4) Ὁ τῆς **Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν**, ἀνακαινισθεὶς τῷ 1578, ὡς τούτο δηλοῦται ἐξ ἀρχαίας τινος ἐπιγραφῆς, κειμένης ἄνωθεν τῆς πύλης τοῦ γάρθηκος αὐτοῦ.

Πλήν τῶν δέκα πέντε ναῶν τῶν λειτουργούντων τῷ 1869 ἐν Βερατίῳ προὑπῆρχον κατὰ μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Μητροπολίτου Ἀνθίμου καὶ ἄλλοι δέκα πέντε ναοί, οἵτινες ἐκ διαφόρων καιρικῶν περιστάσεων, σεισμῶν καὶ ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου κατεστράφησαν, σώζονται δὲ σήμερον τὰ ἔρείπια καὶ οἱ περίβολοι αὐτῶν. Προσέτι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μητροπολίτου ἀπαριθμοῦνται πλεῖστοι ναοὶ ἐν τῇ μητροπολιτικῇ περιφερείᾳ Βελεγράδων, μαρτυροῦντες τὴν θρησκευτικὴν τῶν χριστιανῶν τῆς περιοχῆς ταύτης.

1. Krumbacher, Byz. Zeit., Leipzig 1908, τ. ΚΖ, σ. 129.

2. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Μητρ., ἐνθ. ἀνωτ., σ. 50, 113, 114. «Μ.Ε.Ε.», 7, 61.

Γενικῶς τὸ πλῆθος τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Β. Ἡπείρου μετὰ τοῦ πλουσίου διακόσμου αὐτῶν ἀποτελοῦν εὐγλωττον ἀπόδειξιν τῆς θρησκευτικότητος, τῆς εὐλαθείας καὶ τῆς καλαισθησίας τῶν χριστιανῶν τῆς ἐλληνικῆς ταύτης περιοχῆς, ἐπὶ πλέον δὲ δεικνύουν αὐταὶ πόσον ἐν Β. Ἡπείρῳ ἤκμασεν ἡ βυζαντινὴ τέχνη καὶ ὁ βυζαντινὸς ἐλληνικὸς πολιτισμὸς.

Αἱ ἀνωτέρω ἐκκλησίαι τῆς Β. Ἡπείρου, ὡς καὶ τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα αὐτῆς, ἔχουν σημειωθῆ εἰς χάρτην, ἐκπονηθέντα τῷ 1920 παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Δημητρίου Τ. Νότη Μπότσαρη ὑπὸ τὴν ιδιότητά του τότε ὡς συνταγματάρχου - Διευθυντοῦ τοῦ II γραφείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ (τμῆμα πολιτικῶν ὑποθέσεων).

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΔΙΑΠΡΕΠΕΙΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩ, Η ΠΕΙΡΩ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΑΓΙΟΙ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩ, Η ΠΕΙΡΩ

1. ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Ἡ Βόρειος Ἠπειρος ἀνέδειξε μέγαν ἀριθμὸν Μαρτύρων καὶ Νεομαρτύρων, μαρτυρησάντων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων διωγμῶν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκικῆς τυραννίας, ἔτι δὲ καὶ πρόσωπα διακρινόμενα διὰ τὴν εὐσέθειαν, τὴν ἀρετὴν, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν περιφρόνησιν τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν. Αἱ προσωπικότητες αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς:

α' Ὁ ἱερομάρτυς Ἐλευθέριος († 120)¹

Ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος ἀναφέρεται ἐν ταῖς πηγαῖς ὡς Ἐπίσκοπος Ἀὐλῶνος ἢ Ἰλλυρικοῦ. Κατὰ τοὺς βιογράφους του κατήγετο ἐκ Ρώμης. Ἀπορφανισθεὶς τοῦ πατρὸς του ἐνωρίς, ἀνετράφη ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιμέλειαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀνθίας ἢ Εὐανθίας, διδαχθείσης τὸν χριστιανισμὸν ὑπὸ μαθητῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἐδιδάχθη τὰ ἱερὰ γράμματα παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου

1. Βλ. Εὐστρατιάδου, Ἄγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1900, σ. 127. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 118. Μ. Γαλανοῦ, Οἱ βίοι τῶν Ἁγίων, Δεκέμβριος 15, Ἀθῆναι 1951, σ. 82. Ζώτου Μολοττοῦ, Λεξικὸν τῶν Ἁγίων Πάντων, Ἀθῆναι 1904, σ. 424. Τρ. Εὐαγγελίδου, Βίος Ἁγίων, Ἀθῆναι 1895, σ. 957. Halkin, Bibliotheca hagiographica graeca, Bruxelles 1957 σ. 173.

Ρώμας, όπως έκταρθε την άρετήν και τὴν πρός τὰ θεία ζῆλον του ἐχειροτόνησαν αὐτὸν ἑκάστοις, αὐτὸς πραξίτατος καὶ εὐσεβεστάτης δεῖτα Ἐπίσκοπος Ἰλλυρικοῦ. Ὡς Ἐπίσκοπος ὁ Ἐλευθέριος εἰργάσθη ἀποστολικῶς, προσελάνθων πολλοὺς εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Τοῦτο μαρτυροῦν ὁ αὐτοκαθαῖρος Ἀθροιστὴς (117 - 138) ματακαλιέντες αὐτὸν εἰς Ρώμαν καὶ ἀφοῦ ματὰ πολλῆς παρεργίας ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν, ἀπαβλήθη εἰς ὑστερὰ βασανιστήρια καὶ τέλος ἀπετυβήθη τὴν καρδίῃν τῆ 15ης Δεκεμβρίου 120 μ.Χ., ὅσα καὶ ἑορτάζεται ἡ μνήμη του. Ἡ πίστις του κίμα του εὐρίσκαται εἰς τὴν ἐν Ἀρχαίᾳ πόλει τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος, Ἀκτιλοθίᾳ του ἱερούθους ἐν Λαζάρῳ τῷ 1784, ἐν Κωνσταντινίᾳ τῷ 1811, ἐν Καραλλάρχῳ τῷ 1863, ἐν Ἀθήναις τῷ 1899 καὶ τῷ 1915.

β' Ἡ μάρτυς Ἀνθία ἢ Εὐανθία († 120)

Ἡ Ἁγία Ἀνθία ἦτο Ρωμαία, εὐσεβὴς καὶ ἑορταστής καὶ ἠγαπῶσα τοῦ ἀνομήτου Ἁγίου Ἐλευθρίου. Ἐθρονοῦθη δεῖτα τῷ ζῆλῳ τῷ 120 ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀθροιστοῦ, καθ' ἣν συγγήνησιν ἐνεκαλιζομένην κατεβίβηεν τὸ λαΐφταν τῶ αὐτῷ αὐτῆς Ἐλευθρίου, ἵνα εἰς καταγγελλομένη ὑπερέλαττε ὑποθέσιν Ἰθουαί. Οἱ ἐν Ρώμῃ εὐσεβεστάτοι Ἱεραῖοι τε καὶ λαοὶ τῆς πόλεως τὰ ἱερὰ λαΐφταν τῆς Ἀνθίας καὶ τοῦ Ἐλευθρίου ματὰ τὸν πόλεμον ἠνάγκασαν εἰς τὴν Ἀλλήνην, ὅσα ἐνεκαλιζομένησιν. Ἡ Ἐκκλησία τιλεῖ τὸν ἑορτασμόν της τῆ 15 Δεκεμβρίου.

γ' Ὁ μάρτυς Δάναξ ὁ Ἀλεξανδρεὺς *

Ὁ μάρτυς αὐτὸς ἐγενήθη καὶ ἑορτάζεται ἐν τῇ πόλει Ἀλέξανδρου τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἦτο ἀρετῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλέξανδρου. Εἰς πλῆθος ἐπέστη ἔχρη καὶ πῖνα ἐνεκαλιζομένη ἐν ἀνομήτῳ οἱ Συναξαριογράφοι. Κατὰ τὸντος, ὅσα ἐπὶ τὴν πόλιν τῆς Ἀλέξανδρου ἐπέστη, Ἰθουαί καὶ ἀρετῶν τῆς, οἱ ἱερεῖς κατεβίβηεν ὑποθέσιν τοῦς χριστιανοὺς καὶ ἐνεκαλιζομένησιν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἑκάστοις ἐπὶ τῆς ἐπὶ τῆς πόλεως τῆς ἐπὶ τῆς πόλεως τῆς Ἁγίας Τραπίζης τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο μαρτυροῦν οἱ ἱερεῖς ποσειδάσιν τὸν Δάναον καὶ ἰερίζον αὐτὸν εἰς τὸν πόλεμον εἰς τὰ αἴθρια. Ἐπεὶ εἰς αὐτὸν ἰερίζον τὰ αἴθρια καὶ ἀρετῶν τῆς ἑορταστή τῆς πόλεως του εἰς τὸν Χριστὸν, ἀνεκαλιζομένη, τὸ εἰς πόλεμον αὐτὸν ἰερίζον εἰς τὴν ἑκκλησίαν. Ἡ μνήμη του τράπται τῆ 16 Ἰανουαρίου.

1. Ηαῖλις, ἐκτ. ἁγ. δ. σ. 173. Ἀθροιστ. ἁγ. δ. σ. 118. Σ. Εὐσεβεῖος, ἐκτ. ἁγ. δ. σ. 42. Μ. Γαλακτὸς, ἐκτ. ἁγ. δ. σ. 54. Ζάνου Ἡεροκόου, ἐκτ. ἁγ. δ. σ. 424.

2. Ἀθροιστ. ἁγ. δ. σ. 118. Σ. Εὐσεβεῖος, ἐκτ. ἁγ. δ. σ. 107. Μ. Γαλακτὸς, Ἰανουάριος 16, ἐκτ. ἁγ. δ. σ. 64.

δ' Ὁ μάρτυς Δονάτος († 250)¹

Περὶ τοῦ βίου, τοῦ τόπου καταγωγῆς καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ μάρτυρος τούτου σπερούμεθα ἱστορικῶν μαρτυριῶν. Ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συναξαριογράφων ὅτι ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον διὰ ξίφους μετὰ τοῦ μάρτυρος Θερίνου εἰς Βουθρωτὸν κατὰ τὸν ἐπὶ Δελφῶν διωγμὸν. Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μνήμην δύο Δονάτων μαρτύρων, τοῦ μὲν ἐνόσ συμμαρτυρήσαντος μετὰ τοῦ Θερίνου διὰ ξίφους τῇ 23 Ἀπριλίου, τοῦ δὲ ἐτέρου μαρτυρήσαντος διὰ τόξου τῇ 6 Μαΐου.

ε' Ὁ μάρτυς Θερίνος († 250)²

Ὁ μάρτυς Θερίνος ἢ Θερινὸς ἐμαρτύρησεν ἐν Βουθρωτῷ κατὰ τὸν ἐπὶ Δελφῶν διωγμὸν (250 μ.Χ.), ἐπειδὴ ἤρνηθη νὰ προσφέρῃ «τῷ Δεῖι καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς τὰς νενομισμένας θυσίας». Εἰς τὸν μάρτυρα τούτον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Ἀρσένιος, ὅστις ἔζησε κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα μ.Χ. καὶ τοῦ ὁποῦ τὴν μνήμην τιμᾷ ἡ Ἐκκλησία τῇ 19 Ἰανουαρίου, ἐγράψε γλαφυρὸν ἐγκωμιστικὸν λόγον. Ὁ λόγος οὗτος εὐρίσκεται εἰς τινὰ κώδικα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει μονῆς Κουπλουμουσίου καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου εἰς τὰ Κερκυραϊκὰ ἀνέκδοτα⁴. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀρσενίου ἐκθεσις τοῦ ἐγκωμίου τοῦ μάρτυρος Θερίνου ἀναφέρεται εἰς τὸ μαρτύριον αὐτοῦ καὶ εἶναι μετρίας ἱστορικῆς σημασίας. Ἡ μνήμη του τιμᾶται τῇ 23 Ἀπριλίου.

στ' Ὁ μάρτυς Ἰσαυρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Βασίλειος, Ἰννοκέντιος, Φίληξ, Ἑρμείας καὶ Περεγρίνος († 285)⁵

Οἱ μάρτυρες οὗτοι κατὰ τοὺς συναξαριογράφους ἀπεκεφαλίσθησαν ἐν Ἀποκλωνίᾳ τῆς Β. Ἠπείρου ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νουμεριανοῦ (283-284), ἐπειδὴ ἤρνηθησαν νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἰδῶλα. Οἱ τρεῖς πρῶτοι κατήγοντο ἐξ Ἀθηνῶν. Ἡ μνήμη των ἑορτάζεται τῇ 17 Ἰουνίου.

1. Βλ. Φ. Οἰκονόμου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Θεσπρωτίᾳ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 109.

2. Αὐτόθι, σ. 110.

3. Cod Athon Cutlum. 189, Saec XV, fol 118 - 120.

4. Σπ. Λάμπρου, Κερκυραϊκὰ ἀνέκδοτα, Ἀθήναι 1882, σ. 9 - 22. «N.E.», 16 σ. 232.

5. Γ. Οἰκονόμου, Οἱ 40 Ἅγιοι τῆς Ἠπείρου, Ἰωάννινα 1955. Σ. Εὐστρατιάδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 225. Μ. Γαλανοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., Ἰούνιος 17, σ. 98.

ζ' Ὁ Ἅγιος Τρύφων τῆς Σεκίστης - Μπερατίου ¹

Εἰς τοὺς συναξαριογράφους οὐδέν περι τοῦ μάρτυρος τούτου λέγεται, εἰμὴ ὅτι ἐπὶ ἰτέας κρεμασθεὶς εὔρε τὸν θάνατον. Εἶναι ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε ἐμαρτύρησε. Τὰ ὀστᾶ του φυλάσσονται εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματί του μονήν, ἀνεκαλύφθησαν δὲ ταῦτα κατόπιν ὀράματός τινος, τὸ ὁποῖον ὡς ἐξῆς περιγράφει ὁ Μητροπολίτης Ἀνθιμος Ἀλεξούδης: —Εἰς τὴν Σεκίσταν τῆς Μουζακιάς — κάμπου τοῦ Μπερατίου — εἶδε μία κόρη εἰς ὄραμα τῷ 1848 ἕναν ἔφηβον καθαλλάρην ἀπὸ τὴν Ζωηρίαν μὲ τὸ ὄνομα Τρύφων, ὁ ὁποῖος εἶπεν εἰς αὐτὴν νὰ σκάψῃ βαθεῖα νὰ εὔρῃ τὴν κατοικίαν του. Ἡ κόρη εἶπε τὰ ἐνυπνιασθέντα εἰς τὸν πατᾶ τῆς Σεκίστης καὶ ἐγένε ἀνασκαφὴ καὶ εὑρέθη τάφος ἀρχαῖος μὲ ὀστᾶ. Ἐκεῖ ἀπὸ τότε ἰδρύθη μικρὰ μονὴ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Τρύφωνα καὶ τῶν Ἁγίων Πάντων εἰς τὴν θέσιν ἄλλης παλαιᾶς μονῆς τῆς Μεταμορφώσεως. Ἐπειδὴ τὸ Ἀλβανικὸν ὄνομα Σεκίστα σημαίνει ἰτέα καὶ πράγματι ὁ τόπος εἰς τὴν Σεκίσταν ἔχει πολλὰς ἰτέας, ἐξηγοῦν τῶρα, ὅτι ὁ ἐν Ἰτέα κρεμασθεὶς Τρύφων ἐμαρτύρησεν εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν, ἣτις ἐλέγετο τότε, πρὸ τῶν Ἀλβανικῶν ἐπιδρομῶν, Ἰτέα. Πάντως εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἰτέας ἢ Σεκίστης τιμᾶται τῇ 19 Δεκεμβρίου ὁ Ἅγιος Τρύφων καὶ φυλάσσονται εἰς τὴν ἐκεῖ μονὴν του τὰ λείψανα τῶν ὀστῶν του—. Ὁ μάρτυς οὗτος δεῖν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸν Μ. Τρύφωνα.

2. ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ²

α' Ὁ ὁσιομάρτυς Νικόδημος (1722) ³

Κατήγετο οὗτος ἐκ Βυθικουκίου κατὰ τοὺς Μητροπολίτας Ἀνθιμον Ἀλεξούδην καὶ Εὐλόγιον Κουρίλαν, κατὰ δὲ τοὺς συναξαριογράφους ἐξ Ἑλβασανίου. Ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ μάρτυρος τούτου κατὰ τοὺς βιογράφους ἔλαβε χώραν ὡς ἐξῆς: Ἐξομώσας προέτρεπε καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τοῦτο, ὅστις μὴ πειθόμενος κατέφυγεν εἰς Ἅγιον Ὀρος. Τότε μετέβη καὶ ὁ Νικόδημος εἰς Ἅγιον Ὀρος πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκεῖ τῇ παραινέσει τοῦ ὁσίου Ἀκακίου ἀπέπτυσε τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν χριστιανισμὸν,

1. Σ. Εὐστρατιάδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 451. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 85 - 86.

2. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 86.

3. Αὐτόθι, σ. 119. Εὐλογίου Κουρίλα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 85. Χ. Παπαδοπούλου, Οἱ Νεομάρτυρες, Ἀθήναι 1934, σ. 43. Νικοδήμου Ἁγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον ³, Ἀθήναι 1961, σ. 112. Σ. Εὐστρατιάδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 356.

κηρύττων μετὰ παρρησίας τὸν Χριστόν. Συλληφθεὶς διὰ τὴν πράξιν του ταύτην ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὑποβλήθεις εἰς φρικτὰ βασανιστήρια ἀπετιμήθη τὴν κεφαλὴν ἐν τῇ πόλει Βερατίου τῇ 11 Ἰουλίου 1722 ἢ κατὰ τὸν ἐκδότην τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ τῷ 1709. Οἱ χριστιανοὶ ἐνεταφίασαν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τῆς Θεοτόκου, διατηρούμενον ἕως τῆς σήμερον. Ἡ μνήμη του τιμᾶται τῇ 11 Ἰουλίου, ἢ δὲ ἀκολουθία του ἐξεδόθη ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1742 ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Μοσχοπολίτου. Ἀκολουθία τοῦ ὁσιομάρτυρος ὑπάρχει χειρόγραφος ἐν κώδικι Ἰωσαφαίων σ. 87 - 103, συνταχθεῖσα παρὰ τοῦ Ἰβηρῆ-του μοναχοῦ Νήφωνος.

β' Ὁ νεομάρτυς Χρῆστος ὁ Κηπουρὸς († 1748)¹

Οὗτος κατήγετο ἐκ τῶν μερῶν τοῦ Γερούσου ποταμοῦ. Ἐξήσκει ἐν ΚΠόλει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κηπουροῦ. Καταγγελθεὶς ὑπὸ Ὀθωμανοῦ τινος, μετὰ τοῦ ὁποίου ἤλθεν εἰς λογομαχίαν, ἐπειδὴ ἐξύβρισε τὴν θρησκείαν αὐτοῦ, συνελήφθη καὶ ὑπεβλήθη εἰς φρικτὰ βασανιστήρια διὰ τὴν ἀρνηθῆναι τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Μὴ ὑποκύψας εἰς τὰ βασανιστήρια, ἀλλ' ἐμείνας ἀκλόνητος εἰς τὴν πατρῴαν πίστιν ἀπετιμήθη τὴν κεφαλὴν τῇ 12 Φεβρουαρίου 1748, ὅτε ἐορτάζεται καὶ ἡ μνήμη του.

γ' Ὁ ἱερομάρτυς Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (1779)²

Ὁ Ἅγιος Κοσμάς τιμᾶται ἰδιαίτερος ἐν τῇ περιφερείᾳ Βερατίου, ἔνθα ἐμαρτύρησεν. Ὑπῆρξεν ἢ λαμπροτέρα ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ φυσιογνωμία τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, περὶ ἧς πλεῖστοι συγγραφεῖς ἠσχολήθησαν. Ἐγεννήθη ἐν Μεγάλῳ Δένδρῳ τῆς Αἰτωλίας. Μεταβάς εἰς Ἅγιον Ὄρος ἔλαβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Εἰς τὴν ἐκεῖ ἀκμάζουσαν Ἀθωνιάδα σχολὴν ἔκουςεν ἀνώτερα μαθήματα καὶ ἐμυήθη εἰς τὰ μεγάλα σχέδια τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους παρὰ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως. Διαβλέπων τὸν κίνδυνον τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῆς Ἡπείρου καὶ ἄλλων μερῶν τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος μετέβη εἰς τὴν Κων) λιν καὶ λαθῶν τὴν ἄδειαν τοῦ Πατριάρχου περιώδευσε τετράκις τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου Πελάγους. Εἰς ὅλας τὰς περιοδείας του δὲν παρέλειπεν εὐκαιρίαν νὰ κηρύττῃ δι' ἀσυνήθους εὐγλωττίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐνισχύῃ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ νὰ διδάσκῃ τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν παιδείαν, χάριν τῆς ὁποίας ἱδρυσε δέκα ἑλληνικὰ σχολεῖα

1. Σ. Εὐστρατιάδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 479. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 132. Γ. Οἰκονόμου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 59.

2. Φ. Οἰκονόμου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 124, ἐνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

καὶ διακόσια δημοτικά. Τὰ κηρύγματά του, ἐπειδὴ ἐγένοντο εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν, συνήρπαζον τὰ πλήθη, τὰ ὅποια ἐστρεχον νὰ ἀκούσουν αὐτόν. Εἰς ὅποιον μέρος ἐδίδασκεν, ἐστήνετο ξύλινος σταυρός, σημεῖον τῆς διαδόσεώς του. Αἱ διδαχαί του γέμουσαν διδαγμάτων, παραβολῶν καὶ προφητειῶν. Ἡ διδασκαλία του συνωδεύετο καὶ ὑπὸ πολλῶν θαυμάτων, τὰ ὅποια καὶ σήμερον ἀναφέρονται μετ' εὐλαθείας εἰς τὰς περιοχὰς τὰς ὅποιας ἐπεσκέφη. Διὰ τῆς ἀξιοθαυμάστου ἱεραποστολικῆς του δράσεως ἀνέκοψε τὸ κύμα τοῦ ὁμαδικοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἡπείρου καὶ δὴ εἰς περίεσον φοβερῶν διωγμῶν καὶ πιέσεων. Κατηγορηθεὶς ὡς ἐπαναστάτης καὶ συλληφθεὶς ὑπέστη μαρτυρικόν θάνατον τῇ 24 Ἀυγούστου 1779, εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν παρὰ τῷ χωρίῳ Καλικόνταση τῆς Β. Ἡπείρου. Τὸ λείψανόν του ριφθὲν εἰς τὸν ποταμὸν Ἄψον καὶ εὑρεθὲν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Πάντων τοῦ χωρίου Καλικόνταση. Οὕτως ὁ Κοσμάς εἶναι ἀπὸ τῶν πρώτους, οἱ ὅποιοι ἔμαρτύρησαν διὰ τὸν χριστιανικὸν ἑλληνισμόν τῆς Β. Ἡπείρου. Ἡ μνήμη του τιμᾶται τῇ 24 Ἀυγούστου.

3. ΑΣΚΗΤΑΙ

α' Οἱ Ἁγιοὶ Ἑπτάρημοι ¹

Οὗτοι εἶναι οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης ἀδελφοὶ μοναχοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν Κλήμης, Νεόμ, Σάββας, Γοράσιων καὶ Ἀγγελάριος, οἱ ὅποιοι ὑπὸ θείῳ πνεύματι κατεχόμενοι διέδωσαν κατὰ τὸν Η' καὶ Θ' αἰῶνα τὸν χριστιανισμόν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν τοῦ Βυζαντίου εἰς τοὺς Σλαβικοὺς λαοὺς τῆς Κροατίας, Σέρβους, Μοραβούς, Βοημούς, Δαλμάτας καὶ Βουλγάρους. Ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῶν Βελεγράδων σῶζονται τὰ ἱερά λείψανα τοῦ Γοράσιωνος καὶ Ἀγγελαρίου. Τιμᾶται ἡ μνήμη των τῇ 26 Νοεμβρίου.

β' Ὁ δαιος Διονύσιος ²

Κατήγετο οὗτος ἐκ τῆς περιφερείας Κορυτσῆς. Ἰέρουσι τῷ 1380 ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, δαπάνη τοῦ αυτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ, μικράν μονήν ἐπ' ὀνόματι τοῦ τιμίου Προδρόμου, ὀνομασθεῖσαν ἀραδύτερον τοῦ Διονυσίου. Τιμᾶται ἡ μνήμη των μετὰ τοῦ συνασκητοῦ αὐτοῦ Δοματίου τῇ 25 Ἰουνίου.

1. Βλ. Ἀνθίμου, Μητρ., ἐθ. ἀνωτ., σ. 112, 119. Β. Στεφανίδου, ἐθ. ἀνωτ., σ. 370-371. Γ. Οἰκονόμου, ἐθ. ἀνωτ., σ. 26-27.

2. Σ. Εὐστρατιάδου, ἐθ. ἀνωτ., σ. 116. Γ. Οἰκονόμου, ἐθ. ἀνωτ., σ. 46.

γ' Ὁ ὄσιος Νήφων ,

Οὗτος ἦτο υἱὸς ἱερέως, γεννηθεὶς ἐν τῷ χωρίῳ Λούκοβον τοῦ Ἀργυροκάστρου. Κατὰ τοὺς βιογράφους του, νεαρὸς τὴν ἡλικίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1042 - 1055) ἰδρυθεῖσαν μονὴν Μεσοποτάμου, ἔνθα ἐξεπαιδεύθη καὶ ἐχειροτονήθη ἱερεύς. Βραδύτερον μετεπήδησεν εἰς τὴν ἐν Ἀθῶν μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας, ὑποβαλὼν ἐκεῖ ἑαυτὸν εἰς μεγάλας στερήσεις. Εἶτα, ἀφοῦ ἥλλαξε διάφορα κελλία, κατέφυγεν ὡς ὑποτακτικὸς εἰς τὸν ὄσιον Μάξιμον τὸν Καυσοκαλυδίτην, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη διὰ μεγάλης φιλίας. Μετὰ παρέλευσιν μικροῦ χρόνου, τῇ εὐλογίᾳ τοῦ γέροντός του, ἐγκατεστάθη εἰς σπήλαιον παρὰ τὰ Καυσοκαλύδια, ἔνθα ἐν αὐστηρᾷ ἀσκήσει διήγνησε τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς του. Ἀπέθανε τῇ 14 Ἰουνίου 1411.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

1. F. Halkin, in *Analecta bolladiana*, Bruxelles, 58 (1940), σελ. 12. Κ. Μέρτζιου, Περὶ τοῦ Βορειοηπειρώτου ὁσίου Νήφωνος, ἐν «*Η.Ε.*», 14 (1965), σ. 341. Σ. Εὐστρατιάδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 349. Μ. Γαλανοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., Ἰούνιος, σ. 80.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ Β. ΗΠΕΙΡΟΥ

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶ-
νος βαθὺ πνευματικὸν σκότος ἐπεκράτει εἰς τὴν Β. Ἡπειρὸν. Εἰς τοῦτο συνετέ-
λεσεν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἢ μακρὰ ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀπόστασις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ βα-
ρεῖα Τουρκικὴ κατὰκτησις. Ἀπὸ τὰ μέσα ὅμως τοῦ αἰῶνος τούτου, ἤρχισαν νὰ
ἀναφαίνωνται ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι σχολαὶ ἐν Β. Ἡπειρῷ. Οὕτω τῷ 1633
ὁ Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως Κάλλιστος συνέστησεν ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἐλλη-
νικὴν σχολήν, ἣτις διαλυθεῖσα ἐπανασυνεστήθη ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Δρυϊνουπό-
λεως Δοσιθέου¹. Τῷ 1682 ὁ Ἐπίσκοπος Χειμάρρας καὶ Δελβίνου Μανασσῆς
συνέστησεν, ὡς ἀναφέρει ὁ κώδιξ τοῦ Δελβίνου, εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς δικαιο-
δοσίας του δημοτικὰ σχολεῖα. Μετὰ ἕνα αἰῶνα περίπου, ὁ ἐθναπόστο-
λος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς ἐπέτυχεν νὰ ιδρύσῃ ἢ νὰ θέσῃ εἰς λειτουργίαν διακό-
σια κοινὰ σχολεῖα καὶ δέκα ἀνωτέρας σχολάς². Τῷ 1868 ὁ Μητροπολίτης Ματ-
θαῖος συνέστησεν ἐν Ἀργυροκάστρῳ παρθεναγωγεῖον, ἐπιχορηγούμενον καὶ
ὑπὸ τῆς μονῆς Κάμενας³. Εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν μονῶν τῆς Β. Ἡπείρου —
Σπηλαίου, Κάμενας, Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, Ἀβαρίτσας, Ἁγίου Ἀθανασίου
ἐν Πολυτσιάνῃ, Δουβιανῆς, Πέπελης — ἐλειτούργουν σχολαὶ ἀνώτεροι. Ἐκ
τῶν σχολῶν τούτων ἐξῆλθε στρατιὰ μορφωμένων ἱερέων, διδασκάλων, συγγρα-
φέων, Ἐπισκόπων, Μητροπολιτῶν καὶ πολλῶν ἄλλων, οἱ ὅποιοι διέπρεψαν εἰς
τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ γράμματα καὶ κατέλαβον ὑψηλὰς θέσεις ἐν τῇ κοινωνίᾳ.
Οἱ σπουδαιότεροι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐκ τῆς Β. Ἡπείρου εἶναι οἱ ἐπό-
μενοι:

1. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 288.

2. «Η.Χ.», 5 (1930), σ. 59. Κ. Σάθα, «Ν.Φ.», ἐνθ. ἀνωτ., σ. 288.

3. Αὐτόθι, σ. 72.

Ι. ΚΛΗΡΙΚΟΙ

α' Κορτέσιος Βρανᾶς, ἱερεὺς¹

Κατὰ τὸν Κ. Σάθα ἐγεννήθη ἐν Ἀλβανία καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ρώμῃ, μετὰ δὲ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του διορίσθη ἐφημέριος τῆς ἐν Νεαπόλει ἐλληγνικῆς ἐκκλησίας, ἔνθα ἐδίδαξεν εἰς τὰ σχολεῖα. Ἔγραψε *De graecae et Latinae missae consensu*, ἐκδοθὲν τῷ 1603.

β' Ἰωσήφ, Μητροπολίτης Τυρνόβου (1714 - 1721)²

Κατήγετο ἐκ Δρόβιανης τῆς Β. Ἡπείρου. Τῷ 1709 ὑπηρέτησεν ὡς ἱεροκήρυξ καὶ ἐφημέριος ἐν Κων) λει. Τῷ 1714 ἐξελέγη Μητροπολίτης Τυρνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἀλλὰ παραιτηθεὶς τῷ 1727 μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐφυσύχαζεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Σκήτην τῆς Ἁγίας Ἄννης, εἶτα δὲ εἰς τὴν μονὴν Λαύρας, ἔνθα ἀπεβίωσεν τῷ 1754) 5. Ὑπῆρξε γόνιμος συγγραφεὺς καὶ ποιητῆς. Ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας τοῦ ἁθω σώζονται ἐν χειρογράφοις τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐν οἷς ἢ μετάφρασις τῶν Ψαλμῶν δι' ἱάμβων, ἐπιστολαὶ εἰς διαφοροὺς, ὁμιλίαι εἰς ἑορτάς κ.ἄ.

γ' Ἀμβρόσιος Πάμπερης, ἱερομόναχος³

Ἐγεννήθη ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1738 ἔνθα καὶ ἐσπούδασεν. Ἐμόνασεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ὁσίου Ναούμ. Περιῆλθε τὴν Ρουμανίαν ὅλην διδάσκων, τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ μετὰ ταῦτα ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τῆς ἐν Λειψία ἐλληγνικῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας, ἔνθα διέμεινε πολλὰ ἔτη καὶ ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ἐκεῖ ἐκδιδομένων βιβλίων. Ἀπέθανεν ἐν Λιβόρνῳ τῷ 1765. Συνέγραψε διδασχὰς καὶ ἐν ποιήμα καρκινικὸν ἐξ ἑκατὸν περίπου σελίδων, ἀφιερωμένον εἰς τὴν Αἰκατερίνην Β' τῆς Ρωσίας, προέβη δὲ καὶ εἰς τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ ἐν Μοσχοπόλει ἐκδοθέντος ἐπιστολαρίου τοῦ Κορυδαλέως. Τὰ ἔργα τοῦ ἀναγράφονται ὑπὸ τοῦ Γ. Ζαβίρα.

δ' Γρηγόριος Κωνσταντινίδης, ἱερομόναχος⁴

Κατήγετο ἐκ Μοσχοπόλεως. Ὑπῆρξεν εἰς τῶν λογίων κληρικῶν, τῶν

1. Κ. Σάθα, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 405.

2. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἔνθ. ἀνωτ., σ. 117. «Θεολογία», 7(1929), σ. 351. Κ. Σάθα, «Μ.Β.», ἔνθ. ἀνωτ., σ. 103. Α. Λαυριώτου, Ἰωσήφ Τυρνόβου, ἐν «Ε.Α.», ἔτος Β', σ. 207. Γ. Μικρογιαννανίτου, Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κυριακοῦ τῆς Σκήτης τῆς Ἁγίας Ἄννης, Ἀθῆναι 1961, σ. 44 κ.ἔ.

3. Κ. Σκενδέρη, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 22. Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1872, σ. 190. Εὐλογίου Κουρίλα, Μητρ., ἔνθ. ἀνωτ., σ. 83, ὑποσ. 2 καὶ 91.

4. Α. Παπαδοπούλου - Βρεττοῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθῆναι 1854, σ. 49,

ἀκμασάντων περί τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐχρημάτισε τυπογράφος καὶ εἶτα διδάσκαλος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μοσχοπόλεως μέχρι τοῦ 1740. Ἀπέθανεν ὡς Μητροπολίτης Δυρραχίου τῷ 1772. Ἦτο δόκιμος ποιητῆς καὶ συγγραφεύς. Ὑπῆρξεν ὁ διορθωτὴς καὶ ὁ ἐκδότης ὄλων σχεδὸν τῶν βιβλίων τῶν ἐκτυπωθέντων ἐν τῷ τυπογραφείῳ τῆς Μοσχοπόλεως.

ε' Μιχαὴλ Ὑπισχιώτης, ἱερεὺς¹

Κατήγετο ἐκ Σιπισχίας (Ὑπισχίας) τῆς περιφέρειας Μοσχοπόλεως. Ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐμαθήτευσεν ἐν Καστορίᾳ καὶ μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκκλησίας τῆς πατρίδος του. Ὁ πατὴρ του μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του ἐγένετο Ἐπίσκοπος Γκόρας - Μόκρας. Ἱστορικοὶ τινες φέρουσι καὶ τὸν Μιχαὴλ Ἐπίσκοπον Γκόρας - Μόκρας, ἄλλοι δὲ ἀμφισβητοῦν τοῦτο. Ὁ Μιχαὴλ διώρθωσε καὶ ἐξέδωκεν ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1741 τὴν ἀκολουθίαν τῶν Ἁγίων Πεντεκαίδεκα ἱερομαρτύρων, τῶν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου μαρτυρησάντων ἐν Τιβερίουπόλει (Στρωνίτση). Προσέτι συνέταξε καὶ ἐξέδωκε ἔπη, ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἐν Μοσχοπόλει Πατριαρχικὸν Ἐξάρχον Ἰωαννίκιον, ὡς καὶ δύο ἐπιγράμματα εἰς τὸν Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ καὶ εἰς τὴν Ἀχρίδα, γραφέντα τῷ 1750.

στ' Προκόπιος Πάμπερης, ἱερομόναχος²

Κατήγετο ἐκ Μοσχοπόλεως καὶ πιθανώτατα ἀδελφὸς τοῦ Ἀμβροσίου Πάμπερη. Ὑπῆρξε πολυμαθὴς καὶ πολύγλωσσος κληρικὸς. Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸν εἰς τὸν Προκόπιον ἀφείλομεν πολλὰς χάριτας «ὡς ἐνασχοληθέντα προθύμως εἰς ἀπομνημόνευσιν τῶν λογίων καὶ σοφῶν ὁμογενῶν τῶν κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα μέχρι τοῦ 1770 διαπρεφάντων».

ζ' Κωνσταντῖνος Ἀγιοναουμίτης, ἱερομόναχος³

Κατήγετο ἐκ Μοσχοπόλεως. Ἦτο λόγιος ἀνὴρ καὶ ἄριστος θεολόγος. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος (1760) τῆς ἐν Μοσχοπόλει Ἀκαδημίας. Ἦτο ἐγγεγραμμένος ἐν τῇ μονῇ τοῦ ὁσίου Ναούμ, ὅθεν καὶ Ἀγιοναουμίτης. Συνέγραψε

293. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 26. Εὐλογίου Κουρίλα, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 94. Π. Ἀραβαντινοῦ, βιογραφικὴ συλλογὴ λογίων τῆς Τουρκοκρατίας, Ἰωάννινα 1960, σ. 100.

1. Γ. Ζαβίρα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 456. Εὐλογίου Κουρίλα, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 125. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 22.

2. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 162.

3. Αὐτόθι. Α. Παπαδοπούλου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 71, 231. Εὐλογίου Κουρίλα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 124 - 125.

συνταγματίον περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα καὶ περὶ μεταλήψεως.

η' Νεκτάριος Τέρπος, ιερομόναχος¹

Ἰππὴρξεν ἀνὴρ σοφός, πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος. Κατήγετο ἐκ Μοσχόπολεως καὶ ἔζησε κατὰ τὸν ΙΙΓ' αἰῶνα. Συνέγραψε συγγράμματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Πίστις», ἦτοι βιβλίον περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Προσέτι συνέλεξε ἐκ διαφόρων πατέρων καὶ κυρίως ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου «Ζητήματα Θεολογικά», συνταχθέντα κατ' ἐρωταπόκρισιν καὶ ἐκτυπωθέντα ἐν Βενετία.

θ' Ζήσης, ἱερεὺς²

Λόγιος κληρικὸς ἐκ Δρόβιανης καὶ μαθητὴς τοῦ Κοσμᾶ Μπαλάνου. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου καὶ τῷ 1778 ἀνεδείχθη σχολάρχης ἐν τῇ πατρίδι του. Εἶχεν ἱκανὴν θεολογικὴν μόρφωσιν καὶ ἦτο κάτοχος εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Μετέφρασεν ἐκ τῆς λατινικῆς τὸ φιλοσοφικὸν σύγγραμμα τοῦ Λοκίου.

ι' Παρθένιος, ιεροδιάκονος³

Λόγιος κληρικὸς ἐκ Μοσχόπολεως. Συγέγραψε τῷ 1745 εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐπιστολικῶν χαρακτήρων τοῦ Θεοφύλου Κορυθαλέως.

ια' Κύριλλος, ιερομόναχος⁴

Λογιώτατος μοναχὸς ἐκ Λεσινίτσας. Ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τῆς μονῆς Θεολόγου ἐν Μαλτασιανῇ καὶ τοῦ ἐν Ἰασίῳ μετοχίου αὐτῆς, ἐνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1790. Ἐξέδωκεν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1838 «συλλογὴν ἠθικῶν ἀποφθεγμάτων ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σοφῶν καὶ τῶν Ἀγίων Πατέρων», ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ὁποίας ἀναφέρει ὅτι εἶχεν ἐτοιμὴν πρὸς ἔκδοσιν καὶ πραγματείαν περὶ Χαιονίας, ἀπολεσθεῖσαν καθ' ἣν ἐποχὴν ἐξεδίδετο. Προσέτι ἐξέδωσε καὶ ἱερὸν ἐγκώλιον, τυπωθὲν ἐν Ἰασίῳ τῷ 1843 καὶ προσευχητᾶριον εἰς χρῆσιν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τυπωθὲν καὶ αὐτὸ ἐν Ἰασίῳ τῷ 1844.

1. Γ. Βενδότου, Προσθήκη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Μελετίου, Βιέννη 1705, σ. 146. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 22. Γ. Ζαβίρα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 482. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 202.

2. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 58.

3. Αὐτόθι, σ. 168.

4. Αὐτόθι, σ. 99. Φ. Οἰκονόμου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 74. Λ. Βρανούση, Χρονικὰ τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Τουρκοκρατουμένης Ἡπείρου, Ἰωάννινα 1962, σ. 173, 178.

ιβ' 'Ο Εὐρίπου Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης¹

Λόγιος ἱεράρχης ἐξ Ἀργυροκάστρου. Πρῶτος αὐτὸς (1827) — καὶ εἶτα ὁ ἐξ Ἐλθασανίου διδάσκαλος Κ. Χριστοφορίδης — μετέφρασε τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰς τὴν ἄλθανικὴν γλῶσσαν. Τὴν μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου ἐξετάζει ἀπὸ ἀπόψεως γλωσσικῆς, ἐρμηνευτικῆς καὶ δογματικῆς ὁ ἄλλοτε Μητροπολίτης Κορυθαῶς Εὐλόγιος Κουρίλλας εἰς τὴν μελέτην τοῦ «Ἀλθανικαὶ Μελέται» (1913). Ἡ μετάφρασις αὕτη εἶναι δίγλωσσος, γραικικὴ καὶ ἄλθανικὴ. Πάντες οἱ ἄλθανολόγοι τονίζουν τὴν σπουδαίαν συμβολὴν τῆς μεταφράσεως ταύτης εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἄλθανικῆς γλώσσης. Ὡς ἐκ τούτου δικαίως ὁ Γρηγόριος δύναται γὰ θεωρηθῆ ὡς θεμελιωτὴς τῆς Ἀλθανικῆς φιλολογίας.

ιγ' Χαρίτων, ἱερεὺς²

Λόγιος κληρικὸς ἐκ Δρόβιανης. Ἐξήσκησεν ἀρχικῶς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου, εἶτα δὲ ὑπηρέτησεν ὡς ἡγούμενος εἰς τὸ ἐν Ἱερλίω μετόχιον τῆς μονῆς Δρυϊάνου, ἐνθα καὶ ἀπέθανε. Σώζονται τούτου ἐπιστολαί, ἐλληνιστὶ γεγραμμέναι, ἐξ ὧν καταδεικνύεται ἡ μεγάλη μόρφωσις τοῦ.

ιδ' Δανιήλ, ἱερεὺς³

Ἐπῆρξεν ἄριστος ἱεροκέρυξ καὶ ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τῆς ἐν Μοσχοπόλει Ἀκαδημίας μετὰ τὴν ἀνασύστασιν ταύτης (1800). Συνέγραψε χάριν τῶν μαθητῶν τοῦ σπουδαίου σύγγραμμά «Εἰσαγωγικὴ διδασκαλία...». Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἀληθῶς σχολικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, περιέχουσα σχεδὸν πᾶν ὅ,τι ἀπητεῖτο πρὸς διδασκαλίαν διὰ τὰς προκαταρκτικὰς τάξεις. Εἶναι δὲ γεγραμμένον εἰς τὴν ἑλληνικὴν, βουλγαρικὴν, βλαχικὴν καὶ ἄλθανικὴν γλῶσσαν.

ιε' Εὐστράτιος, ἱερομόναχος⁴

Κατήγετο ἐκ Βυθικουκίου. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὸν Κοσμᾶν Μπαλᾶνον. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου. Ἦτο ἄριστος ρήτωρ καὶ μετὰ ζήλου ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἱεροκέρυκος. Βραδύτερον διωρίσθη συνδιδάκτωρ εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις Καπλάνειον σχολήν. Ἀπέθανεν ἐν Κων)λει τῷ 1822. Εἶχεν ἔτοιμον πρὸς ἔκδοσιν φιλολογικὸν σύγγραμμά, δι' οὗ ἀνέλυε γραμματικῶς καὶ ἱστορικῶς τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου, ὅπερ μὴ ἔκδοθεν ἀπωλέσθη.

1. «Θεολογία», 7 (1929), σ. 349. Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν μελετῶν, 3 (1954), σ. 5.

2. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 215.

3. Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 26.

4. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 60 - 61.

ιστ' Θεόδωρος Καβαλλιότης, πρωτοπρεσβύτερος ¹

Δαιμόνιος ἀνὴρ κατὰ τὸν Ζαβίραν καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων διδασκάλων τοῦ ἡμετέρου γένους κατὰ τὸν Κ. Σάθαν. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μοσχοπόλεως. Ἀπέθανεν ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1785. Ἐγράψε πρὸς χάριν τῶν μαθητῶν του «Λογικὴν πραγματείαν. . .», δοκίμια εἰς πάντα τὰ εἶδη τῆς φιλοσοφίας, γραμματικὴν καὶ λεξικόν, τὸ ὁποῖον ἀπέβη πολυτιμότετον βοήθημα εἰς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀλθανογλώσσους.

ιζ' Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, Ἀγιορείτης μοναχός, ἐκ Δρόβιανης τῆς Β. Ἡπείρου ²

Σύγχρονος ὕμνογράφος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, διακρινόμενος διὰ τὸν ἔνθεον ζῆλον του, τὴν ἐργατικότητά του καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐχει συγγράψει βίους Ἁγίων, κατάλογον χειρογράφων μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ πλείστας ἀκολουθίας Ἁγίων, ἐν αἷς ἡ τοῦ Ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, τοῦ Ἁγίου Δονάτου, Ἐπισκόπου Εὐρώας καὶ ἄλλων Ἡπειρωτῶν Ἁγίων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὕμνογραφίαν τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τὸ ὑπέροχον ὕμνογραφικόν του ἔργον ἡ μὲν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπένειμεν αὐτῷ ἀργυροῦν μετάλλιον τιμητικῆς διακρίσεως, τὰ δὲ Πατριαρχεῖα Κων) λεως, Ἱεροσολύμων καὶ Ἀλεξανδρείας ἐξέφρασαν τὴν εὐαρέσκειάν των. Ὁ Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης τιμᾷ διὰ τὸ ἔργον του τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἡπειρον.

2. ΘΕΟΛΟΓΟΙ

α' Βολίδης Θεμιστοκλῆς ³

Ἐγεννήθη τῷ 1875 εἰς Δρόβιανην τῆς Β. Ἡπείρου. Ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν Ἀθήναις, φιλοσοφίαν καὶ βυζαντινὴν ἀρχαιολογίαν ἐν Γερμανίᾳ. Ἐγένετο διδάκτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Μονάχου. Διετέλεσεν ἐπιμελητὴς τοῦ τμήματος χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν καὶ γενικὸς ἐπό-

1. Γ. Ζαβίραν, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 319 - 320. Κ. Σάθα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 495 - 6. Εὐλογίου Κουρίλα, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 105 - 109.

2. Ἐφημ. «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον», ἀριθμ. φύλλ. 97)662, τῆς 1-4-1969.

3. Ἐφημ. «Ἔθνος» Ἀθηνῶν, τῆς 30-3-1910 καὶ τῆς 1-2-1955. «Ν.Ε.Λ.», 4, 635.

πτης τῶν διδλιοθηκῶν καὶ κειμηλιοθηκῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι μονῶν. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἰδρυτικῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν καὶ συνεργάτης τῆς Ἐπετηρίδος ταύτης. Ἐδημοσίευσεν πολλάς μελέτας βυζαντινολογικοῦ περιεχομένου εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Ἀπέθανε τῷ 1955.

β' Ἰωαννίδης Βασίλειος, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου 1

Ἐγεννήθη εἰς Κούταλι τῆς Πρεμετῆς. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς Ὁξφόρδην καὶ Βερολίνον. Ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητῆς ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει (1918 - 1941), καὶ ἐπὶ ἐν ἔτος (1936 - 1937) ἐν τῇ Ἱερατικῇ Σχολῇ Κορυτσᾶς, ἔνθα ἀνέπτυξε μεγάλην ἐθνικὴν δρασίην. Ἀπὸ τοῦ 1942 μέχρι τοῦ 1963 διετέλεσε καθηγητῆς τῆς Ἑρμηνευτικῆς, τῆς Εἰσαγωγικῆς καὶ τῆς Ἑρμηνείας τῆς ΚΑ. Διαθήκης εἰς τὰς Θεολογικὰς Σχολὰς Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθηνῶν. Διετέλεσε διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος Παλαμᾶς», τακτικὸν μέλος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ἰπουργείου Παιδείας καὶ πρόεδρος εὐαγῶν ἰδρυμάτων ἐν Ἀθήναις. Διεκρίνετο ὑπὲρ τὴν θαθεῖαν πίστιν καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του. Ὑπῆρξε συγγραφεὺς γνησιμώτατος καὶ δοκιμώτατος, τὰ δὲ συγγράμματά του διακρίνονται εἰς ἐπιστημονικά, μελέτας καὶ εἰς ἄρθρα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος.

3. ΛΑΪΚΟΙ

Θὰ ἀπετέλουν παράλειψιν ἢ παρασιώπησιν τῶν κατωτέρω Βορειοηπειρωτικῶν λογίων καὶ διδασκάλων, οἵτινες ἀφιέρωσαν τὴν ζωὴν των εἰς τὴν μελέτην τῶν μονῶν, τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν Ἐπισκοπῶν καὶ Μητροπόλεων καὶ γενικῶς τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας:

α' Μαργαρίτης Παπαχρήστου (1810 - 1857) 2

Κατήγετο ἐκ Δρόβιανης. Ἐξέδωκε γραμματικὴν μουσικῆς καὶ συλλογὴν μουσικῶν.

1. Μ. Σιώτου, Ἰωαννίδης Βασίλειος, «Θ.Η.Ε.», 7, 56 κ.έ.

2. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 114.

β' Ζώτου Βασίλειος, ὁ ἐπικαλούμενος Μολοττός (1837 - 1912) ¹

Ἕλληγ λόγιος, ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Δροβιάνῃ τῆς Β. Ἡπείρου. Ἐδίδαξεν εἰς διάφορα σχολεῖα τῆς ὑποδοῦλου Ἑλλάδος. Περιηγηθεὶς ὅλην σχεδὸν τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐκήρυττε τὸν ἑλληγισμόν. Μετέσχε τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὰ ἔτη 1866 - 1869. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἱστορικῶν, γεωγραφικῶν, ἀγιογραφικῶν ἔργων χρήζουσι ἰδιαιτέρας μνείας αἱ Ἡπειρωτικαὶ Μελέται (4 τόμοι), τὸ Λεξικόν, περιέχον ὅλους τοὺς βίους τῶν Ἀγίων καὶ τὰ Δρομολόγια ὄλων τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθη.

γ' Πετρίδης Ἀθανάσιος (1830 - 1911) ²

Σχολάρχης ἐκ Δροβιανῆς. Ἐξέδωκε τῷ 1866 τὴν ἐργασίαν τοῦ «Ἐπιστάσιαι κριτικάι περὶ Δωδώνης» καὶ τῷ 1870 τὸ «Χρονικὸν Δρυοπίδος». Προσέτι ἐδημοσίευσεν πλῆθος ἄρθρων εἰς διάφορα περιοδικά, ἀφορώντων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου.

δ' Μυστακίδης Νικόλαος (1863 - 1930) ³

Ἐγεννήθη ἐν Δροβιάνῃ τῆς Β. Ἡπείρου τῷ 1863. Ἐδίδαξεν ὡς δημοδιδάσκαλος τὰ ἑλληγικά γράμματα εἰς πολλὰς πόλεις καὶ χωρία τῆς Ἡπείρου. Ἐπῆρξεν ἐργατικὸς καὶ φιλομαθής. Παρὰ τὴν ἀνεπαρκῆ μόρφωσίν του μετὰ ζήλου καὶ φανατισμοῦ εἰργάσθη διὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἱστορίαν. Ἐγραψε πολυαρίθμους μελέτας θρησκευτικοῦ καὶ λαογραφικοῦ περιεχομένου, δημοσιευθεῖσας εἰς περιοδικά, ἐφημερίδας καὶ ἡμερολόγια τῆς ἐποχῆς του.

ε' Μπαρᾶς Βασίλειος (1887 - 1964) ⁴

Ἐγεννήθη τῷ 1887 ἐν τῇ Ἀνω Λεσινίτση τοῦ Δελδίνου. Ἐπηρέτησεν ἐπὶ 44 ἔτη ὡς δημοδιδάσκαλος εἰς τὰ χωρία τοῦ Δελδίνου, τῆς Χειμάρρας, τοῦ Πωγωνίου καὶ τῶν Φιλιατῶν. Ἐλάβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν Βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1914. Ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικά, ἐφημερίδας καὶ ἡμερολόγια πλείστας μελέτας θρησκευτικοῦ, λαογραφικοῦ καὶ ἱστορικοῦ περιεχομένου. Τῷ 1966 ἐξεδόθη τὸ ἀνέκδοτον βιβλίον του «Τὸ Δέλδινον τῆς Β. Ἡπείρου», ἐπιμελεῖα τοῦ Λ. Βρανούση, ὅπερ ἀποτελεῖ πολύτιμον πηγὴν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Β. Ἡπείρου.

1. «Ν.Ε.Λ.», 8, 893.

2. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 309.

3. «Η.Χ.», 6 (1931), σ. 187.

4. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩΙ ΗΠΕΙΡΩΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΑΝΩΤΕΡΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΔΡΑΣΑΝΤΕΣ ΕΚΤΟΣ ΑΥΤΗΣ

Ἡ Βόρειος Ἥπειρος, πλὴν τῶν προειρημένων Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν, οἵτινες ἦσαν γέννημα καὶ θρέμμα αὐτῆς, ἐξέθρεψε καὶ ἀνέδειξε καὶ ἄλλας ἐκκλησιαστικάς φυσιογνωμίας, αἵτινες ἔδρασαν ἐκτὸς αὐτῆς. Μία δὲ τούτων, ὁ Σεραφεῖμ Β', ἐκόσμησε καὶ τὸν περίθλεπτον Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς Κων)λεως. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ οὗτοι ἄνδρες εἶναι οἱ ἐπόμενοι:

α' Ὁ Διονύσιος Μάντουκας, Μητροπολίτης Καστορίας (1694 - 1719) ¹

Κατήγετο ἐκ Μοσχοπόλεως. Λόγιος καὶ σοφὸς ἱεράρχης, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Πάμπερης γράφει ὅτι ἦτο «ἄνθρωπος εἰδήμων τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης καὶ πεπαιδευμένος τῆν τε θύραθεν φιλοσοφίαν καὶ τῆν ἱεράν θεολογίαν καὶ κήρυξ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου· ἀκροατῆς ἐγένετο τῶν ἐν Ἰταλίᾳ διδασκάλων».

β' Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Σεραφεῖμ Β' (1757 - 1761) ²

Κατήγετο ἐκ Δελβίνου τῆς Ἥπειρου. Διετέλεσε διάκονος τῆς Μητροπόλεως Δρύστρας. Ἐγένετο ἄγνωστον πότε, Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως, ἀπὸ δὲ τῆς 27 Ἰουνίου 1757 μέχρι τοῦ Μαρτίου 1761 Πατριάρχης Κων)λεως. Ἦτο λόγιος καὶ πολὺ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς προόδου. Ὁ Σέργιος Μακραιὸς ἐκφράζεται ἐγκωμιαστικῶς περὶ τούτου ὡς ἐξῆς: «Ἦν δὲ ὁ Παναγιώτατος κύριος Σεραφεῖμ Ἥπειρώτης τὸ γένος, εὐσεβῆς ἐξ εὐσεβῶν, εὐπατρίδης, φιλογενής, φιλότιμος, τολμηρὸς, γενναῖος, νοήμων, εὐμαθὴς μᾶλλον ἢ πολυμαθής»³.

Ὁ Σεραφεῖμ ἦτο σφόδρα ρωσόφιλος, διὰ τοῦτο ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλ-

1. Πατριαρχικὰ ἔγγραφα, τ. Β', σ. 857, 862. Εὐλογίου Κουρίλα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 100.

2. Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, Κων)λις 1884, σ. 649. «Η.Χ.», 6 (1931), σ. 157. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 49. Κ. Σάθα, «Ν.Φ.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 493.

3. Σ. Μακραιίου, Παρὰ Κ. Σάθα, «Ν.Φ.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 493.

τάνου εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα ἐφησύχαζεν ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ Σεραγίου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Οὐρλώφ (1770) ἐγκατέλειψε τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἤλθεν εἰς τὸν καταπλεύσαντα εἰς Πελοπόννησον Ρωσικὸν στόλον μετὰ τοῦ ὁποίου ἠγωνίσθη γενναίως ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος. Ἐξέδωκεν ἐγκυκλίους εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας, προτρέπων αὐτοὺς εἰς ἀνταρσίαν καὶ ὑποταγὴν εἰς τοὺς Ρώσους. Καταγγεληθεὶς διὰ τὴν στάσιν αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Θεοδοσίου καθηρέθη ὡς «ἀποστάτης, παραχοποιός, δημεγέρτης καὶ ἀνὴρ αἱμάτων». Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπαναστάσεως ἠναγκάσθη τῷ 1771 νὰ μεταβῆ εἰς Ρωσίαν, ἔνθα ἠξιώθη πολλῆς τιμῆς καὶ φιλοξενίας παρὰ τῆς αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης. Ἀπέθανε τῷ 1779 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ Μονῇ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος τῆς Δούμνας, τῆς ἐπαρχίας Πολτάδας, πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Πατριάρχου Κων)λεως Ἀθανασίου Γ' Πατελαρίου (1634 - 1651)¹ Ἐν τῇ ἐν Ἄθῳ Σκῆτῃ τοῦ Σεραγίου σώζεται ἡ προσωπογραφία τοῦ Σεραφεῖμ, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον κοσμεῖ καὶ τὴν αἶθουσαν τῶν τελετῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὁ Σεραφεῖμ ὑπῆρξε δραστήριος ἱεράρχης. Συνέστησεν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ σχολὴν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν μαθημάτων καὶ μετεκαλέσατο εἰς αὐτὴν, διδάσκαλον τοῦ φιλοσοφικοῦ τμήματος, τὸν σοφὸν κληρικὸν Εὐγένιον Βούλγαριν. Ὄργάνωσε τὴν ἀποστολὴν τοῦ Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ εἰς τὴν Ἡπειρον. Ἐμερίμνησε πολὺ περὶ τῆς εὐπρεπείας τῶν θείων σκηνωμάτων καὶ τοῦ κηρύγματος. Ὁ Σεραφεῖμ ὑπῆρξε ὄντως διαπρεπὴς ἱεράρχης, ὅστις ἐτίμησε τὸ Ἡπειρωτικὸν ὄνομα.

γ' Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Δαμασκηνὸς (1769 - 1780)²

Ἐγεννήθη ἐν Ἀργυροκάστρῳ τῆς Β. Ἡπείρου. Ἐμαθήτευσεν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐν Ἅγίῳ Ὄρει, ἔνθα ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς πρωτοσύγκελλος τοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ Β', εἶτα Μητροπολίτης Μελενίκου καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1769 Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Οἱ ἐν Κων)λει φίλοι του ἐπεδίωκον νὰ ἀναδιδάσουν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰθρόνου ἀντὶ τοῦ Πατριάρχου Θεοδοσίου Β' (1769 - 1773), ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτῶν ἀπέτυχον, διότι τῇ εὐνοίᾳ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ ἐξελέγη τὸ δεύτερον Πατριάρχης Κων)λεως ὁ Σαμουήλ Χατζερῆς (1773 - 1774). Πάραιτηθεὶς ὁ Δαμασκηνὸς τῷ 1780 μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ γενόμενος μοναχὸς μετωνομάσθη Δανιήλ. Ἐνταῦθα μονάζων διετέλει ἀλληλογραφῶν πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ πρὸς ἄλλα ἐπιφανῆ πρόσωπα. Ὁ Καισάριος Δαπόντες χα-

1. Γρηγόριος Παλαμάς, ἔτος Ε', τεύχ. Ξγ.

2 Κ. Σάββα, «Μ.Β.», 3 (1897), σ. 108. «Μ.Ε.Ε.», 8, 843. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 114. «Θ.Η.Ε.», 4, 916.

ρακτηρίζει τούτον ὡς «ἐπίσημον διὰ μάθησιν». Καί ὡς μοναχὸς ὁ Δαμασκηνὸς ἐξηκολούθει νὰ ἐνδιαφέρεται περὶ τῆς παιδείας τοῦ Ἕθνους, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Σεργίου Μακραίου ἀλληλογραφίας του. Ἦτο γνώστης τῆς ἰταλικῆς καὶ τουρκικῆς γλώσσης. Ἀπέθανε τῷ 1801 ἐν τῇ Βατοπεδινῇ σκήτῃ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.

δ' Ὁ ἐθνομάρτυς Λαρίσης Πολύκαρπος (1811 - 1821)¹

Κατήγετο ἐκ Δάρδας τῆς Κορυτσᾶς, γεννηθεὶς τῷ 1778. Τὸν βίον τοῦ κλεινοῦ τούτου ἱεράρχου, τοῦ προσφέροντος ἑαυτὸν θῦμα ἐπὶ τοῦ θωμοῦ τῆς Πατρίδος, ἀρχικῶς ἔγραψεν ὁ ἱεροδιάκονος αὐτοῦ Ἰγνάτιος καὶ εἶτα ὁ ἡγούμενος τῆς ἐν Βοβοστίτση μονῆς παρὰ τὴν Κορυτσᾶν. Ἔτυχε μεγάλης μορφώσεως, διότι ἠκροάσθη τοὺς σοφοὺς διδασκάλους Γεννάδιον ἐν Καστορίᾳ, Σακελάριον Γεώργιον ἐν Μοσχοπόλει καὶ Ἀθανάσιον Ψαλλίδα ἐν Ἰωαννίνοις. Τῷ 1806 ἐχειροτονήθη διάκονος, τῷ 1808 τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Γρωάδος, τῷ δὲ 1811 προήχθη εἰς Μητροπολίτην Λαρίσης. Καταδιωχθεὶς τῷ 1818 ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων κατέφυγεν εἰς Κων)λίην, ἐνθα μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐπέστρεψε τῷ 1820 εἰς Λαρίσας. Ἐκεῖ ἐπεδόθη ὀλοφύχως εἰς τὴν ὑπηρέτησιν τῶν σκοπῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821 συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Μαχμοὺτ Πασᾶ Δράμαλη καὶ ἐφυλακίσθη, διότι συνεννοεῖτο διὰ τὴν ἐπανάστασιν μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀγράφων, Χασίων, Ὀλύμπου κ.ἄ. Ἐν τῇ φυλακῇ ὁ Πολύκαρπος ὑπεδλήθη εἰς ἀφάνταστα μαρτύρια. Τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1821 ἤχθη ὑπὸ τῶν δημίων του εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Πηνειοῦ καὶ ἐκεῖ ἀπεκεφαλίσθη εἰς ἡλικίαν 43 ἐτῶν. Τὸ λείψανόν του ἐκηδεύθη καὶ ἐτάφη τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἐξῶθεν τοῦ ἱεροῦ θήματος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἀχιλλεῖου, χοροστατοῦντος τοῦ Ἐπισκόπου Θαυμακοῦ Κυρίλλου μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου. Οἱ Λαρισαῖοι, τιμῶντες τὴν μνήμην τοῦ μάρτυρος ἱεράρχου ἔστησαν ἀδριάντα αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του. Ὁ Πολύκαρπος διὰ τοῦ φρικτοῦ μαρτυρίου του ἐτίμησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἥπειρον.

ε' Ὁ Εὐρίπου Γρηγόριος, ὁ Ἀργυροκαστρίτης († 1828)²

Κατήγετο ἐξ Ἀργυροκάστρου. Ἐσφαλμένως ὁ Ἥπειρώτης Παρανίκας

1. Δ. Χατζηγιάνη, Ὁ Λαρίσης Πολύκαρπος, ἐν «Η.Ε.», 5 (1956), σ. 981. «Ε.Ε. Β.Σ.», 10 (1914), σ. 37. Ἰ. Λαμπρίδου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων, Μέρος Α', σ. 74. «Ε.Α.», τ. 3, σ. 61. Κ. Βοβολίνη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 122. Εὐλογίου Κουρίλα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 149.

2. Βλ. Εὐλογίου Κουρίλα, Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης, ἐν «Θεολογία», 7 (1929), σ. 349. Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, 3 (1954), σ. 5 κ.έ. «Η.Ε.», 3 (1954), σ. 256. Περιοδ. «Σωτήρ», ἔτος Α', σ. 87.

ἀναφέρει ὅτι κατήγετο ἐξ Εὐδοίας¹. Χαρακτηρίζεται ὡς ἱεράρχης ἐνάρετος, ἱεροπρεπῆς καὶ φιλόμουσος². Τῷ 1798 ἐγένετο Ἐπίσκοπος Παραμυθίας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγους μῆνας προήχθη εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Εὐρίπου. Ὁ Γρηγόριος διέπρεψε μεταξὺ τῶν ἡρώων τοῦ 1821 ἱεραρχῶν, μετασχὼν ἐνεργῶς τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Εὐδοίας. Ἀποτυχούσης τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπὶ διετίαν ὄλην ἐκρατεῖτο εἰς τὰς φυλακάς, ὑποστὰς τὰ πάνδεινα, ἀφέθη δὲ ἐλεύθερος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1823. Παρ' ὅλα τὰ δεινοπαθήματα αὐτοῦ μόλις ἐξῆλθεν ἐκ τῶν φυλακῶν ἀπετάθη καὶ πάλιν πρὸς τὴν «Ἑπερτάτην Βουλὴν» τῶν Ἑλλήνων, προσφέρων καὶ αὐθις ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος³. Τῷ 1823 ὁ Γρηγόριος ἀπεσύρθη εἰς Κέρκυραν, πλησίον τῶν πατριωτῶν του, ἐνθα διέμεινεν ἐπὶ τετραετίαν καὶ μετέφρασε τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰς τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν⁴. Τῷ 1827 τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, λαθὼν ὑπ' ὄψιν τὴν κατὰ τὴν τετραετίαν ἐν Κερκύρᾳ διατριβὴν ἄψογον στάσιν τοῦ Γρηγορίου, τὸ φιλήσυχον τοῦ χαρακτηρος του, ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Θρόνον Ἀθηνῶν, τὸν ὁποῖον διηκόνησε πλεόν τοῦ ἑξαμήνου. Ἀπέθανεν ἀρχὰς τοῦ 1828.

στ' Ὁ Μητροπολίτης Λαρίσης Νεόφυτος Β' (1875 - 1896)⁵

Ἐπὶ ἤρξεν οὗτος λόγιος ἱεράρχης καὶ συγγραφεὺς. Κατήγετο ἐκ Πετσᾶς τοῦ Δελδίνου. Διετέλεσε τὸ πρῶτον Μητροπολίτης Φαναρίου - Φαρσάλων καὶ εἶτα Λαρίσης, ἐνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1896.

Ἄλλος ἱεράρχης ἐκ Β. Ἡπείρου ὁρμώμενος καὶ δράσας ἐκτὸς αὐτῆς ἀναφέρεται ὁ Μητροπολίτης Πρακλείας Κύριλλος Κωνσταντινίδης (1830), ἐκ Δρόβιανης⁶.

1. Μ. Παρανίκα, Σχεδιάσμα... , Κων)λις 1867, σ. 175.

2. Περιοδ. «Σωτήρ», ἐνθ. ἄνωτέρω.

3. Λ. Κουτσοῦκα, Γενικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Β', Ἀθήναι 1864, σ. 62 - 82.

4. «Πανδώρα», 14 (1864), σ. 165 - 170.

5. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 117. «Ε.Φ.Σ.Π.», 10 (1914), σ. 280. «Θεολογία», 7 (1929), σ. 361.

6. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 117.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩΙ, ΗΠΕΙΡΩΙ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΞΕΝΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ, ΠΡΟΣΦΟΡΑΙ ΚΑΙ ΘΥΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩΙ, ΗΠΕΙΡΩΙ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

I. ΞΕΝΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

α' Ἐξισλαμισμοὶ

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν θρησκευτῶν μόνον ὁ ἰσλαμισμὸς ὤρισεν ὡς δόγμα τῆς διαδόσεως αὐτοῦ τὴν κτηνώδη βίαν. Μόνον αὐτὸς παραγγέλλει ρητῶς «σφάζετε τοὺς ἀπίστους ἕως ὅτου ἀναγκασθῶν νὰ ὁμολογήσουν τὸ ἰσλάμ». Αἱ ποικίλαι λοιπὸν καταπιέσεις τῶν Τούρκων, τὰ ἄμεσα ὑλικά συμφέροντα τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ καταθλιπτικὴ φορολογία τῶν χριστιανῶν ραγιαδῶν ἦσαν τὰ κυριώτερα αἷτια, τὰ ὁποῖα παρεκίνουσιν ἄτομα, οἰκογενεῖας ἢ καὶ πληθυσμοὺς ἀκόμη εἰς τὸν ἰσλαμισμὸν.

Εἰς τὴν Β. Ἡπειρον ἤρχισαν οἱ ἔξισλαμισμοὶ τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ Μουράτ Β' (1421 - 1451), ἐνετάθησαν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου τοῦ Σχολαστοῦ (1611) καὶ ἔλαβον τὴν μορφήν καταιγίδος μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1768². Τὸ ρεῦμα τῆς ἐξωμοσίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εἶχε λάβει τόσην ἔκτασιν εἰς τὴν Β. Ἡπειρον, ὥστε κατὰ μὲν τὸν Σπ. Ἀραβαντινὸν ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος νὰ κατακλύσῃ ὅλην τὴν Ἡπειρον³, κατὰ δὲ τὸν Ἰταλὸν περιηγητὴν Montealvano ὑπῆρχεν ὁ φόβος ἐξισλαμισμοῦ ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Β. Ἡπέρου ἐντὸς μιᾶς μόνης δεκαετίας. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἡπειρον αἱ πιέσεις τῶν Τούρκων γίνονται ἀνυπόφοροι, ἡ δὲ δημιουργηθεῖσα κατάστασις ἀφαντάστως τραγικὴ καὶ ἀπελπιστικὴ. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπεφάνη εἰς τὰ δύσμοιρα ἐκεῖνα μέρη τῆς Ἡπέρου

1. Α. Παπαδοπούλου, Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἐν «Ε.Ε.Β.Σ.», 2 (1925), σ. 86.

2. Φ.Μιχαλοπούλου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 42.

3. Σπ. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ Πασᾶ, Ἀθῆναι 1895, σ. 29.

ἓνα φῶς, μία παρηγορία, ὁ "Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν φλογερῶν κηρυγμάτων του καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως πολλῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἀνέκοψε τὸ κῆμα τοῦ ὁμαδικοῦ ἐξισλαμισμού τῶν Χριστιανῶν εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑπειρον.

Πρῶτοι οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν τὸ παράδειγμα τοῦ ὁμαδικοῦ ἐξισλαμισμού εἰς τὴν Β. Ἑπειρον ἦσαν οἱ τιμαριοῦχοι χριστιανοὶ (σπαχήδες ἢ σπαήδες) τοῦ Δελδίνου, τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τῆς Πρεμετῆς, ἐξισλαμισθέντες ὁμαδικῶς κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν τῷ 1635, ὕστερον ἀπὸ τὴν νικηφόρον ἔκβασιν ἑνὸς πολέμου ἐναντίον τῶν Περσῶν¹. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐξισλαμισθέντας σπαχήδας, ὡς διαπιστώνει καὶ ὁ Γάλλος περιηγητὴς θαρῶνος Tott², φαίνεται ὅτι εἰς τὰς ἀρχὰς ὑπεκρίνοντο καὶ ἕξω ὡς κρυπτοχριστιανοί, ἀλλ' οἱ ἀπόγονοὶ των ἀνατρεφόμενοι μετὰ τῶν μουσουλμάνων καὶ συνδεόμενοι μεταξὺ των διὰ ποικίλων δεσμῶν ἐξοικειώθησαν μὲ τὸν ἰσλαμισμόν, θαυμασίως δὲ καὶ ἀνεπαισθήτως ἐπισηθίσθησαν εἰς τὰ δόγματά των³. Ἵπάρχει μάλιστα παράδοσις κατὰ τὴν ἐποικίαν ἕν μῆλος τῆς οἰκογενείας τῶν σπαχήδων ἐδέχθη τὸν ἰσλαμισμόν διὰ τὴν διατήρησιν τῶν κτημάτων της. Οἱ ἐξισλαμισθέντες χριστιανοὶ ἐγένοντο οἱ φανατικώτεροι Τοῦρκοι καὶ πολλοὶ τυραννικοὶ ἔναντι τῶν χριστιανῶν.

Πιθανῶς κατὰ τὰ ἔτη 1600 - 1635 ἐξισλαμίσθησαν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Δρογότι τῆς περιοχῆς Τεπελενίου καὶ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν τριάκοντα χωρίων τῆς ἡρωϊκῆς Χειμάρρας, ὡς τοῦτο διαφαίνεται ἐκ μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Νεοφύτου Ροδινοῦ, ἀποσταλείσης ἐκ Κονίτισης τῷ 1648 πρὸς τὸν Ρεφενδάριον τῆς Παραμυθίας⁴. Μέχρι τοῦ ἔτους 1745 εἶχον ἐξισλαμισθῆ καὶ τὰ τριά-

1. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκησε περὶ τὰ 30 ἔτη (1620 - 1650) καὶ ἔλαβον μέρος περὶ τοὺς 12 χιλιάδας σπαχήδας τῆς Β. Ἑπείρου καὶ τῆς Κονίτισης. Κατὰ τὴν πρῶτην φάσιν τῆς μάχης οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἐκινδύνευσαν νὰ ἐξοντωθοῦν. Τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν οἱ σπαχήδες ὑψώνοντες τὰς σημαίας των μὲ τὸν Ἅγιον Γεώργιον ὤρμησαν εἰς τὴν μάχην, ἀπέκρυσαν τοὺς Πέρσας καὶ μετέβαλον τὴν πορείαν τῆς μάχης. Ταπεινωμένοι ὁμως οἱ Τοῦρκοι στρατηγοί, ἐτόνισαν εἰς τὸ Διδάν τὸν κίνδυνον τῆς παρουσίας τοιούτων χριστιανικῶν στρατευμάτων ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς αὐτοκρατορίας. Κατόπιν τῶν ἐκκλήσεων αὐτῶν ὁ Σουλτάνος διέταξεν, ὅπως εἰς τὸ μέλλον οὐδεὶς χριστιανὸς σπαχῆς ὑπηρετεῖ εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατόν, ἂν δὲν ἀλλάξη τὸ θρήσκευμά του. Τότε οἱ περισσότεροι σπαχήδες, διὰ νὰ μὴ κατατήσουν ἀκτήμονες, ἐξισλαμίσθησαν. (Π. Ἀραβαντινοῦ, τ. Α, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 225 καὶ Β, σ. 263. Σπ. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 46, ὑπ. 1).

2. Οὗτος ἐγνώρισεν εἰς τὴν Κριμαϊάν δύο Ἑπειρώτας σπαχήδας, οἱ ὁποῖοι ὡμίλουν μεταξὺ των ἑλληνικὰ καὶ ὠρκίζοντο εἰς τὸν σταυρόν. Αὐτοὶ ὡμολόγησαν εἰς αὐτὸν ὅτι ἦσαν μουσουλμάνοι μόνον διὰ τὸ τιμάριον (*de Tott, meimores sur et les Tartares, Amsterdam 1748, Μέρος 2, σ. 208 - 209*).

3. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Α, Θεσσαλονίκη 1961, σ. 106.

4. Κ. Λαζαρίδου, Οἱ Τοῦρκοι Σπαχήδες, ἐν «Η.Ε.», 1 (1950), σ. 10.

5. Π. Πουλίτσα, Ἐπιγραφαί... , ἐνθ. ἄνωτ., σ. 86. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, Ἀθήναι 1862, σ. 435.

κοντα χωρία τῆς Χειμάρρας, τὰ ὅποια ἀπετέλουν τὴν «Αὐτόνομον συμπολιτείαν τῶν Κεραυνίων». Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἤρχισε καὶ ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου. Ὁ κώδιξ τῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως Δελβίνου ἀναφέρει ὅτι ὁ εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος Ἐπίσκοπος Χειμάρρας καὶ Δελβίνου Ζαχαρίας «Βλέπων τὴν ἐπαρχίαν του νὰ βαδίζῃ εἰς τὴν νεωτέραν θρησκείαν τῶν Ὀθωμανῶν» ἀποσύρεται εἰς τὴν Χειμάρραν καὶ ἀποθνήσκει τῷ 1682 ἐκ τῆς λύπης του¹. Τῷ 1760 τριάκοντα ἕξ χωρία τῶν Σκιπεταρίδων πρὸς Ν τῆς Πρεμετῆς, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα Καραμουρατάδες, πιεζόμενοι ἀπὸ τῆς φορολογίας καὶ τὰς καταδιώσεις ἠσπάσθησαν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας τὸν ἰσλαμισμὸν, οἱ δὲ ὀλίγοι κάτοικοι οἱ ὅποιοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν τῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν².

Κατὰ τὰ ἔτη 1735 - 1740 τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς περιφερείας Δελβίνου εἶχεν ἐξομώσει³. Τῷ 1730 ἐξισλαμίσθησαν διὰ τὰ χωρία τῆς βορείως τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐπαρχίας Κουρβελεσίου⁴ ἀπὸ δὲ τοῦ 1700 ἤρξατο κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν καὶ ὁ ἐξισλαμισμὸς τοῦ Ἀργυροκάστρου, οἱ πλεῖστοι κάτοικοι τοῦ ὁποίου τότε ἐξεπατρίσθησαν εἰς Ἰωάννινα, Κέρκυραν καὶ ἀλλαχοῦ⁵. Μάρτυρες τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν μερῶν τούτων εἶναι αἱ εἰσέτι σωζόμεναι ποικίλαι τοπικαὶ παραδόσεις, αἱ ἐλληνικαὶ ὀνοματοθεσίαι, τὰ χριστιανικὰ ὀνόματα εἰς Ἀλβανικὰς οἰκογενείας⁶ καὶ τὰ χριστιανικὰ ἐπώνυμα τῶν Λιάπηδων⁷. Ἐξ ἄλλου εἰς τοὺς κώδικας πολλῶν μονῶν ἀναγράφονται ὀνόματα χωρίων, τὰ ὅποια σήμερον εἶναι μουσουλμανικά. Ὁ δὲ Leak ἀναφέρει ὅτι καὶ γάμοι ἐτελοῦντο μεταξὺ Λιάπηδων καὶ χριστιανῶν καὶ ὅτι τὰ ἐκ τῶν

1. Θ. Μπαμίχα, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 59.

2. Ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν Καραμουρατῶν ἔλαβε χώραν ὡς ἐξῆς: Εὐρισκόμενοι οὗτοι ἐν ἀπελπίσει ἐκ τῶν ἀνυποφόρων δεινῶν τῶν Τούρκων ἀπεφάσισαν πρὸ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τὸν νὰ προκαλέσουν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ δι' αὐστηρῶν ν(στειῶν καὶ προσευχῶν. Ματαιίως ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῶν προσεπάθησε νὰ ματαιώσῃ αὐτῶν τὸ σχέδιον τοῦτο. Οὕτω ὅταν ἐπέρασαν αἱ νηστεῖαι τοῦ Πάσχα, τὰς ὁποίας ἐτήρησαν μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος, τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως, ἀφοῦ εἶδον ὅτι τὰ δεινά των δὲν ἔλαβαν τέλος ἀπηρνήθησαν τὴν θρησκείαν των καὶ ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τὸν Ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἱερεῖς των ἐκάλεσαν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἰμάμηδες καὶ καδὴ (Rouquerville, voyage dans la Grèce, τ. Α, Paris 1826, σ. 259. Φ. Μιχαλοπούλου, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 42. Α. Βακαλοπούλου, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 369).

3. Ι. Λαμπρίδου, Ἠπειρωτικαὶ μελέται, Δ, τεύχ. Β, σ. 73. Κ. Σκόκου, Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον, 1915, σ. 111.

4. «Μ.Ε.Ε.», 5, 402.

5. Π. Ἀραβαντινοῦ, Α, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 49.

6. Οὕτω, λ.χ., Λάμτσης = Χαράλαμπος, Πέτσιος = Πέτρος, Ντίνος = Κωνσταντῖνος (Κ. Σκόκου, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 98).

7. Οὕτω λ.χ. Γαϊτάξ Νικόλας, Σέϊντο Βασίλης, Χαλήλ Μηνᾶς, Ρετζέπ Ντίνος (Κ. Σκόκου, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 98).

γάμων τούτων γεννώμενα τέκνα, τὰ μὲν ἄρρενα ἀνετρέφοντο ὡς μωαμεθανοί, τὰ δὲ θήλεα ὡς χριστιανοί¹. Προσέτι εἰς τὸ Ἄργυρόκαστρον χριστιανοὶ καὶ μουσουλμάνοι εἶχον ἄλλοτε κοινὸν τόπον προσευχῆς, τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, αἱ δὲ μουσουλμανίδες διερχόμεναι πρὸ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐτέλουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ². Δὲν χωρεῖ ἐπομένως οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι οἱ πλεῖστοι κάτοικοι τῶν ἐν Β. Ἠπειρῷ Ἀλβανικῶν συνοικισμῶν δὲν κατάγονται ἐξ Ἀλβανῶν μεταναστευσάντων ἐξ Ἀλβανίας, ἀλλ' ἐκ χριστιανῶν ἐξισλαμισθέντων.

Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ἐξισλαμίσθησαν αἱ περιφέρειαι Αὐλῶνος, Μπερατίου, Μουζακιᾶς, τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Δεβολαίας ἐπαρχίας, τῶν τριῶν περιοχῶν τῆς Πρεμετῆς — Δεινίστης, Ρίζης καὶ Τσερίας — καὶ ἡ περιφέρεια Κουδέσης³. Οἱ κάτοικοι δὲ τῶν τριάντα πέντε χωρίων τοῦ τμήματος Σπαθιάς κειμένου μεταξὺ Ἐλθασανίου, Βερατίου, Γκόρας καὶ Μόκρας, φημιζόμενοι διὰ τὴν μεγάλην ἀνδρείαν καὶ τὸ πολεμοχαρές, παρέμειναν κρυπτοχριστιανοὶ μέχρι τοῦ 1904, ὅποτε τῇ προστασίᾳ τῆς ὀρθοδόξου Ρωσίας ὁμολόγησαν δημοσίως πλεόν τὸν χριστιανισμόν, χωρὶς οὐδεμίαν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως⁴.

Οἱ ἀνωτέρω ἐξισλαμισμοὶ ἐδεκάτισαν τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Β. Ἠπειροῦ, ὁ ὁποῖος μέχρι τότε ἐπλειοψήφει ἀπολύτως ἔναντι τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ἓνα πρὸς δέκα⁵ καὶ μετέτρεψαν οὕτω τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν εἰς σχετικὴν. Εἰς τὰς περιφέρειας Αὐλῶνος, Μπερατίου, Μουζακιᾶς ἡ ἐθνικὴ ἀλλοίωσις ὑπῆρξεν ἀνεπανόρθωτος.

Παρ' ὅλους τοὺς ἐξισλαμισμούς, τοὺς ἐξανδραποδισμοὺς καὶ τὰς βιαίας μετοικήσεις τῶν Ἑλλήνων τῆς Β. Ἠπειροῦ ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τούτων ἔναντι τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων παρέμεινεν ἀνωτέρα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος — πλὴν τῶν περιφερειῶν Αὐλῶνος καὶ Βερατίου — ὡς μαρτυροῦν ἐπίσημοι στατιστικαὶ γενόμενοι κατὰ καιροῦς, ὡς ἡ τοῦ Baldacci (1900)⁶ ἢ τοῦ D' Apire (1913) καὶ ἄλλων⁷. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ Api-

1. Leak, Travels in Northern Greece, τ. Α, σ. 49.

2. Ν. Πατσέλη, Οἱ μωαμεθανοὶ εἰς τὴν Ἠπειρον, ἐν «Η.Ε.», 16 (1967), σ. 9.

3. «Πανδώρα», 19 (1869), σ. 252.

4. Οἱ κρυπτοχριστιανοὶ Σπαθιώται ἐτέλουν μετὰ πολλῶν ἐπιφυλάξεων τὴν νύκτα τὰς ἱεράς ἀκολουθίας εἰς ὑπογείους ἐκκλησίας. Ἐτήρουν μετὰ μεγάλης εὐλαθείας τὰ δόγματα τῆς θρησκείας καὶ αὐστηρότατα τὰς νηστείας. Ἐφερον δύο ὀνόματα, ἐν μουσουλμανικὸν καὶ ἐν χριστιανικόν. Τὸν νεκρὸν αὐτῶν συνώδευεν ὁ Χότζας εἰς τὸν τάφον, ἀφοῦ προηγουμένως κατὰ τὴν νύκτα ὁ ἱερεὺς ἀνεγίγνωσκε τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν (Κ. Σκενδέρη, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 80).

5. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ. ἀνωτ., Α, σ. η.

6. Λ. Μελά, Ἡ Βόρειος Ἠπειρος καὶ τὸ ἐθνικὸν ζήτημα, ἐν «Η.Ε.», ἔτος 1965, σ. 89.

te, διπλωματούχου τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, εἰς μὲν τὸ Σαντζάκιον τοῦ Ἀργυροκάστρου ὑπῆρξαν Ἑλληγες χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι 66.250, Ἀλβανοὶ 51.610 καὶ διάφοροι Τούρκοι καὶ Ἑβραῖοι 7.000, εἰς δὲ τὸ Σαντζάκιον Κορυτσᾶς Ἑλληγες χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι 62.250 καὶ Ἀλβανοὶ 37.000¹. Συμφώνως τῇ στατιστικῇ ταύτῃ ἢ ἀριθμητικῇ ὑπεροχῇ τῶν Ἑλλήνων ἔναντι τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων εἰς τὰς περιφερείας Ἀργυροκάστρου καὶ Κορυτσᾶς ὑπῆρξε καταφανής. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὸ 1914, ὅτε τὸ πρῶτον ἀπηλευθερώθη ἡ Β. Ἡπειρος, μετὰ δουλείαν πολλῶν αἰῶνων, αἱ ἐκεῖ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι ἀνῆρχοντο εἰς 527 μὲ ἀντίστοιχον περίπου ἀριθμὸν ἱερέων. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται κατὰ περιοχὰς εἶχον ὡς ἐξῆς: Ἀργυροκάστρου 94, Χειμάρρας 20, Δελβίνου 73, Λεσκοβικίου 25, Τεπελενίου 18, Πρεμετῆς 36, Πωγωνίου 9, Κολωνίας 23, Κορυτσᾶς 78 καὶ Αὐλῶνος καὶ Βερατίου 151². Αἱ ἀνωτέρω ἐκκλησίαι διεδραμάτισαν σπουδαιότατον ρόλον ἐν Β. Ἡπείρῳ, οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συνδεομένου ἐθνικοῦ φρονήματος.

β' Καθολικὴ προπαγάνδα

Ἦδη ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν ἐν Β. Ἡπείρῳ Φραγκισκανοὶ μοναχοί, οἱ ὁποῖοι ἐφωδιασμένοι μὲ φερμάνια τοῦ Μωάμεθ Β' διέτρεχον τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἡπειρον προσηλυτίζοντες τοὺς ὀρθόδοξους χριστιανοὺς εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα³. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1840 ἐμφανίζονται ἐν Β. Ἡπείρῳ καὶ Ἰησουῖται μοναχοί, ἐκτελοῦντες ἐντολὰς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας⁴. Πρῶτοι οἱ Μιρδίται, φυλὴ ἀλβανικὴ, κατοικοῦσα εἰς τὴν Βόρειον Ἀλβανίαν, προσηλυτίσθησαν εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα ἐπὶ Πάπα Ἰννοκεντίου Δ' (1243 - 1254)⁵. Βραδύτερον διεδόθη ὁ ρωμαιοκαθολικισμὸς καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Βορείου Ἀλβανίας, ὡς τὴν Ραγοῦσαν, τὸ Ἀντίβαρι, τὸ Δουλτσίνο, τὴν Σκόδραν καὶ τὸ Δυρράχιον. Ἐκ τούτων ἡ Σκόδρα, τὸ Δυρράχιον καὶ ἐπὶ πλέον τὸ Ἀλέσσιον ἀπέβησαν καὶ ἔδραι ρωμαιοκαθολικῶν Ἐπισκοπῶν⁶. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐπεδιώχθη πολλὰς φοράς ὁ προσηλυτισμὸς τῶν Χειμαρριωτῶν εἰς τὸν καθολικισμὸν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησιμοποιήθη ἐκ μέρους τοῦ Πάπα ὁ ἐκ Κύπρου ἀρνησίθρησκος Νεόφυτος Ροδινός. Ἐκπαιδευθεὶς οὗτος δαπάνη τῆς προπαγάνδας ἐν τοῖς ἱεροσπουδαστηρίοις τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἰσπανίας

1. Περιοδ. Ligue Internationale pour la défense du Droit des peuples No 3, Paris 1913, σ. 174.

2. Δ. Εὐαγγελίδου, «Β.Η.», ἐνθ. ἀνωτ., 13, 105. Κ. Βοβολίνη, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 215.

3. Α. Μαμποπούλου, Ἡ Ἡπειρος, Ἀθήναι 1961, σ. 5.

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι. «Μ.Ε.Ε.», 17, 246.

6. Κ. Ἀμάντου, Οἱ Βόρειοι γείτονες, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 143. «Θ.Η.Ε.» 12, 25.

έστάλη κατ' ἀρχὰς εἰς Πολωνίαν καὶ Ἑλλάδα, ἵνα ἐπιτοπίως καταπολεμήσῃ τὸ σχίσμα, καὶ εἶτα εἰς Ἑπίρειον καὶ ἰδίως εἰς Χειμάρραν πρὸς προσηλυτισμόν¹. Διέμεινε ὁ Νεόφυτος εἰς Χειμάρραν ἐπὶ ὀκτώ ἔτη, μυρίας ὑποστάς κακουχίας, στερήσεις καὶ διωγμούς, τέλος δὲ ἐξεδιώχθη².

Ἡ λατινικὴ προπαγάνδα εἰς τὴν Β. Ἑπίρειον δὲν εὔρε πρόσφορον ἔδαφος, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι ἦτο ὑψηλὸν τὸ ὀρθόδοξον καὶ ἐλληνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων ἐν αὐτῇ, ἀφ' ἐτέρου δὲ διότι ἀντέδρασαν οἱ ὀρθόδοξοι Ἀρχιερεῖς, ὁ Κληρὸς καὶ ὁ λαὸς τῆς περιοχῆς. Χαρακτηριστικὸν καὶ πολὺ πληροφορικὸν τῆς τότε θρησκευτικῆς καταστάσεως ἐν Β. Ἑπίρειῳ εἶναι μακρὸν γράμμα (ἐγκύκλιος) τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Καλλινίκου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν Ἐπισκόπου Χειμάρρας Σεραφεῖμ, συντεταγμένου ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 16 Ἰουνίου 1662 καὶ ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα τῆς Ἐπισκοπῆς Χειμάρρας³. Εἶναι τὸ γράμμα τοῦτο ἀφοριστικὸν «ἀφοροχάρτι» κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Δυρραχίου Συμεῶν Λάσκαρη, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ἐν αὐτῷ ὡς διάβολος ἐπίδουλος, ἐχθρὸς τῆς πίστεως, πλάνος καὶ ἀπατεῶν καὶ ὀλέθριος πολέμιος τῆς Ἐκκλησίας⁴. Ἐν τῷ ἀφοριστικῷ τούτῳ γράμματι καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Ἰλαρίων Κιγάλας χαρακτηρίζεται ὡς «σκωληκόβρωτον καὶ μέγα θηρίον καὶ μέγας ἐχθρὸς καὶ ἐπίδουλος τῆς πίστεως»⁵. Ὁ Ἰλαρίων οὗτος, γεννηθεὶς τῷ 1624 ἐν Κύπρῳ ὑπῆρξεν εἰς τῶν πλέον πεπαιδευμένων καὶ διαπρεπεστάτων κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας, γράψας πλεῖστα ἔργα εἰς τὴν ἐλληνικὴν, λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν⁶. Ἀνεκλήρῳχθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Παρθενίου Δ' (1657 - 1662) «μέγας θεολόγος καὶ ἔξαρχος τῶν ἀπανταχοῦ διδασκάλων»⁷. Πιθανῶς ὁ Ἰλαρίων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Ἰταλίᾳ παραμονῆς του ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξεν εἰς τὰς συζητήσεις του, ἀλλὰ βραδύτερον ἀπειμακρύνθη ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, ὡς διαφαίνεται ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ὁμολογιῶν πίστεως αὐτοῦ.

Τῷ 1828 πλέον τῶν δέκα ἑξ χιλιάδων Χειμαρριωτῶν, ἐκ τῶν καταφυγόντων εἰς Πάνορμον τῆς Ἰταλίας καὶ ἐνταχθέντων ἐκεῖ εἰς τὴν τιμητικὴν φρουρὰν τοῦ βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος αὐτῶν (1798) ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ Πασᾶ, ἠναγκάσθησαν νὰ γίνουν Οὐνῖται, ἀλλ' οὔτοι τῷ 1875 ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν⁸. Μετὰ τὴν

1. Κ. Σάθα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 432.

2. Αὐτόθι, «Ν.Φ.», Ἀθήναι 1867, σ. 266.

3. «Η.Ε.», 3 (1954), σ. 579. Β. Μπαρᾶ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 158 κ.έ.

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι.

6. «Κυπριακὰ Χρονικά», 3 (1925), σ. 47. «Θ.Η.Ε.», 7, 554.

7. Αὐτόθι.

8. Λ. Σπύρου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 87.

κατάληψιν τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας (1938) ἐξεδηλώθη σαφῆς ἡ πρόθεσις πρὸς ὑπαγωγὴν τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, διὰ πιέσεως τοῦ αὐτοανακηρυχθέντος Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας Χριστοφόρου, ὅστις ἐφαίνετο καμπτόμενος, ἀλλ' ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπετράπη κατόπιν τῆς σθεναρᾶς ἀντιδράσεως τῶν ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἀργυροκάστρου Παντελεήμονος καὶ τοῦ Κορυτσᾶς Εὐλογίου¹. Οὕτως ἡ προπαγάνδα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας δὲν κατώρθωσε νὰ καρποφορήσῃ εἰς τὴν Β. Ἠπειρον, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ ἐμφάνισις καθολικῶν ἱερέων εἰς αὐτὴν ἐπροκάλει ἀποστροφὴν καὶ ἀποδοκιμασίαν ἐκ μέρους τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς σημείωμα Ἠπειρωτικῆς ἐφημερίδος: «Εἰς Ἀργυρόκαστρον, ὅπου οὐδέποτε ὑπῆρξεν, οὔτε σήμερον ὑπάρχει οὐδεὶς καθολικός, ἀφίχθησαν δύο λατίνοι ἱερεῖς, μετὰ τὴν πρόθεσιν νὰ ἀνεγείρουν δυτικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ παρουσία αὐτῶν κατατρομάζει τὰ θρόφῃ, κινεῖ τὴν περιέργειαν τῶν ἀπλοϊκῶν κατοίκων, οἵτινες ἐξέρχονται κατὰ τὴν διάβασιν αὐτῶν, ἵνα τοὺς περιεργασθῶσιν, προκαλεῖ τὴν ἀποστροφὴν πάντων καὶ ἀποδοκιμασίαν εἰς τοὺς μελετωμένους σκοπούς των»².

2. ΠΡΟΣΦΟΡΑΙ ΚΑΙ ΘΥΣΙΑΙ

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ἡ Β. Ἠπειρος ὑπέστη ὑπὸ τῶν ποικιλογύμων ἐχθρῶν τῆς καὶ δὴ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦντος Μουσουλμανικοῦ Ἀλβανικοῦ στοιχείου παντοῖα δεινά, ὡς φοβεροὺς διωγμούς, ἐξανδραποδισμούς, φυλακίσεις, μαστιγώσεις, κατατομήσεις, πυρκαϊὰς χωρίων, καταστροφὰς ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν, πιέσεις ἐξισλαμισμού, ἀρπαγὰς συζύγων καὶ περιουσιῶν καὶ πολλὰ ἄλλα. Οὕτω λ.χ. ἀπὸ τοῦ 1585 ἤρχισεν ἡ ἐρήμωσις τῶν κυριωτέρων πόλεων καὶ κωμῶν τῆς Καραμουταρίας³. Τῷ 1650 ὁ Ἀβδουλάχ Πασσᾶς ἐξώντωσεν ὑπὲρ τὰς χιλιάς πεντακοσίας οἰκογενείας τοῦ Δελβίνου καὶ ἐσφετέρισθη τὰς περιουσίας αὐτῶν⁴. Τῷ 1680 ἠρημώθη ἡ Δολδίτσα, ἡ μεταξὺ Χλωμοῦ καὶ Σκωριάδων⁵. Τῷ 1714 ἠρημώθη ἡ Πολύτσιανη μετὰ τῆς γείτονος Πάρας⁶. Ἀπὸ τοῦ 1730 μέχρι τοῦ 1735 οἱ Λιάπηδες ὑπὸ τὸν Ἀβεδὶν Βέη, ἀρχηγοῦντος τοῦ Γκιώνη Λέκκα, κατέστρεψαν ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία τῆς

1. Παντελεήμονος, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 73.

2. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου», ἀριθμ. φύλλ. 522, τῆς 8-10-1905, σ. 2.

3. Ι. Λαμπρίδου, ἐνθ. ἄνωτ., τεύχος Ζ, σ. 58.

4. Ζώτου Μολοττοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 73.

5. Ἰωακεῖμ Μαρτιανοῦ, Μητρ., Ἡ Μοσχόπολις, ἐπιμελεία Σ. Κυριακίδου, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 32.

6. Αὐτόθι.

περιφέρειας Δελβίνου¹. Τῷ 1798 ὁ Ἄλῃ Πασᾶς κατέστρεψε τὰ χωρία τῆς Χειμάρρας Νιβίτσαν, Ἅγιον Βασίλειον, Πικέρνη καὶ Μπόρσι². Τῷ 1769 οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐξηφάνισαν τὴν Μοσχόπολιν καὶ ἐλεηλάτησαν τὸν πλοῦτον αὐτῆς³. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὡσαύτως τρόπον ἐξεκενώθησαν καὶ ἠρημώθησαν τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων καὶ κωμῶν τῆς Ὀπαρε, ὅλαι ἀνεξαίρετως αἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βελεγράδων κοινότητες τοῦ τμήματος Τομορίτσας καὶ Σκραπαρίου, πάντα τὰ χωρία τῆς Σουλιόβας, τῆς περιοχῆς τῶν Ὁμαλοκάστρων καὶ τὰ περὶ τὸν Αὐλῶνα καὶ τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ Γενούσου ποταμοῦ⁴. Οἱ κάτοικοι τῶν δοκιμαζομένων τούτων περιοχῶν, ἄλλοι μὲν ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἐφονεύθησαν, ἄλλοι ἐπωλήθησαν ὡς σκλάβοι καὶ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὴν Κέρκυραν, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς ἄλλας περιοχάς⁵.

Εἰς ὅλας ὅμως τὰς περιπετείας καὶ τὰς συμφορὰς ὁ βορειοηπειρωτικὸς λαὸς εἶχε πάντοτε στήριγμα καὶ καταφυγὴν τὴν Ὁρθόδοξον ἐν Β. Ἠπειρῷ Ἐκκλησίαν. Πολλοὶ ἱεράρχαι μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς αὐτῆς, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος, ἐγένοντο σημαιοφόροι τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἡγήτορες ἐθνικῶν κινήματων καὶ θαρραλεοὶ πολεμισταί. Τισὶν ἀναφέρομεν ἐκ μὲν τῶν Ἐπισκόπων τὸν Δρυϊνουπόλεως Ματθαῖον (1611), τὸν κυριώτερον πρωτεργάτην τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου, καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Δρυϊνουπόλεως Σοφιανόν, ἔχοντα ὄρητήριον τῶν ἐθνικῶν του ἀγῶνων τὴν ἐν Πολυτσιάνῃ μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐκ δὲ τῶν ἱερέων τὸν ἥρωα Παπᾶ Γιάννη ἐκ Μαχαλά του Δελβίνου, ἥρωϊκῶς ἀγωνισθέντα κατὰ τῶν Τούρκων⁶, τὸν Παπᾶ Νεῖλον ἐξ Ἁγίου Ἀνδρέου, περιώνυμον διὰ τὰ ἀνδραγαθήματά του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1670⁷, τὸν Παπᾶ Τάμαλην ἐκ Δίβρης, διαπρέψαντα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1875 μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἰωάννου Νιάρου καὶ τὸν ἡγουμένον τῆς μονῆς Θεολόγου Φιλῆμονα ἐξ Ἁγίου Ἀνδρέου, πρωτοστατήσαντα εἰς τὸ ἀπελευθερωτικὸν κίνημα τοῦ Λυκουρσίου (1878)⁸.

Ἐπὶ πλεόν πλεῖστοι κληρικοὶ τῆς Β. Ἠπειροῦ, κατὰ τὰς ἐθνικὰς συμφορὰς καὶ τὰς διαδοχικὰς αὐτῆς ὑποδουλώσεις, ἄλλοι μὲν ἐξωρίσθησαν, ἐβασανίσθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν, ἄλλοι δὲ ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐκ τῶν μαρτυρησάντων κληρικῶν τῆς Β. Ἠπειροῦ εἶναι γνωστὰ τὰ ὀνόματα τοῦ ἱερέως Παπαγιάννη, πεσόντος κατὰ τὰς μάχας τοῦ Λυκουρσίου, ἀφοῦ πρότερον ἐφό-

1. Ζώτου Μολοττοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 75.

2. Λ. Σπύρου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 86.

3. «Ν.Ε.», 12 - 13 (1912 - 1913), σ. 160.

4. Ἰωακεῖμ Μαρτιανοῦ, Μητρ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 32.

5. Κ. Μέρτζιου, Τὸ ἐν Βενετία Κρατικὸν Ἀρχεῖον, ἐν «Ν.Χ.», 15 (1940), σ. 420 κ.έ. Σπ. Στούπη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 45 κ.έ.

6. Β. Μπαρά, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 43.

7. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 116.

8. Αὐτόθι.

νευσε δέκα ἕξ Τούρκους¹, τῶν ἐκ Σωπικῆς ἱερέων Κωνσταντίνου Μαρτίνη, Πάντου Κουφολώλη καὶ Ἰωάννου Νάσου Οἰκονόμου, σφαγιασθέντων ἐν Κακολάκκῳ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀχμέτ Κούρτ Πασᾶ, ἐπειδὴ ἠρνήθησαν νὰ ἐκδώσουν ὑπὲρ ἐκείνου πωλητήριο ἐγγραφὸν τῶν χωρίων των². Προσέτι ἀναφέρομεν τὸν ἱεροδιάκονον Γκιώνη ἐκ Λαμπόδου, ὅστις ὡς ἄλλος Διάκος τῆς Ἀλαμάνας ἐπὶ κεφαλῆς ομάδος ἐπαναστατῶν ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ἐν Κορυτσᾶ τῆ 21 Μαρτίου 1914³ καὶ τὸν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον Κορυτσᾶς Πέτρον Οἰκονόμου, δολοφονηθέντα ἐν Κορυτσᾶ τῷ 1914 καὶ τοῦ ὁποίου τὸ διάτρητον ράσον ἐκ τῶν ἄλβανικῶν σφαιρῶν διατηρεῖται εἰσέτι⁴.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τοιαύτη ἐν συντομίᾳ ὑπῆρξεν ἡ γένεσις, ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ ἐξέλιξις μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τῆς ἐν Β. Ἡπείρῳ Ἐκκλησίας, ἣτις ἐν μέσῳ τῶν τρικυμιῶν τῆς πολυκυμάντου ἱστορίας αὐτῆς, ἀφ' ἐνός μὲν ἐστάθη ὁ συμπαραστάτης τοῦ πόνου καὶ τῶν δεινῶν τοῦ μαρτυρικοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς φιλόστοργος μήτηρ ἠγωνίσθη δι' ὅλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων νὰ διαφυλάξῃ εἰς τὰ θόρεια αὐτὰ μέρη τῆς Ἡπείρου, ἄσβεστον τὸ πῦρ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις.

Δυστυχῶς ἡ Β. Ἡπείρος, ἡ χώρα τῶν μεγάλων εὐεργετῶν καὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν τοῦ Γένους, στενάζει εἰσέτι ὑπὸ τὸ πέλημα ἀγρίου καὶ θαρβάρου δυνάστου. Διότι εἶναι παγκοίνως γνωστὸν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους (1913) μέχρι σήμερον ὁ ὀρθόδοξος ἑλληνισμὸς τῆς Β. Ἡπείρου εὐρίσκεται ἐν διωγμῷ καὶ διέρχεται ζωὴν πλήρη ὀδυνηρῶν περιπετειῶν καὶ πικρῶν ἀπογοητεύσεων. Οἱ Ἀλβανοὶ παραβιάζουν καταφώρως τὰς διεθνεῖς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐγγυῶνται τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν μειοψηφούντων.

Ἄς εὐχηθῶμεν, ὅπως συντόμως λήξουν τὰ δεινοπαθήματα τοῦ γενναίου καὶ φιλελευθέρου βορειοηπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ ἀποδοθῆ εἰς αὐτὸν ἡ πολυπόθητος ἐλευθερία. Διότι εἶναι ἀδιανόητον καὶ μέγα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἔγκλημα νὰ πα-

1. Ζώτου Μολοττοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 73.

2. Π. Πουλίτσα, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 69.

3. Λεύκωμα Ἀγωνιστῶν 1912 - 1922. Κ. Βοβολίνη, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 411.

4. Αὐτόθι.

ραμμένη υποδουλωμένον τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, τοῦ ὁποίου τὰ τέκνα ἔχυσαν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ διέθεσαν τὰ πλούτη των ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς, ὡς ὁ Εὐάγγελος καὶ Κωνσταντῖνος Ζάππας ἐκ Κεστορατίου, ὁ Χριστάκης Ζωγράφος ἐκ Χοντόβας Πρεμετῆς, ὁ Ἰωάννης Μπάγκας ἐκ Κορυτσᾶς καὶ ὁ Γεώργιος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σίμων Σίνας ἐκ Μοσχοπόλεως καὶ ἄλλοι¹.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

1. Βλ. Κ. Ἀμάντου, «Β.Η.», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 5. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 124. «Η.Χ.», 11 (1936), σ. 188. «Η.Ε.», ἔτ. 1965, σ. 93.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν τῆς ἐν Β. Ἠλείῳ Ἐκκλησίας

- Α** γαθάγγελος, Μητρ. Βελεγράδων 67, 73, 74.
Ἀθανάσιος, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 35.
Ἀθανάσιος, Μητρ. Κορυτσᾶς 56.
Ἀμβρόσιος, Ἐπ. Ἀργυροκάστρου 32.
Ἀμβρόσιος, Ἐπ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 50.
Ἀνατόλιος, Ἐπ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 49.
Ἀνατόλιος Κούμας, Ἐπ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 50.
Ἄνθιμος Ἀλεξούδης, Μητρ. Βελεγράδων 19, 67.
Ἄνθιμος Τσάτσος, Μ. Κορυτσᾶς 58.
Β αλεριανός, Ἐπ. Φοινίκης 27.
Βασίλειος Παπαχρήστου, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 32, 42, 44, 67.
Βενέδικτος, Ἐπ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 49.
Βησσαρίων, Μητρ. Κορυτσᾶς 54, 57.
Βησσαρίων Τζοβάνι, Μητρ. Κορυτσᾶς 55, 62, 73.
Γ αβριήλ, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 36.
Γαβριήλ, Ἐπ. Κορυτσᾶς 56.
Γαβριήλ Σίφνιος, Ἐπ. Δρυϊνουπόλεως 31, 39, 40, 51.
Γεννάδιος, Μητρ. Κορυτσᾶς 54, 57.
Γεράσιμος, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Γεράσιμος, Μητρ. Κορυτσᾶς 56.
Γερασίμης Σαρασίτης, Μητρ. Κορυτσᾶς 60.
Γερασίσιος Ὁρολογᾶς, Μητρ. Κορυτσᾶς 58.
Γερμανός Ἀναστασιάδης, Μητρ. Κορυτσᾶς 60.
Γρηγόριος, Ἐπ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 49.
Γρηγόριος, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 43.
Γρηγόριος, Μητρ. Κορυτσᾶς 56, 58.
Δ αμιανός, Ἐπ. Ἀργυροκάστρου 34.
Δανιήλ, Μητρ. Κορυτσᾶς 56.
Δημήτριος, Ἐπ. Βουθρωτοῦ 29.
Διονύσιος, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Δοσίθεος, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 39.
Δωρόθεος Εὐελπίδης, Μ. Κορυτσᾶς 57.
Δωρόθεος, Μητρ. Βελεγράδων 67.
Δωρόθεος, Μητρ. Κορυτσᾶς 54.
Δωρόθεος Χρηστίδης, Μ. Κορυτσᾶς 57.
Ε ὑθύμιος, Ἐπ. Βουθρωτοῦ 29.
Εὐθύμιος, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Εὐλόγιος Κουρίλας, Ἐπ. Κορυτσᾶς 55, 62, 75.
Εὐστάθιος, Ἐπ. Φοινίκης 27.
Εὐτύχιος, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 30, 35.
Ζ αχαρίας, Ἐπ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 48.
Ζωσιμάς, Ἐπ. Κορυτσᾶς 55.
Θ εοδόσιος, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Θωμᾶς, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 35.
Ι άκωβος, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 36.
Ἰάκωβος, Μητρ. Κορυτσᾶς 60.
Ἰγνάτιος, Ἐπ. Βελεγράδων 65.
Ἰερόθεος Γιαχοτόπουλος, Μητρ. Κορυτσᾶς 60.
Ἰωακείμ Μαρτιανός, Μητρ. Βελεγράδων 67.
Ἰωακείμ, Μητρ. Κορυτσᾶς 54, 57.
Ἰωακείμ Στρομπήης, Μ. Κορυτσᾶς 60.
Ἰωαννίκιος, Ἐπ. Χειμάρρας 46.
Ἰωαννίκιος, Ἐπ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 49.
Ἰωαννίκιος, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Ἰωάσαφ, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Ἰωάσαφ, Μητρ. Κορυτσᾶς 56, 57.
Κ αλλίνικος, Μητρ. Βελεγράδων 67.
Κάλλιστος, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 37.
Κάλλιστος, Ἐπ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 48.
Κλαύδιος ἢ Κλαδαῖος, Ἐπ. Ἀγχιάσμου 25, 26.
Κλήμης, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 42.
Κοσμᾶς, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 35.
Κοσμᾶς Εὐμορφόπουλος, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 43.
Κοσμᾶς, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Κύριλλος, Μητρ. Κορυτσᾶς 54, 57.
Κύριλλος Τσούλης, Μ. Βελεγράδων 67.
Κωνσταντῖνος, Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως 35.
Κωνσταντῖνος, Μητρ. Κορυτσᾶς 57.
Κωνσταντῖνος, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 43.
Λ ουκάς Τρικώλης, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 43.

Μακάριος, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 36.
Μακάριος, 'Επ. Κορυτσᾶς 55.
Μανασσῆς, 'Επ. Χειμάρρας 47.
Μανασσῆς, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 48.
Μανουήλ, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 38.
Ματθαῖος, 'Επ. 'Αδιαν)λεως 35, 36.
Ματθαῖος, 'Επ. Βουθρωτοῦ 29.
Ματθαῖος, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 48.
Ματθαῖος Πετρίδης, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 42.
Μεθόδιος, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 35.
Μεθόδιος, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Μελέτιος, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Μελέτιος, Μητρ. Κορυτσᾶς 54, 57.
Μητροφάνης, 'Επ. 'Αδιαν)λεως 35, 38.
Μητροφάνης, 'Επ. Κορυτσᾶς 55.
Νεκτᾶριος, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 36.
Νεκτᾶριος, Μητρ. Βελεγράδων 65.
Νεόφυτος, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 36.
Νεόφυτος, 'Επ. Κορυτσᾶς 55.
Νεόφυτος Κεκέζης, Μητρ. 'Αδριανουπόλεως 41.
Νεόφυτος, Μητρ. Κορυτσᾶς 57.
Νικηφόρος, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 48, 49, 51.
Νικηφόρος, Μητρ. Βελεγράδων 66.
Νικηφόρος, Μητρ. Κορυτσᾶς 56.
Νικόδημος 'Ανκρης, Μητρ. 'Αδριανουπόλεως 41.
Νικόδημος, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 38.
Νίμφων, 'Επ. Κορυτσᾶς 55.
Παῖσιος Βυζάντιος, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 40.

Παῖσιος, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβ. 51.
Παντελεήμων Κοτόκος, 'Επ. 'Αργυροκάστρου 70, 74, 75.
Παντελεήμων, Μητρ. Δρυϊνουπόλεως 41.
Παρθένιος 'Αραποπούλας, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 50.
Παρθένιος, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 49.
Παρθένιος Κονοφᾶος, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 51.
Παρθένιος, Μητρ. Βελεγράδων 65, 66.
Παρθένιος, Μητρ. Κορυτσᾶς 53, 55.
Περεγρίνος, 'Επ. Φοινίκης 27.
Ραφαήλ, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 38.
Σεραφεῖμ, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 37.
Σεραφεῖμ, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 48.
Σοφιανός, 'Επ. Δρυϊνουπόλεως 37.
Στέφανος, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 38.
Στέφανος, 'Επ. Βουθρωτοῦ 29.
Στέφανος, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 49.
Συμεών, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 35, 37.
Σωφρόνιος, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 47.
Υπάτιος, 'Επ. 'Αδριανουπόλεως 35.
Φίλιππος, 'Επ. Φοινίκης 27.
Φιλοθεός, Μητρ. Κορυτσᾶς 54, 57, 62.
Φοῦ Νικόλαος, 'Επ. Χειμάρρας καὶ Δελβίνου 47.
Φώτιος Καλπίδης, Μητρ. Κορυτσᾶς 58.
Χριστόδωρος, 'Επ. 'Αγχιάσμου 26.
Χριστοφόρος Κίσσης, Μητρ. Κορυτσᾶς 55, 62, 75.
Χρῦσανθος, Μητρ. Κορυτσᾶς 58.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α' ΚΕΙΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
Συντμήσεις	10
Βιβλιογραφία	11

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α) Όρια τῆς Ἠπείρου σ. 15. β) Ἡ πρό τοῦ Χριστιανισμοῦ
Θρησκεία ἐν Β. Ἠπείρῳ σ. 18. γ) Διάδοσις καὶ ἐπικράτησις
τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Β. Ἠπείρῳ σ. 19. δ) Αἱ πρῶται χρι-
στιανικαὶ κοινότητες ἐν Β. Ἠπείρῳ σ. 21.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἐπισκοπαὶ καὶ Μητροπόλεις τῆς ἐν Β. Ἠπείρῳ Ἐκκλησίας

1. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΓΧΙΑΣΜΟΥ 25

α) Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις σ. 25. β) Ἐπίσκοποι σ. 26.

2. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΦΟΙΝΙΚΗΣ 26

α) Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις σ. 26. β) Ἐπίσκοποι σ. 27.

3. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΒΟΥΘΡΩΤΟΥ 27

α) Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις σ. 27. β) Ἐπίσκοποι σ. 29.

4. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ἢ
ΔΡΥΪΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 29

α) Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις σ. 29. β) Ἐπίσκοποι Ἀδριανουπό-
λεως σ. 34. γ) Ἐπίσκοποι συνηνωμένης ἐπισκοπῆς Ἀδριανου-
πόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας σ. 40. δ) Μητροπολίται
Δρυϊνουπόλεως σ. 40.

5. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΕΙΜΑΡΡΑΣ	46
α) Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις σ. 46. β) Ἐπίσκοποι Χειμάρρας σ. 47. γ) Ἐπίσκοποι Χειμάρρας καὶ Δελβίνου σ. 47. δ) Ἐπίσκοποι συνηνωμένης Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως, Χειμάρρας καὶ Δελβίνου σ. 50. ε) Ἐπίσκοποι Χειμάρρας καὶ Δελβίνου σ. 51. στ) Ἀρχιερατικοὶ ἐπίτροποι Δελβίνου σ. 51.	
6. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ	53
α) Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις σ. 53. β) Ἐπίσκοποι Κορυτσᾶς σ. 55. γ) Μητροπολίται Κορυτσᾶς σ. 57.	
7. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΒΕΡΑΤΙΟΥ (ΒΕΛΕ- ΓΡΑΔΩΝ)	63
α) Τοποθεσία καὶ ἐξέλιξις σ. 63. β) Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολίται Βελεγράδων σ. 65.	
8. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ	68
α) Ἐπίσκοποι Ἐπισκοπῆς Ἀργυροκάστρου σ. 70.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας

1. Πραξικοπηματικὴ ἀνακήρυξις τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας σ. 71. 2) Συνοδικὸς Τόμος σ. 73 καὶ 3) Ὑπογραφή καὶ παράδοσις τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου σ. 75.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Αἱ ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ Μοναὶ

1. ΕΝ ΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ ΔΕΛΒΙΝΟΥ	77
α) Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῶν Ἀγίων Σαράντα σ. 78. β) Ἡ ἱερὰ Μονὴ Σαρωνιάς σ. 78. γ) Ἡ ἱερὰ Μονὴ Ἰ. τοῦ Θεολόγου ἐν Μαλτσιανῇ σ. 79. δ) Ἡ ἱερὰ Μονὴ Μεσοποτάμου σ. 80. ε) Ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγελάστου σ. 81. στ) Ἡ ἱερὰ Μονὴ Γερμανοῦ σ. 82. ζ) Ἡ ἱερὰ Μονὴ Διβρουνίου ἢ Στύλου ἢ Δίβρεως σ. 83. η) Ἡ ἱερὰ Μονὴ Κάμενας σ. 83. θ) Ἡ ἱερὰ Μονὴ Ντρουγγάνου ἢ Δρυογονοβουνίου σ. 84. ι) Ἡ ἱερὰ Μονὴ Κοκαμέας σ. 85. ια) Αἱ λοιπαὶ ἱερὰ Μοναὶ τῆς περιφερείας Δελβίνου σ. 85.	

2. ΕΝ ΤΗΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ	86
α) 'Η ιερὰ Μονὴ Δρυϊάνου σ. 86. β) 'Η ιερὰ Μονὴ Ραδενίων σ. 87. γ) 'Η ιερὰ Μονὴ Ὑψηλῆς Πέτρας ἢ Τσέπου σ. 87. δ) 'Η ιερὰ Μονὴ Πέπελης σ. 88. ε) 'Η ιερὰ Μονὴ Δουδιανῆς σ. 88. στ) 'Η ιερὰ Μονὴ Ζωναρίων ἢ Κακιωμένου σ. 88. ζ) 'Η ιερὰ Μονὴ Σπηλαίου σ. 89. η) Αἱ λοιπαὶ Μοναὶ τῆς περιφερείας Ἀργυροκάστρου σ. 89.	
3. ΕΝ ΤΗΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ ΠΩΓΩΝΙΟΥ	90
α) 'Η ιερὰ Μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Πολυτσίανῃ σ. 90. β) 'Η ιερὰ Μονὴ Βομπλοῦ σ. 91. γ) Αἱ λοιπαὶ ἱεραὶ Μοναὶ τῆς περιφερείας Πωγωνίου σ. 91.	
4. ΕΝ ΤΗΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ ΧΕΙΜΑΡΡΑΣ	92
5. ΕΝ ΤΗΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ ΤΕΠΕΛΕΝΙΟΥ	92
6. ΕΝ ΤΗΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ ΚΟΥΡΥΤΣΑΣ	93
α) 'Η ἐν Μοσχοπόλει ιερὰ Μονὴ τοῦ Προδρόμου σ. 93. β) 'Η ἐν Μοσχοπόλει ιερὰ Μονὴ τῶν ἰσαποστόλων Κων)νου καὶ Ἐλένης σ. 94. γ) Τὸ ἐν Μοσχοπόλει Μετόχιον τοῦ Ἀγίου Τάφου σ. 94. δ) Αἱ λοιπαὶ ἱεραὶ Μοναὶ τῆς περιφερείας Κορυτσᾶς σ. 94.	
7. ΕΝ ΤΗΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ ΒΕΡΑΤΙΟΥ ΚΑΙ ΑΥΛΩΝΟΣ	95
α) 'Η ιερὰ Μονὴ Ἀρδευούσης σ. 95. β) 'Η ἐν Ἀπολλωνίᾳ ιερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας σ. 95. γ) 'Η ιερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Κοσμά σ. 95. δ) 'Η ιερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου σ. 96. ε) 'Η ἐν Σβερέντζι ιερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας σ. 96. στ) 'Η ιερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Τρύφωνος σ. 96.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Χριστιανικὰ Μνημεῖα καὶ ἀξιόλογοι ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ Ναοὶ

1. Η ΕΝ ΤΗΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ ΔΡΥΪ·Ι·ΝΟΥ-ΠΟΛΕΩΣ, ΔΕΛΒΙΝΟΥ ΚΑΙ ΧΕΙΜΑΡΡΑΣ	98
α) Ὁ Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἄνω Λαμπόβου σ. 98. β) Ὁ ναὸς τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἐν Πολυτσίανῃ σ. 99. γ) Ὁ Βυζαντινὸς ναὸς τῆς Ἄνω Ἐπισκοπῆς σ. 99. δ) Ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ζερβατίου σ. 100. ε) Ἡ Βασιλικὴ Βραχογορατζῆ σ. 100. στ) Οἱ λοιποὶ ναοὶ τῆς ἀνωτέρω περιφερείας σ. 100.	

2. ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΟΡΥΤΣΑΣ ...	101
α) Ἐν τῇ πόλει Κορτσᾶς σ. 101. β) Ἐν τῇ Μοσχοπόλει σ. 102.	
3. ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ ..	103

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἅγιοι ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ

1. ΜΑΡΤΥΡΕΣ ...	105
α) Ὁ ἱερομάρτυς Ἐλευθέριος σ. 105. β) Ἡ μάρτυς Ἀνθία ἢ Εὐανθία σ. 106. γ) Ὁ μάρτυς Δάναξ ὁ Ἀναγνώστης σ. 106. δ) Ὁ μάρτυς Δονᾶτος σ. 107. ε) Ὁ μάρτυς Θερίνος σ. 107. στ) Ὁ μάρτυς Ἰσαυρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ σ. 107. ζ) Ὁ Ἅγιος Τρύφων τῆς Σεκίστης σ. 108.	
2. ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ...	108
α) Ὁ ὀσιομάρτυς Νικόδημος σ. 108. β) Ὁ νεομάρτυς Χρήστος ὁ Κηπουρὸς σ. 109. γ) Ὁ ἱερομάρτυς Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς σ. 109.	
3. ΑΣΚΗΤΑΙ ...	110
α) Οἱ Ἅγιοι ἑπταριθμοὶ σ. 110. β) Ὁ ὀσιος Διονύσιος σ. 110. γ) Ὁ ὀσιος Νήφων σ. 111.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Διδασκαλοὶ τοῦ Γένους καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐκ τῆς Β. Ἠπείρου

1. ΚΛΗΡΙΚΟΙ ...	112
α) Κορτέσιος Βρανᾶς σ. 113. β) Ἰωσήφ Μητρ. Τυρνόβου σ. 113. γ) Ἀμβρόσιος Πάμπερης σ. 113. δ) Γρηγόριος Κωνσταντινίδης σ. 113. ε) Μιχαὴλ Ὑπισχιώτης σ. 114. στ) Προκόπιος Πάμπερης σ. 114. ζ) Κωνσταντῖνος Ἀγιοναουμίτης σ. 114. η) Νεκτᾶριος Τέρπος σ. 115. θ) Ζήσης, ἱερεὺς σ. 115. ι) Παρθένιος, ἱεροδιάκονος σ. 115. ια) Κύριλλος, ἱερομόναχος σ. 115. ιβ) Ὁ Εὐρίπου Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης σ. 116. ιγ) Χαρίτων, ἱερεὺς σ. 116. ιδ) Δανιήλ, ἱερεὺς σ. 116. ιε) Εὐστράτιος, ἱερομόναχος σ. 116. ιστ) Θεόδωρος Καβαλιώτης σ. 117. ιζ) Γεράσιμος Μικρογιαννανίτης σ. 117.	

2. ΘΕΟΛΟΓΟΙ	117
α) Βολίδης Θεμιστοκλῆς σ. 117. β) Ἰωαννίδης Βασίλειος σ. 118.	
3. ΛΑΪΚΟΙ	118
α) Μαργαρίτης Παπαχρήστου σ. 118. β) Ζώτου Βασίλειος σ. 119. γ) Πετρίδης Ἀθανάσιος σ. 119. δ) Μυστακίδης Νικόλαος σ. 119 καὶ ε) Μπαράς Βασίλειος σ. 119.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ἀκτινοβολία τῆς ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ Ἐκκλησίας

ΑΝΩΤΕΡΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΔΡΑΣΑΝΤΕΣ ΕΚΤΟΣ ΑΥΤΗΣ	120
---	-----

- α) Ὁ Διονύσιος Μάντουκας, Μητρ. Καστοριάς σ. 120. β) Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Σεραφεῖμ Β' σ. 120. γ) Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Δαμασκηνὸς σ. 121. δ) Ὁ Ἐθνομάρτυς Λαρίσης Πολύκαρπος σ. 122. ε) Ὁ Εὐρίπου Γρηγόριος σ. 122. στ) Ὁ Μητροπολίτης Λαρίσης Νεόφυτος Β' σ. 123.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

1. ΞΕΝΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ	125
α) Ἐξισλαμισμοὶ σ. 125. β) Καθολικὴ προπαγάνδα 129.	
2. ΠΡΟΣΦΟΡΑΙ ΚΑΙ ΘΥΣΙΑΙ	131
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ	135

Β' ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ	7
2. Ἐκκλησιαστικὸς χάρτης τῆς Β. Ἠπείρου	23
3. Ὁ Μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτισης Σπυρίδων	33
4. Ὁ Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος	45
5. Ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Γερμανὸς	59
6. Ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Εὐλόγιος	61
7. Ὁ Μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου Παντελεήμων	69

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΡΙΣΕΙΣ

Περὶ τῆς ἐκδοθείσης ἐργασίας «Ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἰωαννίνοις», Ἀθῆναι 1966

1. Ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας Α΄

«Τῷ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ Φωτίῳ Οἰκονόμου, Γυμνασιάρχῃ, τέκνῳ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Εἰς Ἀθήνας

Πολλὴν χαρὰν ἐδοκιμάσαμεν λαβόντες τὸ παρὰ τῆς ὑμετέρας Ἐλλογιμότητος ἀποσταλεν ἡμῖν ἀξιόλογον ὑμῶν ἔργον «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία», διὰ τε τὴν τοιούτῳ λεπτῷ τρόπῳ ἐκδήλωσιν τῶν πλουσίων ὑμῶν αἰσθημάτων, τὴν εὐγενῆ προσφορὰν καὶ τὴν καλὴν τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης εὐκαιρίαν.

Ἄλλ' ἔτι μᾶλλον ηὐχαριστήθημεν μελετήσαντες αὐτό, ἐκ τοῦ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ προκαλεῖ καὶ ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι θὰ θησαυρίσωμεν δι' αὐτοῦ τὴν καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικὴν Βιβλιοθήκην.

Καὶ νῦν γράφοντες ὑμῖν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν εὐχαριστίας θερμὰς ἐπὶ τῇ πρόφρονι ταύτῃ ἀποστολῇ καὶ τῇ ἰδιοχειρῷ εὐλαβεῖ ἀφιερῶσει, ἀλλὰ καὶ μειζρόνως νὰ συγχαρῶμεν διὰ τὴν ἐκδοσὶν τοῦ πονήματος τούτου, εὐχόμενοι ὅπως ὁ Ὑψίστος ἐνισχύῃ ὑμᾶς πρὸς συνέχισιν τῆς τόσο γονιμοῦ πνευματικῆς ὑμῶν ἐργασίας.

Καὶ ἐπὶ τούτοις δέβαιοι, ὅτι ἡ εὐγενὴς αὕτη χειρονομία τῆς ὑμετέρας Ἐλλογιμότητος θὰ συνεχισθῇ καὶ κατὰ τὴν ἐκδοσὶν ὑπ' αὐτῆς καὶ νέων συγγραμμάτων, ἀπανέμορνον ὑμῖν ὀλόθυμον τὴν πατρικὴν καὶ Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐλογία καὶ ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς τὴν χάριν καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ Κυρίου.

Μετὰ πολλῆς ἀγάπης διάπειρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης
αἰξίς Ὀκτωβρίου κα΄

+ Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀθηναγόρας

2. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος

«Τῷ ἐλλογίμῳ κυρίῳ Φωτίῳ Οἰκονόμου, Γυμνασιάρχῃ, χάριν καὶ εὐλογία παρὰ Θεοῦ.

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἐδεξάμεθα τὸ ἀντίτυπον τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος συγγράμματός ὑμῶν: «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία».

Εὐχαριστίας ὅ,τι θερμὰς ἐρμηνεύοντες ὑμῖν ἐπὶ τῇ πρόφρονι ἀποστολῇ τοῦ ἀντιτύπου καὶ ἀπευθύνοντες ὑμῖν ἐγκάρδια συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ πολλοῦ

λόγου ἀξίου πνευματικοῦ ὑμῶν τούτου πονήματος. εὐχόμεθα ὀλοψύχως, ὅπως ὁ Πρῶ-
τανις τῶν ἀγαθῶν Θεὸς διαφυλάττῃ ὑμᾶς ἐν ὑγείᾳ καὶ ἐνισχύῃ εἰς ἔκδοσιν καὶ ἄλλων
καλῶν καὶ ὠφελίμων διδλίων, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος.

Διάπυρος πρὸς Κύριον εὐχέτης

Ἐν τῇ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου,
τῇ 13ῃ Ὀκτωβρίου 1966

+ Ὁ Κύπρου Μακάριος».

3. Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ

«... Ἔλαβον τὸ διδλίον σου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία»
καὶ σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς.

Τὸ διεξήλθον αὐθήμερον καὶ σπεύδω νὰ σᾶς εὐχαριστήσω ἐκ μέσης καρδίας,
διότι ἔχομεν ἐπὶ τέλους ἐν ἐνιαίῳ σύγγραμμα μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῶν
Ἰωαννίνων, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς ἔπρεπε νὰ καταφύγῃ εἰς διαφόρους
κατὰ καιροῦς, γραφεύσας πληροφορίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρέσχε δυσκολίας εἰς
τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ πληροφορηθῇ τὰ κατ' αὐτήν.

Χαίρω διότι συνετέλεσα εἰς τὴν ἐκ μέρους σου συγγραφὴν ταύτην...».

4. Ὁ Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος

Ἐν Κολοσσῶν τῇ 16ῃ Αὐγούστου 1966

«... Ἔλαβον τὸ νέον σας διδλίον «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία» καὶ εὐχαρι-
στῶ θερμότατα διὰ τὴν εὐγενῆ προσφορὰν.

Διεξήλθον τὰς σελίδας του καὶ διεπίστῳσα μετὰ πολλῆς τῆς εὐχαριστήσεως,
ὅτι καὶ τὸ νέον σας αὐτὸ πόνημα φέρει τὴν σφραγίδα τῆς σοβαρᾶς ἐπιστημονικῆς
ἐργασίας. Ἐχομεν μεγάλην ἀνάγκην τοιοῦτων ἔργων, ἐνασχολουμένων μὲ τὴν κατὰ
τόπους Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἢ δὲ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων εἶναι
καὶ ἔνδοξος καὶ πλουσία.

Ἄλλὰ καὶ δι' ἐν αὐτῷ ἀκόμη σημεῖον εἶσθε ἀξιέπαινος: διότι γράφετε μὲ πολ-
λὴν ἀγάπην καὶ σεβασμὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Σᾶς συγχαίρω ἀπὸ καρδίας καὶ εὐχομαι ὁ Κύριος νὰ Σᾶς ἐνισχύῃ, ὥστε νὰ
συνεχίσῃτε τὴν γόνιμον καὶ καρποφόρον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν προσφορὰν Σας».

5. Ὁ Μητροπολίτης Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Νικηφόρος

Ἐν Χανίοις τῇ 18ῃ Αὐγούστου 1966

«... Καὶ ἐγὼ εὐχαριστῶ διὰ τὴν εὐγενῆ ἀποστολὴν τοῦ πονήματός Σας «Ἡ
ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία». Ὑπέροχος περιγραφή καὶ θαυμάσιος πίναξ τῶν ἱστορου-
μένων. Συγχαρητήρια θερμὰ καὶ εὐχὴν θερμὴν, ἵνα ὁ ἐξ ὕψους θεῖος φωτισμὸς ἐφ' ὑ-
μᾶς εἴῃ διαρκής...».

Ὁ Μητροπολίτης Καστορίας Δωρόθεος

Ἐν Καστορίᾳ τῇ 16-8-66

«... Τὰ θερμὰ μου συγχαρητήρια διὰ τὴν ὠραιότατην εἰς περιεχόμενον ἔκδο-
σιν τοῦ διδλίου σας «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία».

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ εὐχομαι ὅπως ὁ Κύριος σᾶς ἀξιώσῃ νὰ συνεχίσῃτε
τὸ συγγραφικὸν Ἐκκλησιαστικὸν σας ἔργον».

7. *Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἰ. Ἀναστασίου*

Θεσσαλονίκη 9 Ὀκτωβρίου 1966

«... Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὸ βιβλίον σας «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία». Τὸ διάβασα μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ εὐχαρίστηση καὶ σὰς συγχαίρω. Δίνετε συνοπτικὴ καὶ σαφὴ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων καὶ περιλαμβάνετε ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς καὶ τὴν δραστηριότητά της. Βέβαια ἐπειδὴ τὰ θέματα εἶναι πολλὰ καὶ ἡ ἐξέτασίς τους δὲν μπορούσε νὰ εἶναι διεξοδική. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι οἱ πληροφορίες εἶναι χρήσιμες καὶ στηρίζονται στὶς πηγές. Εὐχομαι νὰ ἐξακολουθήσετε τὴν πολλὴ ὠφέλιμη παραγωγὴ σας καὶ νὰ ἐξετάσετε καὶ ἄλλα θέματα τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἡπείρου...».

8. *Ὁ συγγραφεὺς, ἱστοριοδίφης καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν ἐν Βενετία κ. Κ. Μέρτζιος*

Βενετία 25-10-66

«... Σὰς εὐχαριστῶ θερμῶς διότι μοῦ ἐστείλατε καὶ τὸ τρίτον σύγγραμμά σας μετὰ τὸν Ἁγιὸν Δονάτον καὶ τὴν ἐν Θεσπρωτίᾳ Ἐκκλησίαν. Τὸ τρίτον αὐτὸ εἶναι μία ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων, γραμμὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων πηγῶν καὶ εἶναι ἀξία παντὸς ἐπαίνου. Προσφέρετε εἰς τὴν Ἡπειρον ἕνα χρησιμώτατον Ἐκκλησιαστικόν, οὕτως εἰπεῖν, ὁδηγόν, προῖον βαθείας μελέτης, καὶ διαδηλοῖτε τὴν ἀγάπην ποὺ τρέφετε πρὸς τὴν γενέτειραν. Σὰς ἀπευθύνω ἐπὶ τούτοις θερμὰ συγχαρητήρια καὶ εὐχομαι νὰ περιλάβητε εἰς τὰς μελέτας σας καὶ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Ἡπείρου, εἰ δυνατόν, καὶ τοῦ ἀδουλώτου τμήματος τῆς Β. Ἡπείρου...».

9. *Ὁ Δωδωναῖος φιλόλογος καθηγητὴς (Β. Γυμνασιάρχης) Ἀπ. Παπαθεοδώρου*

«Διὰ τοῦ τρίτου κατὰ σειρὰν ἐντὸς τῆς τελευταίας τετραετίας ἔργου του «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία», ὁ κ. Φ. Οἰκονόμου ἐν τῇ ἀόκνῳ προσπάθειᾳ του προσέφερον ὄντως μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν ἐν γένει Ἡπειρωτικὴν Ἱστορίαν.

Παρὰ τὰς σχετικῶς ὀλίγας καὶ μὲ μεγάλα κατὰ ἱστορικὰς περιόδους κενὰ πηγὰς διὰ τὴν ἐν γένει ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν κατὰ καιροὺς καταστροφῶν καὶ τῆς ἐν γένει ἀφιλοξένου ἴσως ἐξ αἰτίας τοῦ ὑγροῦ κλίματος γῆς τῆς, ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν ἱστορικῶν πηγῶν καὶ μνημείων, ὅμως ἡ ἐπίμονος καὶ συστηματικὴ ἐρευνητικότης καὶ ἡ κατάλληλος ἐκμετάλλευσις καὶ κριτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ σωζομένου ὑλικοῦ ἐκ πηγῶν καὶ μνημείων, ἤξιώσαν τὸν συγγραφέα νὰ μᾶς προσφέρῃ τὸ ἀξιόλογον αὐτοῦ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀντέχει καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κριτικὴν.

Ἡ διάρθρωσις τῆς ὕλης μαρτυρεῖ τὴν ἐπιμελημένην καὶ μεθοδικὴν ἐργασίαν. Ἡ κατάλληλος ἀφ' ἑτέρου διὰ κάθε κλάδον τῆς Ἱστορίας ἐπιστημονικὴ μέθοδος, ἡ

Ἱστορικὴ ἢ Ἐξελικτικὴ, ἡ ὁποία ἐρεῖ τὰ γεγονότα κατὰ χρονολογικὴν σειράν καὶ ἀλλοθυσίαν ἀναζητοῦσα τὰ αἴτια, τὰς σχέσεις καὶ τὸ βαθύτερον νόημα αὐτῶν, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν ὁ συγγραφεὺς, χωρὶς νὰ ἀφίσταται καὶ τῆς παραγωγικῆς καὶ παραγωγικῆς ποιότητος — ἴσως τὴν ἐπιβάλλεται — κέρνει τὸν ἐρευνητὴν καὶ περιορίζει κατὰ πολύ τὰ γόγγυα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὅποια ἀφορᾷ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστομικὴ περὶ τὴν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἀντικειμενικὴ καὶ ἀνεπιβλητὴ ἀποδοτικότησιν κρίσις τῶν γεγονότων καὶ τῶν προσώπων εἶναι ἀπὸ τὰ προσόντα τοῦ βιβλίου τούτου.

Ὁ δὲ σχετικὸς μὲ τὸν χρόνον μέγας ἀριθμὸς Ἑλλήνων, Μεσοποταμίων, Μοσχοῦ καὶ μεγάλων Ἐκκλησιαστικῶν ἀδελφῶν, παρὰ τὸ δυσανασχετοῦ τῶν πραγμάτων ἢ ἀρτυρήσας ἰδίως ἱστορικῆς περιόδου μαρτυροῦν τὴν μεγάλην καὶ κερταρῶν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς καὶ τὸ βαθύ ἐργον, καὶ ἀμέλειαν καὶ ἄμελλαν εἰς κείνην ὁ κ. Δημόσιος Κέντρον δὲ τῆς ἑς ἀκριτέρας συγγραφῆς. Κατ'ἄρθρον σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἀναφορὰν εἰς τῆς ἀφαιρέσεως μεγάλων Ἐκκλησιαστικῶν ἀδελφῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι ἢ τὰς ἐκείνους ἔδεικται, ὅτι καὶ ἐδῶ ἡ Ἐκκλησία ἀπέσεια πέραν τῆς Ἑλληνικῆς ἐκείνης τῆς Πολυπλοκῆς ἀλλοθυσίᾳ εἰς τὴν Ἑλληνοκεντρικὴν Ἐκκλησίαν ὁ ἄριστος τῶν εἰρηνηστικῶν ἀδελφῶν ὁ ἄριστος Πάππας καὶ ὁ Πάππας τῶν Γενεράλιων καὶ ἡ ἄριστος τῶν πραγμάτων.

Τὴν κείνην αὐτὴν κατανοῶν καὶ ἀνάπτυξιν Ἐκκλησιαστικῶν ἀδελφῶν διαπιστωθέντα καὶ ἐκ τῶν γεγονότων, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιβλητῶν συγγραμμάτων παρεπιστομικῶν εἰς Ἐκκλησιαστικὴν χρονογραφίαν, ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστομικὴ καὶ ἱστορικὴ ἀναπτύξιν εἰς Ἰ. Μουστοπούλου τῆς Ἁγίας Νικολάου, τὸν Φίλιππον τῆς Ἁγίας τῶν Ἰουστινιανῶν καὶ Ἰ. Μουστοπούλου τῆς Ἁγίας Βελλῆς, ἄλλη τρίτη χαρακτηριστικὴ ποιότης τῆς συγγραφῆς ἀναπτύσσεται εἰς τὴν Ἰ. Μουστοπούλου τῆς Ἁγίας Ὁραίας.

Ἐκ τούτου καὶ ὁ κ. Δημόσιος Κέντρον, ἐπὶ τῆς κατ' αὐτὴν Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰουστινιανῶν, μὲν καὶ γινώσκων ἀδελφῶν — ἴσως ἐπιβλητῶν ἢ περιορῶν τῆς ἐκείνης — Ἐκκλησιαστικῶν μεγάλων, ἀλλὰ καὶ ἀναφορὰν τῆς Γενεράλιος Ἱστορίας τῆς ἐκείνης γεγονότων. Μὲ τὴν ἐξέλιξιν π.χ. τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀδελφῆς παρεπιστομικῶν καὶ ἀναφορῶν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀναφορῶν ἐκείνης τῆς Ἁγίας ἀδελφῆς. Ἐποῖ, δύναται ἐκ τούτου καὶ χαρακτηριστικὴ καὶ ἐξ ἐπιβλητῶν ἀδελφῶν τῆς ἐκείνης, μέγας ἀδελφῶν τῶν ἐκείνων ἐκείνων.

Ἀρκτὸν ἐπιβλητῶν εἶναι καὶ ἡ παρεπιστομικῶν Ἐκκλησιαστικῶν χρονογραφῶν τῆς Ἰ. Μουστοπούλου τῶν Ἰουστινιανῶν, ὅπου εἶναι κείνη δὲ τὸν πολλὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν Γενεράλιος Ἰ. Μουστοπούλου τῆς ἐκείνης ἱστορικῆς καὶ ἐδῶ ἡ ἱστορικὴ τῶν Ἐκκλεσιολόγων.

Ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαῖον κέρταρῶν τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Ἐπιστομικῆς Ἀναπτύξεως τῶν χρόνων εἰς τὴν Τουρκοκρατίαν, εἰς τὸ ὅποιο πολλὰ ἀφορῶν ἡ Φιλῆτος, ὅπου τὴν ἴσως τῆς ἐκείνης βιβλίου. Αἱ αὐτὴ ἀλλοθυσίαι οἱ ἀνάπτυξιν παρεπιστομικῶν καὶ ἀναφορῶν τῶν ἐκείνων τῶν ἀναφορῶν τῆς Ἀ. Εὐφροσύνης ἀδελφῆς καὶ Γενεράλιος καὶ μὲ τὴν ἐκείνην καὶ τὸν παρεπιστομικῶν τῶν ἀναφορῶν τῶν μέγιστον εἰς τὴν ἀναφορὰν καὶ τὸν Μεγάλην ἐκ τῶν ἐκείνων ἐκείνων.

Πάντα τὰ ἀναφορῶν καὶ ἡ παρεπιστομικῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀναφορῶν τῶν ἀναφορῶν καὶ γινώσκων Ἐκκλησιαστικῶν Γενεράλιος τῆς Ἁγίας.

Ἰσχυραίον ἐκείνης ἐκείνης τῆς ἀναφορῆς αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ εἰς τὸ ὅποιο τῶν ἐκείνων

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

φαλαίου καὶ τοῦ ὅλου ἔργου εἰσαγωγικὴ καὶ εὐστοχος συναγωγὴ ἀξιολόγων συμπε-
ρασμάτων διὰ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν τέχνην, τὰ γράμματα καὶ τὴν σημασίαν καὶ τὴν
ἐπίδρασιν αὐτῶν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς περιοχῆς καὶ τῆς Φυλῆς μας. Ἴδου ἡ κατα-
κλείς π.χ. τοῦ βιβλίου: «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία λοιπόν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπῆρξεν
ὁ συμπαραστάτης τοῦ πόνου καὶ τῶν δεινῶν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ
ὡς ἄλλη ἱερὰ καὶ σωστικὴ κιβωτὸς διετήρησε τὴν γλῶσσαν, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν,
τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ τὰ προαιώνια ἱδανικὰ τῆς φυλῆς εἰς τὴν γωνίαν ταύτην
τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν Πατρίδος».

Ἀξίζει λοιπὸν κάθε ἔπαινος εἰς τὸν Ἠπειρολάτριν συγγραφέα κ. Φ. Οἰκονόμου
καὶ διὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸ πόνημά του «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία», μὲ τὸ ὁποῖον
πλουτίζει τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ Ἠπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν. Θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς
ἔργον νὰ συσταθῇ τοῦτο καὶ εἰς τὰ σχολεῖα ὡς ἐποικοδομητικὸν βιβλίον, καὶ νὰ κο-
σμήσῃ τὰς ἰδιωτικὰς, κοινοτικὰς καὶ δημοτικὰς βιβλιοθήκας, ἰδίᾳ τῆς Ἠπείρου, ὁ δὲ
συγγραφεὺς νὰ ἀξιωθῇ συντόμως νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἔρευνάν του καὶ νὰ φέρῃ εἰς
φῶς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν περιοχῶν τῆς Ἠπείρου.

(Ἐφημ. «Ἠπειρωτικὸν Μέλλον», ἀριθμ. φύλλ. 971692, σ. 12, 14-1966)

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επισημαίνεται ότι η παρούσα έκθεση αφορά στην κατάσταση των οικονομικών της Εταιρείας κατά την περίοδο που αντιστοιχεί στην ετήσια οικονομική κατάσταση για το έτος 2011. Η παρούσα έκθεση είναι συμπληρωματική της ετήσιας οικονομικής κατάστασης και δεν αποτελεί αντικείμενο της ετήσιας οικονομικής κατάστασης. Η παρούσα έκθεση είναι συμπληρωματική της ετήσιας οικονομικής κατάστασης και δεν αποτελεί αντικείμενο της ετήσιας οικονομικής κατάστασης. Η παρούσα έκθεση είναι συμπληρωματική της ετήσιας οικονομικής κατάστασης και δεν αποτελεί αντικείμενο της ετήσιας οικονομικής κατάστασης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΞΕΤΥΠΩΘΗ
ΕΙΣ ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΩΣΤΑ
Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, ΑΝΑΠΑΥΣΕΩΣ 34
(ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ) ΤΗΛΕΦ. 570-049

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

TO TAPON BIBLION EUSTYCHON
E TO TROFARION KOLTA
ANALITIKY, ANATAYEIZ 34
TAYE TAYE TAYE TAYE

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

- σελ. 41, σειρά 17, αντί: Νικόδημος Ἄκρης, ανάγνωθι: Νικόδημος Ἄνκρης
σελ. 52, σειρά 27, αντί: ὠκοδόμησε, ανάγνωθι: ᾠκοδόμησε
σελ. 68, σειρά 33, αντί: Ἐφ' ὦ, ανάγνωθι: Ἐφ' ᾠ
σελ. 94, σειρά 27, αντί: ἐν Βοβοσίτσα, ανάγνωθι: ἐν Βοβοσίτση
σελ. 118, σειρά 12, αντί: σχαλάς, ανάγνωθι: σχολὰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας